

ENEXIS
HOLDING N.V.

ENERGIE DIE JE BEWEEGT

JAARVERSLAG 2017

INHOUD VAN DIT VERSLAG

3 OVER ENEXIS

- 3 Profiel
- 7 Onze omgeving
- 9 Waarde creëren en delen

13 VERSLAG OVER 2017

- 13 Voorwoord Raad van Bestuur
- 16 1. Veiligheid
- 20 2. Betrouwbaarheid energievoorziening
- 24 3. Verduurzaming energievoorziening
- 28 4. Klanttevredenheid
- 31 5. Innovatie
- 34 6. Verandervermogen organisatie
- 39 7. Toegankelijke energievoorziening
- 42 8. Economische prestatie
- 47 9. Compliance met wet- en regelgeving
- 50 10. Impact eigen bedrijfsvoering
- 55 Sustainable Development Goals

56 GOVERNANCE

- 56 Verslag Raad van Commissarissen
- 62 Personalia
- 64 Corporate governance
- 67 Strategische risico's
- 72 Bestuursverklaring

73 JAARREKENING

- 75 Geconsolideerde jaarrekening 2017
- 132 Enkelvoudige jaarrekening 2017

144 VERKLARINGEN VAN DE ACCOUNTANT

- 144 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant
- 154 Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant

158 OVERIG

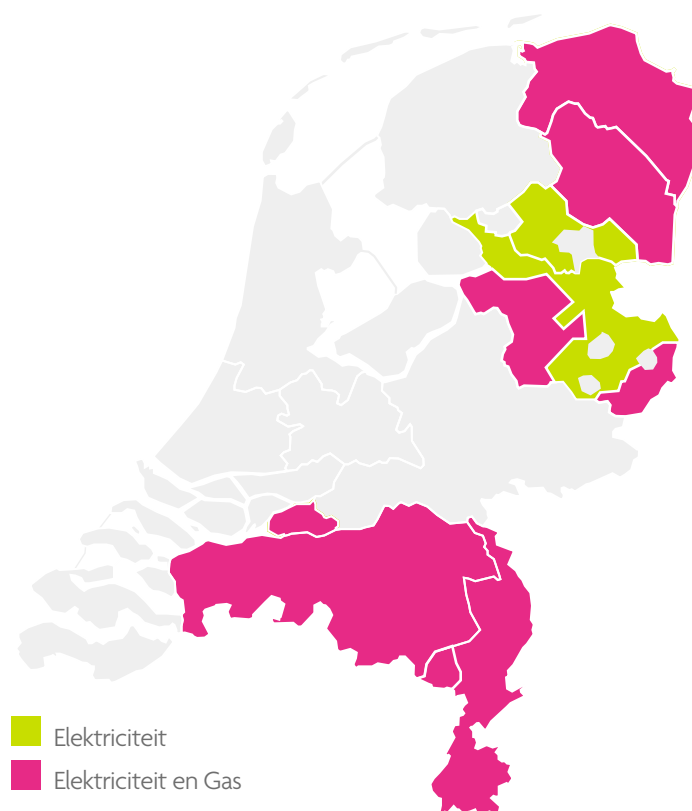
- 159 Over dit verslag
- 166 Statutaire regeling ten aanzien van de winstbestemming
- 167 Feiten en cijfers
- 174 GRI-index
- 179 EU Richtlijn
- 181 Begrippenlijst
- 184 Colofon

PROFIEL

Enexis is een netwerkbedrijf in de energiebranche.

We brengen elektriciteit en gas bij miljoenen klanten en werken aan verduurzaming van de energievoorziening. In de energietransitie helpen we consumenten, gemeenten en bedrijven om efficiënter om te gaan met energie.

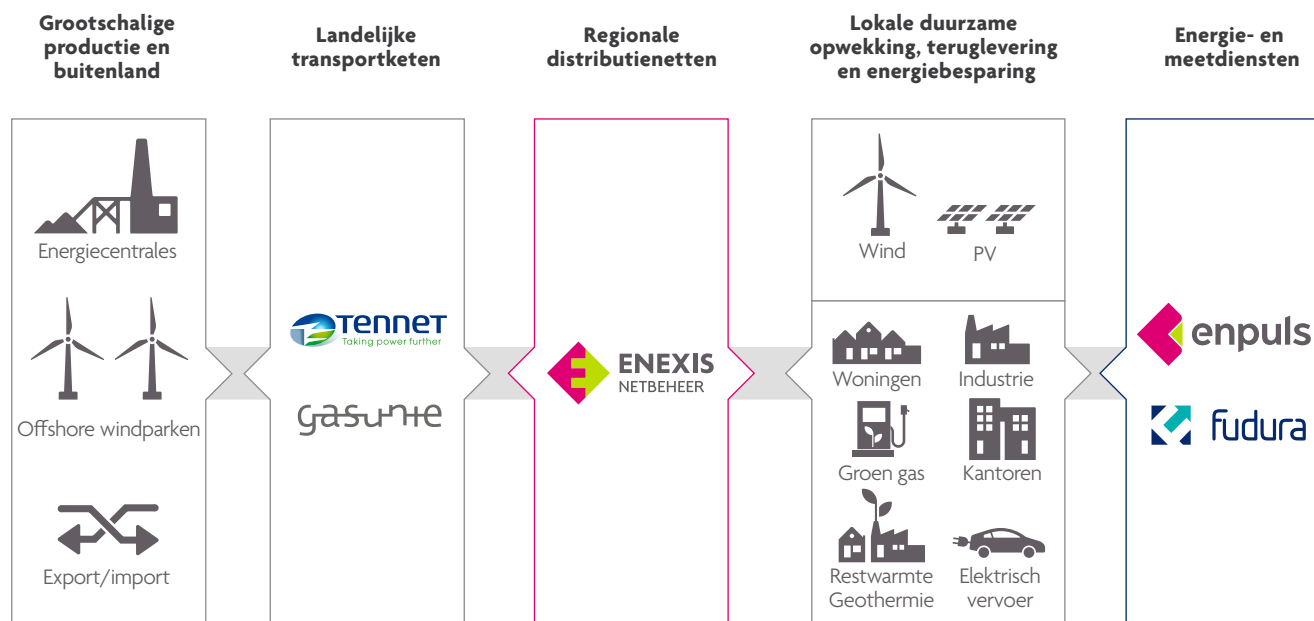
VERZORGINGSGBIED 2017

Via onze energienetwerken brengen we elektriciteit bij 2,8 miljoen klanten en gas bij 2,3 miljoen klanten in de provincies Groningen, Drenthe, Overijssel, Noord-Brabant en Limburg.

VERBINDER IN DE ENERGIEKETEN

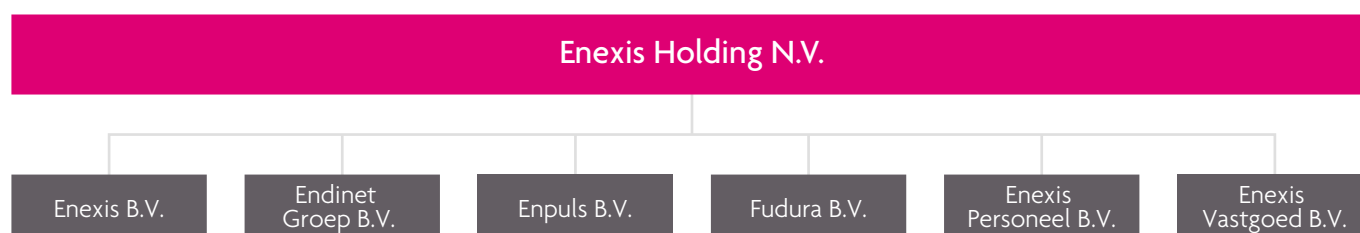
In de keten van energie zien wij onszelf letterlijk en figuurlijk als verbinder. Want via onze netwerken wordt energie zo efficiënt mogelijk gedistribueerd van producenten naar gebruikers en vice versa. En wij faciliteren de energiemarkt, bijvoorbeeld door meetdata beschikbaar te stellen. Daarnaast zien wij het als onze rol om partijen in de energieketen te verbinden om samen doelstellingen van het Energieakkoord te realiseren. Door samen te werken met overheden en marktpartijen kunnen we de energietransitie versnellen.

ONZE ORGANISATIE

Enexis Holding N.V.¹ is een energienetwerkbedrijf met diverse dochterbedrijven die elk hun eigen specifieke aandachtsgebied hebben. Het geheel van onze activiteiten is georganiseerd in Enexis Groep.

ORGANOGRAM ENEXIS HOLDING N.V. (per 31 december 2017)

ENEXIS B.V.

Enexis B.V. verzorgt gereguleerde activiteiten, zoals de aanleg, het onderhoud, de ontwikkeling en het beheer van het elektriciteits- en gasnetwerk. De ACM ziet toe op de kwaliteit van de dienstverlening en bepaalt de tariefruimte voor netbeheerders. Per 1 juli 2017 is N.V. Stedin Netten Weert overgenomen en gefuseerd met Enexis B.V. Per 1 januari 2018 is de naam van Enexis B.V. gewijzigd in Enexis Netbeheer B.V.

¹ Daar waar in dit verslag 'Enexis' wordt genoemd, wordt het geheel aan activiteiten bedoeld binnen de Enexis Groep van ondernemingen, tenzij expliciet anders vermeld.

ENDINET GROEP B.V.

Per 1 januari 2017 is Endinet, dat per 1 januari 2016 onderdeel werd van Enexis, bijna volledig geïntegreerd in de Enexis ondernemingen.

ENPULS B.V.

Enpuls B.V. richt zich op energievergroening en -besparing en focust hierbij op vier thema's: duurzame gebiedsontwikkeling, flexibiliteit, energiebesparing en duurzame mobiliteit. Enpuls verbindt overheids- en marktpartijen om samen schaalbare oplossingen te ontwikkelen voor de energietransitie.

FUDURA B.V.

Fudura B.V. richt zich op de niet-gereguleerde zakelijke markt en zorgt ervoor dat bedrijven hun energievoorziening kunnen optimaliseren. Fudura biedt hiervoor diensten aan, zoals advies, het meten van energiestromen, ontwerp en realisatie van infrastructuur en verhuur en onderhoud van laadpalen, transformatoren en schakelinstallaties.

ENEXIS PERSONEEL B.V. EN ENEXIS VASTGOED B.V.

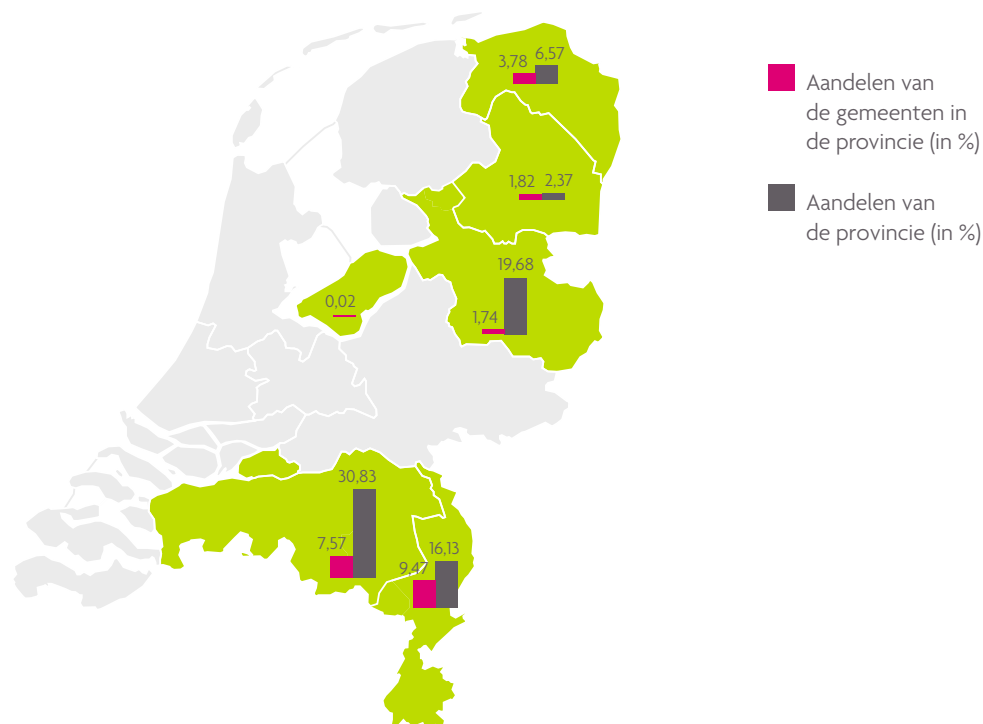
Enexis Personeel B.V. en Enexis Vastgoed B.V. ondersteunen de verschillende bedrijven van Enexis Groep op het gebied van arbeid en (register)goederen.

AANDEELHOUDERS ENEXIS

De aandeelhouders van Enexis Holding N.V. zijn provincies en gemeenten binnen het verzorgingsgebied van Enexis Netbeheer B.V.

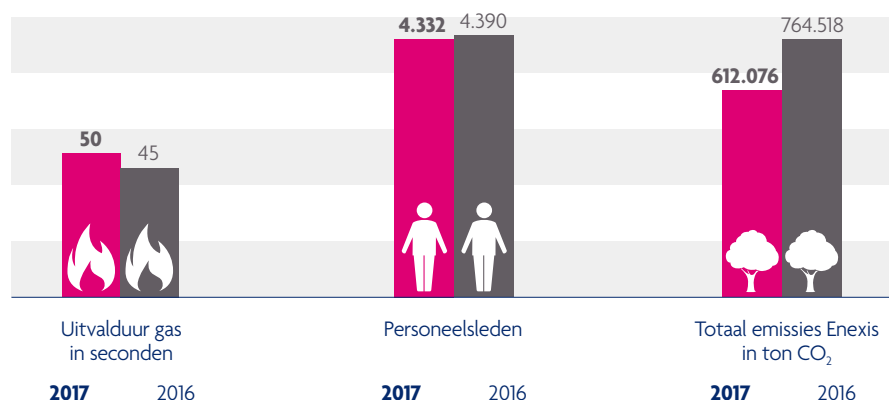
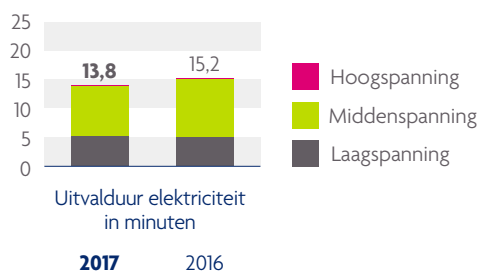
AANDELEN ENEXIS HOLDING N.V.

(percentage aandelen van de provincies en de gemeenten in de provincies)

KERNGEGEVENS (PER 31 DECEMBER 2017)

UITVALDUUR

NETTO-OMZET

In miljoenen euro's

1.380

2016: 1.376

RESULTAAT NA BELASTINGEN

In miljoenen euro's

207

2016: 207

BALANSTOTAAL

In miljoenen euro's

7.668

2016: 7.284

INVESTERINGEN IN DE NETTEN

In miljoenen euro's

423

2016: 384

DART-RATE ENEXIS

Veiligheidsindex

0,33

2016: 0,17

Elektriciteitsnet ⚡

139.100 km

2.786.000 aansluitingen

34.592 GWh

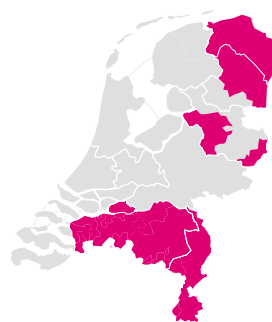

Gasnet 🔥

46.400 km

2.315.000 aansluitingen

6.241 Mm³

ONZE OMGEVING

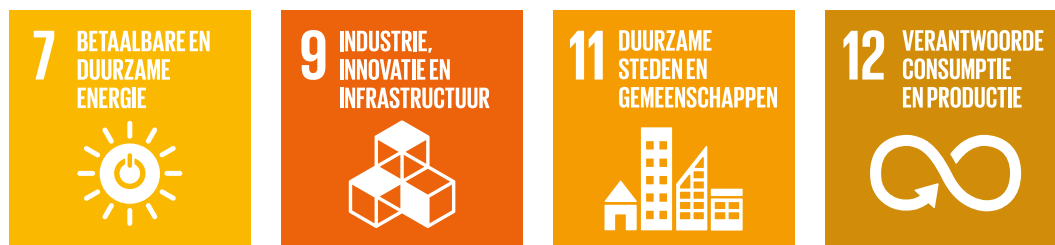
Veel externe ontwikkelingen zijn van invloed op ons netwerkbedrijf. Denk aan elektrisch vervoer, lokale duurzame opwek en energieopslag. Er liggen (inter)nationale afspraken voor verduurzaming aan ten grondslag.

INTERNATIONALE KLIMAATAFSPRAKEN

Wereldwijd worden afspraken gemaakt over energiebesparing, het terugdringen van broeikasgassen en het remmen van de opwarming van de aarde. De Nederlandse regering heeft zich gecommitteerd aan de klimaatafspraken die in december 2015 in Parijs zijn gemaakt. Deze afspraken hebben als doel de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen en de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 2 graden aan het eind van deze eeuw. Om de CO₂-doelen van Parijs te realiseren, zijn vergaande maatregelen nodig. Dit betekent dat het gebruik van fossiele grondstoffen wordt afgebouwd, de hoeveelheid duurzame energie zal toenemen en het energiegebruik zal elektrificeren.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Samen met 193 andere landen heeft Nederland zich gecommitteerd aan de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties. Enexis ondersteunt onderstaande werelddoelen voor duurzame ontwikkeling, waar wij met onze activiteiten een bijdrage aan kunnen leveren.

LANDELIJKE AFSPRAKEN

In het regeerakkoord van oktober 2017 zijn keuzes gemaakt die impact zullen hebben op onze taak als beheerder van het energienet. Daarnaast staat in de Nationale Energieagenda van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat de visie dat de energievoorziening van Nederland in 2050 CO₂-arm moet zijn. Toepassing van (fossiel) aardgas moet daartoe zoveel mogelijk worden teruggedrongen. In nieuwbouwwijken zal niet meer standaard een aardgasnet worden aangelegd. De aansluitplicht van gas zal worden vervangen door een warmterecht, waarmee eindgebruikers aanspraak kunnen maken op een aansluiting op een (verzwaard) elektriciteitsnet of een warmtenet.

Voor het einde van de kabinetsperiode in 2021 wil de regering 30.000 tot 50.000 bestaande woningen per jaar gasvrij maken, of deze zodanig energie-efficiënt maken dat ze op korte termijn gasloos gemaakt kunnen worden. Hiermee wordt een eerste stap gezet naar verduurzaming van circa 200.000 huizen per jaar, een tempo dat nodig is om tot 2050 de hele voorraad van circa 7,5 miljoen woningen te verduurzamen. Het streven is dat uiterlijk in

2030 kolencentrales zullen worden gesloten en alle nieuwe auto's emissieloos zijn. De subsidie om duurzame energieproductie te stimuleren (SDE+) wordt voortgezet. Het kabinet zal een klimaatwet opstellen met als doel om in 2030 de CO₂-uitstoot met 49% terug te brengen ten opzichte van 1990. Dit is in lijn met het klimaatakkoord van Parijs.

WAT BETEKENT DIT VOOR ENEXIS?

Wij ondersteunen het nationaal klimaat- en energieakkoord dat bijdraagt aan een CO₂-arm energiesysteem. In nieuwbouwwijken zal geen gasnet worden aangelegd. In bestaande wijken adviseren wij de slag te maken naar hybride warmtepompen om de warmtevraag te verduurzamen. Ook zullen we anticiperen op de beschikbaarheid van CO₂-vrije gassen en de komst van lage temperatuur warmtenetten. In de optiek van Enexis is het echter niet zo dat het gaandeweg uitfaseren van aardgas ook leidt tot het op grote schaal buiten gebruik stellen van gasnetten. Toepassing van uitsluitend elektriciteit is technisch en economisch niet altijd een reële optie. Een warmtenet kan lang niet overal toegepast worden. Toepassing van duurzame gasvormige energiedragers - zoals waterstof geproduceerd uit duurzame elektriciteit of Groen Gas - in combinatie met de inzet van hybride warmtepompen is in dergelijke situaties de meest begaanbare route naar verduurzaming. De afbouw van regelbare energie uit fossiele bronnen verandert het voorspelbare patroon van vraag en aanbod van elektriciteit. Het aanbod wordt meer afhankelijk van de weersomstandigheden en ook de vraag wordt minder voorspelbaar. Al deze veranderingen hebben een effect op Enexis. Daarnaast zullen wij rekening moeten houden met een snelle toename van het aantal elektrische auto's, zodat het elektriciteitsnet tijdig voldoende capaciteit beschikbaar heeft voor de (duurzame) elektriciteitsvraag die door deze auto's ontstaat. De opslag van duurzame elektriciteit voor effectief en efficiënt netmanagement wordt een serieus alternatief voor netverzwaringen. Flexibiliteitsafspraken met marktpartijen ter voorkoming van congestie zijn in de toekomst waarschijnlijk.

WAARDE CREËREN EN DELEN

Met onze netwerken, kennis en activiteiten willen we een oplossing bieden voor energievraagstukken van vandaag en morgen. In 2017 is onze strategie herijkt om op lange termijn meer waarde voor stakeholders te creëren.

MISSIE

We realiseren een duurzame energievoorziening door state of the art dienstverlening en netwerken en door regie te nemen in innovatieve oplossingen.

STRATEGIE

Vanuit onze kerntaak om te zorgen voor een betrouwbare en betaalbare energievoorziening willen we onze bijdrage aan de transitie naar een duurzame energievoorziening vergroten. Dit is nodig om, samen met partners, de doelen van het Energieakkoord te realiseren. Daarom hebben wij samen met stakeholders onze strategie herijkt. In april 2017 is ons Strategisch Plan 2017 goedgekeurd door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders en gepubliceerd op www.enexisgroep.nl.

We onderscheiden twee strategische pijlers: het uitvoeren van excellent netbeheer én het versnellen van de energietransitie. Excellent netbeheer betekent voor ons een betrouwbare en toekomstbestendige energie-infrastructuur met voor de klant en de medewerkers eenvoudige processen tegen zo laag mogelijke kosten. Hierbij blijft veiligheid onze hoogste prioriteit. Door onze activiteiten op het gebied van duurzame gebiedsontwikkeling, energiebesparing, elektrisch vervoer en flexibiliteit geven we invulling aan het versnellen van de transitie naar een duurzame energievoorziening.

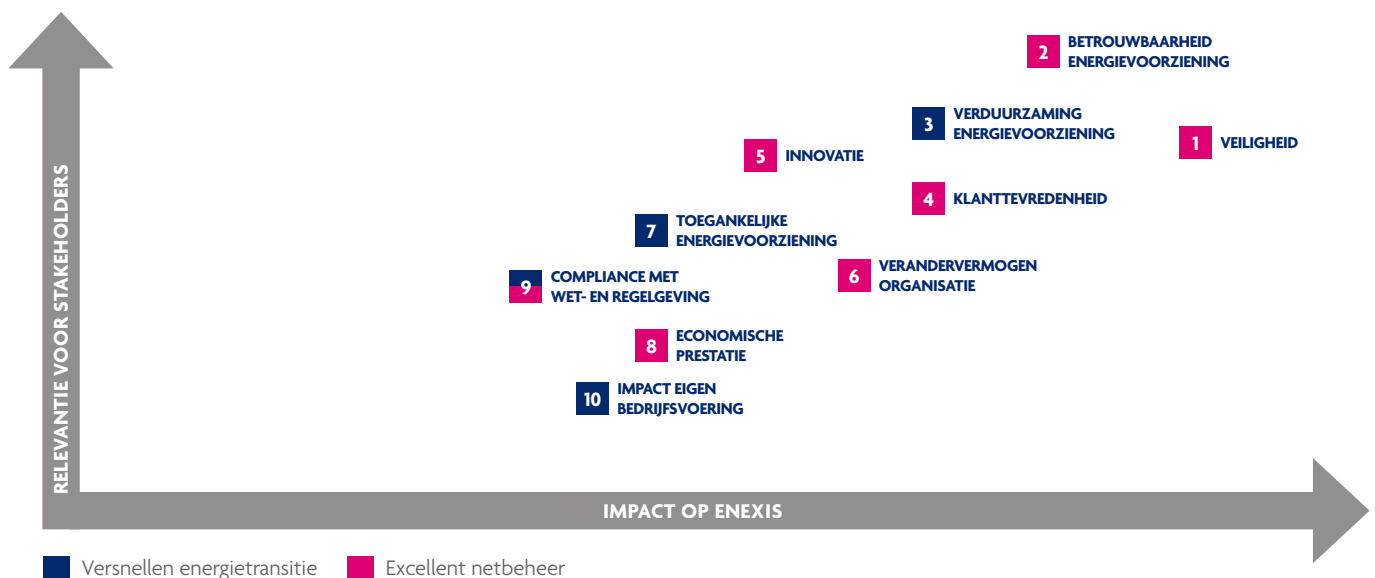
Het excellent beheren van het net zien we als ons bestaansrecht. We houden onze netten betrouwbaar en toekomstbestendig en passen onze dienstverlening, voor zover binnen de wettelijke kaders mogelijk, aan op de behoeften van de klant. De recente groei van ontwikkelingen zoals elektrisch vervoer, lokale duurzame opwek en energieopslag stellen nu echter nieuwe eisen aan de netten. We moeten de groeiende fluctuaties in vraag en aanbod van energie aankunnen en maken daarom onze netten 'slimmer' met behulp van ICT. We versnellen de energietransitie met innovatieve oplossingen op het gebied van energiebesparing en -vergroening.

WAT STAKEHOLDERS BELANGRIJK VINDEN

Enexis onderscheidt acht stakeholdergroepen met elk hun eigen wensen en behoeften.

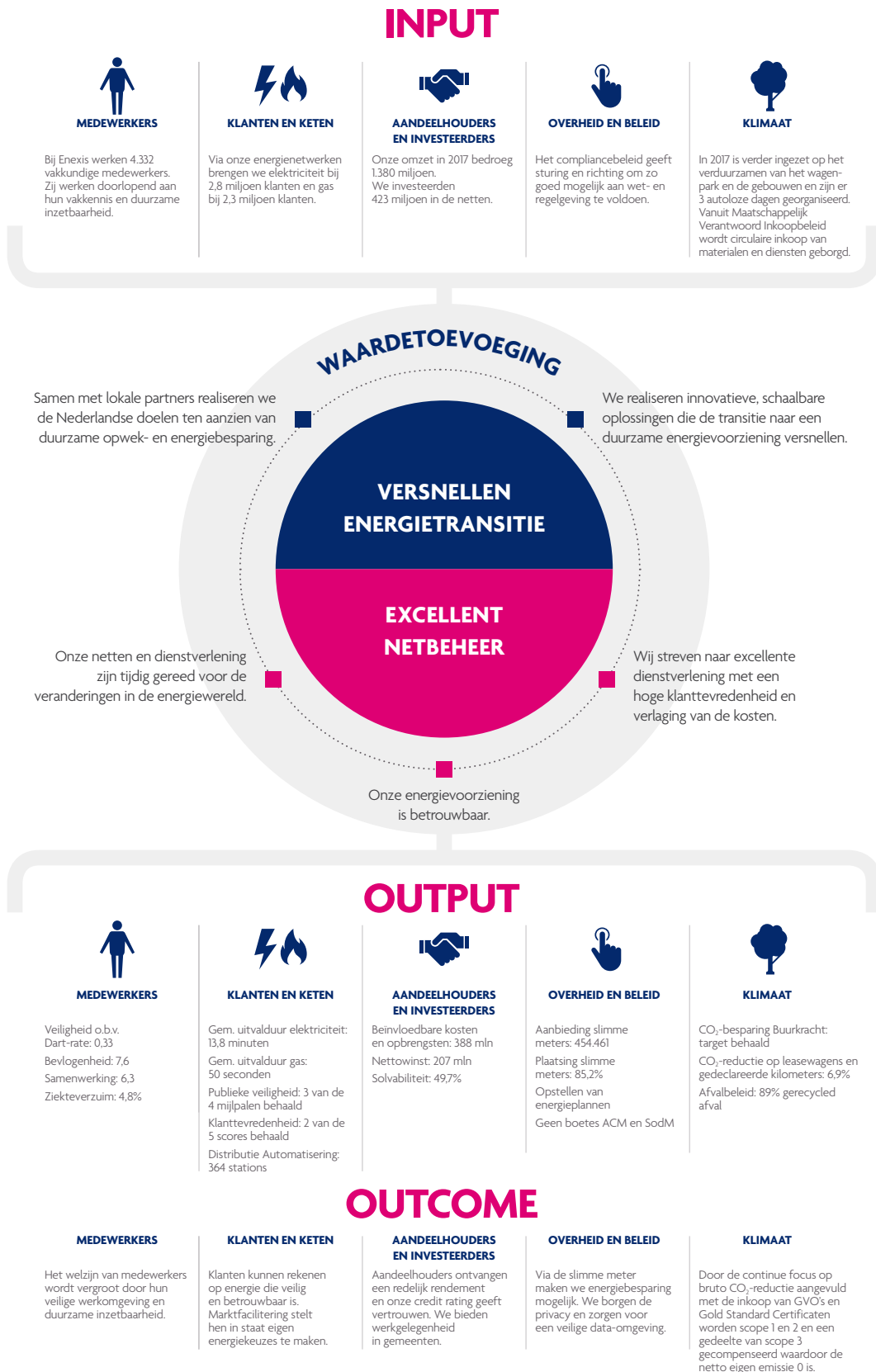

Samen met deze stakeholdergroepen hebben wij in 2016 onderwerpen geselecteerd die voor hen relevant zijn en impact hebben op Enexis. Dit noemen wij ‘materiële onderwerpen’. Over de top 10 leggen wij in dit jaarverslag verantwoording af. We vinden het belangrijk dat er een duidelijke link is tussen materiële onderwerpen en onze strategie. Door actief risicomanagement beperken we de risico’s die met deze thema’s samenhangen.

WAARDECREATIEMODEL

In het proces van waardecreatie maken we zorgvuldige afwegingen. Zo zorgen we ervoor dat onze activiteiten voor onze stakeholders zo veel mogelijk waarde opleveren.

DOELSTELLINGEN EN PRESTATIES

KPI	DOELSTELLING 2017	REALISATIE 2017	DOELSTELLING 2018
Bevlogenheid medewerkers (en Samenwerking)	Q4 score samenwerking $\geq 7,0$; Q4 score bevlogenheid $\geq 8,2$	samenwerking: 6,3; bevlogenheid: 7,6	Q4 score samenwerking $\geq 6,8$; Q4 score bevlogenheid $\geq 8,0$
DART-rate Enexis ¹	$\leq 0,22$	0,33	$\leq 0,19$
Lost Time Injury Frequency (LTIF) Enexis ¹	$\leq 1,10$	1,63	$\leq 0,95$
DART-rate derden ¹	$\leq 0,67$	0,44	$\leq 0,60$
Lost Time Injury Frequency (LTIF) derden ¹	$\leq 3,35$	2,20	$\leq 3,00$
BETROUWBAAR			
Jaarlijkse uitvalduur elektriciteit (JUD)	$\leq 20,5$ minuten	13,8 minuten	$\leq 19,5$ minuten
Het aantal stations dat wordt voorzien van Distributie Automatisering (DALI) ²	≥ 350 stations	364 stations	DA ≥ 320 stations; DALI ≥ 3.800 stations
BETAALBAAR			
Beïnvloedbare kosten en opbrengsten ³	\leq EUR 396 mln	EUR 388 mln	\leq EUR 404 mln
KLANTGERICHT			
Customer effort scores (CES) ⁴	≥ 4 van de 5 customer effort scores Q4 2017 \leq deeltarget	2 van de 5	3 van de 3 customer effort scores Q4 2018 \leq deeltarget
Aanbieding slimme meters	≥ 459.000 adressen	454.461 adressen	≥ 459.000 adressen
Plaatsing slimme meters	$\geq 90\%$	85,2%	$\geq 90\%$
DUURZAAM			
Aantal nieuwe Buurkracht-buurtten	≥ 60 buurtten	79 buurtten	≥ 100 buurtten
CO ₂ -reductie leasewagens en gedeclareerde kilometers ⁵	$\geq 6\%$ reductie t.o.v. score 2014	6,9%	$\geq 17,8\%$ reductie t.o.v. score 2014
De binnen Buurkracht geregistreerde CO ₂ -besparing door maatregelen bedraagt eind 2017 $\geq 3.000.000$ kg CO ₂ (o.b.v. aantal maatregelen x gemiddelde besparing) ⁶	$\geq 3,0$ mln kg CO ₂ -reductie eind 2017	target behaald	n.v.t.
Bijdrage Enpuls aan CO ₂ -reductie	n.v.t.	n.v.t.	≥ 20.000 ton CO ₂ -besparing
Verduurzaming gebouwde omgeving	n.v.t.	n.v.t.	41 van de vastgestelde stakeholders maken minstens 1 processtap
Stakeholder engagement (3 mijlpalen met als einddoel concrete energieplannen met stakeholders)	3 mijlpalen behaald	2 mijlpalen behaald	n.v.t.

- Om veiligheidsprestaties binnen de sector beter te kunnen vergelijken, zal met ingang van 2018, het aantal ongevallen worden gemeten met gebruik van de Lost Time Injury Frequency (LTIF). Hoewel in 2017 op de DART-rate is gestuurd en in 2018 op de LTIF wordt gestuurd, hebben wij in deze tabel zowel de waarden van de DART-rate als de waarden van de LTIF laten zien om deze overgang inzichtelijk te maken.
- Doelstelling 2017 en realisatie 2017 betreffen t/m november cijfers.
- Enexis Netbeheer (incl. staven); doelstelling 2017 is genormaliseerd target.
- 2017: standaardaansluitingen, maatwerkaansluitingen, klantenservice telefonie, enexis.nl, storings informatie. 2018: keten API, standaardaansluitingen, storings.
- In vergelijking met 2016 wordt deze KPI in 2017 berekend inclusief stagiaires en WEP'ers en zijn voertuigen met een grijs kenteken uitgesloten van deze meting.
- Bij het berekenen van de CO₂-besparing is gebruik gemaakt van de conversiefactor voor de Nederlandse productiemix van grijze stroom.

“
ENERGIE DIE
JE **BEWEEGT**”

Peter Vermaat CEO en **Maarten Blacquièr** CFO

Nederland zit middenin de energietransitie. Steeds meer klanten willen verduurzamen, nieuwe samenwerkingsverbanden komen tot stand en de rol van netbeheerders verandert. Wij zien de komende jaren voor onszelf twee belangrijke taken: excellent netbeheer en het versnellen van de energietransitie. CEO Peter Vermaat en CFO Maarten Blacquièr geven een toelichting op de ontwikkelingen in 2017.

In 2017 was dynamiek in de hele samenleving merkbaar. Bijvoorbeeld bij klanten die in toenemende mate zelf energie besparen of opwekken. En ook bij gemeenten, energiecoöperaties en leveranciers. Iedereen raakt steeds meer betrokken bij de energietransitie en maakt zijn eigen energiekeuzes. Onze medewerkers helpen hierbij en maken nieuwe energiewensen technisch mogelijk.

In 2017 werkten we volop aan vernieuwing, veiligheid en betrouwbaarheid. Onze veiligheidsprestaties zijn in 2017 verslechterd ten opzichte van 2016. Dat baart ons zorgen. Verschrikkelijk was het fatale ongeluk op 7 december 2017, waarbij een monteur van een aannemer om het leven is gekomen. Veiligheid is en blijft onze hoogste prioriteit en het naleven van veiligheidsvoorschriften heeft voortdurend aandacht nodig. Want, we werken veilig of we werken niet.

EXCELLENT NETBEHEER

Het beheer van het elektriciteits- en gasnet is en blijft onze belangrijkste maatschappelijke taak. Beheer klinkt wellicht passief, maar er komt veel bij kijken om het net in topconditie te houden in vijf provincies. Allereerst de veiligheid. Het werk aan onze netten kan uitsluitend

wanneer de situatie veilig is voor onze medewerkers en de omgeving. We nemen op dit punt geen risico. Daarnaast plegen we onderhoud en bereiden we onze netten met digitalisering en nieuwe technologie voor op de toekomstige energievraag. De gemiddelde storingsduur bleef mede hierdoor het afgelopen jaar onder de 15 minuten.

Omdat de technologische ontwikkelingen elkaar in hoog tempo opvolgen, vinden wij bij vernieuwing een pragmatische oplossing vaak de meest verstandige keuze. De verduurzaming van de warmtevraag is hiervan een goed voorbeeld. In nieuwbouwwijken is een aardgasnet vaak niet meer nodig en kiezen we in samenwerking met klanten, gemeenten en projectontwikkelaars voor een duurzame 'all electric'-oplossing. In bestaande wijken blijft aardgas momenteel nog een rol spelen en willen wij het bestaande net zo lang mogelijk benutten. Ons streven is om hier de slag te maken naar hybride warmtepompen - die minder aardgas gebruiken - om de warmtevraag te verduurzamen. Zo reduceren we de CO₂-uitstoot tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten en behoudt het gasnet vooralsnog zijn waarde. Het resultaat voor onze klanten is een energievoorziening waar ze op kunnen rekenen, die toekomstbestendig is én betaalbaar blijft.

Onze dienstverlening aan klanten moet minstens zo excellent zijn. In 2017 staken we veel tijd en energie in het herontwerp van onze primaire processen, zoals het aansluitproces en het storingsproces. Zo wordt het voor klanten makkelijker om een aansluiting te regelen. Of dat nou gaat om een huisaansluiting of de aanleg van het grootste zonnepark van Nederland in Delfzijl, waar we in 2017 ruim 120.000 zonnepanelen aan ons net koppelden. Hoewel we de eerste stappen hebben gezet naar een efficiënt en klantvriendelijk proces, zijn we er nog niet. We gaan met kleine stappen vooruit en zijn ervan overtuigd dat klanten in 2018 meer gemak zullen ervaren bij het aanvragen en aanpassen van hun aansluitingen.

HET VERSNELLEN VAN DE ENERGIETRANSITIE

Het nieuwe kabinet Rutte III toont veel ambitie in de energietransitie. Er zijn veel nieuwe oplossingen nodig voor de energievoorziening van 2030. Van internationale ICT-systemen tot lokale energieplannen. Van techniek tot regulering. Vanuit Enexis nemen we het initiatief om samen met andere bedrijven, overheden, consumenten, coöperaties en kennisinstellingen te werken aan innovatieve, schaalbare oplossingen. Want alleen door krachten te bundelen, ontstaan er oplossingen die voor alle partijen werken.

Vooraf lokaal moet Enexis samenwerken om versnelling te realiseren. De energietransitie voltrekt zich in een landelijk kader, maar wordt uitgevoerd in gemeenten, buurten en gezinnen. Omdat lokale overheden een belangrijke rol hebben, stuurden we alle politieke partijen in ons verzorgingsgebied een brief met aanbevelingen rondom de energietransitie. Concreet maakten we in 2017 ook de eerste energieplannen met gemeenten. We onderzochten de beschikbaarheid van duurzame energiebronnen en de (toekomstige) energievraag in deze gemeenten. Zo kwamen we samen tot een omgevingsplan, waarmee wij de energieinfrastructuur de komende jaren optimaal kunnen inrichten. In de [gemeente Sittard-Geleen](#) is er bijvoorbeeld een plan gemaakt om een duurzaam warmtenet te ontwikkelen. In ons programma Buurkracht gaan we een stap verder en mobiliseren we buurten om zelf duurzame initiatieven te nemen tot op het niveau van besparingsmaatregelen in huis.

Hoe graag wij de energietransitie ook willen versnellen, deze verandering brengt ook nieuwe vraagstukken met zich mee. Zo moeten wij intern bijvoorbeeld beter leren omgaan met de

onvoorspelbaarheid van duurzame projecten. Vaak is de voortgang afhankelijk van provinciale of gemeentelijke besluitvorming en van de instemming van omwonenden. Dat vraagt flexibiliteit in onze planning en investeringen. Een tekort aan technisch opgeleid personeel of beschikbare materialen kan een belemmering vormen bij het tijdig aansluiten van windparken of zonneparken. Het is zaak dat we weloverwogen keuzes maken en kostenbewust blijven.

VOL AMBITIE NAAR 2018

Naast verandering van technieken en processen is een transitie in ons gedrag nodig om onze strategische doelen te bereiken. Daarom vragen we van alle medewerkers en op elk niveau, meer ambitie, verantwoordelijkheid en initiatief. Dat helpt ons om resultaatgericht te worden en onze waarde voor stakeholders te vergroten. In 2017 zijn we een omvangrijk veranderprogramma begonnen richting 2020, waarvan we de eerste resultaten zien in techniek, processen én gedrag. Het is inspirerend om te zien hoe gedreven medewerkers zijn om samen doelen te bereiken. Zij laten bovendien zien dat ze intrinsiek geloven in de energietransitie. Bijvoorbeeld door hun eigen huizen te verduurzamen en 'groenere' mobiliteitskeuzes te maken. Door verduurzaming zelf in de praktijk te brengen, zijn we een voorbeeld voor mensen en bedrijven om ons heen.

Nederland moet in een hoog tempo verduurzamen. Onze ambitie is groot, maar we nemen reële stappen om de energietransitie te versnellen. In 2018 verwachten we dat ons interne transitieprogramma extern zijn vruchten afwerpt. Verbetering van de dienstverlening aan klanten, efficiënte aansturing in de keten, technologische innovatie. Deze beweging hebben we in 2017 ingezet om onze bijdrage aan de maatschappij te vergroten. De energietransitie brengt majeure uitdagingen met zich mee die wij - met onze medewerkers en samenwerkingspartners - met vertrouwen tegemoet zien.

Peter Vermaat, CEO

Maarten Blacquièrè, CFO

“ WE MOETEN ELKAAR
JUIST IN NOODSITUATIES
 WETEN TE VINDEN ”

“Nederland ligt voor een groot deel onder de waterspiegel. En dat brengt risico's met zich mee. Maar door continu vooruit te kijken, blijft Nederland de veiligste delta ter wereld. Rijkswaterstaat investeert in het veilig, leefbaar en bereikbaar houden van Nederland. Om voorbereid te zijn op calamiteiten zijn we volop betrokken bij oefeningen.

In 2017 deden wij – net als Enexis – mee aan de oefening 'Als de dijk doorbreekt...' van de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant. Iedereen had zijn eigen taak: hulpdiensten, Rijkswaterstaat, waterschappen, netbeheerders. Voorafgaand maakten de deelnemende organisaties een gezamenlijke impactanalyse en stelden we een actieplan op. Bij deze oefening meldde Rijkswaterstaat een verwachte hoge waterstand en vervolgens kwam iedereen in actie om maatregelen te nemen. Enexis beoordeelde de impact op het elektriciteits- en gasnet en sloot het gas af om incidenten te voorkomen.

Om ons land veilig te houden, hebben Rijkswaterstaat en Enexis elkaar hard nodig. We moeten elkaar juist in een noodsituatie goed weten te vinden. Bij calamiteiten, zoals hoge waterstanden in de rivieren of door een storm, gaat dat al goed. Maar er zijn ook crisissituaties waar we minder ervaring mee hebben. Denk aan cybercriminaliteit of terrorisme. Juist door samen te oefenen weten we elkaar ook te vinden bij een onverwachte gebeurtenis.”

CARLA SENGERS
 ADVISEUR CRISISMANAGEMENT RIJKSWATERSTAAT ZUID-NEDERLAND

1. VEILIGHEID

Naast fysieke veiligheid speelt digitale veiligheid een steeds belangrijker rol in de samenleving. Wij zijn ons bewust van de risico's en stellen hoge veiligheidseisen. Onze medewerkers weten dat veilig werken boven alles gaat. Ook wanneer het gaat om data en privacy.

Dat het werk aan elektrische installaties of gas nooit zonder gevaren is, is bekend. Onze medewerkers zijn zich bewust van de veiligheidsrisico's. Ze zijn getraind en spreken elkaar aan op mogelijke gevaren. De schok was groot toen een monteur van een van onze aannemers in december 2017 overleed toen hij voor Enexis aan het werk was in een transformatorstation. Dit was ook het geval toen een van onze monteurs in september om het leven kwam bij een eenzijdig verkeersongeval. Het verlies van een collega is het zwartste scenario dat denkbaar is.

Door veiligheid in alles voorop te stellen en maatregelen te nemen, willen wij dat het aantal ongevallen daalt. Dit meten we volgens de DART-rate, het aantal ongevallen met als gevolg verzuim per 200.000 gewerkte uren. In 2017 was onze doelstelling een DART-rate van $\leq 0,22$. Eind 2017 was onze score 0,33. Er vonden 13 ongevallen plaats met verzuim; in 2016 was dit historisch laag met 7. Hoe het komt dat het aantal ongevallen in 2017 hoger ligt, is lastig te duiden. Incidenten doen zich onverwacht voor. Wij blijven het veiligheidsbewustzijn van medewerkers trainen. In 2017 was er verhoogde aandacht voor veiligheidsleiderschap voor leidinggevend en uitvoerders en veilig werken in aanwezigheid van asbest en in een verontreinigde bodem.

	2017	2016	2015	2014	2013 ²⁾
Ongevallen en DART-rate¹⁾					
Dodelijk ongeluk ³⁾	1	0	0	0	0
DART-rate Enexis	0,33	0,17	0,33	0,60	0,49
DART-rate derden ⁴⁾	0,44	0,86	0,78	0,90	1,11

1 DART-rate: de DART-rate staat voor het aantal ongevallen met als gevolg verzuim per 200.000 gewerkte uren.

2 Vergelijkende cijfers 2013 zijn aangepast gezien gewijzigde definitie in 2014, waarbij niet langer ongevallen met aangepast werk worden meegenomen.

3 Exclusief woon-werkverkeer.

4 Cijfers 2016 zijn exclusief Endinet.

Om veiligheidsprestaties binnen de sector beter te kunnen vergelijken, zullen wij het aantal ongevallen vanaf 2018 meten via de Lost Time Injury Frequency (LTIF). Dit cijfer drukt de personeelsveiligheid uit in het aantal ongevallen met verzuim per 1 miljoen gewerkte uren. Omgerekend zou onze LTIF-score 1,63 zijn geweest in 2017.

VEILIGHEID IN DE KETEN EN ONZE OMGEVING

De veiligheid van eigen medewerkers is voor ons net zo belangrijk als de veiligheid van medewerkers van aannemers die voor ons werken. Wij stellen ook aan hen hoge veiligheidseisen en helpen om de veiligheid te verbeteren. In 2017 was de veiligheid van aannemers een van onze speerpunten. We hebben hieraan extra aandacht besteed door in dialoog te gaan, vaker deel te nemen aan incidentonderzoeken en informatie over veiligheid

te delen. Er werden in 2017 8 ongevallen met verzuim gemeld door onze externe partijen, waardoor de DART-rate derden daalde naar 0,44. Ter vergelijking: in 2016 werden door externe partijen 14 ongevallen met verzuim gemeld.

Om de publieke veiligheid te beschermen en incidenten te voorkomen, volgen we nauwkeurig wat er gebeurt in onze netwerken. We meten het aantal gasincidenten op basis van de ernst. Het aantal incidenten met een matig of behoorlijk effect nam in 2017 toe. Dit komt met name doordat ons werkgebied is uitgebreid en zich relatief veel incidenten (4 van de 14) voordeden in het voormalige Endinet-gebied. Om de publieke veiligheid op peil te houden, heeft Enexis een intensief, risicogebaseerd vervangingsprogramma voor hoofd- en aansluitleidingen. Daarnaast wordt veel aandacht besteed aan het voorkomen van graafschades, de belangrijkste oorzaak van gasincidenten.

Mijlpalen	Status ultimo 2017
Aantal gaslekken met een verwaarloosbaar of klein effect < 13.500	11.506
Aantal incidenten met een matig of behoorlijk effect < 10	14
Aantal incidenten met een ernstig effect < 3	0
Aantal incidenten met een desastreus effect < 1	0

- Verwaarloosbaar of klein effect: Gaslekken uit Nestor registraties 'gaslucht/-lekkage' voor netbeheerder.
- Matig of behoorlijk effect: Ongevallen met EHBO, letsel met verzuim of omgevingschade tussen EUR 10.000 en EUR 1 miljoen.
- Ernstig effect: Ongevallen met ernstig (blijvend) letsel of omgevingschade tussen EUR 1 miljoen en EUR 10 miljoen.
- Desastreus effect: Ongevallen met één of meerdere doden of omgevingschade van tenminste EUR 10 miljoen.

DIGITALE VEILIGHEID

Enexis vindt het van groot belang om een betrouwbare digitale netbeheerder te zijn en om zorgvuldig om te gaan met persoonsgegevens. Digitale veiligheid betekent dat er invulling wordt gegeven aan privacy en security.

PRIVACY

Nu onze energienetwerken en diensten digitaal worden, verwerken we steeds vaker en meer persoonsgegevens. We kunnen onder meer de meterstanden van de slimme meter op afstand uitlezen. Samen met de andere netbeheerders heeft Enexis Netbeheer eerder een gedragscode slimme meters opgesteld. Deze stelt voorwaarden aan de verwerking van gegevens uit de slimme meter.

Als gevolg van een datalek in de energiebranche in 2016 werkten wij in 2017 ook met andere netbeheerders aan het Actieplan Dataveiligheid. Hiermee wordt de privacy van klanten beter beschermd bij onder meer een 'aanbod op maat', zonder daarbij de marktwerking aan te tasten. Er wordt beter gewaarborgd dat energieleveranciers alleen na toestemming van de klant gegevens uit centrale registers kunnen opvragen. Dit actieplan is voorgelegd aan de toezichthouders Autoriteit Consument & Markt en de Autoriteit Persoonsgegevens.

Daarnaast hebben wij in 2017 veel aandacht besteed aan de implementatie van de Algemene Verordening Gegevensbescherming die op 25 mei 2018 van toepassing wordt. We hebben onder meer ons privacybeleid vernieuwd en Privacy Impact Assessments uitgevoerd.

CYBERSECURITY

Cybersecurity wordt ook een steeds belangrijker thema. Wanneer hackers ongeautoriseerd toegang krijgen tot onze systemen kan dit leiden tot verstoringen en/of datalekken. Daarom beschermen we onze fysieke infrastructuur en computers tegen cybercriminaliteit. Ook voeren we periodiek penetratietesten uit in onze ICT-systemen.

In 2017 hebben we een nieuwe standaard geïmplementeerd voor de beveiliging van gas- en elektriciteitsnetten: de ISA/IEC-62443 standaard. Dit helpt ons om op een gestructureerde wijze securityarchitecturen op te zetten, medewerkers te trainen en securityincidenten te detecteren voor onze netten. Het securitymanagementsysteem is geïntegreerd in ons risicomangementsysteem.

Op het gebied van cybersecurity werken we nauw samen met (externe) partners en leveranciers, zodat we kennis bundelen en snel kunnen acteren als er ontwikkelingen zijn. Ook werken we samen met het Nationaal Cyber Security Centrum van het ministerie van Justitie en Veiligheid, andere netbeheerders en marktpartijen om tijdig maatregelen te nemen tegen externe signalen van aanvallen.

PRAKTIJKCASE

Asbestvezels kunnen na langdurige blootstelling leiden tot levensgevaarlijke ziekten. Zolang asbest vastzit in ander materiaal is het niet per se gevaarlijk. Het wordt een risico voor de gezondheid als de asbestvezels vrijkomen en worden ingeademd. Bijvoorbeeld bij sloopwerkzaamheden. Daarom wil de overheid blootstelling aan asbestvezels voorkomen.

In het verleden is veelvuldig asbest gebruikt in onze stations. Als branche hebben we de ambitie getoond om vóór 2024 al onze stations te inventariseren op aanwezigheid van asbest, zowel in componenten als bouwkundig. Asbest zal niet altijd worden verwijderd, maar wel altijd zodanig worden geconserveerd dat veilig werken geborgd kan worden. Samen met onze brancheleden pakken we de inventarisatie nauwgezet en uniform op. In 2017 heeft Enexis circa 20% van de inventarisatie van de circa 140.000 elektra- en gasstations afgerond. Ook zijn alle monteurs opgeleid voor het werken in aanwezigheid van asbest. Onze brancheaanpak van de asbestinventarisatie is vooruitstrevend en daarom bespreken we dit ook met de Inspectie SZW.

“ VEILIG WERKEN MET ASBEST ”

“ DE BAGAGEBAND MET VELE KOFFERS **STOND STIL** ”

“Eindhoven Airport stond op 27 mei 2017 even stil. Onze parkeergarage-in-aanbouw stortte gedeeltelijk in en viel bovenop een transformatorhuisje. Alsof de ravage niet groot genoeg was, zaten we in één klap zonder stroom. Het licht viel uit, computers deden het niet en de bagageband met vele koffers stond stil. Dan heb je een probleem, het proces werd daardoor zo'n 20 minuten stopgezet.

Op de luchthaven is continuïteit van de stroomvoorziening cruciaal. Onze processen zijn geoptimaliseerd en veelal gedigitaliseerd om verspilling te voorkomen. En zonder stroom is operational excellence gewoonweg niet te realiseren. Hierin bouwen we dus op het netwerk van Enexis. Een beperkt deel van onze energievraag wekken we zelf op met zonnepanelen op het hotel, de terminal en de bagagehal. Dat vinden we belangrijk, want op het gebied van duurzaamheid wil Eindhoven Airport tot de leidende luchthavens in Europa behoren. Daarom maken we ook onze gebouwen energiezuinig en gebruiken we 100% groene stroom.

In onze verduurzamingsambitie staan we niet alleen. Veel grote ondernemingen willen verduurzamen en zullen in de toekomst op een andere manier gebruikmaken van de infrastructuur. Mijn advies aan Enexis: beweeg mee op die trend en vraag grote partners, zoals luchthavens en andere grootgebruikers van energie, om samen vorm te geven aan vraag en aanbod. Met z'n allen kunnen we van de energietransitie leren, het versnellen en tegelijkertijd de betrouwbaarheid hoog houden.”

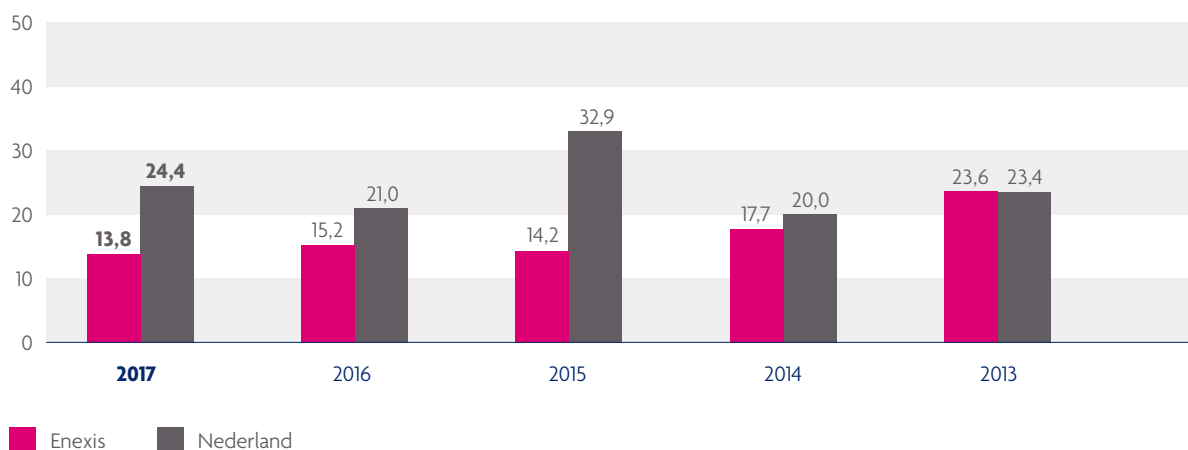
JOOST MEIJS
ALGEMEEN DIRECTEUR EINDHOVEN AIRPORT N.V.

2. BETROUWBAARHEID ENERGIEVOORZIENING

Elektriciteit wordt in onze digitale maatschappij steeds belangrijker. Thuis, op het werk en in de openbare ruimte rekenen klanten 24/7 op de beschikbaarheid van stroom.

Een storing is hinderlijk voor klanten. Daarom doen wij er alles aan om een storing te voorkomen en staan wij dag en nacht klaar om als zich desondanks toch een storing voordoet, deze zo snel mogelijk op te lossen. In 2017 hadden onze klanten gemiddeld 50 seconden geen gas en 13,8 minuten geen elektriciteit.

In de afgelopen jaren heeft de uitvalduur van elektriciteit van Enexis Netbeheer zich positief ontwikkeld. Onderstaande grafiek toont de jaarlijkse uitvalduur per elektriciteitsaansluiting (ten gevolge van HS-, MS- en LS-storingen) in minuten per aansluiting.

Een belangrijk deel van de storingen wordt veroorzaakt door graafschade. Omdat de economie aantrekt, neemt de graafactiviteit toe en ontstaat er vaker schade aan onze kabels en leidingen. Dit leidde in 2017 tot storingen en leverde economische schade op voor veroorzakers, netbeheerders en klanten. Om schade te voorkomen is het belangrijk dat grondroerders zorgvuldig graven. Het team Preventie Graafschade van Enexis werkt aan bewustwording op dit vlak. In landelijke overlegorganen, waar wij actief aan deelnemen, staat het voorkomen van graafschade prominent op de agenda. Onze investeringen in de kwaliteit van de registratie van kabels en leidingen dragen ook bij aan het beperken van de kans op graafschade.

	Elektriciteit (in minuten)	Gas (in seconden)
Uitvalduur		
Groningen/Drenthe	17,7	65
Limburg	11,4	29
Overijssel	23,1	56
Noord-Brabant Oost	8,7	50
Noord-Brabant West	8,7	57
Hoogspanning ¹⁾	0,1	-
Totaal	13,8	50

¹ Niet geografisch toe te wijzen.

INVESTEREN IN EEN BETROUWBAAR ENERGIENET

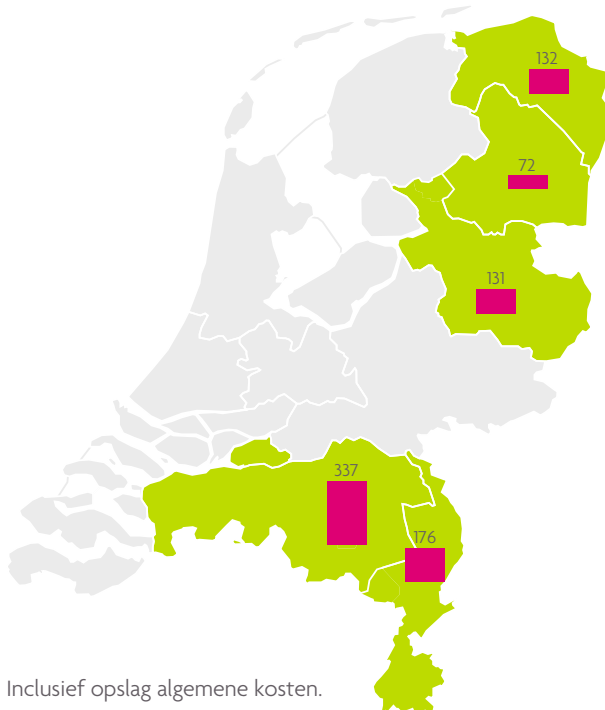
Om ons net in optimale conditie te houden en een veilige en betrouwbare levering van gas en elektriciteit te waarborgen, hebben we in 2017 423 miljoen euro geïnvesteerd in onze energie-infrastructuur. Aan deze langetermijninvesteringen gaat een zorgvuldige afweging vooraf. Bij het maken van keuzes en het nemen van besluiten wegen wij belangrijke factoren, zoals betrouwbaarheid, veiligheid, wettelijke bepalingen, kosten, klanttevredenheid en duurzaamheid, op een zorgvuldige manier tegen elkaar af. Daartoe gebruiken wij onze ISO-55001 gecertificeerde Risk & Opportunity Based Asset Management (ROBAM) methodiek.

bedragen in miljoenen euro's	Bruto-investering				
	2017	2016 ¹⁾	2015	2014	2013
Elektriciteit					
Standaardansluitingen	23	21	21	22	22
Maatwerkansluitingen	25	19	20	19	22
Netuitbreidingen	120	93	93	89	95
Reconstructies	22	27	25	26	27
Vervangingen	38	46	40	37	40
Overig	18	15	16	14	11
Totaal Elektriciteit	246	221	215	207	217
Gas					
Standaardansluitingen	9	7	7	7	8
Maatwerkansluitingen	2	2	2	2	2
Netuitbreidingen	19	17	15	15	16
Reconstructies	18	19	19	20	17
Vervangingen	127	116	117	105	95
Overig	2	2	2	2	1
Totaal Gas	177	163	162	151	139
Totaal Elektriciteit en Gas	423	384	377	358	356

¹ Cijfers 2016 zijn exclusief Endinet.

WERKPAKKET 2018

Ook in 2018 investeren wij in onze energienetten om de betrouwbaarheid van energie voor onze klanten hoog te houden. Het totale werkpakket in ons verzorgingsgebied vraagt om investeringen en onderhoudsuitgaven van 848 miljoen euro.

PRAKTIJKCASE

De opwek van elektriciteit met behulp van zonne-energie neemt in Nederland fors toe. Een ontwikkeling die wij van harte toejuichen. Zijn er veel zonnepanelen aangesloten op hetzelfde laagspanningsnet, dan kan hierdoor de netspanning oplopen tot boven de maximaal toegestane waarde. In zo'n geval schakelt de omvormer de zonnepanelen automatisch uit. Dit probleem doet zich vooral voor op zonnige dagen, als er maximaal elektriciteit wordt geproduceerd. Het gevolg voor de klant: onbetrouwbare teruglevering van zonne-energie aan het net en een lagere opbrengst. Dat willen we voorkomen!

Enexis streeft naar een pro-actiever contact met klanten en andere belanghebbenden om inschattingfouten bij het plannen van netten zoveel mogelijk te voorkomen. Ook is er in 2017 extra functionaliteit in de slimme meter gerealiseerd, zodat deze kan worden ingezet om dreigende problemen met de netspanning tijdig aan te zien komen. Wij kunnen met de slimme meter nu ook de netspanning uitlezen. Wijkt de netspanning 5% af van de norm, dan krijgen we een seintje. Dat maakt het mogelijk om tijdig in te grijpen, waardoor de afwijking van de netspanning niet oploopt tot boven de toegestane 10%. Zo kunnen zonnepanelen hun energie altijd kwijt aan een betrouwbaar elektriciteitsnet.

“ SLIMME METER
HELPT ZONNEPANELEN ”

“Loppersum ligt in het centrum van het aardbevingsgebied in Groningen. Veel woningen in ons dorp hebben schade opgelopen, die inmiddels voor een groot deel is hersteld. In 2017 is ook de versterkingsoperatie begonnen. Woningen worden uitgebreid geïnspecteerd en daarna preventief versterkt om mogelijke bevingen in de toekomst aan te kunnen. Een goed moment om woningen direct te verduurzamen. Veel dorpsgenoten hebben de eerste schadepremie benut voor de aanschaf van zonnepanelen en isolatie. Hierdoor werden we ineens één van de duurzaamste dorpen in Nederland. Dat bleef voor Enexis niet onopgemerkt in de vraag en het aanbod van elektriciteit. In 2017 opende onze coöperatie ook een zonnedak met bijna 200 zonnepanelen en we oriënteren ons nu op windenergie.

Ons doel is de trias energetica: CO2-neutraal worden door zelf energie op te wekken, te besparen en de winterstroomvoorziening te vergroenen. We werken nauw samen met het Buurkrachtteam Loppersum. Zij richten zich primair op besparen in combinatie met versterking van de woningen. Loppersum is (nog) niet op zoek naar een zelfstandig grid. Onze leden vinden betrouwbaarheid en verduurzaming belangrijker dan zelfvoorzienend zijn.

In onze ambities worden we ondersteund door veel partijen, waaronder Enexis. Daar zijn we blij mee, want de route naar de energietransitie is hobbelig. Dat merken we ook bij Enexis. Ze helpen bij het maken van plannen, maar de uitvoering van duurzame initiatieven is niet standaard en soms rommelig. We moeten dus steeds samen zoeken naar een oplossing.”

TJITSE MOLLEMA
LOPSTER ENERGIE COÖPERATIE

“ WE WERDEN INEENS ÉÉN
VAN DE DUURZAAMSTE
DORPEN IN NEDERLAND ”

3. VERDUURZAMING

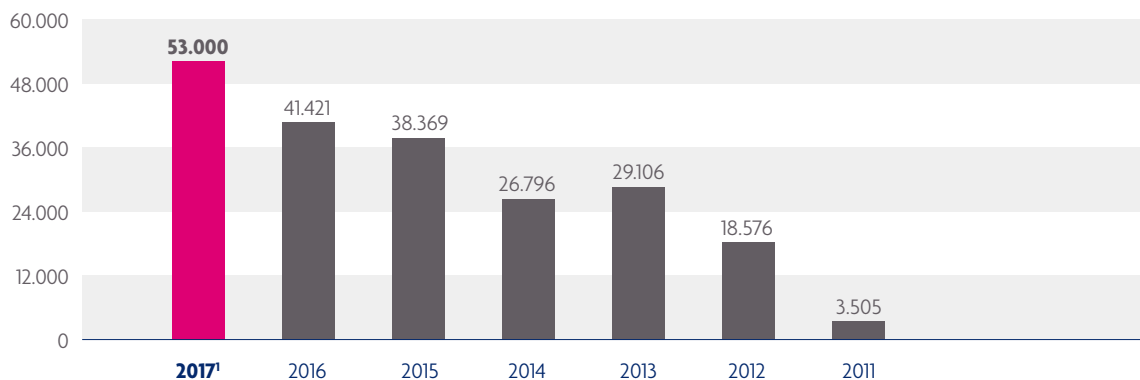
ENERGIEVOORZIENING

Een groeiend aantal klanten kiest voor verduurzaming van energie. Zij produceren zelf energie met zonnepanelen, windmolens of biogasinstallaties. Wij stimuleren hen om duurzame keuzes te maken, energie te besparen en energie terug te leveren aan het net.

Verduurzaming is niet alleen een keuze van klanten; het is een internationale afspraak. Wij voelen ons maatschappelijk verantwoordelijk om een bijdrage te leveren. Daarom ondersteunen wij gemeenten, lokale energiecoöperaties, bedrijven en particulieren bij hun omschakeling naar duurzame energie. We maken het makkelijk om energie te besparen en duurzame energie terug te leveren.

Het aandeel duurzame energie dat we transporteren wordt jaar na jaar groter. In 2017 hebben wij de 200.000^e aansluiting voorzien van teruglevering. Onderstaande grafiek maakt de jaarlijkse toename zichtbaar.

JAARLIJKSE TOENAME IN AANSLUITINGEN WAAROP WORDT TERUGGELEVERD

¹ December 2017 betreft een schatting.

SAMENWERKEN AAN DUURZAME GEBIEDSONTWIKKELING

Elk gebied heeft zijn eigen kansen en uitdagingen als het gaat om energie. Wij helpen provincies, gemeenten en woningbouwcorporaties om een mix te maken van alle energievormen die lokaal beschikbaar zijn, zoals warmte, biogas en elektriciteit. Samen maken we een (wijkgerichte) aanpak voor de toekomstige infrastructuur voor de komende tien jaar.

In 2017 stelden wij met diverse stakeholders concrete energieplannen op, onder meer met de gemeente Sittard-Geleen. Hoewel dit een mooie eerste stap is, hadden we gehoopt met meer stakeholders een energieplan op te stellen. Onze doelstelling op dit gebied bleek te

ambitieuze. Een groot aantal stakeholders geeft aan nog niet toe te zijn aan het uitwerken van een concreet energieplan. Daarnaast blijkt het lastig om besluiten te nemen die op de Omgevingswet vooruitlopen.

DILEMMA: HOE KRIJGEN WIJ MEER GRIP OP DE PLANNING VAN DUURZAME PROJECTEN?

Aan duurzame energieprojecten werd in 2017 meer tijd besteed dan we van tevoren hadden bedacht. We merken dat de timing van duurzame projecten dikwijls anders verloopt dan gedacht. Vaak is de voortgang afhankelijk van toekenning van subsidies, provinciale of gemeentelijke besluitvorming en de instemming van omwonenden. Zijn de partijen akkoord, dan moeten wij uiteraard voldoende netcapaciteit beschikbaar hebben om het initiatief te kunnen aansluiten. In een aantal gevallen zijn daar forse investeringen voor nodig, waarmee een doorlooptijd van meer dan een jaar gemoeid kan zijn. Wij moeten tijdig aan de slag om ervoor te zorgen dat het net op tijd op orde is.

Maar wanneer de ontwikkeling van een windpark vertraging oploopt of zelfs helemaal niet doorgaat, is het van belang dat wij geen - achteraf onnodige - investeringen hebben gedaan in het uitbreiden van de netcapaciteit. Om te voorkomen dat wij te laat zijn én de kans op onnodige investeringen te minimaliseren, overleggen wij intensief met (potentiële) initiatiefnemers, provincies en gemeenten. Zo stemmen wij de planning van de netuitbreidingen optimaal af op de planning van de initiatiefnemers van projecten voor de productie van duurzame energie, zoals wind- en zonneparken.

EXPERIMENTEREN MET FLEXIBILITEIT

Het aanbod van energie uit zon en wind is moeilijk voorspelbaar. Hierdoor kunnen stroompieken ontstaan waar de netten niet op berekend zijn. Daarom waren we in 2017 betrokken bij diverse pilots om voorbereid te zijn op energieflexibiliteit. Enpuls experimenteerde onder meer met nieuwe marktmodellen, energieopslag en het slim laden van elektrische auto's.

De groei van elektrisch vervoer kan veel impact hebben op onze energienetten, omdat de vraag naar elektriciteit toeneemt én er grotere pieken in de vraag ontstaan. Tegelijkertijd biedt de opslagcapaciteit in elektrische auto's kansen. Wij ondersteunen de beweging naar duurzame mobiliteit met praktijkonderzoek en slimme laadoplossingen voor gebruikers. Bijvoorbeeld zodat accu's geladen worden op het meest duurzame moment of het laden uitgesteld kan worden om de belasting op het elektriciteitsnet te spreiden. In 2017 zijn we met de provincie Noord-Brabant gestart om circa 2.000 slimme laadpunten te realiseren. De nieuwe laadpunten zijn allemaal geschikt voor het laden van lokaal opgewekte duurzame energie.

Ook onderzochten we in het afgelopen jaar marktmodellen die het aantrekkelijker maken om energie te gebruiken of op te slaan als er veel beschikbaar is. Bijvoorbeeld in het Grid Flex in Heeten, waar we een lokaal energiesysteem realiseren. Tot en met 2020 testen we hier onder meer nieuwe tariefstructuren, opslag en energiemanagementsystemen.

ENERGIEBESPARING VIA BUURKACHT

Energiebesparing is een belangrijke eerste stap om te komen tot een duurzame energievoorziening. Daarom is in het Energieakkoord afgesproken om per jaar 1,5% energie te besparen. Met Buurkracht benutten wij sociale cohesie in buurten voor energiebesparing. We brengen mensen bij elkaar om samen energie te besparen. In 2017 zijn 79 nieuwe buurten gestart met Buurkracht. In totaal begeleiden we nu meer dan 240 buurten. Elke nieuwe buurt krijgt een buurtbegeleider die het buurtteam helpt om de beste bespaarkansen te ontdekken voor hun buurt. We geven inzicht in energie en helpen het buurtteam vervolgens om buurtacties op touw te zetten, bijvoorbeeld om samen te investeren in dubbel glas, isolatie, zonnepanelen.

PRAKTIJKCASE

Een toenemend aantal klanten wekt zelf energie op met zonnepanelen. Het is de taak van de netbeheerder om ervoor te zorgen dat het netwerk geschikt is om energie terug te leveren die klanten zelf niet nodig hebben. Helaas gaat dit niet altijd goed. Wanneer de netspanning te hoog wordt, schakelt de omvormer uit en wordt er geen energie meer teruggeleverd. Om te hoge netspanningen te voorkomen, moet Enexis maatregelen nemen. Daarom gingen wij op zoek naar een oplossing. In de zonnigste tijd van het jaar zijn we een pilot gestart met de 'LS-regelaar'. Het apparaat is bedoeld om de spanning op het net op het gewenste niveau te houden en spanningspieken te voorkomen. Bijzonder aan deze regelaar is dat hij de spanning zowel omhoog als omlaag kan bijregelen. Zo blijft het net altijd op de juiste spanning waardoor de omvormer niet afschakelt en klanten energie kunnen blijven terugleveren.

“ TERUGLEVEREN
ZONDER PROBLEMEN ”

**JAMMER DAT WE DIT NIET
WISTEN EN OPNIEUW
KOSTEN MOESTEN MAKEN**

“Moderne architectuur, duurzame materialen en een gezond leefklimaat. Dát is wat wij met ons ‘oerhuis’ willen uitstralen. In 2014 was ik voor het eerst op deze plek middenin een Natura 2000-gebied, op grond van Brabants Landschap in Leende. Er stond een vervallen boerderij en ik kreeg de kans om hier mijn eigen huis te bouwen. Uniek voor mij als architect.

Op grote schaal moeten woningen in de komende jaren geïsoleerd worden. Meestal wordt dan gekozen voor een luchtdicht isolatiesysteem op basis van kunststoffen. Ik wil laten zien dat isoleren ook kan met natuurlijke materialen, zoals gerecycled papier of schapenwol. Bovendien vind ik het belangrijk om duurzaam bouwen uit de hippiesfeer te trekken. Moderne architectuur en een gezonde woonomgeving gaan hand in hand.

Dit huis is all-electric. De tijd van gas is voorbij. We hebben daarom elektrische verwarming in de muren, een kleine warmtepomp en we koken elektrisch. En op onze nieuw te bouwen schuur komt een zonnedak. Helaas bleek onze elektriciteitsaansluiting hiervoor achteraf te klein. Jammer dat we dit niet vooraf wisten en opnieuw kosten moesten maken. Enexis stuurde een aannemer om de aansluiting te vervangen. Met heldere informatie over all-electric wonen of een checklist kan Enexis klanten hierop beter voorbereiden in de toekomst.”

RAOUL VLEUGELS

EIGENAAR VAN ARCHITECTENBUREAU WERKSTATT EN KLANT VAN ENEXIS NETBEHEER

4. KLANTTEVREDENHEID

Van een netwerkbedrijf verwachten klanten hetzelfde hoge serviceniveau als van een retailer. Wij werken aan verbetering van de klanttevredenheid. Enerzijds door ons in te leven in de wensen van onze klanten en onze diensten hierop aan te passen. Anderzijds door onze processen te vereenvoudigen en te digitaliseren.

We meten de ervaringen van klanten via de Customer Effort Score (CES). Voor de score geldt 'hoe lager hoe beter'. De ontwikkeling van de klanttevredenheid liet in het afgelopen jaar een lichte verslechtering zien. Daarom staken we in 2017 veel tijd en energie in een herontwerp van onze primaire processen, zoals het aansluitproces en het storingsproces. Want als klanten iets bij ons willen regelen, moet dat gemakkelijk en snel kunnen.

Deze verbeterinitiatieven zijn onderdeel van een omvangrijk veranderprogramma dat we in 2017 zijn gestart om processen te herontwerpen, te verbeteren en te versimpelen. Onder aan de streep resulteert deze aanpak in meer standaardisatie, een wendbaarder ICT-landschap, minder administratie, minder verspilling en nieuwe samenwerkingsvormen. We realiseren ons dat onze inspanningen in 2017 niet direct merkbaar waren voor klanten, maar verwachten een beter resultaat in 2018 als processen zijn ingebed, IT-systemen zijn vernieuwd en de verbeterde samenwerking in ketens zich bewijst.

	Target Q4 2017	Q4 2017	Q3 2017	Q2 2017	Q1 2017
Customer Effort Scores					
Standaardaansluitingen	≤ 28%	37%	35%	36%	34%
Maatwerkaansluitingen ¹⁾	≤ 23%	26%	23%	22%	25%
Klantenservice telefonie	≤ 19%	23%	25%	24%	25%
Enexis.nl	≤ 15%	15%	17%	17%	16%
Storingeninformatie	≤ 13%	11%	12%	11%	13%

¹ Scores zijn cumulatief.

AANBIEDING VAN DE SLIMME METER

Een belangrijk contactmoment met onze klanten is het aanbieden van de slimme meter. In 2017 boden we de meter aan bij maar liefst 454.461 adressen. Onze monteurs installeerden de meter bij meer dan 85% van de klanten. In de overige gevallen was de klant bijvoorbeeld niet thuis, was het technisch niet mogelijk om de meter te installeren of weigerde de klant de meter. In 2018 is ons doel om de slimme meter aan te bieden op nog eens 459.000 adressen.

Veel klanten ervaren de slimme meter als een eerste stap naar energiebesparing en zijn blij met het energie-inzicht dat zij via de meter krijgen. Maar er zijn ook mensen die twijfels hebben bij de privacy van gegevens, de betrouwbaarheid van metingen en de veiligheid van apparatuur. Wij nemen deze geluiden serieus en werken samen met andere netbeheerders aan heldere voorlichting ten aanzien van deze issues. In het consumentenprogramma Kassa

ontstond in 2017 discussie over de veiligheid van een bepaald type gasmeter. Er worden alleen meters geplaatst en meters blijven alleen hangen als ze aan de eisen van kwaliteit en veiligheid voldoen. Enexis betreurt het zeer dat er twijfel is gerezen over de veiligheid van de gasmeters. Om onnodige zorgen en onrust bij consumenten weg te nemen, wisselen wij in het eerste kwartaal van 2018 circa 27.000 gasmeters om. Vanzelfsprekend worden er alleen meters geplaatst als de kwaliteit en de veiligheid is gegarandeerd.

In 2017 hebben wij samen met externe meterleveranciers een nieuwe slimme meter ontwikkeld. De nieuwe meter verstuurt data via het LTE-netwerk (4G). Dit is toekomstbestendiger dan GPRS; een Europese primeur. Daarnaast zijn de nieuwe meters gebruikersvriendelijker. Voor klanten met een slimme meter geldt ook dat zij bij diverse energieleveranciers vanaf 2017 een energiecontract kunnen afsluiten met flexibele energietarieven. De tarieven verschillen per uur en per dag, waardoor verbruikers kunnen inspelen op de voordeligste stroom- en gasprijzen.

	2017	
Slimme meters		
Totaal aantal adressen gerealiseerd	387.146	85,2%
Niet gerealiseerd:		
Geweigerd door klant	20.046	4,4%
Nu geen medewerking klant	37.891	8,3%
Technisch niet uitvoerbaar	8.480	1,9%
Overig	898	0,2%
Totaal aantal adressen aangeboden	454.461	100%

	t/m 2017	2017	2016	2015	2014	2013
Slimme meters						
Elektriciteitsmeters	1.414.309	387.146	366.010	233.247	174.165	128.795
Gasmeters	1.136.403	325.299	308.516	149.204	149.494	96.291
Totaal	2.550.712	712.445	674.526	382.451	323.659	225.086

PRAKTIJKCASE

In de retailbranche is de norm 'vandaag besteld, morgen in huis'. Klanten bestellen online, kunnen chatten met de klantenservice of hebben contact met bedrijven via social media. Als netwerkbedrijf kunnen we hier (nog) niet aan tippen, maar we zetten wel stappen. Wij willen dat klanten zo min mogelijk moeite hoeven te doen om bij Enexis te krijgen wat ze wensen. Daarom buigen collega's zich over onze processen. Wat kan er beter en efficiënter? In het proces voor maatwerk aansluitingen hadden kleine verbeteracties groot resultaat. Het offertetraject is gedigitaliseerd en gaat daarmee een week sneller. Daarnaast bellen we klanten in de periode van offerteaanvraag tot aansluiting verschillende keren. Hiermee hebben we de Customer Effort Score voor de offertefase teruggebracht van ongeveer 45% naar 4%.

“ KLEINE VERBETERACTIES HEBBEN SOMS GROOT RESULTAAT ”

“ALS HET HIER LUKT,
LUKT HET OVERAL”

“Hier, op dit terrein, is Philips groot geworden. En de innovatieve energie van toen heerst hier nu nog steeds. Op Strijp-S brengen 1.000 bedrijven technologie en design bij elkaar. Van gevestigde bedrijven tot start-ups en scale-ups. Zij pakken belangrijke maatschappelijke issues bij de kop, zoals veiligheid, gezondheid en de energietransitie. Daarom is dit dé ideale plek om te experimenteren.

Enexis leidt het Europese smart grid project Interflex op Strijp-S. Met diverse pilots ontwikkelen ze hier de volgende generatie slimme netwerken. Zo wordt bijvoorbeeld onderzocht wat gedrag en technologie kunnen doen voor de energievoorziening van de toekomst. Met een slim 'laadgrid' voor elektrische auto's experimenteren partijen met smart charging, opslag en IT-systemen.

Voor gebruikers op ons terrein is die technologie nieuw en onwennig, maar we zijn een living lab en bedrijven willen meedenken. Het is mooi om te zien dat gebruikers zich hier onderdeel van de opgave voelen. Bijzonder is ook het internationale perspectief van Interflex. Het speelt zich af in Eindhoven en in vijf andere Europese landen. Want mobiliteit stopt nu eenmaal niet bij de grens. Over en weer leren we van pilots in andere landen. Ik ben ervan overtuigd dat als het hier lukt, het overal lukt. Enexis kan succesvolle oplossingen dus snel opschalen naar half Nederland. Zij hebben een doe-mentaliteit, net als wij.”

ALWIN BEERNINK
DIRECTEUR PARK STRIJP BEHEER

5. INNOVATIE

De technologische ontwikkeling gaat wereldwijd ongekend snel. Wij omarmen nieuwe technieken en doen mee aan sociale experimenten. Dit helpt ons om slimmer om te gaan met onze bestaande netwerken en de energievoorziening flexibeler te maken.

Innoveren doe je samen. We gebruiken de denkracht van onze medewerkers en partners om samen te innoveren en de energietransitie te versnellen. Over nieuwe technieken en diensten gaan we in dialoog met klanten, marktpartijen, coöperaties, gemeenten, provincies. Een inspirerende plek om de mogelijkheden van duurzaam wonen te ervaren en met elkaar in gesprek te gaan over verdere vernieuwing, is het Enexis Huis Limburg dat wij in 2017 openden in samenwerking met de provincie Limburg en de gemeente Maastricht.

TECHNISCHE INNOVATIE IN DE NETTEN

Omdat we steeds afhankelijker worden van energie die lokaal wordt opgewekt, hebben we de komende jaren meer inzicht nodig in de netstromen, de hoeveelheid netcapaciteit en in de spanningshuishouding in het net. Nieuwe technieken, zoals Distributie Automatisering, maken het mogelijk om informatie uit de netten te halen, storingen op afstand te herkennen en sneller op te lossen. In 2017 hebben wij 364 stations voorzien van Distributie Automatisering. Ook gaan we sensoren in netstations plaatsen om de conditie van het station beter te kunnen volgen. Door energieopslag kunnen we duurzame energie bijvoorbeeld langer bewaren. En door het flexibel laden van elektrische auto's kunnen we piekbelasting in het netwerk opvangen. We onderzoeken daarnaast hoe we nieuwe technologie en duurzame bronnen efficiënter kunnen inzetten in de infrastructuur.

DIGITALE INNOVATIE MET BLOCKCHAIN

Nieuwe technologie maakt oplossingen mogelijk die zelfs zouden kunnen resulteren in nieuwe infrastructuren. Blockchain is één van die technologieën. In de financiële sector heeft Blockchain al laten zien dat de manier waarop we betalen radicaal anders en eenvoudiger kan. Blockchain is een nieuwe technologie en werkwijze voor veilige uitwisseling van digitale gegevens en betalingen. Misbruik is moeilijk, omdat iedere transactie door meerdere computers wordt gecontroleerd en volledig transparant is, zonder tussenkomst van een derde partij. Blockchain als technologie is nog niet uitgerijpt. Met onderzoek en pilots leren we de technologie steeds beter kennen. We werken hierin samen met partners binnen en buiten de energiesector, met universiteiten en de overheid. We zijn verbonden in de Dutch Blockchain Coalition.

SOCIALE INNOVATIE OM ENERGIEGEBRUIK TE BEÏNVLOEDEN

Nieuwe oplossingen, zoals energiebesparingsmaatregelen, vragen om een ander gedrag van gebruikers. Met de pilot Jouw Energie Moment onderzoeken we in woonwijken in Breda en Etten-Leur in hoeverre mensen bereid zijn hun gedrag aan te passen en welke eisen dit stelt aan het energienet en de diensten van energieleveranciers. Deelnemers aan de pilot betalen

geen vaste prijs voor de energie die ze gebruiken, maar een bedrag dat samenhangt met de actuele prijs voor elektriciteit op de energiemarkt. Via hun smartphone, tablet of computer kunnen zij precies zien wanneer energie verbruiken gunstig is. We onderzoeken wat een goed werkend businessmodel kan zijn voor het aanbieden van deze dynamische energietarieven. Een onderdeel hiervan is een transparante en eerlijke facturering en verrekening.

Een ander voorbeeld van sociale innovatie is social charging om elektrische rijders met elkaar in contact te brengen, zodat zij eenvoudig oplaadpalen met elkaar kunnen delen. In 2017 is Enpuls een pilot gestart met social charging. Via een app kunnen gebruikers contact opnemen met de persoon wiens auto aan de laadpaal verbonden is. Via chatberichten kunnen de e-rijders vervolgens afstemmen wanneer er gewisseld kan worden. Hierdoor kunnen investeringen in extra laadpalen voorkomen worden.

PRAKTIJKCASE

Zonne- en windparken, elektrische auto's, slimme meters, Distributie Automatisering. Duurzame opwek en digitalisering zetten de energievoorziening op z'n kop. Op bedrijventerrein Strijp-S in Eindhoven experimenteren wij met technische, digitale en sociale innovatie. Op het dak van de parkeergarage liggen zonnepanelen, er staat een buurtbatterij op het terrein en er staan circa twintig laadpalen die voorzien zijn van smart charging. In dit Europese project 'Interflex' onderzoeken we specifiek hoe slimme netten elektrisch vervoer kunnen faciliteren. Door lokale energiebronnen slim in te laten zetten, kunnen we pieken in de energievraag opvangen en voorkomen we dat onze netwerken onnodig verzwaard moeten worden. Aan het onderzoek doen vijf netbeheerders mee uit vijf verschillende landen. Enexis leidt Interflex in Nederland en werkt daarbij nauw samen met onder meer ElaadNL, TNO en de gemeente Eindhoven.

“ MEER FLEXIBILITEIT
IN HET SMART GRID ”

ZORG ERVOOR
DAT HET NIET BLIJFT
BIJ GOEDE INTENTIES

“Onze gemeente heeft ambitieuze plannen voor verduurzaming van gas en elektriciteit. Misschien té ambitieus. We hebben onze doelen voor 2020 moeten bijstellen naar 2024. Diverse projecten zijn in gang gezet, echter de opstartfase kost meer tijd dan gehoopt. Ook het maatschappelijk draagvlak is soms nog lastig.

Samen met Enexis hebben we in 2017 ons energievraagstuk in de gebouwde omgeving in kaart gebracht en de gevolgen die dat heeft voor de fysieke (infra)structuren. Dat heeft geholpen: voortaan willen we vooral inzetten op de meest effectieve maatregelen of projecten. Het lijkt mij voor de netbeheerder overigens een hele klus om alle gemeenten te adviseren. Een netbeheerder weet niet wat de ‘mental map’ is van de verschillende gemeenten. Zo gelooft Sittard-Geleen in warmtenetten, vanwege het feit dat die tot de categorie proven technology behoren. Maar ook omdat een warmtenet, zoals voorzien in onze gemeente, een substantiële bijdrage levert aan de CO₂-opgave. Daarom ontwikkelen we Het Groene Net, een duurzaam warmtenet dat alleen al voor onze gemeente goed is voor 12.000 huishoudens equivalenten. Samen met grootschalige zonne-energieprojecten kunnen we hiermee van het gas loskomen.

Van Enexis verwachten wij nu dat zij reguliere middelen voor de gasinfrastructuur in Sittard-Geleen gaan inzetten voor realisatie van duurzame alternatieven. Zorg ervoor dat het niet blijft bij goede intenties. Ook hier geldt dat het belangrijk is wat je met elkaar bespreekt. Maar het is nog belangrijker wat je kan laten zien in de praktijk.”

RUUD GUYT
WETHOUDER GEMEENTE SITTARD-GELEEN

6. VERANDERVERMOGEN ORGANISATIE

Verandering van de energievoorziening vraagt om een proactieve houding van onze medewerkers en eigenaarschap voor resultaat. We zijn aan de slag gegaan om die beoogde gedragsverandering te realiseren en vertrouwde werkwijzen aan te passen.

Onze huidige manier van werken en managen heeft ons in het verleden sterk gemaakt. Klanten kunnen hierdoor vertrouwen op veilige en betrouwbare energienetten. Wij hebben veel waardering voor de inzet van onze medewerkers. Maar kijkend naar de toekomst zien we dat er ander gedrag nodig is. We moeten de lat hoger leggen om de energietransitie écht te versnellen. In 2017 zijn we daarom een omvangrijk veranderprogramma gestart, waarvan gedrag en leiderschap onderdeel zijn. We focussen op drie ontwikkelingen: samen veranderen met ambitie, eigenaarschap nemen voor resultaat en elkaar aanspreken om te groeien. Verandercoaches en -gidsen helpen het management en hun teams om die gedragsverandering te doorleven en in praktijk te brengen. Ook zijn we gestart met nieuwe samenwerkingsvormen. Met multidisciplinaire gebiedsteams kunnen we klanten integraal ondersteunen bij hun energievraagstukken.

De bevologenheid van medewerkers en de onderlinge samenwerking zijn voor ons een graadmeter voor de ingezette verandering. We doen elk kwartaal een steekproef onder medewerkers. In het laatste kwartaal van 2017 scoorde de samenwerking een 6,3 en de bevologenheid een 7,6. Ten opzichte van 2016 betekent dit een lagere score op bevologenheid (2016: 7,9); samenwerking werd in 2016 nog niet gepubliceerd.

DILEMMA: BESCHIKBAARHEID VAN TECHNICI

Het tempo van ontwikkelingen in de energietransitie kunnen we alleen bijbenen als er voldoende gekwalificeerde medewerkers zijn. Volgens ondernemersorganisatie UNETO-VNI heeft Nederland de komende vier jaar een tekort aan circa 15.000 vakmensen in de technische installatiebranche. De arbeidsmarkt is krap en het opleiden van ongeschoolde mensen neemt jaren in beslag. Enerzijds willen wij op dit moment zoveel mogelijk talent aantrekken en opleiden. Anderzijds weten we niet of we op lange termijn voldoende werk kunnen bieden. Door efficiency en digitalisering is de verwachting dat de werkgelegenheid binnen Enexis in de toekomst zal afnemen.

In 2017 hebben we de capaciteit van de Enexis Vakschool vergroot. Er zijn 21 jongeren gestart met onze erkende mbo-opleiding tot monteur. Naar verwachting ontvangen zij in 2019 hun diploma en zijn zij volledig inzetbaar. We bieden deze opleiding aan in samenwerking met Regionaal Opleidingscentrum Koning Willem I in Den Bosch en het Deltion College in Zwolle. In 2017 ontvingen 44 monteurs hun mbo-diploma.

Daarnaast hebben we in samenwerking met het UWV in Zwolle verschillende werkloze vijftigplussers aangenomen en opgeleid. Ze worden ingezet bij het installeren van slimme meters. Dit was zo'n groot succes dat we eenzelfde project in Groningen hebben opgestart. Mensen zijn blij dat ze hiermee weer een kans hebben gekregen en weer écht meedoen in de maatschappij. Met dit initiatief leveren we vanuit onze publieke rol een bijdrage aan de werkgelegenheid in gemeenten en provincies, ook voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Met de gemeente Zwolle, UWV, installatiebedrijf UNICA en onze aannemers hebben we een scan ontwikkeld om werkloosheid te voorkomen. Bedrijven in de omgeving die het moeilijk hebben of failliet zijn gegaan, worden in kaart gebracht. Medewerkers van deze bedrijven scannen we op affiniteit met onze werkzaamheden of die van onze aannemers. Van daaruit gaan we het gesprek aan om tot een opleidingstraject te komen. Zo zorgen we ervoor dat mensen niet onnodig thuis komen te zitten.

TOEKOMSPERSPECTIEF DOOR DUURZAME INZETBAARHEID

Duurzame inzetbaarheid van onze eigen medewerkers was ook in 2017 een belangrijk thema. We helpen medewerkers om hun arbeidsmarktpositie te behouden en te versterken, omdat we verwachten dat er op termijn minder werk is binnen Enexis en andere competenties vereist zijn.

We stimuleren alle medewerkers om te werken aan hun kennis, vaardigheden en vitaliteit. Dat biedt eenieder toekomstperspectief. Om tegemoet te komen in de kosten, hebben medewerkers van Enexis recht op een persoonlijk DI-budget van 500 euro per kalenderjaar. Ten opzichte van 2016 hebben in 2017 meer medewerkers hun budget benut. Gemiddeld werd per medewerker circa 250 euro uitgegeven. Terugkerende bestedingsdoelen waren gerelateerd aan opleiding en vitaliteit.

	2017	2016	2015	2014	2013
Training en opleiding					
Gemiddeld aantal opleidingsuren ¹⁾	24	28	30	32	36
waarvan:					
- man	28,7	32,6	-	-	-
- vrouw	6,7	7,2	-	-	-
Deelnemers vakschool ²⁾	47	48	29	20	26

1 Berekening gemiddeld aantal opleidingsuren is in de jaren t/m 2015 onjuist uitgevoerd; cijfers kunnen niet met terugwerkende kracht worden aangepast.

2 Cijfers 2016 zijn exclusief Endinet.

Bij reorganisaties is de DI+-regeling van toepassing. Uitgangspunt hierbij is dat er voorafgaand aan een reorganisatie gestart wordt aan een traject waarbij we samen met de medewerkers werken aan het vinden van een nieuwe baan. Medewerkers worden dan begeleid van werk naar werk.

PERSONEELSBELEID

De aandacht voor onze medewerkers is ook vastgelegd in ons beleid. Allereerst erkennen en onderschrijven wij in ons MVO-beleid de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties. Aspecten met betrekking tot mensenrechten zijn uitgewerkt in de cao's, bedrijfsregelingen en de Enexis Gedragwijzer. Voor de melding van eventuele schendingen is er een klachtenprocedure, vertrouwenspersonen en een klokkenluidersregeling. Tevens hangen wij de richtlijnen aan voor arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden die gelden als fundamentele principes en rechten op het werk, zoals deze zijn geformuleerd door de International Labour Organization (ILO).

Ons ziekteverzuimpercentage is in 2017 gestegen. Met name het langdurig verzuim, waarbij medewerkers langer dan 43 dagen niet in staat waren om te werken, nam toe. De mogelijke oorzaken hiervan worden nader onderzocht, zodat we (indien mogelijk) maatregelen kunnen nemen.

	2017	2016	2015	2014	2013
Personeel					
Personeelsleden ultimo jaar (eigen personeel)	4.332	4.390	4.299	4.316	4.294
Fte's ultimo jaar (eigen personeel)	4.175	4.229	4.148	4.161	4.141
Vrouwen in personeelsbestand (%)	18,5	18,6	18,2	17,5	17,2
Ziekteverzuim (%)	4,8	4,4	4,3	4,2	3,8

	Man	Vrouw	Totaal
Leeftijdscategorie			
onder 30 jaar	285	38	323
30 t/m 50 jaar	1.425	422	1.847
boven 50 jaar	1.819	343	2.162
Totaal	3.529	803	4.332
Percentage	81,5%	18,5%	100%

	Man				Vrouw			
	Instroom	Uitstroom	Totaal man	Gemiddelde lengte dienstverband bij uitstroom	Instroom	Uitstroom	Totaal vrouw	Gemiddelde lengte dienstverband bij uitstroom
In- en uitstroom								
onder 30 jaar	46	36	10	2,06	9	2	7	4,00
30 t/m 50 jaar	83	63	20	6,46	17	18	-1	9,33
boven 50 jaar	25	125	-100	34,74	1	20	-19	28,50
Totaal	154	224	-70	21,54	27	40	-13	18,65

	Man				Vrouw				Totaal
	Wajong	WAO	WIA	Totaal man	Wajong	WAO	WIA	Totaal vrouw	
Arbeidsparticipatie									
onder 30 jaar	2			2	1			1	3
30 t/m 50 jaar	2	1	6	9	1	1	2	4	13
boven 50 jaar		16	10	26		2	7	9	35
Totaal	4	17	16	37	2	3	9	14	51

PRAKTIJKCASE

Medewerkers van Enexis hebben ambitie. We stropen onze mouwen op om de energietransitie te versnellen. En wij zijn ons er goed van bewust dat dit niet vanzelf gaat. We willen veranderen om te voldoen aan de verwachtingen van klanten. Elk team wordt begeleid om scherp te krijgen welke wijzigingen vereist zijn in activiteiten en gedrag.

In 2017 zijn in totaal circa 30 medewerkers aan de slag gegaan als verandercoach en verandergids. Zij ondersteunen leidinggevenden de komende drie jaar bij de gedragsverandering in hun teams. Stap één was een intensieve tweedaagse Veranderworkshop voor circa 350 leidinggevenden. Stap twee is de doorvertaling naar de praktijk. De verandergidsen helpen teams om te reflecteren op hun gezamenlijke en individuele handelen.

“ VERANDERGIDSEN ZETTEN TEAMS IN BEWEGING ”

“**DE MAATSCHAPPELIJKE
WAARDE VAN EEN
GEBIEDSGERICHTE AANPAK
IS ONBETAALBAAR**”

“Wie er geniet van groene stroom heeft doorgaans geen windmolen in de tuin. Dat klinkt misschien niet als een probleem, maar een eerlijke verdeling van de lusten en de lasten is een belangrijk aspect in de energietransitie. Nederland staat voor een gigantische opgave. Om de klimaatdoelen op tijd voor elkaar te krijgen, zijn Chinese bouwsnelheden nodig. En de acceptatie van veranderingen gaat harder als je mensen betreft bij het probleem en zorgt voor een eerlijke verdeling met oog voor de kwaliteit van de leefomgeving.

Omdat de energietransitie zo'n enorme ruimtelijke impact heeft, zullen netbeheerders - net als Rijkswaterstaat en waterschappen - in de energietransitie ook ruimtelijker moeten gaan denken. Want om goedkoper en sneller te verduurzamen is het slim om grote vragers en aanbieders van energie geografisch dichterbij elkaar te plaatsen. Enexis wéét welke capaciteit waar nodig is en kan gemeenten en initiatiefnemers helpen om duurzame opwek in relatie te plaatsen tot de infrastructuur. Met dit soort informatie kan Enexis een sturende rol hebben in de investeringsplannen in de regio en blijft energie voor iedereen beter betaalbaar.

Nog een hartenkreet tot slot: kunnen de assets misschien een ietsjepietsje mooier? Als je aandacht hebt voor het ontwerp van bijvoorbeeld trafostations in en met het gebied krijg je mooiere stations én sneller maatschappelijke acceptatie. De maatschappelijke waarde van zo'n gebiedsgerichte aanpak is onbetaalbaar.”

LENNERT GOEMANS
PROJECTLEIDER MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN EN KLIMAAT

7. TOEGANKELIJKE ENERGIEVOORZIENING

Vernieuwing van de energievoorziening is kostbaar.

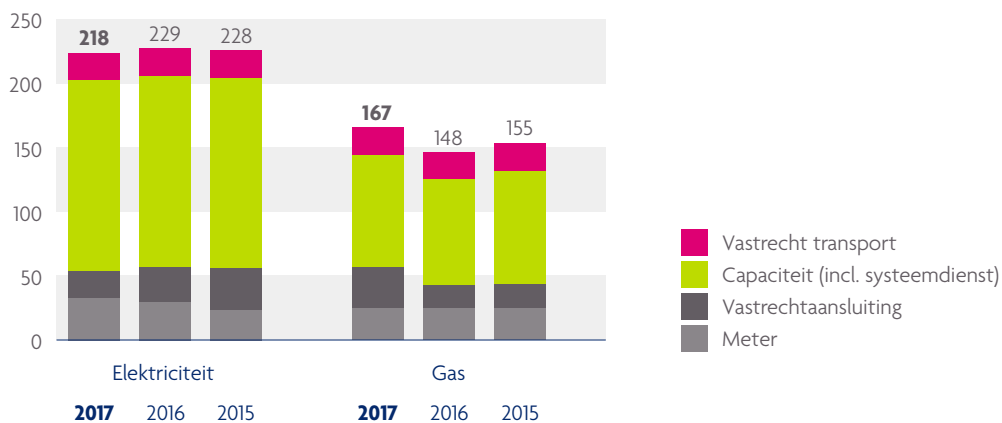
Wij vinden dat energie voor iedereen betaalbaar en toegankelijk moet blijven. Daarom faciliteren wij de goede werking van de energiemarkt.

Al meer dan 100 jaar zorgen wij ervoor dat energie voor iedereen beschikbaar is onder gelijke voorwaarden. Zelfs bij majeure veranderingen, zoals in de jaren '60 toen Nederland massaal overging op aardgas, golden voor iedere Nederlander gelijke rechten en voor vergelijkbare situaties gelijke tarieven voor het netbeheer. Ook in de energietransitie blijft dit ons uitgangspunt.

De Autoriteit Consument & Markt (ACM) stelt maximumtarieven voor aansluiting transport en meting van gas en elektriciteit vast. In 2017 hebben wij onze tarieven verlaagd met gemiddeld 0,8%, in lijn met de tariefbesluiten van de ACM.

GEMIDDELDE NOTA VOOR HUISHOUDELIJK GEBRUIK

(kosten op jaarbasis in euro's)

DILEMMA: HOE HOUDEN WE VERNIUWING BETAALBAAR?

Vernieuwing van de energie-infrastructuur met nieuwe technologie moet ook betaalbaar blijven. Per situatie kiezen wij voor een pragmatische oplossing. Bijvoorbeeld als het gaat om de warmtevoorziening. We volgen de marktontwikkelingen en hebben in het afgelopen jaar onze visie op dit thema doorontwikkeld. In nieuwbouwwijken is het niet meer verstandig om gasnetten aan te leggen. Vaak wordt er gekozen voor een duurzame 'all electric'-oplossing. Maar in de transitie naar een volledig CO₂-neutrale energievoorziening blijft aardgas voorlopig nodig. In bestaande wijken faseren we onze gasnetten daarom liever niet uit, maar adviseren wij de slag te maken naar hybride warmtepompen om de warmtevraag te verduurzamen. Zo reduceren we de CO₂-uitstoot tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Hierover gaan we het gesprek aan met klanten, gemeenten en projectontwikkelaars.

Als klanten ‘van het aardgas af’ gaan, stijgen de kosten van het gasnet per gebruiker. Daarom werken wij met andere netbeheerders en de Autoriteit Consument & Markt (ACM) aan een beleidsoplossing.

ENERGIEDATA BESCHIKBAAR STELLEN

Steeds meer klanten willen hun energiedata delen met prijsvergelijkers en aanbieders van energiediensten om gebruik te maken van energie-apps en andere diensten. Na expliciete toestemming van de klant stellen wij data uit de slimme meter beschikbaar. Hoewel dit druk legt op onze systemen en capaciteit, waren wij in 2017 voor 99% in staat om aan de toenemende vraag naar data te voldoen.

We zijn ons ervan bewust dat data uit ons netwerk de ontwikkeling kan versnellen van diensten op het gebied van energiebesparing en -vergroening. Daarom delen we geanonimiseerde data zoveel als mogelijk extern. We bieden onder meer kleinverbruikgegevens op geaggregeerd niveau, asset data en geografische informatie aan. Uiteraard zorgen we dat we daarbij voldoen aan wet- en regelgeving, bijvoorbeeld als het gaat om de bescherming van persoonsgegevens.

PRAKTIJKCASE

De wens van klanten om invloed te hebben op hun energiekeuze groeit. Zo willen klanten bijvoorbeeld een andere leverancier kiezen voor het opladen van hun elektrische auto dan voor de elektriciteit in huis of in het bedrijf. Wij willen de keuzes van klanten en de werking van de energiemarkt zo goed mogelijk faciliteren. Daarom wordt het in de loop van 2018 mogelijk meerdere leveranciers te hebben op een aansluiting. Hiervoor ontwikkelen we ook oplossingen gebaseerd op Blockchain technologie.

**“ INDIVIDUELE KLANTKEUZES
MOGELIJK MAKEN ”**

“EEN SOLIDE FINANCIËLE POSITIE IS NIET ALLEEN BELANGRIJK VOOR BANKEN”

“Vanuit ING Bank volgen wij de financiële situatie van Enexis op de voet. Een solide financiële positie is niet alleen belangrijk voor banken zoals wij, het is minstens zo belangrijk voor investeerders in obligaties van het netwerkbedrijf. Het opent de deuren naar de kapitaalmarkt. En dát maakt het voor Enexis mogelijk om te investeren in de energievoorziening van de toekomst.

Financiers zijn geïnteresseerd of het risico opweegt tegen het rendement. De A+ rating van Enexis is een weerspiegeling van het gunstige risicoprofiel met navenant gunstige rente. Om een completer beeld te krijgen, verrijken we de analyses van de (halfjaar)cijfers van Enexis met onze benchmarkgegevens. Wij kijken vooruit en daarom is het wenselijk om van Enexis ook een inkijkje te krijgen in de verwachting van de financiële toekomst.

Vooruitkijken betekent ook dat we marktontwikkelingen volgen. De omschakeling van een fossiel naar een duurzaam energiesysteem is de uitdaging van de sector. De strategische keuze om een rol te spelen in het versnellen van de energietransitie, voegt voor ons waarde toe in de relatie met Enexis. Het is in lijn met de kernwaarden van ING.”

RAY VAN KESTEREN
DIRECTOR CORPORATE CLIENTS ING BANK N.V.

Empowering people
to stay a step ahead
in life and in business.

8. ECONOMISCHE PRESTATIE

De nettowinst van Enexis bleef nagenoeg gelijk aan 2016, omdat incidentele resultaten elkaar compenseren.

Met een nettowinst van 207 miljoen euro hebben we onze winstverwachting in ruime mate waargemaakt.

NETTOWINST

In 2017 realiseerden we een nettowinst van 207 miljoen euro. Dit is gelijk aan het in 2016 gerealiseerde resultaat na belastingen. We compenseren een daling van 9 miljoen euro van de overige bedrijfsopbrengsten, voornamelijk veroorzaakt door een incidenteel verkoopresultaat in 2016 en een stijging van de vennootschapsbelastinglast van 6 miljoen euro door een daling van de financiële lasten met 14 miljoen euro.

VOOR BEDRIJFSACTIVITEITEN BESCHIKBARE SALDO

Onze netto-omzet in 2017 bedroeg 1.380 miljoen euro, een stijging van 0,3% ten opzichte van 2016 (1.376 miljoen euro).

De omzet uit hoofde van transport en aansluitvergoedingen elektriciteit en gas is met 0,4% afgenomen ten opzichte van 2016. Deze afname wordt voornamelijk verklaard als gevolg van een gemiddelde tariefdaling van 1,2%. Hiertegenover staat een toename van het aantal aansluitingen als gevolg van de acquisitie van N.V. Stedin Netten Weert op 1 juli 2017 met 0,2% en een groei van het aantal aansluitingen in het bestaande verzorgingsgebied van 0,6%. De overige omzet is met 3,3% gestegen voornamelijk door hogere opbrengsten uit meetdiensten. Een verbijzondering geeft het volgende beeld:

- 47 miljoen euro minder omzet uit hoofde van transport en aansluitvergoedingen elektriciteit (-5,5%). Dit is voornamelijk het gevolg van een gemiddelde tariefdaling van 5,1%.
- 43 miljoen euro hogere omzet uit hoofde van transport en aansluitvergoedingen gas (+15,6%). Dit wordt in belangrijke mate verklaard door een gemiddelde tariefstijging van 11,8%.
- 8 miljoen euro meer overige omzet vooral door toegenomen opbrengsten uit meetdiensten.

De overige bedrijfsopbrengsten zijn in 2017 9 miljoen euro afgenomen, voornamelijk als gevolg van het incidentele transactieresultaat van 13 miljoen euro voortvloeiende uit de verkoop van Aktivabedrijf Enexis Friesland B.V. in 2016.

De kosten van transportdiensten en van distributieverliezen zijn in 2017 per saldo met 3 miljoen euro toegenomen. De hogere KW-vergoedingen aan TenneT van 16 miljoen euro, als gevolg van tariefstijgingen, wordt grotendeels gecompenseerd door een lager netverlies uit allocatie van 13 miljoen euro. Voor 10 miljoen euro wordt het lager netverlies veroorzaakt door prijsverschillen en voor 3 miljoen euro door hoeveelheidsverschillen.

BEDRIJFSKOSTEN

De totale bedrijfskosten zijn in 2017 met 4 miljoen euro gedaald tot 832 miljoen euro (2016: 836 miljoen euro). Tegenover de lagere personeelskosten, lagere afschrijvingskosten en lagere overige bedrijfskosten staan hogere kosten voor uitbesteed werk, materialen en andere externe kosten. De belangrijkste oorzaken van deze verschillen zijn:

- 1 miljoen euro hogere afschrijvingskosten en waardeverminderingen. De stijging van afschrijvingen op materiële vaste activa wordt grotendeels veroorzaakt door een versnelde afschrijving met 5 miljoen euro van de Landis+Gyr meters met een te korte schroefdraad en voor 4 miljoen euro aan bijzondere afschrijving van meters die niet compliant zijn. Daartegenover dalen de afschrijvingen voornamelijk door desinvestering van eerste generatie slimme gas- en elektriciteitsmeters in 2016 van 11 miljoen euro.
- 18 miljoen euro minder personeelskosten. Deze afname wordt veroorzaakt door een toename van geactiveerde kosten van eigen personeel met 13 miljoen euro door meer inzet van eigen personeel aan investeringsprojecten. Daarnaast is er een hogere dotatie aan personeelsgerelateerde voorzieningen van 12 miljoen euro in 2016 door een gewijzigde inschatting van de pensioenleeftijd en het vertrekpercentage. Salarissen vertonen daartegenover een lichte stijging van per saldo 4 miljoen euro als gevolg van een periodieke- en cao-stijging per 1 juni van 1% respectievelijk 1,5%. De stijging wordt enigszins gecompenseerd door een daling als gevolg van een afname van het aantal fte's. Voorts stijgen de pensioenlasten met 2 miljoen euro.
- 15 miljoen euro meer kosten voor uitbesteed werk, materialen, andere externe kosten en overige bedrijfskosten. De stijging van deze kosten wordt veroorzaakt door duurzaamheidsinitiatieven, ICT, advisering, acquisitie en een intern opgestart transitieprogramma.

RESULTAAT DEELNEMINGEN

Het resultaat uit deelnemingen is ten opzichte van vorig jaar voornamelijk verslechterd door de afwaardering van ZEBRA Gasnetwerk B.V. met 6 miljoen euro.

FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

Het saldo van de financiële baten en lasten is in 2017 uitgekomen op 59 miljoen euro. Dit is 14 miljoen euro lager dan in 2016. De afname wordt veroorzaakt door de in 2016 betaalde rentelasten van 7 miljoen euro en boeterente van 8 miljoen euro die betrekking heeft op de in april 2016 vervroegde aflossing van de aandeelhouderslening tranche C. Daartegenover stijgen, in verband met de herfinanciering van eerdergenoemde aflossing, de rentelasten met 2 miljoen euro van de onder het EMTN-programma uitgegeven obligatieleningen.

CREDIT RATING

De credit ratings van Standard & Poor's (A+stable outlook) en van Moody's (Aa3 met stable outlook) zijn in 2017 ongewijzigd. De korte termijn credit rating van Enexis Holding N.V. is P-1 (Moody's) en A-1 (Standard & Poor's).

De (her)financieringsbehoefte van Enexis Holding voor de komende jaren bestaat uit financieren van werkkapitaal, operationele kasbehoefte, herfinanciering van bestaande leningen en groei in reguliere netinvesteringen (vervangingen, smart grid en slimme meters). Voor het invullen van deze financieringsbehoefte maakt Enexis gebruik van de externe

geld- en kapitaalmarkt. De financiering via haar Euro Commercial Paper (ECP)-programma en European Medium Term Notes (EMTN)-programma biedt hiermee voldoende flexibiliteit om in te spelen op de nieuwe ontwikkelingen vanuit de energietransitie.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016	2015	2014	2013
Resultaat					
Netto-omzet	1.380	1.376	1.353	1.399	1.386
Kosten van transportdiensten en van distributieverliezen	231	228	231	243	230
Overige bedrijfsopbrengsten	22	31	19	20	18
Voor bedrijfsactiviteiten beschikbaar saldo	1.171	1.179	1.141	1.177	1.174
Bedrijfslasten exclusief afschrijvingen en buitengebruikstellingen	487	492	447	433	452
Afschrijvingen en buitengebruikstellingen	345	344	301	310	299
Bedrijfsresultaat	339	343	393	433	422
Resultaat deelnemingen en joint ventures	-3	1	1	1	1
EBIT ¹⁾	336	344	395	435	424
Financiële baten en lasten	-59	-73	-93	-79	-109
Resultaat voor belastingen	277	271	302	356	315
Resultaat na belastingen	207	207	223	266	239
Balans (voor winstbestemming)					
Netto werkkapitaal ¹⁾	-61	-53	-80	-73	-49
Vaste activa	7.181	6.884	5.862	6.015	5.865
Geïnvesteed vermogen ¹⁾	6.386	6.150	5.477	5.340	5.266
Eigen vermogen	3.808	3.704	3.607	3.517	3.370
Netto rentedragende schulden ¹⁾	2.201	2.078	1.777	1.619	1.682
Balanstotaal	7.668	7.284	7.079	6.417	6.265
Ratio's					
Solvabiliteit ¹⁾	49,7	50,9	51,0	54,8	53,8
ROIC ¹⁾	5,3	5,6	7,2	8,1	8,0
Return on equity ¹⁾	5,4	5,6	6,2	7,6	7,1
Kasstroom					
Kasstroom uit operationele activiteiten	557	528	535	578	487
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-526	-813	-457	-419	134
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-9	-217	376	-124	-615
Kasstroom	22	-502	454	35	6

¹⁾ Zie definities in Begrippenlijst.

PRAKTIJKCASE

Enexis B.V. nam per 1 juli 2017 Stedin Netten Weert N.V. over. Voor een bedrag van € 59 miljoen werden we eigenaar van het gas- en elektriciteitsnetwerk in de gemeente Weert. Ook hebben we bij de overname 33 medewerkers als nieuwe collega's verwelkomd.

De (financiële) afhandeling van een overname is een complex proces. Allereerst werd een Purchase Price Allocation opgesteld, waarin de aankoop prijs is verdeeld over de aangekochte activa, passiva en goodwill. Op basis hiervan heeft de daadwerkelijke boeking van de aangekochte activa, passiva en goodwill plaatsgevonden. Om de voortgang van de operationele activiteiten te borgen, werd de projectenadministratie overgezet naar de Enexis-administratie voor de projecten die doorliepen na 1 juli 2017.

De samenwerking met medewerkers van Stedin verliep constructief. Hierdoor, en door een strak gezamenlijk programmamanagement met Stedin en EDSN, is de integratie van data, processen en systemen binnen vijf maanden succesvol afgerond. Klanten en marktpartijen ondervonden hierdoor minimale hinder van de integratie en de kosten zijn beheersbaar gebleven.

**“ ZORGVULDIGE INTEGRATIE
VAN WEERT ”**

“ WE WERKEN AAN NIEUWE
SPELREGELS VOOR EEN
DUURZAAM EN STABIEL
ENERGIESYSTEEM ”

“Zowel energiebedrijven als netbeheerders hebben een belangrijke rol in de energietransitie. Het lastige is dat we niet precies weten hoe de toekomst eruit ziet. We verwachten een afname van gas en trend naar all-electric. Maar hoe? Er is nog veel te ontdekken in de hele keten. Van netbeheerder tot installateur en cv-fabrikant. De wet Voortgang Energietransitie is helder over de experimenteeruimte van netbeheerders. Dat is goed, want versnellen kan alleen als taken afgebakend zijn.

Voor netbeheerders is de transitie naar all-electric een enorme opgave qua planning en kosten. Het pleidooi van Enexis voor de inzet van hybride warmtepompen ondersteunen wij. Zo groeien we stapsgewijs en kostenefficiënt naar het gewenste scenario. Bovendien krijgt technologie de kans om zich in de komende jaren verder te ontwikkelen. Wij stimuleren marktwerking, want juist de competitie leidt in de warmtetransitie tot kostenreductie.

Een ander belangrijk thema voor netbeheerders is flexibiliteit in de consumentenmarkt. Door de toename van duurzame energiebronnen fluctueren vraag en aanbod van elektriciteit. Netverzwaring zal onontbeerlijk zijn, maar we moeten ook kijken hoe we de capaciteit zo efficiënt mogelijk kunnen benutten. Bijvoorbeeld met behulp van smart charging. In de Overlegtafel Energievoorziening werken we met diverse partijen aan nieuwe spelregels. Dat is nodig voor een duurzaam en stabiel energiesysteem in de toekomst.”

MEDY VAN DER LAAN
VOORZITTER ENERGIE-NEDERLAND

9. COMPLIANCE MET WET- EN REGELGEVING

Het beheren van het elektriciteits- en gasnetwerk is verankerd in de Nederlandse wet. We bieden onze diensten non-discriminatoire aan en zijn compliant aan wet- en regelgeving.

In diverse wetten zijn de kaders gesteld voor onze dienstverlening. Onder andere de Autoriteit Consument & Markt en Staatstoezicht op de Mijnen zien erop toe dat netbeheerders aan die kaders voldoen. Daarnaast stimuleert de ACM netbeheerders via tariefregulering om de energienetwerken in een goede conditie te houden tegen zo laag mogelijke kosten. Bovenop de wettelijke vereisten hanteert Enexis interne regelgeving ter ondersteuning van de naleving van wettelijke bepalingen. Dit geldt onder meer voor veiligheid en integriteit. We stimuleren medewerkers om in hun gedrag en handelen conform de regels te werken.

Ook in 2017 waren onze externe toezichthouders sterk geïnteresseerd in de wijze waarop wij onze werkzaamheden uitvoeren. Wij werkten constructief mee en hebben de toezichthouders ruimhartig van informatie voorzien. Daarnaast werken wij actief mee aan regelgeving die ons in de toekomst zal raken, onder meer door samen met de brancheorganisatie Netbeheer Nederland intensief deel te nemen aan normalisatiecommissies. Dit biedt de mogelijkheid om ons tijdig intern voor te bereiden op de naleving van wijzigingen in regelgeving.

ACTIVITEITEN NAAR FUDURA B.V.

Vooruitlopend op het wetsvoorstel Voortgang Energietransitie hevelde wij binnen de wettelijke kaders de toegestane niet-gereguleerde activiteiten van Enexis Netbeheer alvast over naar Fudura. Na onder meer de meterdiensten en verhuur van bedrijfsmiddelen in 2016 zijn in 2017 de klantprojecten afgebouwd waarin gereguleerde en niet-gereguleerde diensten gecombineerd gerealiseerd werden. Ook voert Fudura sinds 2017 haar storingswachtdienst volledig zelf uit.

DILEMMA: WETTELIJK KADER BEPERKT NETBEHEERDER IN DE ENERGIETRANSITIE

Om onze energievoorziening in de toekomst betrouwbaar en betaalbaar te houden, zijn nieuwe oplossingen nodig. Samen met stakeholders willen we het energienet van de toekomst vormgeven en testen. Maar op dit moment is onze wettelijke experimenteer ruimte zeer beperkt. We zijn compliant, maar ook gedreven om de energietransitie te versnellen. Hoe zorgen we ervoor dat onze netten op tijd aangepast zijn terwijl de contouren van een Algemene Maatregel van Bestuur nog niet bekend zijn? In 2017 werken we samen met stakeholders aan het optimaliseren van regelgeving om de energietransitie te versnellen.

PRAKTIJKCASE

In de aangekondigde wet Voortgang Energietransitie moeten netbeheerders zich beperken tot hun wettelijke taken en zijn nu nog wel toegestaan niet-gereguleerde activiteiten voor netbeheerders mogelijk niet langer toegestaan. Dit geldt bijvoorbeeld voor het offeren, plaatsen en installeren van middenspanningscomponenten namens Fudura, zoals transformatoren en behuizingen die door Fudura verhuurd worden aan grootzakelijke klanten. Binnen de geldende wetgeving hebben wij onze bedrijfsprocessen hierop al aangepast en medewerkers geïnstrueerd. Aanvragen voor de verhuur van transformatoren en grootverbruik meetinrichtingen verwijzen wij nu non-discriminatoire naar marktpartijen. We bieden hierbij een overzicht aan met contactgegevens van erkende meetbedrijven en installateurs in middenspanning. De realisatie wordt door deze marktpartijen zelf geregeld.

“ NETBEHEERDER MOET
‘NEE’ VERKOPEN ”

“ DAT IK NU WEER WERK HEB, IS HEEL BELANGRIJK VOOR ME ”

“Via Weener XL ben ik hier in 2017 komen werken. Ik had al een tijd geen baan en miste de motivatie om weer aan de slag te gaan. Maar toen ze mij vroegen om hier te solliciteren heb ik het gedaan. Bij LAB.073 kan ik nieuwe werkervaring opdoen, onder begeleiding van een facilitair coördinator en een jobcoach.

Ik verzorg nu de lunch voor de mensen die werken in LAB.073, een locatie van Enexis Groep. Ik zet alle broodjes, beleg en drankjes klaar op de bar en ruim na de lunch alles weer op. Het leukste van mijn werk vind ik dat elke dag anders is. En ik kom met veel mensen in aanraking.

Dat ik nu weer werk heb, is heel belangrijk voor me. Ik wil graag bezig zijn en iets doen voor mijn geld. Het mooie is dat ze hier de tijd voor mij nemen en me motiveren als ik even niet zo lekker in mijn vel zit. Als ik ziek ben, word ik gebeld met de vraag hoe het gaat en wanneer ik weer kom werken. Dat is voor mij heel prettig. En ook medewerkers van het LAB vragen dan: ‘Waar is Kimberley?’. Ik hoor er gewoon helemaal bij.”

KIMBERLEY VAN DEN BERGH
MEDEWERKER MET EEN AFSTAND TOT DE ARBEIDSMARKT

10. IMPACT EIGEN BEDRIJFSVOERING

Een betere wereld begint bij jezelf. We zijn ons bewust van de impact van onze activiteiten op mens en milieu. Negatieve effecten proberen we met hulp van onze ketenpartners zoveel mogelijk te beperken.

Naast onze taak om de energievoorziening te verduurzamen willen wij als bedrijf het voorbeeld geven in duurzaamheid. Dit houdt in dat wij onze eigen CO₂-footprint willen beperken door bijvoorbeeld het verduurzamen van ons wagenpark en onze gebouwen. Daarnaast hebben we in 2017 ook een Maatschappelijk Verantwoord Inkoopbeleid opgesteld waardoor we indirect ook invloed kunnen uitoefenen op de ketenemissie veroorzaakt door onze ketenpartners.

REDUCTIE CO₂-FOOTPRINT

In 2017 was onze uitstoot met 152.442 ton CO₂ lager dan in 2016. De oorzaak hiervan ligt met name bij de netverliezen elektriciteit, waarbij ten opzichte van vorig jaar meer duurzame energie is ingekocht. Dit resulteert in een lagere emissiefactor van de productiemix. Daarnaast zijn ook de lekverliezen gas ten opzichte van 2016 afgenomen, omdat besloten is, conform KIWA standaard, de aansluitleidingen voor gas niet meer mee te tellen in de berekening van lekverliezen gas. Tevens is voor de berekening van het lekverlies een nauwkeurigere emissiefactor gehanteerd ten opzichte van vorig jaar. Vanwege de integratie van Endinet en Stedin in 2017 is het aantal kilometers hoofdleiding voor gas gestegen in 2017. Dit effect wordt grotendeels gemitigeerd door het uitsluiten van de aansluitleidingen.

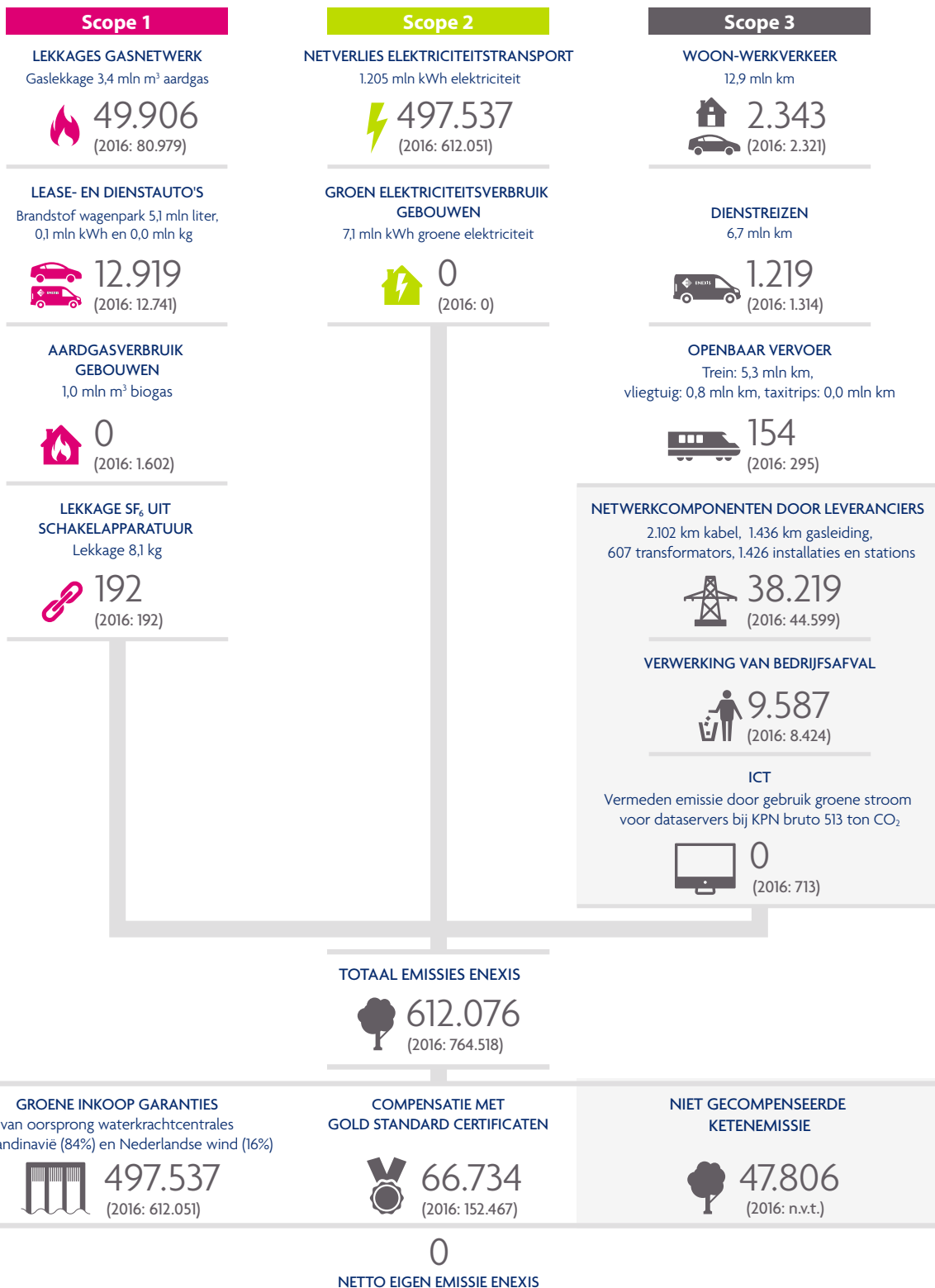
De negatieve milieueffecten van de CO₂-uitstoot waar wij zelf direct invloed op hebben (scope 1 en 2 en de mobiliteitsitems uit scope 3), worden volledig gecompenseerd met Garanties van Oorsprong (GVO's) en Gold Standard Certificaten, waardoor onze netto eigen emissie gelijk is aan 0. De GVO's zijn voor 84% afkomstig van Scandinavische waterkrachtcentrales (2016: 93,5%) en 16% van Nederlandse wind (2016: 6,5%). In 2023 willen we dat meer dan 40% van onze netverliezen duurzaam zijn opgewekt met additioneel in Nederland opgewekte duurzame energie.

Ook voor de uitstoot in de keten voelen wij ons verantwoordelijk. Om onze ketenemissies in kaart te brengen, maken wij gebruik van gegevens over de CO₂-uitstoot van onze ketenpartners, zoals onze leveranciers van ICT, kabels, gasleidingen en transformatoren. Daarnaast hebben we in 2017 een Maatschappelijk Verantwoord Inkoopbeleid opgesteld, waardoor we indirect ook invloed kunnen uitoefenen op de ketenemissie veroorzaakt door onze ketenpartners. Met leveranciers maken we afspraken over de resultaten die we tijdens de contractduur willen bereiken.

Een gedetailleerde toelichting op de CO₂-voetafdruk vindt u in '[Feiten en cijfers](#)'.

CO₂-VOETAFDRIJK ENEXIS

CO₂-uitstoot (in ton CO₂-equivalent)

Scope: Emissie scopes GHG (Greenhouse Gas Protocol)
 Scope 1: Directe emissies: Dit zijn emissies van broeikasgassen van eigendommen of door geleasede apparatuur die tot direct gevolg zijn van de kernactiviteiten.
 Scope 2: Indirecte emissies: Alle uitstoot van broeikasgassen bij het opwekken van elektriciteit gebruikt door het bedrijf, maar opgewekt door derden.
 Scope 3: Andere indirecte emissies: uitstoot broeikasgassen door energie en brandstofgebruik vanuit vervoer, winning, energieproductie (excl. elektriciteitsopwek) en emissies bij derden, die het gevolg zijn van de activiteiten van de netbeheerder.

REISBEWEGINGEN VERDUURZAMEN

In 2020 willen wij op het gebied van mobiliteit 50% minder CO₂-uitstoot, ruim 5 miljoen kilo, realiseren op een kostenneutrale wijze. Hierbij wordt gekeken naar het veranderen, verschoneren en voorkomen van reisebewegingen. Om deze doelstelling te behalen is het mobiliteitsbeleid aangescherpt en is per 1 januari 2017 een nieuwe leaseregeling van kracht. Deze regeling is erop gericht om het wagenpark de komende jaren te verduurzamen. In 2017 is de CO₂-uitstoot van het wagenpark met 6,9% gedaald ten opzichte van 2014. De realisatie ligt boven onze doelstelling van 6%.

	2017	2016	2015	2014	2013	2012
Duurzaam wagenpark						
100% elektrische personenauto's	54	37	16	28	48	48
Personenauto's op biogas/aardgas	7	12	17	24	31	30
Personenauto's elektrisch met range-extender	62	49	25	15	5	-

Omdat de niet-gemaakte reis de meest duurzame reis is, is de afgelopen periode veel geïnvesteerd in voorzieningen om noodzakelijke reisebewegingen toch zo duurzaam mogelijk te maken. Voorbeelden zijn een uitgebreide regeling voor (elektrische) fietsen, fietsreparatiemogelijkheden op locatie, de mogelijkheid om thuis de elektrische auto op te laden en een pilot met elektrische deelfietsen.

AFVAL KRIJGT EEN NUTTIGE BESTEMMING

Onze materialen en grondstoffen willen wij zoveel als mogelijk hergebruiken. In totaal heeft 94% van ons afval dit jaar een nuttige bestemming gekregen. De totale hoeveelheid afvalstoffen is in het afgelopen jaar gestegen ten opzichte van 2016, voornamelijk door afvoer van meer grond. In 2017 hebben we een Europese aanbesteding doorlopen, waarin verduurzamen en innovatie onderdeel waren van de uitvraag. Vanaf 2018 werken we met een nieuwe afvalverwerker die ons op dit gebied verder gaat helpen.

	2017	2016 ¹⁾	2015	2014	2013
Hoeveelheid afval (in ton) ²⁾					
Hergebruikt afval	30.185	16.115	22.383	13.291	11.673
Verbrand afval	1.529	1.129	1.238	1.203	1.189
Gestort afval	2.177	1.173	1.018	927	513
Totaal	33.891	18.417	24.639	15.421	13.375
Waarvan gevaarlijk afval (%)	0,4	0,7	0,7	1,0	1,3

¹⁾ Cijfers 2016 zijn exclusief Endinet.

²⁾ Classificatiemethode SUEZ wordt gehanteerd (ladder van Lansink).

MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD INKOPEN (MVI)

Als publiek bedrijf geven we ruim 600 miljoen euro per jaar uit aan producten en diensten. Om dit op een verantwoorde manier te doen, hebben wij een Maatschappelijk Verantwoord Inkoopbeleid (MVI) gedefinieerd. Het MVI-beleid van Enexis is een samenwerkingsmodel: we maken afspraken welke resultaten we tijdens de contractduur willen bereiken in de categorieën die voor het betreffende contract zijn afgesproken. Leveranciers worden niet alleen bij aanvang van de contractperiode geselecteerd op duurzaamheidsaspecten. Per 1 januari 2018 voldoen al onze inkoopopdrachten en Europese aanbestedingen aan dit MVI-beleid.

De nieuwe criteria voor duurzame inkoop zijn gerangschikt in drie categorieën: mens, materiaal en milieu. Bij aankopen voor componenten wordt bijvoorbeeld gestuurd op het maximaal gebruikmaken van gerecyclede materialen en grondstoffen en hoe ervoor kan worden zorggedragen dat de grondstoffen ook op het einde van de levensduur weer op een hoogwaardige wijze worden hergebruikt. Op het gebied van maatschappelijk verantwoorde inkoop hebben we in 2017 al een aantal mooie resultaten bereikt: de groenvoorziening bij onze stations wordt voor een groot deel verzorgd door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. En zelfs de postbezorging - per fiets - is maatschappelijk verantwoord. Deze aanbestedingen zijn mede door ons MVI-beleid tot stand gekomen.

Eerlijk zakendoen is ons uitgangspunt. We streven naar verantwoordelijk en integer gedrag van onszelf en van leveranciers in de keten. We respecteren minimaal de (inter)nationale wet- en regelgeving en hanteren een zero-tolerance beleid ten aanzien van corruptie en omkoping. Ons beleid om corruptie of omkoping van medewerkers te voorkomen is vastgelegd in het MVI-beleid, de Gedragswijzer voor medewerkers en de Gedragscode Leveranciers. Hierin staat daarnaast o.a. vermeld dat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens wordt nageleefd. De Gedragscode Leveranciers is opgenomen in de Algemene Inkoopvoorwaarden. Voor melding van eventuele schendingen hebben wij een klachtenprocedure, vertrouwenspersonen en klokkenluidersregeling. Daarnaast is er een interne integriteitscommissie die eventuele integriteitschendingen bespreekt. Sinds december 2017 is ook een integriteitsmanager aangesteld.

GEZAMENLIJKE AANPAK IN DE INFRASECTOR

Infrabedrijven, verenigd in de coalitie Groene Netten van MVO Nederland, hebben afgesproken om gezamenlijk een versnelling te brengen in de verduurzaming van de eigen operatie en maatschappij. Bijvoorbeeld door samen te werken op het gebied van energiebesparing, circulair materiaalgebruik en gebruik van duurzame energie voor aanleg, beheer en onderhoud van onze infrastructuur. In dit kader streven zij ernaar de maatschappelijke impact van hun bedrijfsactiviteiten transparant te maken, waarbij elementen als CO₂-uitstoot, gebruik van grondstoffen en biodiversiteit in beeld worden gebracht. Ook onderzoeken netbeheerders, Rijkswaterstaat en ProRail wat de mogelijkheden zijn om gronden, onderstations en wateroppervlaktes beschikbaar te stellen voor het opwekken van duurzame energie.

PRAKTIJKCASE

We zijn gewend om de auto te pakken en het is best lastig om dat te veranderen. Daarom lieten medewerkers op 31 oktober, 14 november en 28 november samen de auto staan. Een goede manier om te ervaren hoe het is om duurzaam te reizen en onze vaste gewoontes te doorbreken. Tijdens de Enexis Autoloze Dinsdagen hebben we in de praktijk op grote schaal kunnen ervaren wat duurzaam reizen inhoudt. We hebben er veel met elkaar over gesproken. Sommigen vonden het vervelend dat het een verplichting was, anderen waren niet blij met de extra reistijd. Toch staat iedereen positief tegenover het uiteindelijke doel: 50% minder CO₂-uitstoot door mobiliteit. Bovendien hebben deze dagen ons veel inzichten gebracht. Zo kwamen we erachter hoe voorzieningen werken, zoals de pendelbus, een OV-fiets of Skype voor bedrijven. Ook weten we nu wat er op het gebied van ICT moet gebeuren wanneer er meer mensen thuiswerken. Deze drie dagen leverden op basis van enquêtes een geschatte besparing op van 113 ton CO₂.

 ENEXIS **AUTOLOZE DINSDAGEN**

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Enexis omarmt samenwerking aan duurzaamheid. We nemen onze verantwoordelijkheid voor een betere wereld door met lokale partners duurzame opwek en energiebesparing te realiseren. En we werken aan innovatieve, schaalbare oplossingen die de energietransitie versnellen.

Met onze activiteiten leveren wij een actieve bijdrage aan de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties. Dit zijn de werelddoelen voor duurzame ontwikkeling waaraan Nederland zich heeft gecommitteerd. In het afgelopen jaar hebben wij inzichtelijk gemaakt aan welke SDG's wij een belangrijke bijdrage leveren. Ook legden we een koppeling naar onze strategie, doelstellingen en de materiële thema's. Dit maakt onze bijdrage aan de SDG's concreet en meetbaar.

SDG	Relevantie voor Enexis	Koppeling met onze strategie	Realisatie op doelstellingen 2017	Materialiteit
<p>7 BETAALBARE EN DUURZAME ENERGIE</p> <p>Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen.</p>	<p>Tegen 2030 universele toegang tot betaalbare, betrouwbare en moderne energiediensten garanderen.</p> <p>Tegen 2030 in aanzienlijke mate het aandeel hernieuwbare energie in de globale energiemix verhogen.</p> <p>Tegen 2030 de globale snelheid van verbetering in energie-efficiëntie verdubbelen.</p>	<p>Excellent netbeheer > We realiseren een duurzame energievoorziening door state of the art dienstverlening en netwerken en door regie te nemen in innovatieve oplossingen. Door vereenvoudigde processen, digitalisering en slim gebruik van data blijven de betrouwbaarheid en de veiligheid van de energievoorziening hoog.</p> <p>Versnellen van de energietransitie > We bieden klanten een slimme meter aan en adviseren hen om hieraan een energiemanagementsysteem te koppelen. Zo brengen we energiebesparingsmaatregelen dichterbij en leggen we de basis voor gedragsverandering.</p> <p>Excellent netbeheer > We zien biogas als duurzaam alternatief voor aardgas en streven ernaar duurzame restwarmte lokaal te benutten. Naast het aanleggen en beheren van het elektriciteits- en gasnetwerk hebben we de ambitie om warmtenetten aan te leggen en te beheren.</p> <p>Versnellen energietransitie > Wij zoeken naar mogelijkheden om in bestaande netten slimmer om te gaan met groeiende pieken in vraag en aanbod. Met een flexibiliteitsmarkt voor kleinverbruik wordt een onnodig dure infrastructuur en daarmee kostenstijging voor de consument voorkomen.</p>	<p>Beïnvloedbare kosten en opbrengsten: 388 mln</p> <p>Klanttevredenheid: 2 van de 5 scores behaald</p> <p>Aanbieding slimme meters: 454.461</p> <p>Plaatsing slimme meters: 85,2%</p> <p>Veiligheid: DART-rate Enexis: 0,33 DART-rate derden: 0,44</p> <p>Jaarlijkse uitvalduur elektriciteit: 13,8 minuten</p> <p>CO₂-reductie Buurkracht: target behaald</p> <p>Aantal nieuwe Buurkracht-buurtten: 79</p>	<p>Economische prestatie</p> <p>Klanttevredenheid</p> <p>Veiligheid</p> <p>Betrouwbaarheid energievoorziening</p> <p>Verduurzaming energievoorziening</p>
<p>9 INDUSTRIE, INNOVATIE EN INFRASTRUCTUUR</p> <p>Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie.</p>	<p>Ontwikkelen van kwalitatieve, betrouwbare, duurzame en veerkrachtige infrastructuur, met inbegrip van regionale en grensoverschrijdende infrastructuur, ter ondersteuning van de economische ontwikkeling en het menselijk welzijn, met klemtoon op een betaalbare en billijke toegang voor iedereen.</p>	<p>Excellent netbeheer > De energietransitie vraagt om bevlogen medewerkers die duurzaam inzetbaar zijn en weten wat er in de buitenwereld speelt. Het stelt ons in staat om innovatieve oplossingen en diensten te ontwikkelen en aan te bieden.</p>	<p>Medewerkerstevredenheid: samenwerking: 6,3 bevoegenheid: 7,6</p> <p>Aantal stations voorzien van Distributie Automatisering: 364</p>	<p>Verandervermogen organisatie</p> <p>Innovatie</p> <p>Toegankelijke energievoorziening</p>
<p>11 DUURZAME STEDEN EN GEMEENSCHAPPEN</p> <p>Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam.</p>	<p>Positieve economische, sociale en ecologische verbanden ondersteunen tussen stedelijke, voorstedelijke en landelijke gebieden door de nationale en regionale ontwikkelingsplanning te versterken.</p>	<p>Versnellen energietransitie > We werken aan duurzame gebiedsontwikkeling met energieconcepten die bij nieuwbouw gebaseerd zijn op uitsluitend duurzame bronnen. Met de overheid en marktpartijen intensiveren we de samenwerking voor een publieke laadinfrastructuur en de ontwikkeling van slimme laaddiensten.</p>	<p>Stakeholder engagement: 2 mijlpalen behaald</p>	<p>Toegankelijke energievoorziening</p>
<p>12 VERANTWOORDE CONSUMPTIE EN PRODUCTIE</p> <p>Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen.</p>	<p>Wij maken duurzame keuzes in bedrijfsvoering, dragen dit actief uit aan onze omgeving en ondersteunen duurzame gebiedsontwikkeling.</p>	<p>Versnellen energietransitie > We ondertekenden het Energieakkoord voor duurzame groei en dragen bij aan het terugdringen van CO₂-uitstoot, toename van duurzame opwek en energiebesparing. Om zelf het goede voorbeeld te geven, maken we duurzame keuzes in onze bedrijfsvoering, zoals duurzame mobiliteit en maatschappelijk verantwoorde inkoop van materialen en diensten.</p>	<p>CO₂-reductie leasewagens en gedeclareerde kilometers: 6,9%</p>	<p>Impact eigen bedrijfsvoering</p>

EEN **EXTERNE BLIK** IS
WEZENLIJK OM
KRITISCHE VRAGEN
OP TAFEL TE BRENGEN”

Piet Moerland voorzitter van de Raad van Commissarissen

Strategische keuzes, klanttevredenheid, thought leadership.

De voorzitter van de Raad van Commissarissen (RvC), Piet Moerland, gaat in op zaken die in 2017 door de RvC werden besproken met de Raad van Bestuur.

“De economie trekt aan. Dat zie je ook terug op de woningmarkt. Het nieuwe kabinet stimuleert zonne-energie en het lijkt erop dat consumenten hier massaal op intekenen. Zo'n impuls heeft consequenties voor netwerkbedrijven. Van Enexis wordt verwacht dat er tijdig voldoende netcapaciteit beschikbaar is. Dat is logisch. Als RvC vinden we het belangrijk dat een nutsbedrijf doet waar de politiek en mensen in het land behoefte aan hebben. Daarom adviseren we in het algemeen om zich goed bewust te zijn van de maatschappelijke behoeften en de ontwikkelingen daarin.

Het werk van een commissaris zou ik omschrijven als het bieden van welwillende weerstand. We dagen het bestuur uit, brainstormen en komen tot conclusies en formele besluitvorming. Ik zie het als een mix van goed samenspel en tegenspel. Commissarissen komen van buiten de organisatie, hebben hun eigen achtergrond en brengen hun zienswijze in ten behoeve van de vennootschap. Die externe blik is wezenlijk om kritische vragen op tafel te brengen. En daarin staan we uiteraard niet alleen. Natuurlijk kijkt de leiding van dit bedrijf zelf ook scherp naar buiten; het is een samenspel.

HERIJKING VAN DE STRATEGIE

De herijking van de strategie is een mooi voorbeeld van dat samenspel. De Raad van Bestuur kwam in een vroeg stadium bij ons. De bestaande strategie was nog niet zo lang geleden vastgesteld, maar er is zoveel in beweging dat herijking noodzakelijk was. Die ontwikkelingen, bijvoorbeeld rondom warmtenetten, gaan nog steeds door. Juist dan is het belangrijk

dat je elkaar meeneemt en op één lijn zit. We hebben in een ongedwongen sfeer ideeën uitgewisseld met de RvB en het management. Dat was intens en open. We hebben geconcludeerd dat de strategie een belangrijke leidraad is, die niet in beton gegoten is. De energietransitie is een bewegend doel. Enexis moet een strategische denklijn - een visie - hebben om flexibel te kunnen inspelen op dynamische ontwikkelingen.

Ook met de aandeelhouders en de Ondernemingsraad zijn de strategische denklijnen besproken. Dat waren intensieve, constructieve bijeenkomsten. Voor aandeelhouders is deze periode een uitdaging voor de dividendstroom, ook omdat Enexis veel moet investeren. Uiteindelijk hebben de aandeelhouders met veel waardering kennisgenomen van de herijkte strategie. Op een aantal medewerkers heeft de nieuwe strategie ook een persoonlijke impact. Enexis is een bedrijf waar mensen soms hun leven lang al werken. Als er dan straks geen werk meer voor jou zou zijn, dan is dat ingrijpend. Het bedrijf wil de kwaliteiten van mensen zo goed mogelijk inzetten op andere functies, maar het is een illusie om te denken dat dit haalbaar is voor alle medewerkers. Zij moeten zich dan oriënteren op ander werk. De Raad van Bestuur heeft veel tijd en aandacht besteed om de strategie en de mogelijke consequenties met de OR en de medewerkers te bespreken.

EXCELLENT NETBEHEER

Naast de strategie spraken wij in 2017 regelmatig met de RvB over de elektriciteits- en gasnetten. Het is belangrijk dat de infrastructuur duurzaam op orde is. Daar wordt door Enexis buitengewoon consciëntieus mee omgegaan. Wij triggeren de directie met name op de doelstellingen, en het halen daarvan. Bijvoorbeeld op de benchmark van excellent netbeheer. Kijk ook eens hoe het elders gaat, wat kan er nog beter?

Ook over de klanttevredenheid hebben we het vaak gehad. Hoe kunnen we dit naar een hoger plan trekken? Kennelijk waren de inspanningen tot nu toe niet voldoende, want de doelstelling wordt al langere tijd niet gehaald. Met het veranderprogramma dat in 2017 is gestart, komt hopelijk verbetering. Klanten rekenen op een betaalbare en betrouwbare levering. Dit betekent dat Enexis juist ook in een energietransitie blijvend een rol speelt om het netbeheer veilig, betrouwbaar, efficiënt en betaalbaar te houden. Het bedrijf moet in feite twee ballen in de lucht houden in een uitdagend krachtenveld: excellent netbeheer én inspelen op duurzame ontwikkelingen. Dat vraagt nogal wat stuurmanskunst van de leiding van het bedrijf.

VERSNELLEN ENERGIETRANSITIE

Om op langere termijn verandering te bewerkstelligen, is het belangrijk om je visie breed naar buiten te brengen. Netwerkbedrijven zijn van nature wat gesloten. De RvC heeft geadviseerd om het *thought leadership*, wat Enexis absoluut bezit, ook buiten de deur te laten zien. Enexis is een grote onderneming en speelt een cruciale rol in de energietransitie. In discussies over bijvoorbeeld warmte en gas moet je dus participeren op landelijk niveau. Ook voor provincies en gemeenten, de aandeelhouders, is het van groot belang om te weten welke kant het opgaat. Laat zien wat je visie is, zodat anderen hiermee bij hun eigen gedachtvorming rekening kunnen houden. Hoe hard gaat de ontwikkeling naar warmtenetten? Op welke locaties biedt het mogelijkheden en waar niet? Als je zoveel knowhow hebt, zou het jammer zijn om die niet publiekelijk te delen. Juist voor een nutsbedrijf is ook dát maatschappelijk verantwoord ondernemen.

RESULTAAT 2017

Het jaar 2017 is over de hele linie voor Enexis een vruchtbaar jaar geweest. Maar als er mensenlevens te betreuren zijn, dan is dat vreselijk en dit heeft grote impact op het bedrijf. Het bedrijf doet er alles aan om veiligheid *top of mind* te maken, maar er is gebleken dat dit geen garantie is.

De energievoorziening gaat door een periode van ingrijpende verandering en we staan eigenlijk nog maar aan de vooravond ervan. Het is een maatschappelijke ontwikkeling die de individuele keuzes van burgers raakt. Met nieuwe technologie, zoals warmtepompen, zonnepanelen en laadpalen, heeft eenieder zelf invloed op de betaalbaarheid van energie en zijn burgers mede de aanjagers van de energietransitie. Dat is een belangrijk verschil met vroeger, toen energie centraal geregeld werd. Voor de medewerkers van Enexis, de directie en de RvC is een boeiende rol weggelegd. Flexibiliteit in de netten én de werkwijze van mensen is key. De RvC kijkt met vertrouwen naar de toekomst.”

Piet Moerland, voorzitter Raad van Commissarissen

VERSLAG **RAAD VAN COMMISSARISSEN**

Als Raad van Commissarissen houden wij toezicht op en geven wij gevraagd en ongevraagd advies aan het bestuur met betrekking tot het formuleren en realiseren van de doelstellingen, de strategie en het beleid van Enexis Holding N.V., hierna ook Enexis of de vennootschap. Wij treden op als werkgever van de Raad van Bestuur.

SAMENSTELLING EN ORGANISATIE

De samenstelling van onze raad is gedurende 2017 ongewijzigd. De heer Frans Voorwinde heeft in 2017 gefungeerd als secretaris van onze raad. De commissies zijn als volgt samengesteld: de Auditcommissie bestaat uit mevrouw Velthuis (voorzitter), mevrouw Caubo en de heer Calon. De Remuneratie- en Selectiecommissie bestaat uit de heren Moerland (voorzitter) en Van Dijk.

ONAFHANKELIJKHEID

Gedurende het hele jaar waren alle leden van de raad onafhankelijk van Enexis, zoals bedoeld in de Nederlandse Corporate Governance Code (NCGC). De raad is van mening dat zijn samenstelling zodanig is, dat de leden ten opzichte van elkaar en de Raad van Bestuur onafhankelijk kunnen opereren.

EVALUATIE FUNCTIONEREN

Wij hebben ons functioneren laatstelijk - mede aan de hand van de best practices van de NCGC in een open gesprek - in september 2017 geëvalueerd. Een uitvloeisel daarvan betreft de actualisering van de profielschets van de raad in ieder geval vóórdat een volgende nieuwe benoeming aan de orde is. Voor het overige worden de uitkomsten van de evaluatie gebruikt als basis voor een vervolgevaluatie in 2018. We zoeken naar een juiste balans tussen formele vergaderingen enerzijds en het voeren van een meer informele dialoog met de organisatie anderzijds. We streven ernaar om het directe, waardevolle contact met het directieteam zoals dat in 2017 plaatsvond een vervolg te geven in 2018.

ONZE WERKZAAMHEDEN

Als Raad van Commissarissen is onze belangrijkste taak het toezien op het beleid van de Raad van Bestuur en op de algemene gang van zaken van de vennootschap en haar ondernemingen. Wij oefenen dit toezicht uit voornamelijk via vergaderingen met de Raad van Bestuur, het afleggen van werkbezoeken, het bijwonen van vergaderingen van de Ondernemingsraad en het kennis nemen van rapportages, publicaties en andere informatie gemaakt door of over Enexis. Wij hebben regelmatig contact met de aandeelhouders via periodieke vergaderingen van de Aandeelhouderscommissie.

Wij hebben als raad zesmaal vergaderd in 2017. Bij bijna alle vergaderingen waren de commissarissen voltallig aanwezig. Vanaf 2018 vermeldt de Raad van Commissarissen ook de exacte aanwezigheidspercentages in het jaarverslag. Naast onze reguliere vergaderingen hebben wij een tweedaagse strategie- en technologiesessie gehouden met de Raad van Bestuur. Tijdens deze sessie is een uitgebreide presentatie gegeven door het directieteam over de stand van zaken rond de strategische koers richting 2020. Tijdens een dialoogsessie

met de Raad van Bestuur zijn de onderwerpen diversiteit en cultuur uitgebreid besproken. Voor de raad is diversiteit opgenomen in de profielschets. Voor de Raad van Bestuur zal een profielschets worden opgesteld. Het advies van de Remuneratie- en Selectiecommissie voor het diversiteitsbeleid voor Raad van Bestuur en raad wordt in 2018 ter vaststelling aangeboden aan de raad. Wat de dialoog over de bedrijfscultuur betreft kwamen naast de huidige cultuur ook de cultuuraspecten aan de orde die nodig zijn in verband met de strategische koers. Ook hebben wij een avond gesproken met de Raad van Bestuur en de voltallige Ondernemingsraad.

Onze vergaderagenda wordt bepaald vanuit de belangrijkste toezichtstaken (zoals het realiseren van doelstellingen, strategie en risico's, naleving wet- en regelgeving) en bevat tevens een serie vaste onderwerpen. Als eerste inhoudelijk onderwerp wordt steeds Veiligheid besproken. Net als de Raad van Bestuur vinden wij dit het belangrijkste thema. Dit wordt apart gevolgd voor de eigen medewerkers en voor de medewerkers van de door Enexis gecontracteerde aannemers. Waar nuttig en nodig bespreken we ook individuele incidenten en, nog belangrijker, de genomen of te nemen maatregelen.

De dagelijkse gang van zaken wordt in onze vergaderingen besproken aan de hand van een score card als onderdeel van een uitgebreide maandelijkse managementrapportage. De prestaties van de netbeheerder (betrouwbaarheid van levering) worden hier continu gerapporteerd. Tot ons genoegen hebben wij geconstateerd dat de integratie van het netwerk in Weert (voorheen van Stedin) op zorgvuldige en voortvarende wijze is gebeurd in 2017. Eveneens werd gerapporteerd over belangrijke projecten, (klant)processen, klanttevredenheid en financiële gegevens op maandbasis en cumulatief en voor wat betreft de financiële resultaten en kasstroom ook in de vorm van prognoses. De productiviteit wordt gevolgd aan de hand van investeringsoverzichten en personeelsontwikkeling. Jaarverslag, jaarrekening, halfjaarbericht, jaarplan en risico-inventarisaties worden besproken en vastgesteld op basis van de adviezen van de Auditcommissie.

Gedurende 2017 zijn we, evenals in 2016, betrokken geweest bij de totstandkoming van het nieuwe Strategisch Plan dat in april door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders is goedgekeurd. Via periodieke rapportages en gesprekken met het directieteam staan we regelmatig stil bij de ontwikkelingen en voortgang van de nieuwe strategische koers van Enexis, met als voornaamste aspecten het inspelen op de versnellende energietransitie én excellent en efficiënt netbeheer.

AUDITCOMMISSIE

De Auditcommissie heeft in 2017 vijfmaal vergaderd. De Auditcommissie houdt toezicht op de interne systemen voor risicobeheersing en controle en de financiële verslaggeving en bereidt voor o.a. deze thema's de besluitvorming van de RvC voor. De periodieke managementrapportage is onderwerp van gesprek voor zover dit technische details betreft op het gebied van verslaggeving of waardering. De commissie heeft kennis genomen van het controleplan van de externe accountant en het controleplan van de Internal Auditor besproken en voorzien van een positief advies ten behoeve van de vaststelling door de RvC.

Verder stonden vooral reguliere onderwerpen op de agenda, waaronder de jaarrekening 2016, het halfjaarbericht 2017, de controlebevindingen van de externe accountant, de managementcommentaren, de bevindingen van de Internal Auditor en de bijbehorende

acties. Er is gesproken over de strategische risico's en de ontwikkeling daarvan in de tijd. Met betrekking tot de grotere projecten (waaronder sectorordering) hebben wij vooral gekeken naar de financieel-technische aspecten en de RvC dienaangaande geadviseerd.

REMUNERATIE- EN SELECTIECOMMISSIE

De commissie heeft tweemaal vergaderd in 2017. Belangrijke onderwerpen zijn het functioneren en de beloning van de leden van de Raad van Bestuur, het bespreken van het opvolgingspotentieel in het senior management en de ontwikkelingen rond de beloningen voor de Raad van Bestuur en topfunctionarissen in het kader van wetgeving (Wet normering topinkomens, WNT). Dit laatste vergt de nodige tijd en aandacht, niet alleen de inhoud en interpretatie van de wet, maar ook de rapportering daarover in jaarverslag en jaarrekening. Wij maken ons grote zorgen over de gevolgen van de mogelijke verbreding van de WNT voor de beschikbaarheid van voldoende gekwalificeerde leidinggevende en specialistische medewerkers voor Enexis.

JAARREKENING 2017

Wij hebben kennisgenomen van de jaarrekening over 2017, zoals deze is opgesteld door de Raad van Bestuur, en van de controlebevindingen en de goedkeurende controleverklaring en het assurance-rapport bij de duurzaamheidsinformatie van de externe accountant PwC. Wij bevelen de Algemene Vergadering van Aandeelhouders aan om de jaarrekening 2017 ongewijzigd vast te stellen.

WOORD VAN WAARDERING

Raad van Bestuur, directieteam, managers en medewerkers hebben gedurende 2017 weer een goede prestatie geleverd en de reputatie van Enexis als een betrouwbaar en kostenbewust netwerkbedrijf verder versterkt. Wij danken hen daarvoor en wensen hen veel succes en werkplezier voor 2018.

's-Hertogenbosch, 19 februari 2018

Raad van Commissarissen

Piet Moerland, voorzitter
Marc Calon, vice-voorzitter
Monique Caubo
Joost van Dijk
Carmen Velthuis

Peter Vermaat CEO

Maarten Blacquièrè CFO

RAAD VAN BESTUUR

PETER VERMAAT

VOORZITTER RAAD VAN BESTUUR

Peter Vermaat (1965) studeerde Civiele Techniek aan de Technische Universiteit Delft. Aansluitend behaalde hij zijn MBA aan de Rotterdam School of Management. In 1991 begon hij zijn loopbaan bij bouwconcern VolkerWessels, waar hij diverse directiefuncties vervulde. Vanaf 2008 tot medio 2014 was hij CEO van Waterbedrijf Evides. Vanaf 1 augustus 2014 vervult hij de functie van CEO bij Enexis. In de loop der jaren heeft hij, zowel nationaal als internationaal, veel ervaring opgedaan met het bedrijfsmatig managen van de publieke infrastructuur voor de transport-, energie- en waterketen, met speciale aandacht voor duurzaamheid en publiek-private samenwerking (PPS). Peter Vermaat is verder bestuurslid van de Koninklijke Vereniging van Gasfabrikanten in Nederland (KVGN) en de Nederlandse Vereniging Duurzame Energie (NVDE).

MAARTEN BLACQUIÈRÈ

LID RAAD VAN BESTUUR/CFO

Maarten Blacquièrè (1967) studeerde Technische Bedrijfskunde aan de Universiteit Twente. In 1989 trad hij in dienst bij Esso Nederland waar hij diverse functies in binnen- en buitenland bekleedde. Van 2005 tot en met 2012 was hij CFO van gashandelonderneming GasTerra. Sinds 1 januari 2013 is hij lid van de Raad van Bestuur / CFO van Enexis. Tot 8 september 2017 was hij lid van de Raad van Commissarissen van Ziut. In oktober 2014 trad hij toe tot de Raad van Commissarissen van Energie Data Services Nederland (EDSN). Sinds 2011 is hij tevens lid van de Raad van Toezicht van Zorggroep Treant.

P.W. Moerland

J.F.M. van Dijk

M.E. J. Caubo

M.A.E. Calon

C.M. Velthuis

RAAD VAN COMMISSARISSEN

DE HEER M.A.E. CALON

De heer Calon (1959) is herbenoemd als commissaris in 2016 en aftredend in 2020. Hij is vice-voorzitter van de Raad van Commissarissen en lid van de Auditcommissie. De heer Calon was Gedeputeerde in de provincie Groningen. Hij is voorzitter van LTO Nederland, voorzitter van Agriterra en lid van de SER. Hij heeft de Nederlandse nationaliteit.

DE HEER J.F.M. VAN DIJK

De heer Van Dijk (1961) is benoemd als commissaris in 2016 en aftredend in 2020. Hij is tevens lid van de Remuneratie- en Selectiecommissie. De heer Van Dijk geeft strategisch advies aan bedrijven en overheden bij de verduurzaming van hun energiegebruik. Ook voert hij de regie bij het realiseren van energietransitieprogramma's. Hij heeft de Nederlandse nationaliteit.

MEVROUW M.E.J. CAUBO

Mevrouw Caubo (1961) is herbenoemd als commissaris in 2015 en aftredend in 2019. Zij is tevens lid van de Auditcommissie. Mevrouw Caubo is directielid van Human Total Care. Daarnaast is zij voorzitter van de Raad van Commissarissen van de Stichting Wonen Limburg en lid van de Raad van Toezicht van de Maastricht School of Management. Zij heeft de Nederlandse nationaliteit.

DE HEER P.W. MOERLAND

De heer Moerland (1949) is benoemd als commissaris in 2014 en aftredend in 2018. Hij is voorzitter van de Raad van Commissarissen en van de Remuneratie- en Selectiecommissie. Hiervoor was hij bestuursvoorzitter van Rabobank Nederland. Tevens is hij voorzitter van het bestuur St. Berenschot Beheer, voorzitter Raad van Toezicht van de St. Stadhuismuseum Zierikzee en bestuurslid St. Administratiekantoor Heijmans. Daarnaast is hij lid van het Bestuur van de Nederlandse Bachvereniging. Hij heeft de Nederlandse nationaliteit.

MEVROUW C.M. VELTHUIS

Mevrouw Velthuis (1974) is benoemd als commissaris in 2016 en aftredend in 2020. Zij is tevens voorzitter van de Auditcommissie. Mevrouw Velthuis is sinds 2017 werkzaam als CFO van het Europese Cluster bij Vodafone Group in Londen, hiervoor was zij CFO bij Vodafone Nederland. Zij heeft de Nederlandse nationaliteit.

CORPORATE GOVERNANCE

Enexis heeft een maatschappelijke taak en werkt grotendeels met maatschappelijk geld. Daarom vinden wij het belangrijk om transparant te zijn over de manier waarop onze onderneming wordt bestuurd en hoe hierop toezicht wordt gehouden.

Enexis Holding N.V. is een naamloze vennootschap volgens Nederlands recht. Inherent aan de taak van Enexis is de strategie gericht op het creëren van maatschappelijke waarde. Ook voor de langere termijn. Op onze onderneming is het zogenoemde structuurregime van toepassing. We passen de Corporate Governance Code (de Code 2016) toe voor zover mogelijk en van toepassing. Hiermee benadrukken wij onze verantwoordelijkheid voor de maatschappelijke aspecten van ondernemen.

De statuten, diverse reglementen en overige documentatie over corporate governance zijn te raadplegen via de website van enexisgroep.nl.

RAAD VAN BESTUUR

De Raad van Bestuur (RvB) is verantwoordelijk voor het bestuur van Enexis. De RvB definieert de strategie, stelt de operationele en financiële doelstellingen van de vennootschap vast en benoemt de randvoorwaarden voor het realiseren van de strategie. De RvB is verantwoordelijk voor naleving van alle relevante wet- en regelgeving, beheersing van de risico's en financiering van de onderneming.

De RvB opereert binnen de statutaire bepalingen onder toezicht van de Raad van Commissarissen (RvC). Aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA) wordt verantwoording afgelegd. Samen met de RvC is de RvB verantwoordelijk voor de corporate governancestructuur van Enexis en de naleving van de Corporate Governance Code.

Leden van de RvB worden beloond conform het bezoldigingsbeleid van de vennootschap. Dit bezoldigingsbeleid is vastgesteld door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA). De RvC stelt, op voorstel van de Remuneratie- en Selectiecommissie, de hoogte van de bezoldiging per RvB-lid vast. De bezoldiging van de RvB is vermeld in de jaarrekening.

De man-vrouw verdeling in de Raad van Bestuur voldoet op dit moment niet aan de (sinds 13 april 2017) geldende wettelijke eis van tenminste 30% mannen en 30% vrouwen. Zodra er een vacature komt in de Raad van Bestuur is er kans op een evenwichtige verdeling van de zetels. In de profielschets voor de Raad van Bestuur zal in het algemeen deel een bepaling inzake diversiteit worden opgenomen.

RAAD VAN COMMISSARISSEN

De Raad van Commissarissen (RvC) heeft drie taken: toezicht houden, advies geven en optreden als werkgever van de RvB. De RvC houdt toezicht op het beleid van de RvB, in het bijzonder als het gaat om de realisatie van de doelstellingen van de vennootschap, de strategie en de risico's verbonden aan de ondernemingsactiviteiten, de interne systemen voor risicobeheersing en controle en de financiële verslaggeving.

Leden van de RvC hebben zitting in twee permanente commissies: de Auditcommissie en de Remuneratie- en Selectiecommissie. Leden van de RvC ontvangen een bezoldiging, vastgesteld door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA). Gegevens over de bezoldiging van de RvC staan in de jaarrekening.

ALGEMENE VERGADERING VAN AANDEELHOUDERS

De Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA) is het hoogste besluitvormingsorgaan binnen Enexis. In de AVA vindt besluitvorming plaats over onder meer het schriftelijke jaarverslag van de RvB, het dechargeren van de RvB en de RvC, het vaststellen van de jaarrekening en het bepalen van de winstbestemming. Ook keurt de AVA de strategie van de vennootschap goed en benoemt zij de leden van de RvC.

Bepaalde bevoegdheden van de AVA zijn toegekend aan de Aandeelhouderscommissie (AHC). Deze commissie telt zeven leden en heeft als doel de slagvaardigheid en effectiviteit van de besluitvorming binnen de AVA te bevorderen. De leden van de AHC ontvangen voor hun werkzaamheden geen vergoeding.

INTERNE AUDITFUNCTIE

Enexis heeft een interne auditfunctie met onafhankelijke auditors. Zij geven de RvB en het management aanvullende zekerheid over de beheersing, effectiviteit, efficiency en compliance van de bedrijfsvoering.

De interne auditfunctie functioneert onder verantwoordelijkheid van de voorzitter van de RvB. De Auditcommissie houdt toezicht op de interne auditfunctie en adviseert de RvC over de rol en het functioneren van de interne auditfunctie.

Jaarlijks wordt een risicogebaseerd auditplan opgesteld, waarin staat welke interne audits worden uitgevoerd. De RvC stelt het auditplan vast. De Auditcommissie bespreekt de voortgang en de belangrijkste bevindingen van audits. Ook de externe accountant neemt kennis van de bevindingen van de interne auditfunctie.

DE EXTERNE ACCOUNTANT

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. is de externe accountant van Enexis.

De Auditcommissie houdt toezicht op de relatie met de externe accountant. De externe accountant is jaarlijks aanwezig bij de AVA en is aanwezig bij alle vergaderingen van de Auditcommissie.

AFWIJKINGEN VAN CORPORATE GOVERNANCE CODE

- **Bepaling 2.2.1: maximale (her)benoemingstermijnen bestuurders** In het beloningsbeleid voor de Raad van Bestuur (vastgesteld op 5 december 2012 door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders) is opgenomen dat arbeidsovereenkomsten met de leden van de Raad van Bestuur voor onbepaalde tijd worden aangegaan.
- **Bepaling 2.3.4: samenstelling commissies** De RvC ziet geen aanleiding om de bestaande praktijk te wijzigen. De voorzitter van de RvC bekleedt eveneens het voorzitterschap van de Remuneratie- en Selectiecommissie. Dit vanwege de adviesrol van de commissie richting RvC die als collectief verantwoordelijkheid draagt.
- **Van onderstaande bepalingen wordt afgeweken, omdat het structuurregime van toepassing is, aandelen van Enexis in handen zijn van Nederlandse (lagere) overheden en deze niet aan de beurs zijn genoteerd:**
 - 2.1.3.: executive committee
 - 2.8.2-2.8.3: overnamebod
 - 3.1.3: beloning executive committee
 - 3.3.2-3.3.3: beloning commissarissen in aandelen resp. aandelenbezit van commissarissen
 - 4.2.6: beschermingsmaatregelen
 - 4.3.3: ontnemen bindende karakter voordracht of ontslag
 - 4.3.4: stemrecht financieringspreferente aandelen
 - 4.3.5: publiceren stembeleid institutionele beleggers
 - 4.3.6: verslag uitvoering stembeleid institutionele beleggers
 - 4.4: certificering van aandelen
 - 5: one-tier bestuursstructuur

STRATEGISCHE RISICO'S

Gebeurtenissen binnen en buiten Enexis beïnvloeden de voortgang van onze strategische doelen. Om de impact hiervan te beperken, volgen we de ontwikkeling van risico's nauwgezet. We bepalen hoe groot de kans is dat een risico optreedt en nemen maatregelen.

Over interne en externe risico's zijn we transparant. Dit helpt om snel bij te sturen en de impact op onze strategische doelen te beperken. Bovendien blijven we hierdoor scherp op de eisen die wet- en regelgeving aan ons stellen. De ontwikkeling van de belangrijkste strategische risico's wordt frequent gerapporteerd aan de Raad van Bestuur. Concrete mitigerende maatregelen zijn opgenomen in afdelingsplannen voor 2018 en worden door het afdelingsmanagement gemonitord.

RISICOBEBEERSING

Enterprise Risk Management (ERM) stelt ons in staat om op een verantwoorde manier onze doelen te bereiken en hierover verantwoording af te leggen. Ons risicomanagementbeleid is gebaseerd op het COSO ERM-model (versie 2004) en richt zich op alle facetten van de onderneming. Van strategische en operationele risico's tot de betrouwbaarheid van (financiële) rapportages en het voldoen aan wet- en regelgeving.

Bij onze strategische risicoanalyse identificeren we gebeurtenissen die de continuïteit bedreigen of waardoor strategische doelen niet tijdig en/of volledig gerealiseerd worden. Tweemaal per jaar kwantificeren we de onderkende risico's. We bepalen dan de kans dat een risico zich voordoet en de impact voor één of meerdere bedrijfswaarden. De risicomatrix geeft per bedrijfswaarde ook de Risk Appetite van Enexis weer. Risico's met een score 'Hoog' ('H') vallen boven de Risk Appetite en moeten gemitigeerd worden door aanvullende maatregelen. Via de planning- en controlcyclus wordt de ontwikkeling van de risico's en de effectiviteit van de maatregelen bewaakt. Zo houden we in de gaten of risico's daadwerkelijk dalen naar een acceptabel niveau.

Via Operationele Risk Assessments worden op tactisch en operationeel niveau risico's geïdentificeerd die een bedreiging vormen voor de bedrijfsprocessen van Enexis. De risico's en beheersmaatregelen leggen we vast in een Internal Control Framework, waarvan de werking tweemaal per jaar wordt beoordeeld via een Control Self Assessment. De uitkomsten van dit assessment worden door het afdelingsmanagement gewogen en zo nodig toegevoegd aan een interne Letter of Representation (LOR). Hiermee verklaren afdelingen tweemaal per jaar aan de RvB in hoeverre het geheel aan interne risicobehersing- en controlesystemen op orde is. Naast de 'hard controls' in het Internal Control Framework onderkennen we ook 'soft controls'. Via bijvoorbeeld een programma Gedrag en Leiderschap en dilemmaworkshops rondom de gedragswijzer wordt veel aandacht besteed aan integriteit, bevlogenheid en onderlinge samenwerking.

Op alle niveaus in de organisatie is lijnmanagement (eerstelij) zelf verantwoordelijk voor het identificeren van risico's en het tijdig uitvoeren van beheersmaatregelen. Deze decentrale verantwoordelijkheid is een essentieel element in de manier waarop Enexis risico's benadert. Onze business controllers ondersteunen het lijnmanagement en vervullen de 'second line of defence'. De afdeling Internal Audit & Risk heeft een coördinerende rol op het gebied van risicomangement en vervult de 'third line of defence' (zie Interne auditfunctie). Op centraal niveau worden risico's bewaakt in het Directie-Overleg. De uitkomsten van de strategische risicoanalyse, het proces van de Control Self Assessment en de Letter of Representation worden tevens gerapporteerd aan en besproken in de Auditcommissie. De Auditcommissie brengt hierover vervolgens verslag uit aan de Raad van Commissarissen.

Om de continuïteit van onze dienstverlening te garanderen, is ook Business Continuity Management en Crisismanagement ingericht.

De aantoonbaarheid van de werking van de interne beheersingsmaatregelen rondom het proces van facturatie en autorisatie van afrekenstaten met derden heeft in 2017 tekortgeschoten. Naar aanleiding hiervan zijn additionele controles uitgevoerd op de juistheid en autorisatie van de afrekenstaten die de basis vormen voor uitbetaling aan leveranciers. Deze additionele controles hebben geen foutieve uitbetalingen aan het licht gebracht. Daarnaast zijn in dit proces verbeteringen doorgevoerd en worden in 2018 aanvullende geautomatiseerde controles ingevoerd.

RISICOMATRIX ENEXIS VOOR STRATEGISCHE RISICO-ANALYSE

		Potentiële gevolgen				Frequentie of kans van optreden			
		Bedrijfswaarden				< 1x per 10 jaar	≥ 1x per 10 jaar	> 1x per jaar	
	Betaalbaarheid	Betrouwbaarheid	Stakeholders	Compliance	Veiligheid	Duurzaamheid	< 10%	10-50%	≥ 50%
H	Schade > 50 mln	> 20.000.000 vbm ¹ (HS/MS station > 16 uur uitval)	Internationale commotie > 20.000 klachten Ernstig conflict met meerdere groepen stakeholders	Stille curator: strafzaak tegen directielid; geldboete > 0,1% omzet	Ongeval met 1 of meerdere doden tot gevolg	Emissie > 250 kton CO ₂	H	H 5 5 6 6 8	H 1 1 2 4
M	Schade > 5-50 mln	2.000.000 tot 20.000.000 vbm ¹ (HS/MS station 4 uur uitval)	Nationale commotie > 2.000-20.000 klachten Conflict met meerdere (groepen) stakeholders	Waarschuwing of aanwijzing bevoegd gezag; geldboete 4e-5e categorie	Ongevallen met letsel met verzuim	Emissie > 25-250 kton CO ₂	M	M 10 10 9	M 9 3 7 H
L	Schade < 5 mln	< 2.000.000 vbm ¹ (MS-T station 4 uur uitval)	Lokale of regionale commotie < 2.000 klachten Conflict met een enkele (groep) stakeholder(s)	Onderzoek bevoegd gezag; geldboete < 4e categorie	Ongevallen met EHBO (geen verzuim) of incident	Emissie < 25 kton CO ₂	L	M	M

L = Laag / M = Medium / H = Hoog / Risico = Kans x Impact

■ Betreft 2016 ■ Betreft 2017 ■ Nieuw in de top 10 t.o.v. 2016

1 Verbruiksm minuten: het aantal minuten dat een gebruiker als gevolg van een netstoring zonder stroom en/of gas zit.

- Ontoereikend verandervermogen en focus organisatie voor realisatie Energie- en Digitale transitie.
- Toenemende schaarste capaciteit, kwalitatief en kwantitatief (o.a. bij aannemers).
- Onvoldoende wendbaarheid in snelheid en kosten van het ICT-landschap.
- Ongeautoriseerde toegang tot systemen en data (privacy & security).
- Energienet niet tijdig aangepast voor Energietransitie.
- Veiligheid medewerkers.
- Dalende klanttevredenheid als gevolg van hogere verwachting en lagere tolerantie van klanten.
- Weinig extern draagvlak voor de rol van het netwerkbedrijf bij het realiseren van de Energietransitie.
- Energiewetgeving belemmert faciliteren Energietransitie.
- Publieke veiligheid (falende assets).

TOELICHTING PER RISICO

Hier zijn de strategische risico's beschreven. Specifieke risico's met betrekking tot de financiële instrumenten zijn beschreven in de jaarrekening.

1. Ontoereikend verandervermogen en focus organisatie voor realisatie Energie- en Digitale transitie

Maatschappelijke en technologische ontwikkelingen stellen andere eisen aan het verandervermogen van personeel en organisatie. Deze ontwikkelingen, maar ook het tot op hogere leeftijd doorwerken, kunnen leiden tot een hoger verzuim en meer kans op uitval. We zijn met veel veranderingen tegelijkertijd bezig, met als risico dat er te weinig focus is. Daarom zijn stappen gezet om het leiderschapsniveau in de organisatie

te verhogen. Ook hebben we aandacht voor de duurzame inzetbaarheid van medewerkers en zetten we in op strategische personeelsplanning en kennisontwikkeling. Lees meer over onze maatregelen in hoofdstuk '[Verandervermogen organisatie](#)'.

2. Toenemende schaarste capaciteit, kwalitatief en kwantitatief (o.a. bij aannemers)

Er is extra capaciteit nodig voor netuitbreidingen en aansluitingen om te voldoen aan de toenemende vraag naar duurzame elektriciteit. De benodigde capaciteit zal vanaf 2018 het normale werkpakket overstijgen. Het risico bestaat dat Enexis onvoldoende gekwalificeerd personeel kan vinden en dat een grotere afhankelijkheid ontstaat van aannemers. We mitigeren dit risico door flexibilisering van aannemerscontracten en een capaciteitsplanning met een langere horizon. Voor wat betreft reeds bekende wind-op-land-projecten en zon-op-land-projecten is er afstemming met TenneT. Lees meer over onze maatregelen in hoofdstuk '[Verandervermogen organisatie](#)'.

3. Onvoldoende wendbaarheid in snelheid en kosten van het ICT-landschap

ICT-oplossingen moeten snel beschikbaar zijn om de business te ondersteunen en te voldoen aan toenemende eisen vanuit de markt en regelgeving. Tegelijk moeten er kosten bespaard worden. Een complexe opgave. In 2017 is een omvangrijk transitieprogramma gestart dat helpt om focus aan te brengen in onze doelen. We prioriteren ICT-projecten op basis van onze strategische doelen en de noodzaak vanuit de markt. Daarnaast werken we met vaste teamstructuren in een nieuwe heldere organisatiestructuur, integreren en standaardiseren we werkzaamheden. Lees meer over onze maatregelen in de hoofdstukken '[Verandervermogen organisatie](#)' en '[Innovatie](#)'.

4. Ongeautoriseerde toegang tot systemen en data (privacy & security)

Het ongeautoriseerd toegang hebben of krijgen tot onze systemen en data (waaronder de slimme meter) kan leiden tot verstoringen in processen. We nemen een breed scala aan structurele securitymaatregelen, waaronder het verbeteren van autorisatiemanagement, periodieke penetratietesten en security scanning. Om onze operationele technologie (OT) te beschermen, nemen we specifieke maatregelen waaronder training en certificering van medewerkers, security-audits, firewalls en security-assessments op onze stations. Om persoonsgegevens te beschermen worden periodiek Privacy Impact Assessments uitgevoerd. Lees meer over onze maatregelen in hoofdstuk '[Veiligheid](#)'.

5. Energienet niet tijdig aangepast voor Energietransitie

Maatschappelijke en technologische ontwikkelingen stellen andere eisen aan het energienet. Concrete projecten voor duurzame energieopwekking uit zon en wind faciliteren we direct. Maar in veel gevallen is nog niet duidelijk waar en wanneer onze netten aangepast moeten zijn. Het risico bestaat dat tijdig opschalen niet mogelijk is. We brengen lokale ontwikkelingen daarom vroegtijdig in kaart door het opstellen van energieplannen met gemeenten. Met TenneT zijn netvisies opgesteld voor de gezamenlijke uitbreidingsalternatieven voor het aansluiten van grote windparken. Lees meer over onze maatregelen in de hoofdstukken '[Betrouwbaarheid energievoorziening](#)' en '[Verduurzaming Energievoorziening](#)'.

6. Veiligheid medewerkers

Het werk aan energienetten brengt risico's met zich mee voor de gezondheid van medewerkers. Enexis geeft hoge prioriteit aan veiligheid. We verbeteren de veiligheidsmaatregelen en zorgen voor een veilig netwerk. Er wordt gewerkt aan versterking van het veiligheidsbewustzijn bij personeel en aannemers. In 2017 is een veiligheidskompas geïntroduceerd, zijn er workshops voor leidinggevendenden gehouden en zijn specifieke trainingen gerealiseerd over asbest en werken in vervuilde grond. Lees meer over onze maatregelen in hoofdstuk '[Veiligheid](#)'.

7. Dalende klanttevredenheid als gevolg van hogere verwachting en lagere tolerantie van klanten

De toenemende vraag en extra werk brengen onze doelen op het gebied van klanttevredenheid in gevaar. Het effect wordt versterkt door steeds kritischere klanten. Om de verwachtingen beter te managen, zorgen wij voor proactieve communicatie en versterkte samenwerking met ketenpartners (zoals aannemers). Daarnaast voeren we actief ketenmanagement en stakeholdermanagement. Door een feedbackcyclus te organiseren, worden kritische klantsignalen eerder opgepakt. Lees meer over onze maatregelen in hoofdstuk '[Klanttevredenheid](#)'.

8. Weinig extern draagvlak voor de rol van het netwerkbedrijf bij het realiseren van de Energietransitie

Onvoldoende extern draagvlak voor de rol die de netwerkbedrijven innemen bij het realiseren van de energietransitie, kan leiden tot vertraging of het niet realiseren van doelen. Om beter aan te sluiten bij de maatschappelijke behoeften hebben wij stakeholdermanagement ingericht. Er zijn gebiedsteams, een regieteam en een Centraal Lobby Overleg. We werken gericht aan Public Affairs, een betere (interne) coördinatie en sluiten aan bij constructieve overleggen met partners. Lees meer over onze maatregelen in hoofdstuk '[Verduurzaming Energievoorziening](#)'.

9. Energiewetgeving belemmert faciliteren Energietransitie

Taken van de netbeheerder zullen wettelijk worden beperkt. Het risico bestaat dat ook de mogelijkheden binnen het netwerkbedrijf restrictief worden. De voorziene inwerkingtredingsdatum van de nieuwe wetgeving is nog ongewis. De organisatie is inmiddels aangepast aan de eisen die worden gesteld vanuit de wet Voortgang Energietransitie. Lees meer over onze maatregelen in hoofdstuk '[Compliance met wet- en regelgeving](#)'.

10. Publieke veiligheid (falende assets)

Als gevolg van falende assets kunnen ernstige veiligheidsrisico's ontstaan, zoals ongevallen met dodelijke afloop of zwaar lichamelijk letsel. Omdat veiligheid één van onze uitgangspunten is, analyseren wij het risico op onveilige situaties in onze elektriciteits- en gasnetten. Omleidingen in gasstations worden preventief verwijderd. We verhogen het toezicht op de werkzaamheden aan de openbare verlichting. Lees meer over onze maatregelen in hoofdstuk '[Veiligheid](#)'.

BESTUURSVERKLARING

De Raad van Bestuur (RvB) is verantwoordelijk voor de opzet en werking van het interne risicobeheersings- en controlesysteem van Enexis. Dit systeem heeft als doel de realisatie van strategische, operationele en financiële doelstellingen te bewaken.

In het hoofdstuk 'Governance: Strategische risico's' zijn ons interne risicobeheersings- en controlesysteem en ons risicoprofiel beschreven.

Geen enkel systeem kan absolute zekerheid geven dat we ondernemingsdoelstellingen realiseren of materiële fouten, verliezen, fraude of overtreding van wet- en regelgeving in de processen en financiële verslaggeving voorkomen. De RvB heeft de opzet en werking van het interne risicobeheersings- en controlesysteem gedurende 2017 geëvalueerd, mede op basis van de business control-informatie, 'Letters of Representation', rapportages van de Interne Auditor. De uitkomsten van deze evaluatie en het risicoprofiel zijn besproken met de Auditcommissie van de Raad van Commissarissen, in aanwezigheid van de interne en externe accountant.

Wij verklaren dat:

- in dit verslag de materiële risico's en onzekerheden zijn vermeld die relevant zijn ter zake van de verwachting van de continuïteit van de vennootschap voor een periode van twaalf maanden na opstelling van dit verslag;
- het naar de huidige stand van zaken gerechtvaardigd is dat de financiële verslaggeving is opgesteld op going concern basis;
- dit verslag in voldoende mate inzicht geeft in tekortkomingen in de werking van het interne risicobeheersings- en controlesysteem;
- voornoemde systeem een redelijke mate van zekerheid geeft dat de financiële verslaggeving geen onjuistheden van materieel belang bevat.

's-Hertogenbosch, 19 februari 2018

De Raad van Bestuur

Peter Vermaat
Voorzitter Raad van Bestuur

Maarten Blacquièrre
Lid Raad van Bestuur

INHOUDSOPGAVE

75 GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2017

- 75 Geconsolideerde winst-en-verliesrekening
- 76 Geconsolideerd overzicht van het totaalresultaat
- 77 Geconsolideerde balans
- 78 Geconsolideerd kasstroomoverzicht
- 79 Geconsolideerd mutatieoverzicht van het eigen vermogen

80 TOELICHTINGEN OP DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

- 80 Algemene informatie
- 80 Grondslagen voor de financiële verslaggeving
- 89 Segmentatie
- 91 Acquisities en verkopen

93 NOTEN BIJ DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

- 93 1. Netto-omzet
- 94 2. Kosten van transportdiensten en van distributieverliezen
- 94 3. Overige bedrijfsopbrengsten
- 95 4. Personeelskosten
- 96 5. Afschrijvingen en buitengebruikstellingen
- 97 6. Kosten uitbesteed werk, materialen en andere externe kosten
- 97 7. Overige bedrijfskosten
- 97 8. Resultaat deelnemingen en joint ventures
- 98 9. Financiële baten en lasten
- 99 10. Incidentele posten
- 100 11. Belastingen
- 102 12. Materiële vaste activa
- 103 13. Immateriële vaste activa
- 106 14. Deelnemingen en joint ventures
- 108 15. Overige financiële vaste activa
- 109 16. Voorraden
- 109 17. Vorderingen
- 110 18. Winstbelasting
- 110 19. Overige financiële activa (kortlopend)
- 111 20. Liquide middelen
- 111 21. Eigen vermogen
- 112 22. Rentedragende verplichtingen (langlopend)
- 113 23. Voorzieningen
- 115 24. Vooruitontvangen bijdragen in aanleg van netten en aansluitingen
- 115 25. Latente belastingen
- 116 26. Overige langlopende verplichtingen
- 116 27. Handelsschulden en overige te betalen posten
- 116 28. Rentedragende verplichtingen (kortlopend)

- 117 29. Toelichting op kasstroomoverzicht
- 118 30. Financieringsbeleid en risico's financiële instrumenten
- 124 31. Informatie verbonden partijen
- 126 32. Niet uit de balans blijvende verplichtingen en activa
- 126 33. Beloning en Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)
- 131 34. Gebeurtenissen na balansdatum

132 ENKELVOUDIGE JAARREKENING 2017

- 132 Enkelvoudige winst-en-verliesrekening
- 133 Enkelvoudige balans

134 TOELICHTINGEN OP DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING

- 134 Grondslagen voor de financiële verslaggeving

135 NOTEN BIJ DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING

- 135 35. Resultaat deelnemingen in groepsmaatschappijen
- 135 36. Financiële baten en lasten
- 136 37. Belastingen
- 136 38. Deelnemingen in groepsmaatschappijen
- 137 39. Overige financiële vaste activa
- 138 40. Vorderingen
- 138 41. Winstbelasting
- 138 42. Overige financiële activa (kortlopend)
- 138 43. Liquide middelen
- 139 44. Eigen vermogen
- 139 45. Rentedragende verplichtingen (langlopend)
- 139 46. Latente belastingen
- 140 47. Handelsschulden en overige te betalen posten
- 140 48. Rentedragende verplichtingen (kortlopend)
- 140 49. Voorziening deelneming
- 140 50. Informatie verbonden partijen
- 141 51. Beloning Raad van Bestuur en Raad van Commissarissen
- 141 52. Deelnemingen en joint ventures
- 143 53. Winstbestemming
- 143 54. Gebeurtenissen na balansdatum

GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2017

GECONSOLIDEERDE WINST-EN-VERLIESREKENING

bedragen in miljoenen euro's	Noot	2017	2016
Netto-omzet	1	1.380	1.376
Af: Kosten van transportdiensten en van distributieverliezen	2	231	228
Overige bedrijfsopbrengsten	3	22	31
Voor bedrijfsactiviteiten beschikbaar saldo		1.171	1.179
Personeelskosten	4	298	316
Afschrijvingen en buitengebruikstellingen	5	345	344
Kosten uitbesteed werk, materialen en andere externe kosten	6	168	153
Overige bedrijfskosten	7	21	23
		832	836
Bedrijfsresultaat		339	343
Resultaat deelnemingen en joint ventures	8	-3	1
Financiële baten	9	2	2
Financiële lasten	9	61	75
Financiële baten en lasten		-59	-73
Resultaat vóór belastingen	10	277	271
Belastingen	11	70	64
Resultaat na belastingen		207	207
Toekomend aan:			
Minderheidsaandeelhouders		-	-
Aandeelhouders		207	207
Gemiddeld aantal aandelen in boekjaar		149.682.196	149.682.196
Winst per aandeel ¹⁾		1,38	1,38

1 In euro's, verwatering van winsten is niet van toepassing.

GECONSOLIDEERD OVERZICHT VAN HET TOTAALRESULTAAT

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Resultaat na belastingen	207	207
Vrijval niet-gerealiseerde resultaten via hedgereserve	1	1
Belastingen vrijval niet-gerealiseerde resultaten via eigen vermogen	-	-
Totaalresultaat incl. niet-gerealiseerde resultaten ¹⁾	208	208
Toekomend aan:		
Minderheidsaandeelhouders	-	-
Aandeelhouders	208	208

¹ De niet-gerealiseerde bedragen in het totaalresultaat betreffen louter bedragen die in latere periodes in de winst-en-verliesrekening worden verantwoord.

GECONSOLIDEERDE BALANS

(VOOR VOORSTEL WINSTBESTEMMING)

bedragen in miljoenen euro's	Noot	31 december 2017	31 december 2016
Activa			
Materiële vaste activa	12	6.956	6.659
Immateriële vaste activa	13	205	201
Deelnemingen en joint ventures	14	8	13
Overige financiële vaste activa	15	12	11
Vaste activa		7.181	6.884
Vorraden	16	22	21
Vorderingen	17	161	164
Winstbelasting	18	14	15
Overige financiële activa (kortlopend)	19	4	52
Liquide middelen	20	286	148
Vlottende activa		487	400
Totaal activa		7.668	7.284

bedragen in miljoenen euro's	Noot	31 december 2017	31 december 2016
Passiva			
Geplaatst en gestort aandelenkapitaal		150	150
Agioreserve		2.436	2.436
Algemene reserve		1.017	914
Hedgereserve		-2	-3
Resultaat van het boekjaar		207	207
Eigen vermogen	21	3.808	3.704
Rentedragende verplichtingen (langlopend)	22	2.139	2.142
Voorzieningen (langlopend)	23	86	84
Vooruitontvangen bijdragen in aanleg van netten en aansluitingen	24	716	664
Latente belastingen	25	293	283
Overige langlopende verplichtingen	26	2	3
Langlopende verplichtingen		3.236	3.176
Handelsschulden en overige te betalen posten	27	251	245
Rentedragende verplichtingen (kortlopend)	28	348	134
Voorzieningen (kortlopend)	23	7	8
In volgend jaar te amortiseren vooruitontvangen bijdragen	24	18	17
Kortlopende verplichtingen		624	404
Totaal passiva		7.668	7.284

GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT

bedragen in miljoenen euro's	Noot	2017	2016
Resultaat na belastingen		207	207
Correctie verkoopresultaat Aktivabedrijf Enexis Friesland B.V.		-	-11
Afschrijvingen en overige waardeverminderingen	5	345	342
Geamortiseerde bijdragen in aanleg van netten en aansluitingen	24	-18	-16
Resultaat deelnemingen	8	4	-1
Ontvangen dividend deelnemingen	14	1	1
Mutatie operationeel werkkapitaal	29	8	-19
Mutatie latente belastingen	11	8	3
Mutatie voorzieningen (langlopend)	23	2	21
Mutatie overige langlopende verplichtingen		-1	-
Overige		1	1
Kasstroom uit operationele activiteiten		557	528
Investerings materiële en immateriële vaste activa	12 en 13	-585	-590
Bijbetaling acquisitie Endinet Groep B.V.		-	-359
Acquisitie N.V. Stedin Netten Weert		-59	-
Ontvangen bijdragen in aanleg van netten en aansluitingen	24	71	68
Verstrekke leningen	15	-9	-4
Storting in deposito's en geldmarktfondsen	19	-	-100
Opname uit deposito's en geldmarktfondsen	19	50	170
Aflossing verstrekke leningen	15	6	2
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		-526	-813
Kasstroom voor financieringsactiviteiten		31	-285
Uitgifte obligatieleningen	22	-	493
Opname van rentedragende verplichtingen exclusief schulden aan kredietinstellingen		480	-
Aflossing aandeelhouderslening tranche C	22	-	-500
Aflossing overeenkomsten perpetuele lening	22	-	-98
Aflossing van rentedragende verplichtingen exclusief schulden aan kredietinstellingen	22	-385	-1
Uitbetaald dividend		-104	-111
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		-9	-217
Totaal kasstromen		22	-502
Netto liquide middelen begin boekjaar	29	34	536
Netto liquide middelen ultimo boekjaar	29	56	34

GECONSOLIDEERD MUTATIEOVERZICHT VAN HET EIGEN VERMOGEN

bedragen in miljoenen euro's	Aantal gewone aandelen	Aandelen-kapitaal	Agio-reserve	Algemene reserve	Hedge-reserve	Resultaat boekjaar	Totaal eigen vermogen
Stand per 1 januari 2016	149.682.196	150	2.436	802	-4	223	3.607
Resultaat na belastingen 2016	-	-	-	-	-	207	207
Amortisatie hedgereserve in 2016	-	-	-	-	1	-	1
Totaalresultaat inclusief niet-gerealiseerde resultaten	-	-	-	-	1	207	208
Bestemming resultaat 2015	-	-	-	112	-	-112	-
Dividenduitkering over 2015	-	-	-	-	-	-111	-111
Stand per 31 december 2016 ²⁾	149.682.196	150	2.436	914	-3	207	3.704
Stand per 1 januari 2017	149.682.196	150	2.436	914	-3	207	3.704
Resultaat na belastingen 2017 ¹⁾	-	-	-	-	-	207	207
Amortisatie hedgereserve in 2017	-	-	-	-	1	-	1
Totaalresultaat inclusief niet-gerealiseerde resultaten	-	-	-	-	1	207	208
Bestemming resultaat 2016	-	-	-	103	-	-103	-
Dividenduitkering over 2016	-	-	-	-	-	-104	-104
Stand per 31 december 2017 ²⁾	149.682.196	150	2.436	1.017	-2	207	3.808

1 De in 2017 aan aandeelhouders toekomende en betaalde dividenduitkering over 2016 bedraagt EUR -69 per aandeel (2016: EUR -74), waarbij is gerekend met het aantal aandelen gedurende het boekjaar.

2 Ultimo 2017 bedroeg het totaal eigen vermogen (voor winstbestemming) per aandeel EUR 25,44 (2016: EUR 24,75), waarbij is gerekend met het aantal aandelen ultimo boekjaar.

TOELICHTINGEN

OP DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

ALGEMENE INFORMATIE

Enexis Holding N.V., gevestigd te 's-Hertogenbosch, is verantwoordelijk voor de aanleg, het onderhoud, het beheer en de ontwikkeling van distributienetten voor elektriciteit (stroomkabels en midden- en laagspanningsstations) en gas (gasleidingen en gasstations) en daaraan verwante activiteiten. De verwante diensten betreffen met name kernversterkende, niet-gereguleerde activiteiten op het gebied van meetdiensten, openbare verlichting, de verhuur van middenspanningsinstallaties, de aanleg en het beheer van particuliere energiedistributienetten en het versnellen van de transitie naar een duurzame energievoorziening.

Enexis Holding N.V. is een naamloze vennootschap. De geconsolideerde jaarrekening van de vennootschap over het boekjaar 2017 omvat de vennootschap en haar dochterondernemingen (hierna te noemen Groep). Van de aandelen van Enexis Holding N.V. wordt circa 76% gehouden door vijf Nederlandse provincies en circa 24% door 99 gemeenten.

De door Enexis Holding N.V. opgestelde en door PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. gecontroleerde jaarrekening is op 19 februari 2018 ter ondertekening aangeboden aan de Raad van Commissarissen. De door de Raad van Commissarissen getekende jaarrekening wordt op 5 april 2018 ter vaststelling aangeboden aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.

GRONDSLAGEN VOOR DE FINANCIËLE VERSLAGGEVING

2.1 ALGEMEEN

De geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V. bevat de geconsolideerde winst- en verliesrekening, het geconsolideerd overzicht van het totaalresultaat, de geconsolideerde balans, het geconsolideerd kasstroomoverzicht en het geconsolideerd mutatieoverzicht van het eigen vermogen. De toelichtingen bij de in de geconsolideerde jaarrekening opgenomen financiële overzichten maken integraal deel uit van de geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V.

De functionele valuta van Enexis Holding N.V. is de euro. Alle bedragen zijn, tenzij anders vermeld, opgenomen in miljoenen euro's. Aan- en verkooptransacties in vreemde valuta worden op transactiedatum verwerkt tegen de koers van afwikkeling.

Enexis Holding N.V. hanteert als grondslagen voor waardering en resultaatbepaling de International Financial Reporting Standards (IFRS) zoals aanvaard binnen de Europese Unie. Voorts is de jaarrekening opgesteld volgens de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW. De jaarrekening is opgesteld op basis van historische kosten, tenzij anders vermeld.

2.2 WIJZIGINGEN IN IFRS

Wijzigingen in 2017 zonder effect op vermogen en resultaat

In 2017 zijn de volgende nieuwe of gewijzigde IFRS-standaarden en IFRIC-interpretaties van kracht. Deze hebben geen directe gevolgen op het vermogen en het resultaat van Enexis.

- Wijzigingen in IAS 7 – Toelichting initiatief.
- Wijzigingen in IAS 12 – Verantwoording latente belastingvorderingen inzake voorwaartse verliescompensatie.

Toekomstige standaarden die nog niet van kracht zijn in 2017

Onderstaande verbeteringen en wijzigingen van IFRS-standaarden zijn gepubliceerd en in 2017 aanvaard door de Europese Unie, maar nog niet van kracht in 2017 en als zodanig niet toegepast.

- IFRS 9 'Financiële instrumenten' vervangt IAS 39 en alle voorgaande versies van IFRS 9 en brengt de drie aspecten 'classificatie en waardering', 'bijzondere waardevermindering' en 'hedge accounting' samen die gelden voor administratie van financiële instrumenten. Deze standaard kent een geheel nieuw raamwerk voor de rubricering en waardering van financiële activa. Geconcludeerd kan worden dat Enexis geen activa heeft die onder de gewijzigde IFRS 9 standaard anders verwerkt worden dan onder de huidige standaard. Daarnaast gaat IFRS 9 over van 'incurred losses' naar 'expected credit losses' voor het bepalen van debiteurenvoorzieningen en de (af)waardering van leningen die verstrekt zijn aan deelnemingen en joint ventures. Dit betekent dat voor elke vordering en verstrekte lening bij de eerste verwerking in de balans een verwacht kredietverlies moet worden opgenomen. Op basis van de huidige inzichten verwacht Enexis geen significante impact op de waardering. Voor financiële verplichtingen blijft de huidige standaard nagenoeg ongewijzigd en zal daarom geen significante impact hebben op de gehanteerde grondslagen en/of toelichting. IFRS 9 is van kracht met ingang van 1 januari 2018. Het cumulatieve effect van de overgang naar de stand per 1 januari 2018 moet, voor zover die zich zal voordoen, worden verwerkt als stelselwijziging via het eigen vermogen.
- IFRS 15 'Contractuele opbrengsten met klanten'. Deze standaard zal de bestaande verslaggevingsregels ten aanzien van opbrengstverantwoording vervangen, waaronder de standaarden: IAS 18 'Revenue Recognition', IAS 11 'Construction Contracts' en de interpretaties SIC 31 en IFRIC 13, 15 en 18. Enexis past de nieuwe standaard toe vanaf 1 januari 2018. Het implementatietraject, dat in 2017 nagenoeg is afgerond, heeft zich toegespitst op drie gebieden:
 - Waardering en verantwoording van de omzet;
 - Toelichtingen in de jaarrekening; en
 - Impact op processen en IT.

In de initiële fase van het implementatietraject zijn de omzetstromen in kaart gebracht en de bijbehorende contracten, diensten en leveringen grotendeels beoordeeld op de mogelijke impact die de implementatie van IFRS 15 heeft. Met de invoering van IFRS 15 dient een onderscheid gemaakt te worden tussen separate prestatieverplichtingen. Dit betekent dat er een onderscheid gemaakt dient te worden naar de afzonderlijke diensten en leveringen binnen een contract; vervolgens dient de totale gecontracteerde omzet te worden toegerekend naar de individuele prestatieverplichtingen. Vooralsnog kan geconcludeerd worden dat er geen materiële afwijkingen zijn ten opzichte van de opbrengstverantwoording onder de huidige standaarden en interpretaties. Enexis

handhaaft voorlopig de huidige wijze van verantwoording van de aansluitbijdragen die is gebaseerd op IFRIC 18, omdat IFRS 15 inzake de verwerking van vooruit ontvangen aansluitbijdragen op verschillende manieren kan worden geïnterpreteerd. Wel zullen vanaf 2018 de in het jaar geamortiseerde aansluitbijdragen, die nu als overige bedrijfsopbrengsten verantwoord zijn, als netto-omzet verantwoord worden. De toelichting van de netto-omzet uit klantcontracten zal onder de nieuwe standaard gedetailleerder zijn. De additioneel vereiste toelichtingen in de jaarrekening zullen niet leiden tot substantiële aanpassingen in de daaraan ten grondslag liggende processen en ICT. Ingangsdatum is 1 januari 2018.

- IFRS 16 'Leases'. De nieuwe lease standaard betekent dat ook operationele leases en huurverplichtingen, die nu als niet uit de balans blijkende verplichting worden verantwoord (noot 32. Niet uit de balans blijkende verplichtingen en activa), in de balans verantwoord worden vanaf 2019. Dit resulteert in een balansverlenging van naar schatting 0,5 tot 2,5% die ook de ratio's beïnvloedt. Daarnaast volgt uit onderzoek van IFRS 15 dat de omzet uit verhuur van bedrijfsmiddelen deel zal uitmaken van IFRS 16. Dit heeft een andere presentatiewijze vanaf 2019 tot gevolg en heeft geen financiële impact. Momenteel bereidt de Groep een oriënterend onderzoek voor waarbij een analyse van de lease en huurcontracten en bepaling van de impact van de wijzigingen op de interne beheersing en controlemaatregelen onderdeel zullen uitmaken. Ingangsdatum is 1 januari 2019.
- Wijzigingen in IFRS 4. Toepassing van IFRS 9 Financiële instrumenten met IFRS 4 'Verzekeringscontracten'. Deze wijzigingen zijn niet van toepassing voor de Groep. Ingangsdatum is 1 januari 2018.

Onderstaande verbeteringen en wijzigingen van IFRS-standaarden zijn gepubliceerd, maar in 2017 nog niet aanvaard door de Europese Unie. Mogelijke verbeteringen of wijzigingen zijn van toepassing met ingang van boekjaren na 2017 en zijn in 2017 nog niet toegepast.

- Wijzigingen in IFRS 2 – Classificatie en waardering van op aandelen gebaseerde betalingstransacties, van kracht per 1 januari 2018.
- Jaarlijkse verbeteringen van IFRS standaarden, cyclus 2014-2016, van kracht per 1 januari 2018.
- IFRIC interpretatie 22 – Vooruitbetaalde vreemde valuta transacties geeft regels ter bepaling van de wisselkoers voor activa, kosten en opbrengsten, van kracht per 1 januari 2018.
- Wijzigingen in IAS 40 – Overdracht vastgoedbeleggingen van voorraad naar onderhanden of in ontwikkeling zijnde werken, van kracht per 1 januari 2018.
- IFRIC interpretatie 23 – Onzekerheid over behandeling inkomstenbelasting, van kracht per 1 januari 2019.
- Wijzigingen in IFRS 9 – Vooruitbetalingskenmerken met negatieve compensatie, van kracht per 1 januari 2019.
- Wijzigingen in IAS 28 – Langetermijnbelangen in deelnemingen en joint ventures, van kracht per 1 januari 2019.
- Jaarlijkse verbeteringen van IFRS standaarden, cyclus 2015-2017, van kracht per 1 januari 2019.

2.3 GRONDSLAGEN VOOR DE CONSOLIDATIE

De geconsolideerde jaarrekening bevat de jaarrekening van Enexis Holding N.V. en haar groepsmaatschappijen.

Groepsmaatschappijen betreffen alle entiteiten waarover de groep de zeggenschap heeft, dat wil zeggen dat de groep blootgesteld is aan, of recht heeft op, variabele resultaten vanuit zijn betrokkenheid bij de entiteit en de mogelijkheid heeft om deze resultaten te beïnvloeden door zijn macht om de activiteiten van de entiteit te sturen. Groepsmaatschappijen worden betrokken in de consolidatie vanaf de datum waarop hier sprake van is. Vanaf de datum dat niet meer aan de criteria van groepsmaatschappijen wordt voldaan, wordt de groepsmaatschappij niet langer betrokken in de consolidatie.

Bij de consolidatie wordt de integrale methode toegepast. In het geval dat het belang van Enexis Holding N.V. in de groepsmaatschappij minder dan 100% bedraagt, wordt het aandeel van derden in het eigen vermogen en in het resultaat opgenomen. Financiële relaties en resultaten tussen geconsolideerde maatschappijen onderling worden geëlimineerd.

Bij verlies van zeggenschap worden de activa en verplichtingen van de dochteronderneming, eventuele minderheidsbelangen en overige met de dochteronderneming samenhangende vermogenscomponenten niet langer in de balans verantwoord. Het eventuele overschot of tekort op het verlies van zeggenschap wordt opgenomen in de winst-en-verliesrekening. Indien de Groep een belang behoudt in de voormalige dochteronderneming, wordt dat belang tegen de reële waarde verantwoord per de datum dat niet langer sprake was van zeggenschap. Het belang wordt na eerste opname als een investering verwerkt volgens de 'equity'-methode, of als financieel actief beschikbaar voor verkoop, afhankelijk van de mate van invloed die wordt behouden.

2.4 GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING EN RESULTAATBEPALING

Schattingen en veronderstellingen

Bij het opstellen van de jaarrekening worden bepaalde schattingen en veronderstellingen gedaan die medebepalend zijn voor de opgenomen bedragen. Verschillen tussen de werkelijke uitkomsten en de schattingen en veronderstellingen zijn van invloed op de bedragen die in toekomstige periodes worden gerapporteerd.

Door het management gehanteerde veronderstellingen, aannames en schattingen zijn met name van invloed op de waardering van materiële en immateriële vaste activa (noot 12 en 13), de noodzaak tot bijzondere waardeverminderingen van materiële en immateriële vaste activa (noot 12 en 13; zie tevens 'Bijzondere waardeverminderingen' in de grondslagen), de noodzaak tot eventuele waardeverminderingen van debiteuren (noot 17), de waarderingen van voorzieningen (noot 23) en de verantwoording van netto-omzet (noot 1).

Valuta

Niet-monetaire activa die volgens de verkrijgingsprijs worden gewaardeerd in een vreemde valuta worden omgerekend tegen de wisselkoers op de transactiedatum. Niet-monetaire activa die volgens de actuele waarde worden gewaardeerd in een vreemde valuta worden omgerekend tegen de wisselkoers op het moment waarop de actuele waarde werd bepaald.

Saldering

Saldering van actief- en passiefposten vindt per tegenpartij plaats indien er sprake is van een contractueel recht om de opgenomen bedragen te salderen en er sprake is van de intentie om te salderen. Ontbreekt het recht om bedragen te salderen of het voornemen actief- en passiefposten gelijktijdig af te wikkelen, dan worden deze apart verantwoord.

Daar waar op basis van een contract het recht bestaat tot het salderen van actief- en passiefposten, wordt dit in de betreffende noot toegelicht. Hierbij worden tevens de saldi van de actief- en passiefpost nader toegelicht.

Presentatie

De presentatie van de winst-en-verliesrekening volgt de categoriale indeling. De kosten van transport- en systeemdiensten en van distributieverliezen worden meteen na de netto-omzet en overige bedrijfsopbrengsten gepresenteerd vanwege de relatie met de netto-omzet, alsmede het onderscheid ten opzichte van de door onze organisatie op korte termijn meer beïnvloedbare andere bedrijfskosten.

Waardering tegen reële waarde

De Groep waardeert een aantal financiële instrumenten (zoals derivaten) per balansdatum tegen reële waarde. Bovendien worden de reële waarden van de rentedragende verplichtingen toegelicht in noot 30. 'Financieringsbeleid en risico's financiële instrumenten'. De reële waarde is de prijs die zou worden ontvangen indien het actief op de waarderingsdatum zou worden verkocht of die zou worden betaald om een verplichting over te dragen indien regelmatig transacties tussen marktdeelnemers zouden plaatsvinden. Bij een waardering tegen reële waarde wordt ervan uitgegaan dat de transactie om het actief te verkopen of de verplichting over te dragen plaatsvindt:

- op de belangrijkste markt voor het actief of de verplichting; of, als die er niet is,
- op de voordeligste markt voor het actief of de verplichting.

De Groep dient toegang te hebben tot de belangrijkste of voordeligste markt.

De reële waarde van een actief of een verplichting wordt bepaald met behulp van de veronderstellingen waarvan marktdeelnemers zouden uitgaan bij het waarderen van het actief of de verplichting, in de veronderstelling dat marktdeelnemers in hun economisch belang handelen. Bij de waardering van een niet-financieel actief tegen reële waarde wordt rekening gehouden met het vermogen van een marktdeelnemer om economische voordelen te genereren door het actief maximaal en optimaal te gebruiken óf door het te verkopen aan een andere marktdeelnemer die het actief maximaal en optimaal zou gebruiken.

De Groep gebruikt waarderingstechnieken die in de gegeven omstandigheden geëigend zijn en waarvoor voldoende gegevens beschikbaar zijn om de reële waarde te bepalen, en waarbij zo veel mogelijk relevante waarneembare inputs en zo weinig mogelijk niet-waarneembare inputs worden gebruikt.

Alle activa en verplichtingen ten aanzien waarvan de reële waarde wordt bepaald of in de jaarrekening wordt vermeld, worden in de navolgende reële waarde hiërarchie ingedeeld, op basis van de input van het laagste niveau dat significant is voor de gehele waardering:

- Niveau 1: De reële waarde is gelijk aan genoteerde prijzen in een actieve markt.
- Niveau 2: De reële waarde is gebaseerd op parameters die direct of indirect in de markt waarneembaar zijn.
- Niveau 3: De reële waarde is gebaseerd op parameters die niet in de markt waarneembaar zijn.

Voor activa en verplichtingen die op terugkerende basis in de jaarrekening worden opgenomen tegen reële waarde, stelt de Groep aan het einde van iedere verslagperiode door herbeoordeling vast of er sprake is van wijzigingen in de niveau-indeling van de hiërarchie (op basis van de input van het laagste niveau dat significant is voor de gehele waardering).

Ten behoeve van de vermelding van reële waarden heeft de Groep categorieën activa en verplichtingen vastgesteld op basis van aard, eigenschappen en risico's van de activa en verplichtingen en het niveau in de reële waarde hiërarchie zoals in het bovenstaande is toegelicht.

Bedrijfscombinaties en goodwill

Bedrijfscombinaties worden administratief verwerkt via toepassing van de overnamemethode. De kosten van de overname worden gewaardeerd tegen de som van de reële waarde op overnamedatum van de overgedragen vergoeding en het bedrag van de minderheidsbelangen in de overgenomen entiteit. Voor iedere bedrijfscombinatie bepaalt de Groep of de minderheidsbelangen in de overgenomen entiteit worden gewaardeerd tegen reële waarde of het proportionele aandeel van de identificeerbare netto-activa van de overgenomen entiteit. Kosten die verband houden met de overname worden in het resultaat genomen in het jaar waarin deze kosten worden gemaakt.

Wanneer de Groep een bedrijf overneemt, beoordeelt ze de financiële activa en overgenomen verplichtingen voor gepaste classificering en toewijzing op basis van contractuele voorwaarden, economische omstandigheden en relevante omstandigheden op de verwervingsdatum. Dit omvat ook de scheiding van in contracten besloten afgeleide instrumenten in basiscontracten van de overgenomen partij.

Elke voorwaardelijke vergoeding die door de Groep wordt overgedragen, zal initieel worden gewaardeerd tegen reële waarde op de verwervingsdatum. Een voorwaardelijke vergoeding die classificeert als een actief of verplichting als financieel instrument en die onder de reikwijdte valt van IAS 39, wordt tegen reële waarde gewaardeerd, waarbij wijzigingen in reële waarde worden verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

Goodwill is het verschil tussen de kosten van overname van de onderneming minus het saldo van de reële waarde van identificeerbare activa en de reële waarde van de overgenomen verplichtingen van de onderneming. De kosten van overname van de onderneming zijn gewaardeerd tegen de som van de reële waarde op overnamedatum van de overgedragen vergoeding en het bedrag van de minderheidsbelangen in de overgenomen entiteit. Goodwill wordt gewaardeerd tegen de kostprijs minus eventuele bijzondere waardeverminderingen. Goodwill wordt jaarlijks getoetst op bijzondere waardevermindering en wordt additioneel

getoetst indien gebeurtenissen of veranderingen in omstandigheden erop wijzen dat de boekwaarde mogelijk een bijzondere waardevermindering heeft ondergaan. Een eenmaal genomen bijzondere waardevermindering van goodwill wordt nooit teruggedraaid.

Daar waar goodwill is gealloceerd aan een kasstroomgenererende eenheid en deel uitmaakt van de afgestoten activiteiten binnen deze eenheid, maakt de goodwill die betrekking heeft op de afgestoten activiteiten deel uit van de boekwaarde van de activiteiten bij het bepalen van het boekresultaat op de afgestoten activiteiten. Goodwill die onder deze omstandigheden wordt afgestoten, wordt gewaardeerd op basis van de relatieve waarden van de afgestoten activiteiten en het deel dat gehandhaafd blijft in de kasstroomgenererende eenheid.

Bijzondere waardeverminderingen

Gedurende het verslagjaar wordt beoordeeld of er aanwijzingen zijn voor een bijzondere waardevermindering van activa. Indien dergelijke aanwijzingen bestaan, wordt een schatting gemaakt van de realiseerbare waarde van het actief. Voor de activa is de realiseerbare waarde gelijk aan de hoogste van de reële waarde minus verkoopkosten of de indirecte opbrengstwaarde.

Een bijzondere waardevermindering wordt opgenomen indien de boekwaarde van activa, of de kasstroomgenererende eenheid waartoe de activa behoren, hoger is dan de realiseerbare waarde. Bijzondere waardeverminderingen worden ten laste van het resultaat gebracht.

Een bijzondere waardevermindering wordt teruggenomen indien vastgesteld wordt dat de uitgangspunten zijn veranderd op basis waarvan destijds de realiseerbare waarde is bepaald en voor zover de resterende boekwaarde van de activa lager is dan de boekwaarde die zou zijn bepaald, na aftrek van afschrijvingen, als in voorgaande jaren geen bijzondere waardevermindering voor het actief was opgenomen. Effecten van terugname van bijzondere waardeverminderingen worden ten gunste van het resultaat gebracht. Bijzondere waardeverminderingen op goodwill worden niet teruggenomen.

Financiële instrumenten

Aankopen en verkopen van financiële instrumenten worden verantwoord op transactiedatum. De Groep neemt een financieel actief niet langer op in de balans als de contractuele rechten op de kasstromen uit het actief aflopen, of als de Groep de contractuele rechten op de ontvangst van de kasstromen uit het financieel actief overdraagt door middel van een transactie, waarbij alle aan het eigendom van dit actief verbonden risico's en voordelen worden overgedragen.

De Groep maakt gebruik van de volgende financiële instrumenten:

Niet-afgeleide financiële instrumenten

Niet-afgeleide financiële instrumenten omvatten deposito's, handelsdebiteuren en overige vorderingen, verstrekte leningen, opgenomen leningen en overige financieringsverplichtingen, handelsschulden en overige te betalen posten.

Niet-afgeleide financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde. Na de eerste opname worden niet-afgeleide financiële instrumenten op de hierna beschreven manier gewaardeerd.

Financiële activa en verplichtingen worden separaat weergegeven. Er wordt uitsluitend gesaldeerd indien:

- de Groep een wettelijk afdwingbaar recht heeft op deze saldering; en
- indien zij voornemens is om te salderen op nettobasis en het actief en de verplichting gelijktijdig te realiseren.

Tot einde looptijd aangehouden financiële activa

Tot einde looptijd aangehouden financiële activa omvatten verstrekte leningen aan deelnemingen en externe partijen. Tevens kunnen deposito's, afhankelijk van de geldende looptijden en condities als tot einde looptijd aangehouden financiële activa geclassificeerd worden.

Wanneer de Groep de uitdrukkelijke bedoeling heeft, en in staat is, om financiële activa tot het einde van de looptijd aan te houden, worden deze gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs plus eventuele direct toerekenbare transactiekosten op basis van de effectieve-rentemethode verminderd met bijzondere waardevermindingsverliezen.

Financiële activa aangemerkt als beschikbaar voor verkoop

De beleggingen van de Groep in deposito's en Money Market Funds kunnen, afhankelijk van de geldende looptijden en condities, geclassificeerd worden als financiële activa beschikbaar voor verkoop.

Voor verkoop beschikbare financiële activa worden gewaardeerd tegen reële waarde, zowel initieel als gedurende de periode dat het actief wordt aangehouden. De wijzigingen in reële waarde worden verwerkt in het eigen vermogen (totaalresultaat). Op het moment dat deze activa worden verkocht, wordt de cumulatieve waarde mutatie, die in het eigen vermogen is verwerkt, in de winst-en-verliesrekening opgenomen. De interestbaten worden in de winst-en-verliesrekening opgenomen in de periode waaraan deze baten kunnen worden toegerekend.

Overige niet-afgeleide financiële instrumenten

Overige niet-afgeleide financiële instrumenten omvatten handelsdebiteuren en overige vorderingen.

Overige niet-afgeleide financiële instrumenten worden gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode verminderd met bijzondere waardevermindingsverliezen, die in de winst-en-verliesrekening worden verwerkt.

Afgeleide financiële instrumenten (derivaten)

De Groep kan gebruikmaken van afgeleide financiële instrumenten om het risico van wijzigingen in toekomstige kasstromen van periodiek te betalen rentes of risico's van vreemde valuta's af te dekken. Deze wijzigingen in kasstromen kunnen het gevolg zijn van ontwikkelingen in marktrente of marktkoersen van vreemde valuta's. Gezien de specifieke aanwending van derivaten ten behoeve van mitigering van het rente- en koersrisico op kasstromen, past Enexis waar mogelijk hedge accounting toe.

Waardering van derivaten vindt plaats tegen reële waarde. De reële waarde van rentederivaten wordt bepaald door middel van de discontering van de toekomstige kasstromen. De reële waarde van valutaderivaten wordt bepaald door middel van discontering van toekomstige

kasstromen omgerekend tegen de marktkoersen. De discontering wordt bepaald op basis van de marktrente ultimo boekjaar. De kasstromen worden bepaald op basis van de contractueel overeengekomen rentevoeten, vervaldata en nominale bedragen. Mutaties in de reële waarde worden verantwoord in de hedgereserve (onderdeel van het eigen vermogen), mits de afdekking in hoge mate effectief is. Het ineffektieve gedeelte van de hedge wordt direct verantwoord in de winst-en-verliesrekening onder de financiële baten en lasten.

Derivaten worden onder de kortlopende, respectievelijk langlopende overige financiële activa geïnclassificeerd indien de reële waarde positief is, en onder de kortlopende, respectievelijk langlopende financiële verplichtingen indien de reële waarde negatief is.

Overige financiële verplichtingen

Overige financiële verplichtingen omvatten opgenomen leningen, ontvangen waarborgsommen, handelsschulden en overige te betalen posten en overige financieringsverplichtingen.

Overige financiële verplichtingen worden initieel gewaardeerd tegen reële waarde, vervolgens tegen de geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode.

Een financiële verplichting wordt niet langer opgenomen als de verplichting tenietgaat, dat wil zeggen wanneer de in het contract vastgestelde verplichting nagekomen of ontbonden wordt, dan wel afloopt. In het geval dat bestaande financiële verplichtingen worden vervangen door andere verplichtingen die worden aangegaan met dezelfde leninggever en de voorwaarden in belangrijke mate verschillen, of dat de voorwaarden van de bestaande verplichting in belangrijke mate worden aangepast, wordt een dergelijke vervanging of aanpassing behandeld als tenietgaan van de huidige verplichting en het aangaan van een nieuwe verplichting. Het verschil in waardering komt ten gunste of ten laste van het resultaat.

Lease

Classificatie

De activa waarvan de vennootschap of haar dochterondernemingen krachtens een leaseovereenkomst het economisch eigendom hebben, worden geïnclassificeerd als financiële lease. De vennootschap of haar dochterondernemingen hebben het economisch eigendom indien vrijwel alle aan het eigendom verbonden risico's en voordelen aan haar zijn overgedragen. Contracten waar het economisch eigendom in handen is van derden worden geïnclassificeerd als operationele lease. Bij de classificatie van leaseovereenkomsten, als operationele of financiële lease, is de economische realiteit leidend (niet de vorm van het contract).

Enexis Groep als huurder in een financiële lease

De betreffende activa worden verantwoord onder activa ten behoeve van operationele activiteiten of onder andere vaste bedrijfsmiddelen. De leningen die verband houden met deze overeenkomsten worden verantwoord onder de leaseverplichtingen. De betreffende activa en verplichtingen worden initieel opgenomen tegen bedragen die, op het tijdstip van het aangaan van de leaseovereenkomst, gelijk zijn aan de reële waarde van de geleasede activa of, indien lager, tegen de contante waarde van de minimale leasebetalingen. Op de activa wordt vervolgens afgeschreven in overeenstemming met identieke activa die de vennootschap zelf in eigendom heeft. De afschrijvingstermijn kan korter zijn indien de

leasetermijn korter is, niet verlengd zal worden en de betreffende activa niet overgenomen zullen worden. De betaalde leasetermijnen worden op een zodanige manier verdeeld tussen de financieringslasten en aflossing van de uitstaande verplichting dat gedurende elke periode van de lease een constante periodieke rentevoet op het resterende saldo van de verplichtingen wordt getoond.

Enexis Groep als huurder in een operationele lease

Voor contracten waar het economisch eigendom in handen is van derden, worden uitsluitend de huurtermijnen lineair als kosten verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

Enexis groep als verhuurder in een operationele lease

Enexis is operationele leases aangegaan voor energiegerelateerde installaties. Operationele leases betreffen leases die niet als financiële leases worden aangemerkt. Risico's en voordelen die samenhangen met het eigendom van de betrokken activa zijn niet overgedragen aan de lessee.

De activa die ter beschikking zijn gesteld aan derden onder operationele leases worden verantwoord onder materiële vaste activa. De opbrengsten uit operationele leases worden over de looptijd in de winst-en-verliesrekening verwerkt als overige verkopen en diensten die deel uitmaakt van de netto-omzet.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de indirecte methode, waarbij voor de herleiding van de mutatie in de netto liquide middelen wordt uitgegaan van het resultaat na belastingen. Het in het kasstroomoverzicht gehanteerde begrip netto liquide middelen betreft de liquide middelen zoals in de balans gehanteerd minus de kortlopende bankverplichtingen.

Segmentinformatie

Segmenten worden gerapporteerd in overeenstemming met de wijze waarop intern gerapporteerd wordt aan de 'Chief Operating Decision-Maker' (CODM). De Raad van Bestuur is geïdentificeerd als de hoogst geplaatste functionaris (CODM), die verantwoordelijk is voor de toewijzing van middelen en voor de beoordeling van prestaties van de segmenten. De interne rapportages zijn gebaseerd op de grondslagen die ook voor de geconsolideerde jaarrekening worden toegepast. Hierbij vindt een correctie plaats voor bijzondere posten en fair value-mutaties.

SEGMENTATIE

Enexis Holding N.V. onderkent een tweetal rapportagesegmenten, te weten:

- Enexis gereguleerd; en
- Enexis overig.

Bovenstaande indeling is gebaseerd op de interne rapportagestructuur, met name de geconsolideerde maandrapportage en het bedrijfs(jaar)plan.

Het segment 'Enexis gereguleerd' betreffen Enexis B.V. en Enexis Personeel B.V. tezamen en vormen verreweg het grootste onderdeel binnen Enexis (zowel qua netto-omzet, resultaat na belastingen als totaal activa is het aandeel van deze activiteiten meer dan 90%). Enexis B.V. is verantwoordelijk voor de aanleg en het beheer, onderhoud en vernieuwing van het regionale

gas- en elektriciteitsnetwerk waarover de leverancier gas of stroom bij de consument thuis of bij het bedrijf brengt. Enexis Personeel B.V. is opgericht met als doel het voorzien in de factor arbeid ten behoeve van de met haar in een groep verbonden vennootschappen alsmede het verlenen van overige diensten en het leveren van goederen met betrekking tot het eigen personeel. Personeel dat werkzaam is voor de netbeheerder is op 1 januari 2017 overgegaan van Enexis B.V. naar Enexis Personeel B.V. Voor zover Enexis Personeel B.V. werkzaam is voor de buiten het segment 'Enexis gereguleerd' opererende entiteiten heeft kostenverrekening plaatsgevonden.

Het als 'Enexis overig' opgenomen segment betreft de activiteiten van Enexis Vastgoed B.V., Enpuls B.V. (waarin begrepen Enpuls Projecten B.V.) en Fudura B.V. Enexis Vastgoed B.V. verhuurt eigen onroerend goed binnen Enexis. Enpuls B.V. en de daaraan gelieerde entiteit Enpuls Projecten B.V. is opgericht met als doel energiebesparing en -vergroening mogelijk te maken door schaalbare oplossingen te realiseren in het kader van de doelstellingen van Enexis. Fudura B.V. biedt organisaties aanvullende diensten, zoals het meten van energiestromen, ontwerp en realisatie van infrastructuur, verhuur en onderhoud van behuizing, transformatoren en schakelinstallaties en advies. Fudura B.V. zorgt ervoor dat bedrijven hun energievoorziening goed kunnen regelen. Daarnaast is Fudura B.V. verantwoordelijk voor niet-gereguleerde activiteiten die organisaties helpen hun energiehuishouding te verduurzamen.

Enexis Holding N.V., verantwoordelijk voor de financiering van alle binnen Enexis opererende entiteiten is, evenals Endinet Groep B.V., niet als een segment te onderkennen en maakt als zodanig deel uit van de kolom 'Normalisaties, eliminaties en aansluitingen'.

bedragen in miljoenen euro's	Enexis gereguleerd		Enexis overig		Normalisaties, eliminaties en aansluitingen		Enexis totaal	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
Winst-en-verliesrekening								
Netto-omzet	1.319	1.323	80	74	-19	-21	1.380	1.376
Kosten van transportdiensten en van distributieverliezen	231	236	0	0	0	-8	231	228
Overige bedrijfsopbrengsten	23	32	4	3	-5	-4	22	31
Voor bedrijfsactiviteiten beschikbaar saldo	1.111	1.119	84	77	-24	-17	1.171	1.179
Bedrijfskosten	786	817	68	54	-22	-35	832	836
Bedrijfsresultaat	325	302	16	23	-2	18	339	343
Resultaat deelnemingen en joint ventures	-3	1	0	0	0	0	-3	1
Financiële baten/lasten	-51	-65	3	3	-11	-11	-59	-73
Resultaat na belastingen	202	196	9	15	-4	-4	207	207
Activa en verplichtingen								
Totaal activa	7.138	6.964	240	194	290	126	7.668	7.284
Niet-geconsolideerde deelnemingen en joint ventures	8	13	0	0	0	0	8	13
Verplichtingen (voorzieningen en schulden)	3.108	2.844	131	122	621	614	3.860	3.580
Overige gegevens								
Investeringen in (I)MVA	565	558	16	32	4	0	585	590
Eigen medewerkers ultimo jaar (in fte's)	3.953	4.033	222	196	0	0	4.175	4.229

Kosten en opbrengsten die onderling tussen de onderscheiden segmenten in rekening zijn gebracht alsmede onderlinge vorderingen, schulden en rekening-courantverhoudingen zijn geëlimineerd. In het segmentatieoverzicht zijn deze kosten en opbrengsten opgenomen onder 'Normalisaties, eliminaties en aansluitingen'. De geëlimineerde kosten en de opbrengsten betreffen voornamelijk door de afdeling INFRA verrichte diensten voor Fudura B.V., door Enexis Vastgoed B.V. doorbelaste huisvestingskosten en door Enexis Personeel B.V. in rekening gebrachte kosten voor verrichte dienstverlening.

INCIDENTELE POSTEN PER SEGMENT

Enexis rapporteert intern per segment de genormaliseerde resultaten. Deze normalisatie vindt plaats op basis van de posten zoals deze in noot 10. Incidentele posten opgenomen zijn. De incidentele posten kunnen voor 2017 als volgt verdeeld worden over de segmenten:

bedragen in miljoenen euro's	Gereguleerde activiteiten	Overig	Totaal 2017
Afboeking en/of versnelde afschrijving van slimme meters met bijzondere oorzaak	9	0	9
Resultaateffecten als gevolg van ingediende claims	4	0	4
Afwaardering van deelneming ZEBRA Gasnetwerk B.V.	6	0	6
Totaal	19	0	19

In 2016 waren de incidentele posten als volgt verdeeld over de segmenten:

bedragen in miljoenen euro's	Gereguleerde activiteiten	Overig	Totaal 2016
Afboeking en/of versnelde afschrijving van slimme meters met bijzondere oorzaak	11	0	11
Schattingswijziging personeelsvoorziening	9	0	9
Boeterente vervroegde aflossing aandeelhouderslening tranche C	8	0	8
Resultaateffecten als gevolg van ingediende claims	7	0	7
Verkoopresultaat Aktivabedrijf Enexis Friesland B.V.	-11	0	-11
Totaal	24	0	24

ACQUISITIES EN VERKOPEN

AANKOOP N.V. STEDIN NETTEN WEERT

Per 1 juli 2017 is N.V. Stedin Netten Weert door aankoop verkregen van Stedin Netbeheer B.V. N.V. Stedin Netten Weert maakte als groepsmaatschappij deel uit van Stedin Groep die verantwoordelijk was voor het gas- en elektriciteitsnetwerk in de gemeente Weert. Per 1 juli 2017 heeft Enexis de volledige zeggenschap over N.V. Stedin Netten Weert verworven, waarna N.V. Stedin Netten Weert in de groepscijfers is geconsolideerd. We hebben 33 medewerkers als nieuwe collega's verwelkomd.

De verwervingsprijs bedroeg EUR 59 miljoen, die volledig is voldaan door betaling in liquide middelen.

De reële waarde van N.V. Stedin Netten Weert is als volgt te specificeren:

bedragen in miljoenen euro's	2017
Materiële vaste activa	58
Totaal overgenomen activa	58
Passieve belastinglatenties	2
Totaal overgenomen passiva	2
Reële waarde van netto-activa	56
Kostprijs overname	59
Goodwill	3

De materiële vaste activa hebben betrekking op circa 20.000 gas- en 22.000 elektriciteitsaansluitingen en betreffen netwerkdelen, aansluitingen, meters en overige activa.

De latente belastingen hebben betrekking op verschillen tussen commerciële en fiscale waardering van de activa.

De goodwill van EUR 3 miljoen bestaat uit verwachte synergievoordelen en overgenomen passieve belastinglatenties.

De kosten die zijn gemaakt voor de acquisitie van N.V. Stedin Netten Weert bedragen EUR 0,9 miljoen, waarvan EUR 0,8 miljoen is verwerkt in de winst-en-verliesrekening van 2016 en EUR 0,1 miljoen in de winst-en-verliesrekening van 2017.

Vanaf de overnamedatum, 1 juli 2017, heeft N.V. Stedin Netten Weert een bijdrage geleverd aan de omzet van EUR 4 miljoen. De bijdrage aan het netto-resultaat over deze periode bedroeg per saldo EUR 2 miljoen waarbij rekening is gehouden met een intern doorberekende rentelast van EUR 0,2 miljoen. Indien Stedin Netten Weert voor het gehele jaar 2017 deel zou uitmaken van Enexis Groep, dan zou de bijdrage aan omzet en het netto-resultaat EUR 9 miljoen respectievelijk EUR 3 miljoen bedragen.

In het jaarverslag 2017 wordt de niet-financiële informatie van N.V. Stedin Weert niet separaat gepresenteerd. De materialiteit is voor wat betreft het aantal medewerkers, de trajectlengtes alsmede het aantal stations/aansluitingen ten opzichte van Enexis in zijn totaliteit kleiner dan 1%.

VERKOOP DEELNEMING IN ZIUT B.V.

Per 8 september 2017 hebben Enexis en Alliander de deelneming Ziut B.V. verkocht en overgedragen aan SPIE Nederland. Omdat de boekwaarde, gebaseerd op reële waarde minus verkoopkosten (EUR 1; aandeel Enexis EUR 0,47) gelijk is aan de overeengekomen verkoopprijs (EUR 1; aandeel Enexis EUR 0,47) is geen sprake van een verkoopresultaat.

De door de aandeelhouders aan Ziut B.V. verstrekte achtergestelde leningen (EUR 5 miljoen; aandeel Enexis EUR 2 miljoen) zijn bij de verkoop door SPIE afgelost. De aflossingen van de leningen hadden geen verdere consequenties voor de balanswaardering en het resultaat over 2017.

Voor de bij de transactie overeengekomen garanties wordt verwezen naar noot 32 Niet uit de balans blijvende verplichtingen en activa.

NOTEN BIJ DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

1. NETTO-OMZET

Onder de netto-omzet worden de opbrengsten, na aftrek van omzet- en energiebelasting, verantwoord van geleverde goederen en verrichte diensten uit het distribueren van elektriciteit en gas en van overige activiteiten. De opbrengst wordt verantwoord in de periode waarin de levering van goederen en diensten heeft plaatsgevonden. De afrekening met kleinverbruikers van energie geschiedt op basis van vaste bedragen, afhankelijk van de grootte (capaciteit) van de aansluiting.

De afrekening van grootverbruikers geschiedt periodiek op basis van contractueel overeengekomen capaciteit en daarnaast bij elektriciteit op basis van gemeten verbruik en opgetreden netbelasting.

De bij de bepaling van de omzet te hanteren tarieven worden gereguleerd door de Autoriteit Consument & Markt (ACM). De omzet wordt vastgesteld door de gefactureerde netwerkvergoeding te vermeerderen met de raming van de nog te factureren netwerkvergoeding en te verminderen met de raming van de nog te factureren netwerkvergoeding ultimo vorige verslagperiode.

In de omzet over 2017 bedroeg de geraamde netwerkvergoeding voor kleinverbruik EUR 77 miljoen en voor grootverbruikers EUR 29 miljoen (tezamen 7,7% van de totale omzet). De afloopverschillen op deze schattingen zijn over het algemeen gering. De geraamde omzet heeft betrekking op de maand december en is grotendeels gebaseerd op de in november gerealiseerde omzetten.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Transportvergoedingen elektriciteit huidig jaar	744	777
Periodieke aansluitvergoedingen elektriciteit	68	83
Transportvergoedingen gas huidig jaar	251	235
Periodieke aansluitvergoedingen gas	68	41
Transportvergoedingen correcties voorgaande jaren	0	-1
Meetdiensten	158	152
Overige verkopen en diensten	91	89
Totaal	1.380	1.376

2. KOSTEN VAN TRANSPORTDIENSTEN EN VAN DISTRIBUTIEVERLIEZEN

Hieronder worden gerekend de door TenneT in rekening gebrachte kosten van transportdiensten alsmede de distributieverliezen die gerelateerd zijn aan de netto-omzet.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Transportdiensten	185	169
Distributieverliezen	46	59
Totaal	231	228

Enexis verdeelt de getransporteerde energie onder haar klanten middels haar allocatie- en reconciliatieproces. Hierbij is de allocatie het voorschot en de reconciliatie de eindafrekening. Het verschil tussen de in het distributienet ingenomen energie en de energie toegekend aan eindgebruikers na allocatie en reconciliatie vormt het distributieverlies. Pas na een proces van 20 maanden is de reconciliatie van het betreffende kalenderjaar definitief. Op basis van prognoses probeert Enexis het eindresultaat van de definitieve reconciliatie zo nauwkeurig mogelijk in te schatten.

Het effect uit reconciliatie heeft in 2017 geleid tot een positief resultaat van EUR 7 miljoen.

Eind 2017 bedroegen de geraamde kosten van transportdiensten EUR 9 miljoen en van distributieverliezen EUR 5 miljoen (tezamen 6,1% van de totale inkooppost). De afloopverschillen op deze schattingen zijn doorgaans beperkt.

3. OVERIGE BEDRIJFSOPBRENGSTEN

Onder de overige bedrijfsopbrengsten worden opbrengsten verantwoord die niet direct gerelateerd zijn aan de kernactiviteiten.

Exploitatiesubsidies worden in het resultaat verantwoord in de periode waarop de subsidie betrekking heeft. Subsidies worden slechts opgenomen zodra de ontvangst hiervan met redelijke zekerheid kan worden vastgesteld.

Vooruitontvangen bijdragen in aanleg van netten en aansluitingen worden, parallel aan de afschrijving van betreffende activa, geamortiseerd en in de overige bedrijfsopbrengsten opgenomen.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Geamortiseerde bijdragen bij investeringen in aanleg van netten en aansluitingen	18	16
Ontvangen subsidies en restituties	2	1
Boekwinst verkochte activa	0	13
Opbrengsten verhuur gebouwen	1	1
Overig	1	0
Totaal	22	31

De boekwinst verkochte activa in 2016 heeft betrekking op de verkoop van Enexis Aktivabedrijf Friesland B.V. aan Alliander N.V. per 1 januari 2016.

4. PERSONEELSKOSTEN

Kosten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop ze betrekking hebben. Direct aan eigen investeringsprojecten toegerekende uren van eigen en van ingehuurd personeel worden als geactiveerde productie in mindering gebracht op de personeelskosten.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Salarissen	254	250
Sociale lasten	34	33
Pensioenlasten	32	30
Inhuur van derden	63	64
Dotatie personeelsgerelateerde voorzieningen	3	15
Overig	30	29
Af: geactiveerde productie eigen bedrijf	-118	-105
Totaal	298	316

De ontwikkeling van het personeelsbestand in 2017 is als volgt:

	2017	2016	
Eigen personeel	4.175	4.229	-54
Ingehuurd personeel met een tijdelijk dienstverband	651	708	-57
Totaal FTE's per jaareinde	4.826	4.937	-111

Pensioenverplichtingen

De medewerkers van Enexis zijn voor de pensioenvoorziening aangesloten bij Stichting Pensioenfonds ABP. Eind 2017 was bij pensioenfonds ABP de dekkingsgraad 104,4% (2016: 96,6%). De financiële positie van het fonds en de dekkingsgraad is in 2017 wederom verbeterd. Het bereikte niveau van de dekkingsgraad is niet voldoende om de pensioenen van deelnemers te verhogen. De verbetering van de financiële situatie en het bereikte niveau van de dekkingsgraad is vooral te danken aan een rendement van 7,6% op beleggingen.

Voor 2017 bedraagt de premie voor ouderdoms- en nabestaandenpensioen 21,1% (vanaf 1 januari 2016 17,8% en per 1 april 2016 18,8%). De verhoging van de premie houdt verband met de nog steeds te lage dekkingsgraad van het fonds eind 2017.

Per 1 januari 2018 is de premie ouderdoms- en nabestaandenpensioen vastgesteld op 22,9%. Het fonds heeft een structureel hoger premieniveau nodig om de pensioenregeling betaalbaar te houden. In 2018 en, naar verwachting, de daaropvolgende jaren worden verdere stappen gezet.

In 2017 is de premieverdeling tussen werkgever en werknemer 70 respectievelijk 30 procent (2016: idem).

5. AFSCHRIJVINGEN EN BUITENGEBRUIKSTELLINGEN

De specificatie van de afschrijvingskosten is als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Afschrijving materiële vaste activa	293	280
Afschrijving immateriële vaste activa	29	31
Buitengebruikstellingen	23	33
Totaal	345	344

Materiële vaste activa

De afschrijving vindt plaats volgens de lineaire methode. Bij de bepaling van de afschrijving wordt rekening gehouden met de verwachte gebruiksduur van het actief. Beoordeling van de gebruiksduur en restwaarde vindt jaarlijks plaats. Eventuele aanpassingen worden prospectief verwerkt. Op bedrijfsterreinen wordt niet afgeschreven. Een materieel vast actief wordt niet langer in de balans opgenomen wanneer het wordt afgestoten of wanneer er geen economische voordelen meer worden verwacht uit de verdere aanwending of verkoop van het actief. Een eventuele bate dan wel eventueel verlies voortvloeiende uit het niet langer in de balans opnemen van het actief wordt in het resultaat verwerkt.

De verwachte gebruiksduren van de belangrijkste materiële vaste activa categorieën zijn als volgt:

	Termijnen
Gebouwen	25-50 jaar
Leidingen en installaties	25-55 jaar
Andere vaste bedrijfsmiddelen en bedrijfswagens	7 jaar
Gereedschappen en apparatuur	5 jaar
Slimme meters (excl. software)	15 jaar

Immateriële vaste activa

De afschrijving vindt plaats volgens de lineaire methode. Bij de bepaling van de afschrijving wordt rekening gehouden met de verwachte gebruiksduur. Beoordeling van de gebruiksduur vindt jaarlijks plaats. Eventuele aanpassingen worden prospectief verwerkt. Met uitzondering van de aan verkoop van activa toe te rekenen goodwill vindt geen afschrijving op goodwill plaats.

De verwachte gebruiksduren van de belangrijkste immateriële vaste activa categorieën zijn als volgt:

	Termijnen
Software	5 jaar
Goodwill	n.v.t.

Bijzondere waardeverminderingen

Voor toelichting op de bijzondere waardeverminderingen wordt verwezen naar noot 13: Immateriële vaste activa.

6. KOSTEN UITBESTEED WERK, MATERIALEN EN ANDERE EXTERNE KOSTEN

Kosten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop ze betrekking hebben. Direct aan eigen investeringsprojecten toegerekende kosten van uitbesteed werk en materialen worden in mindering gebracht op de betreffende kostensoorten.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Uitbesteed werk	70	64
Materialen	27	29
Overige externe kosten	71	60
Totaal	168	153

De kosten uitbesteed werk, materialen en andere externe kosten zijn met EUR 15 miljoen toegenomen ten opzichte van 2016. De stijging van deze kosten wordt veroorzaakt door duurzaamheidsinitiatieven, ICT, advisering, acquisitie en een intern opgestart transitieprogramma.

Accountantskosten

De in het boekjaar door PricewaterhouseCoopers accountants N.V. in rekening gebrachte honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening bedroegen in 2017 EUR 0,6 miljoen (2016: EUR 0,6 miljoen) en voor andere controleopdrachten EUR 0,1 miljoen (2016: EUR 0,1 miljoen).

7. OVERIGE BEDRIJFSKOSTEN

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Dotatie (vrijval) van voorzieningen	6	7
Overig	15	16
Totaal	21	23

De overige bedrijfskosten betreffen voornamelijk dotaties en/of vrijval van niet-personeelgerelateerde voorzieningen, zakelijke belastingen, degeneratiekosten en kosten voor compensatie en servicegaranties.

8. RESULTAAT DEELNEMINGEN EN JOINT VENTURES

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
ZEBRA Gasnetwerk B.V.	-3	1
Totaal	-3	1

Voor een verdere toelichting op de resultaten en boekwaarden van de deelnemingen en joint ventures en de ontvangen dividenden wordt verwezen naar noot 14. Deelnemingen en joint ventures.

9. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

De rentebaten en -lasten worden op basis van tijdsevenredigheid toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben, onder toepassing van de effectieve rentemethode. Aan investeringsprojecten waarvan de geschatte looptijd langer dan 12 maanden is, wordt bouwrente toegerekend. Indien hedge accounting wordt toegepast, wordt het ineffectieve gedeelte van derivaten direct verantwoord in de winst-en-verliesrekening onder de financiële baten en lasten.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Rentebaten	2	2
Totaal financiële baten	2	2
Rentetoevoegingen voorzieningen	1	1
Overige rentelasten	60	74
Totaal financiële lasten	61	75
Totaal, per saldo lasten	-59	-73

De financiële lasten bestaan met name uit de rentevergoedingen in verband met de opgenomen leningen. Voor een nadere toelichting van deze leningen wordt verwezen naar noot 22. Rentedragende verplichtingen (langlopend) en noot 28. Rentedragende verplichtingen (kortlopend).

Het negatieve saldo van de financiële baten en lasten bedraagt in 2017 EUR 59 miljoen en is daarmee EUR 14 miljoen verbeterd ten opzichte van 2016. De belangrijkste oorzaken van deze verbetering zijn:

- In april 2016 is de aandeelhouderslening tranche C vervroegd afgelost. De rentelasten bedroegen tot en met april 2016 EUR 7 miljoen en de boeterente in verband met vervroegde aflossing bedroeg EUR 8 miljoen. Dit heeft geleid tot een afname van de rentelasten in 2017 met EUR 15 miljoen.
- In april 2016 is een vierde obligatielening uitgegeven onder het EMTN-programma voor de herfinanciering van de hiervoor vermelde aandeelhouderslening. De rentelasten van deze obligatielening bedroegen vanaf april 2016 EUR 3 miljoen. In 2017 bedragen deze EUR 5 miljoen. De rentelasten zijn hierdoor in 2017 met EUR 2 miljoen toegenomen ten opzichte van 2016.

10. INCIDENTELE POSTEN

Onder de incidentele posten worden baten en lasten opgenomen die naar de mening van het management niet direct voortvloeien uit de reguliere bedrijfsuitoefening en/of die qua aard en omvang, omwille van een betere analyse van de resultaten apart dienen te worden beschouwd. Als ondergrens wordt hierbij een bedrag van EUR 5 miljoen gehanteerd waarbij vergelijkende cijfers bij incidenten, voor zover deze zich voordoen, worden weergegeven.

Onder het resultaat voor belastingen zijn de volgende incidentele posten opgenomen:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Resultaat voor belastingen (inclusief incidentele posten)	277	271
Afboeking en/of versnelde afschrijving van slimme meters met bijzondere oorzaak	9	11
Resultaateffecten als gevolg van ingediende claims	4	7
Afwaardering van deelneming ZEBRA Gasnetwerk B.V.	6	-
Schattingswijziging personeelsvoorziening	-	9
Boeterente vervroegde aflossing aandeelhouderslening tranche C	-	8
Verkoopresultaat Aktivabedrijf Enexis Friesland B.V.	-	-11
Saldo incidentele posten	19	24
Resultaat voor belastingen (exclusief incidentele posten)	296	295

2017 en 2016

Afboeking en/of versnelde afschrijving van slimme meters met bijzondere oorzaak

Besloten is om in het kader van het Landis + Gyr gasmeterissue onder invloed van publieke opinie in het 1e kwartaal van 2018 alle Landis + Gyr meters die niet zijn gecontroleerd en alle meters met een adapter te gaan vervangen. Dit betreffen meters met mogelijk een te korte schroefdraad, waardoor ze niet aan de geldende kwaliteitseisen voldoen. De hieruit voortvloeiende versnelde afschrijving bedraagt voor 2017 EUR 5 miljoen.

Voorts zijn in 2017 G-meters als bijzondere waardevermindering afgeschreven die niet compliant zijn en als zodanig niet geplaatst kunnen worden als bijzondere waardevermindering afgeschreven. Tezamen met de als complementair te beschouwen E-meters vertegenwoordigen deze meters een waarde van EUR 4 miljoen.

Als gevolg van technologische ontwikkeling zijn in 2016 1e generatie slimme meters buiten gebruik gesteld omdat deze niet meer voldoen aan de gestelde regelgeving. Dit heeft geleid tot een incidentele last van EUR 11 miljoen in het lopend boekjaar.

Resultaateffecten als gevolg van ingediende claims

In 2016 heeft Enexis een voorziening van EUR 7 miljoen gevormd voor geschillen. In 2017 bedraagt de dotatie aan deze voorziening verminderd met de vrijval per saldo EUR 4 miljoen.

2017***Afwaardering van deelneming ZEBRA Gasnetwerk B.V.***

In verband met de verwachte daling van de verdien capaciteit van ZEBRA Gasnetwerk B.V. waardoor de potentie van de voor de bedrijfsactiviteiten beschikbare activa van ZEBRA Gasnetwerk B.V. om toekomstige economische voordelen te genereren zal afnemen, is de deelneming ZEBRA Gasnetwerk B.V. met EUR 6 miljoen afgewaardeerd.

2016***Schattingswijziging personeelsvoorziening***

De schattingswijziging van de pensioenleeftijd (van 65 jaar naar 67 jaar en 3 maanden) en het vertrekpercentage (van 1,5% naar 1,8%) die ten grondslag liggen aan de berekeningen van de personeelsgerelateerde voorzieningen, heeft geleid tot een incidentele last van EUR 9 miljoen.

Boeterente vervroegde aflossing aandeelhouderslening tranche C

In april 2016 is aandeelhouderslening tranche C van nominaal EUR 500 miljoen met contractuele einddatum 30 september 2016 vervroegd afgelost. De boeterente als gevolg van deze vervroegde aflossing bedroeg EUR 8 miljoen.

Verkoopresultaat Aktivabedrijf Enexis Friesland B.V.

Als gevolg van de verkoop van Aktivabedrijf Enexis Friesland B.V. op 1 januari 2016 is een verkoopresultaat gerealiseerd van EUR 11 miljoen.

Het effect van bovenstaande posten op het resultaat na belastingen is als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Resultaat na belastingen (inclusief incidentele posten)	207	207
Saldo bijzondere posten	19	24
Belastingdruk over bijzondere posten	-3	-5
Resultaat na belastingen (exclusief incidentele posten)	222	226

11. BELASTINGEN

De belasting over het resultaat over de verslagperiode omvat de over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare winstbelastingen en uitgestelde winstbelastingen.

Belastingen worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening behalve voor zover zij betrekking hebben op posten die rechtstreeks zijn opgenomen in het eigen vermogen.

Enexis Holding N.V. is voor de winstbelasting (vennootschapsbelasting) hoofd van de fiscale eenheid en in die hoedanigheid hoofdelijk aansprakelijk voor de verplichtingen van de in de fiscale eenheid opgenomen onderdelen. De entiteiten Enexis B.V., Enexis Personeel B.V., Enexis Vastgoed B.V., Endinet Groep B.V., Fudura B.V., Enpuls B.V. en Enpuls Projecten B.V. maken deel uit van de fiscale eenheid.

De bedrijfsactiviteiten van Enexis Holding N.V. zijn onderworpen aan winstbelasting. Bij alle afzonderlijke onderdelen van de fiscale eenheid worden, op basis van de gerealiseerde commerciële resultaten en rekening houdende met de geldende vrijstellingen, de te betalen bedragen aan vennootschapsbelasting vastgesteld en vereffend. De aansluiting tussen het wettelijke winstbelastingtarief, uitgedrukt in een percentage van het resultaat voor belasting en de effectieve belastingdruk, is als volgt:

in procenten	2017	2016
Nominaal wettelijk winstbelastingtarief in Nederland	25,00	25,00
Uitgesloten voor winstbelasting en verrekeningen voorgaande jaren	0,42	-1,38
Effectieve belastingdruk huidig jaar ¹⁾	25,42	23,62

¹⁾ Totaal belastingen in procenten van Resultaten voor belastingen

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Resultaat voor belastingen	277	271
Af: saldo niet-belastbare resultaten en niet-afrekbare kosten	-4	19
Belastbaar resultaat	281	252
Belastingen over lopend boekjaar	70	63
Correctie voorgaand jaar	0	1
Totaal belastingen	70	64
Waarvan latent	9	3
Acuut gedeelte belastingen	61	61

Het saldo van niet-belastbare resultaten en niet-afrekbare kosten kan als volgt gespecificeerd worden:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Verkoopresultaat Aktivabedrijf Enexis Friesland B.V.	0	11
Bijdrage niet-marktconformiteit EDON-lening	0	6
Vrijval voorziening beëindigingskosten CBL	0	3
Resultaat deelnemingen	-3	1
Niet aftrekbaar deel belastbaar loon of aftrekbeperking gemengde kosten	-1	-1
Acquisitiekosten	0	-1
Totaal	-4	19

12. MATERIËLE VASTE ACTIVA

De waardering van materiële vaste activa vindt plaats tegen verkrijgings- of (interne) vervaardigingsprijs, verminderd met de over deze waarde berekende afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen. Investeringsubsidies worden in mindering gebracht op de aanschafwaarde van het betreffende actief en op basis van de gebruiksduur ten gunste van het resultaat gebracht.

Het verloop van de materiële vaste activa over 2017 is als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	Bedrijfsgebouwen en -terreinen	Leidingen en installaties	Andere vaste bedrijfsmiddelen	Werken in uitvoering	Totaal 2017
Aanschafwaarde 1 januari 2017	693	11.604	246	176	12.719
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2017	322	5.564	174	0	6.060
Boekwaarde 1 januari 2017	371	6.040	72	176	6.659
Herrubricering werken in uitvoering	6	121	2	-129	0
Door acquisitie verworven	6	52	0	0	58
Investeringsen ¹⁾	9	379	4	162	554
Afschrijvingen	-13	-265	-15	0	-293
Buitengebruikstellingen	0	-21	-1	0	-22
Boekwaarde 31 december 2017	379	6.306	62	209	6.956
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2017	330	5.590	177	0	6.097
Aanschafwaarde 31 december 2017	709	11.896	239	209	13.053

¹ In 2017 is EUR 1,4 miljoen (2016: EUR 0,8 miljoen) aan bouwrente geactiveerd en ten gunste van de financiële baten en lasten in de winst-en-verliesrekening gebracht. Hierbij is gerekend met een rentetarief van 2,69% (2016: 3,15%).

Het vergelijkende overzicht over 2016 is als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	Bedrijfsgebouwen en -terreinen	Leidingen en installaties	Andere vaste bedrijfsmiddelen	Werken in uitvoering	Totaal 2016
Aanschafwaarde 1 januari 2016	641	10.408	231	152	11.432
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2016	304	5.226	169	0	5.699
Boekwaarde 1 januari 2016	337	5.182	62	152	5.733
Herrubricering werken in uitvoering	8	108	-3	-113	0
Door acquisitie verworven	16	633	6	13	668
Investeringsen	23	402	21	124	570
Afschrijvingen	-13	-253	-14	0	-280
Buitengebruikstellingen	0	-32	0	0	-32
Boekwaarde 31 december 2016	371	6.040	72	176	6.659
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2016	322	5.564	174	0	6.060
Aanschafwaarde 31 december 2016	693	11.604	246	176	12.719

In de Werken in uitvoering zijn G-meters opgenomen die niet compliant zijn en als zodanig niet geplaatst kunnen worden. Tezamen met de als complementair te beschouwen E-meters vertegenwoordigen deze meters een waarde van EUR 4,2 miljoen die volledig als bijzondere waardevermindering zijn afgeschreven.

De buitengebruikstellingen hebben betrekking op buiten bedrijf gestelde kabels, leidingen en elektriciteits- en gasmeters.

Onder de andere vaste bedrijfsmiddelen zijn de bedrijfswagens in financiële lease opgenomen tegen de contante waarde van de minimale toekomstige leasebetalingen. Per ultimo 2017 bedraagt de boekwaarde EUR 1 miljoen.

Bijzondere waardeverminderingen

Voor de toetsing op bijzondere waardeverminderingen wordt verwezen naar noot 13. Immateriële vaste activa.

13. IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

De immateriële vaste activa bestaan uit goodwill, verworven of zelf vervaardigde applicatiesoftware en geactiveerde verhuurcontracten.

De immateriële vaste activa, voor zover niet betrekking hebbende op goodwill, worden gewaardeerd tegen kostprijs, verminderd met de over deze waarde berekende afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen.

Kosten worden uitsluitend geactiveerd wanneer het waarschijnlijk is dat er toekomstige economische voordelen voortvloeien uit het gebruik van een specifiek actief.

Het verloop van de immateriële vaste activa over 2017 is als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	Goodwill	Software	Verhuur contracten	In uitvoering	Totaal 2017
Aanschafwaarde 1 januari 2017	112	353	7	17	489
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2017	0	288	0	0	288
Boekwaarde 1 januari 2017	112	65	7	17	201
Herrubricering werken in uitvoering	0	17	0	-17	0
Investeringen	0	12	0	19	31
Acquisitie	3	0	0	0	3
Afschrijvingen	0	-29	0	0	-29
Buitengebruikstellingen	0	-1	0	0	-1
Boekwaarde 31 december 2017	115	64	7	19	205
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2017	0	298	0	0	298
Aanschafwaarde 31 december 2017	115	362	7	19	503

Het vergelijkende overzicht over 2016 is als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	Goodwill	Software	Verhuur contracten	In uitvoering	Totaal 2016
Aanschafwaarde 1 januari 2016	15	317	0	16	348
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2016	0	241	0	0	241
Boekwaarde 1 januari 2016	15	76	0	16	107
Herrubricering werken in uitvoering	0	10	0	-10	0
Investeringen	0	9	0	11	20
Acquisitie	97	0	7	0	104
Afschrijvingen	0	-29	0	0	-29
Buitengebruikstellingen	0	-1	0	0	-1
Boekwaarde 31 december 2016	112	65	7	17	201
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2016	0	288	0	0	288
Aanschafwaarde 31 december 2016	112	353	7	17	489

De als software aangemerkte activa betreffen voornamelijk het netregistratiesysteem, diverse besturingssystemen, aansluitregisters, klanteninformatiesystemen, werkordermanagementsystemen en overige ondersteunende systemen.

De goodwill heeft betrekking op de acquisities van Intergas Energie B.V. in 2011, Endinet Groep B.V. in 2016 en N.V. Stedin Netten Weert in 2017 en betreft het verschil tussen de kostprijs van de overname en de reële waarde van de netto-activa op het moment van overname.

Gedurende het verslagjaar is beoordeeld of er aanwijzingen zijn voor een bijzondere waardevermindering van Elektriciteit, Gas en Overige activa, waarbij de directe opbrengstwaarde als uitgangspunt is genomen. Los daarvan wordt jaarlijks in december de impairment test uitgevoerd bij de kasstroomgenererende eenheden waarin goodwill is opgenomen. De goodwill die is voortgekomen uit acquisities is als volgt toegerekend aan de kasstroomgenererende eenheden:

bedragen in miljoenen euro's	Elektriciteit	Gas	Overig	Totaal
Intergas Energie B.V.	0	15	0	15
Endinet Groep B.V.	19	59	19	97
N.V. Stedin Netten Weert	2	1	0	3
Totaal	21	75	19	115

De goodwill, voortgekomen uit de acquisitie van N.V. Stedin Netten Weert op 1 juli 2017, is toegewezen op basis van de reële waardeverhoudingen van de activa op 1 juli 2017.

Voor alle individuele activa vindt een dergelijke berekening alleen plaats indien gebeurtenissen of veranderingen in omstandigheden hiertoe aanleiding geven (triggering event analyse).

Op basis van de uitkomsten van deze berekening wordt vastgesteld of er sprake is van een bijzondere waardevermindering. Jaarlijks en bij tussentijdse publicatie wordt geëvalueerd of dergelijke gebeurtenissen of veranderingen aan de orde zijn.

De directe opbrengstwaarden van de Elektriciteit, Gas en Overige activa worden bepaald op basis van de meest recente Lange Termijn Financiële Doorrekening. Deze doorrekening beslaat een periode van vijf jaar. De belangrijkste uitgangspunten die in deze doorrekening zijn opgenomen zijn een inschatting van onder meer de disconteringsvoet op basis van de door ACM gehanteerde WACC-percentages, de gereguleerde tarieven en de ontwikkeling van het aantal aansluitingen en diensten alsmede van de operationele en andere kosten. De gekozen uitgangspunten betreffen inschattingen en zijn in belangrijke mate gebaseerd op de meest actuele informatie met betrekking tot tariefregulering (methodebesluit 2017-2021), het investeringsprogramma (strategisch asset management plan), het uitrolprogramma slimme meters en de efficiencydoelstellingen van Enexis.

De omzet zal ingevolge het methodebesluit 2017-2021 afnemen als gevolg van de daarin vastgestelde x-factoren, hetgeen een korting is ter bevordering van een doelmatige bedrijfsvoering. Daar staat een toename van de omzet tegenover als gevolg van inflatiecorrectie en een combinatie van de groei van het aantal aansluitingen en de verwachte capaciteitsvraag van klanten. De omzetgroei als gevolg van deze effecten zal over het geheel van de periode 2017-2021 naar verwachting een lichte cumulatieve stijging vertonen tussen

0% en 0,5%. Nacalculatie van ACM maakt geen onderdeel uit van deze verwachting. Het operationele kostenniveau zal naar verwachting constant zijn, doordat Enexis veel aandacht heeft voor een efficiënte bedrijfsvoering, waarbij programma's worden geïnitieerd die gericht zijn op het voorkomen van een toename van de kosten als gevolg van inflatie.

In de regulering is verder bepaald dat de efficiënte (gemiddelde) kosten worden vergoed in de door ACM vast te stellen tarieven. Ingeschat wordt dat Enexis gemiddeld zal presteren ten opzichte van de andere netbeheerders op het gebied van investeringen, aangezien de netten van alle netbeheerders in de sector vergelijkbaar zijn.

Ter bepaling van de eindwaarde, wordt gerekend met een groeivoet voor gereguleerde activiteiten van 0% omdat wordt verondersteld dat de gehele sector op dat moment even efficiënt opereert. De eindwaarde wordt daarom gelijk verondersteld aan de efficiënte boekwaarde (Gereguleerde Activa Waarde) van dat moment. Voor niet-gereguleerde activiteiten geldt een groeivoet van 2% op basis van de vrije kasstromen.

De vastgestelde directe opbrengstwaarden van de Elektriciteit, Gas en Overige activa waren ruim hoger dan de boekwaarden van de corresponderende activa, vermeerderd met de daaraan gealloceerde goodwill. Er is derhalve geen noodzaak tot bijzondere waardeverminderingen van goodwill.

Onderdeel van de Nationale Energieagenda van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat is de visie dat de energievoorziening van Nederland in 2050 CO₂-arm moet zijn. Toepassing van (fossiel) aardgas moet daartoe zoveel mogelijk worden teruggedrongen; het streven om de bijdrage van aardgas aan het geheel van de energievoorziening sterk te beperken en waar mogelijk geheel te beëindigen wordt daarom steeds breder gedragen. Dit blijkt onder andere uit het regeerakkoord van het in 2017 aangetreden kabinet. Een potentieel risico dat hiermee gepaard zou kunnen gaan, is dat de periode dat er nog behoefte is aan gasnetten korter wordt dan de huidige vastgestelde afschrijvingstermijnen.

In de optiek van Enexis is het echter niet zo dat het gaandeweg uitfaseren van aardgas ook leidt tot het op grote schaal buiten gebruik stellen van gasnetten. Er is sprake van een steeds bredere consensus dat het vrijwel onmogelijk is om zonder gasvormige energiedrager in de warmtevraag te voorzien. Toepassing van uitsluitend elektriciteit is technisch en economisch niet altijd een reële optie. Een warmtenet kan lang niet overal toegepast worden. Toepassing van duurzame gasvormige energiedragers - zoals waterstof geproduceerd uit duurzame elektriciteit of Groen Gas - in combinatie met de inzet van hybride warmtepompen is in dergelijke situaties de meest begaanbare route naar verduurzaming. Een veilig en betrouwbaar gasnet blijft naar verwachting noodzakelijk – ook in een duurzame(re) energievoorziening.

Enexis ziet daarom op dit moment geen aanleiding om de afschrijvingstermijnen van de bestaande gasnetten in te korten of tot afwaardering van de bestaande gasnetten over te gaan. Om dit risico verder te beperken is Enexis wel uiterst terughoudend met het nieuw aanleggen en vervangen van gasnetten wanneer alternatieve warmtevoorzieningen zoals warmtenetten of all-electric oplossingen in beeld zijn. Hierover wordt in een voorkomend geval daarom intensief overlegd met andere betrokken partijen zoals gemeenten, projectontwikkelaars en woningcorporaties.

De toetsing op bijzondere waardeverminderingen is gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

	Uitgangspunten gereuleerde activa	Uitgangspunten niet-gereuleerde activa
Variabelen		
Kasstroomgenererende eenheden	Elektriciteit en gas	Overig
Bron bedrijfsresultaten toekomstige jaren	Lange Termijn Financiële Doorrekening	Lange Termijn Financiële Doorrekening
Kosten vreemd vermogen	2,3%	6,3%
Kosten eigen vermogen	5,0%	10,7%
Disconteringsvoet na belastingen	3,4%	7,7%

14. DEELNEMINGEN EN JOINT VENTURES

Deelnemingen

De waardering van economische belangen die niet in de consolidatie worden betrokken maar waarin Enexis wél invloed van betekenis heeft, vindt plaats op basis van de equity-methode gebaseerd op de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling van Enexis Holding N.V. Volgens deze methode wordt het economisch belang aanvankelijk op kostprijs gewaardeerd, waarbij de boekwaarde na eerste opname wordt verhoogd of verlaagd met het aandeel van Enexis Holding N.V. in het resultaat. Ontvangen dividenden worden op de boekwaarde in mindering gebracht.

Bij een negatieve vermogenswaarde worden verliezen op deelnemingen verwerkt tot het bedrag van de netto-investering in de deelneming. In deze netto-investering zijn ook leningen begrepen die aan deelnemingen zijn verstrekt, voor zover deze feitelijk deel uitmaken van de netto-investering. Voor het aandeel in verdere verliezen wordt uitsluitend een voorziening opgenomen indien en voor zover op grond van juridische verplichtingen wordt ingestaan voor de schulden van de deelneming of indien er een feitelijke verplichting is om de deelneming (voor het aandeel) tot betaling van de schulden in staat te stellen.

Bij mogelijke impairment van deelnemingen wordt verwezen naar de verwerkingswijze zoals opgenomen in de paragraaf 'Bijzondere waardeverminderingen' in de 'Grondslagen voor de financiële verslaggeving'.

Joint arrangements

De financiële gegevens van entiteiten die als joint arrangement kwalificeren worden onderscheiden in joint ventures en joint operations, afhankelijk van de wettelijke en contractuele rechten en plichten die iedere investeerder heeft bedongen. De bestaande contractuele overeenkomsten kwalificeren alle als joint ventures. Joint ventures zijn entiteiten waarin Enexis, tezamen met één of meer andere investeerders, gezamenlijke zeggenschap heeft. Deze worden gewaardeerd op basis van de equity-methode.

De deelnemingen en joint ventures zijn als volgt samengesteld:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Deelnemingen:		
-Energie Data Services Nederland B.V.	0	0
-Ziut B.V.	0	0
-Overige deelnemingen en stichtingen	0	0
Joint ventures:		
-Zebra Gasnetwerk B.V.	8	13
Saldo per 31 december	8	13

In 2017 heeft Enexis de deelneming Ziut B.V. verkocht en overgedragen aan SPIE Nederland. Omdat de boekwaarde, gebaseerd op reële waarde minus verkoopkosten gelijk is aan de overeengekomen verkoopprijs is geen sprake van een verkoopresultaat.

ZEBRA Gasnetwerk B.V., waarin Enexis voor 67% participeert, is niet in de consolidatie betrokken omdat voor de besluitvorming een meerderheid van 75% wordt vereist. Het reguliere resultaat over 2017 overstijgt het ontvangen dividend met EUR 1 miljoen. In verband met verwachte daling van de verdien capaciteit van ZEBRA Gasnetwerk B.V. waardoor de potentie van de voor de bedrijfsactiviteiten beschikbare activa van ZEBRA Gasnetwerk B.V. om toekomstige economische voordelen te genereren zal afnemen is de deelneming ZEBRA Gasnetwerk B.V. met EUR 6 miljoen afgewaardeerd. Bij de berekening van de bedrijfswaarde van de deelneming van ZEBRA Gasnetwerk die heeft geleid tot een afwaardering in 2017 is rekening gehouden met informatie uit de thans geldende en bekend zijnde reguleringsdata en de beste inschatting van de verwachte toekomstige volumes. Met mogelijke wijzigingen hiervan in de toekomst is vanwege de grote mate van onzekerheid geen rekening gehouden.

Het verloop van de waarde van de deelnemingen en joint ventures is als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Stand per 1 januari	13	13
Door aankoop verkregen	0	0
Resultaten over het jaar	2	1
Bijzondere waardeverminderingen	-6	0
Ontvangen dividenden	-1	-1
Saldo per 31 december	8	13

De ontvangen dividenden betreffen de van ZEBRA Gasnetwerk B.V. ontvangen dividenduitkering over het voorgaande boekjaar.

Hierna is van het totaal van de deelnemingen en joint ventures de relevante informatie betreffende het belang van Enexis Holding N.V. weergegeven. De daling ten opzichte van 2016 wordt grotendeels verklaard door de verkoop van Ziut B.V. in 2017.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Vaste activa	16	22
Vlottende activa	13	28
Langlopende verplichtingen	-15	-19
Kortlopende verplichtingen	-6	-18
Boekwaarde 31 december	8	13
Netto-omzet	12	64
Kosten (inclusief financiële baten en lasten)	-15	-62
Resultaat voor belastingen	-3	2
Belastingen	0	-1
Resultaat na belastingen	-3	1

Een overzicht van alle deelnemingen en joint ventures (groepsmaatschappijen, joint ventures en overige deelnemingen) is opgenomen in noot 52. 'Deelnemingen en joint ventures'. Geen van de deelnemingen en joint ventures is ter beurse genoteerd.

15. OVERIGE FINANCIËLE VASTE ACTIVA

De overige financiële vaste activa zijn als volgt samengesteld:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Leningen en vorderingen	12	11
Totaal	12	11

Het verloop van de financiële vaste activa over 2017 is als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	Aan personeel verstrekke leningen	Overige leningen	Totaal 2017
Stand per 1 januari 2017	2	11	13
Nieuwe leningen	1	8	9
Aflossingen	1	5	6
Stand per 31 december 2017	2	14	16
Af: kortlopend deel	0	4	4
Totaal langlopend deel	2	10	12

De overige financiële vaste activa betreffen verstrekte leningen aan EDSN B.V. en de stichting Mijnaansluiting.nl, alsmede aan personeel verstrekte leningen in het kader van financieringsregelingen. Voorts zijn voor EUR 2 miljoen aan leningen verstrekt aan EDSN die aan het einde van 2017 nog niet zijn opgenomen. De gemiddelde gewogen effectieve rentevoet bedraagt ca. 1,5% (2016: 2,8%).

De rentevoet die in rekening wordt gebracht voor de onder overige financiële vaste activa opgenomen leningen wijkt af van de marktrente ultimo 2017. Vanwege de beperkte omvang heeft de afwijking van de rente geen materieel effect op de reële waarde.

De overeengekomen rente op de vermelde leningen aan EDSN B.V. en Mijnaansluiting.nl is ten tijde van afsluiten volgens het arm's length-principe bepaald, hetgeen per deelneming resulteert in een marktconforme kredietopslag bovenop de reguliere marktrente.

In 2017 zijn geldmiddelen verstrekt aan EDSN en Mijnaansluiting.nl voor een totaalbedrag van EUR 8 miljoen.

De aan Ziut B.V. verstrekte achtergestelde lening ad EUR 2 miljoen is bij verkoop van de deelneming in Ziut B.V. door SPIE afgelost. De aflossing van de lening heeft geen verdere consequenties voor de balanswaardering en het resultaat over 2017.

16. VOORRADEN

De voorraden worden gewaardeerd tegen de kostprijs of lagere verwachte opbrengstwaarde (in het kader van de normale bedrijfsvoering de geschatte verkoopprijs minus verkoopkosten). De kostprijs is berekend op basis van het systeem van gewogen gemiddelde kostprijzen.

De kostprijs omvat de uitgaven en direct toerekenbare kosten bij verwerving van de voorraden en het naar de bestaande locatie en in bestaande toestand brengen daarvan.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Materialen	24	24
Voorziening incurrantheid	-2	-3
Totaal	22	21

De materialen hebben betrekking op artikelen die in voorraad worden aangehouden voor de investerings-, onderhouds-, storings- en werken voor derden activiteiten.

De bijzondere waarde vermindering van de voorraden in 2017 is nagenoeg nihil (2016: idem).

17. VORDERINGEN

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Handelsdebiteuren	59	72
Nog te ontvangen bedragen	116	109
Voorziening voor dubieuze vorderingen	-14	-17
Totaal	161	164

De nog te ontvangen bedragen betreffen met name de maandelijkse bijraming van transportvergoedingen aan grootverbruikers en kleinverbruikers.

De ouderdom van de handelsdebiteuren zonder aftrek van de voorziening dubieuze debiteuren is per 31 december 2017 (vergelijking met cijfers 2016) als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	2017			2016
	Netto	Voorziening	Bruto	Bruto
Nog niet vervallen	25	0	25	25
0-30 dagen vervallen	11	0	11	17
31-60 dagen vervallen	1	0	1	3
61-90 dagen vervallen	1	0	1	1
91-365 dagen vervallen	2	-2	4	6
> 365 dagen vervallen	5	-12	17	20
Totaal	45	-14	59	72

De inbaarheid van de handelsdebiteuren is afhankelijk van het klantprofiel individueel dan wel collectief, beoordeeld op basis van een risico-inschatting door het management.

Het verloop van de voorziening dubieuze vorderingen is als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Saldo 1 januari	-17	-17
Dotatie ten laste van het resultaat	-2	-2
Door acquisitie verworven	0	-2
Benutting	5	5
Terugname van eerdere afboekingen	0	-1
Saldo 31 december	-14	-17

18. WINSTBELASTING

De belasting over het resultaat over de verslagperiode omvat de over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare winstbelastingen en uitgestelde winstbelastingen.

Belastingen worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening behalve voor zover zij betrekking hebben op posten die rechtstreeks zijn opgenomen in het eigen vermogen.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Vooruitbetaalde winstbelasting	14	15
Totaal	14	15

19. OVERIGE FINANCIËLE ACTIVA (KORTLOPEND)

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Verstreckte leningen met looptijd < 1 jaar	4	2
Kortlopende deposito's	0	50
Saldo 31 december	4	52

Overtollige liquiditeiten zijn in 2017 conform de randvoorwaarden zoals nader omschreven in het Treasury Statuut, tijdelijk op deposito geplaatst of op zakelijke (spaar)rekeningen aangehouden. Per ultimo 2017 staan geen deposito's uit.

Het deel van de aan EDSN B.V. verstrekte leningen dat in 2018 wordt afgelost van EUR 4 miljoen is verantwoord als kortlopend deel van de overige financiële activa.

20. LIQUIDE MIDDELEN

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen reële waarde, normaliter gelijk aan de nominale waarde. Onder de liquide middelen worden louter de direct opeisbare liquide middelen opgenomen. Niet direct opeisbare liquide middelen worden, afhankelijk van de geldende looptijden en condities, opgenomen onder de overige financiële activa (kortlopend).

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Bank- en kassaldi	286	148
Totaal	286	148

Voor een uitsplitsing van de kasstromen wordt verwezen naar het kasstroomoverzicht en de toelichting hierop zoals opgenomen in noot 29. Toelichting op kasstroomoverzicht.

Het saldo van de liquide middelen bestaat uit de saldi van de bij Rabobank ondergebrachte cashpool. Hierbij zijn de tegoeden van Enexis Holding N.V., Fudura B.V., Enexis Vastgoed B.V., Enexis Personeel B.V., Enpuls B.V. en Endinet Groep B.V. in de cashpool bij de Rabobank verpand ten behoeve van het krediet van Enexis B.V. en ten behoeve van schulden jegens elkaar.

De saldi op de bankrekeningen van de verschillende vennootschappen in de cashpool kunnen op grond van contractuele afspraken met de bank niet gesaldeerd worden, waardoor positieve en negatieve banksaldi van vennootschappen van de Groep niet met elkaar verrekend kunnen worden. Het gevolg hiervan is dat EUR 230 miljoen (2016: EUR 114 miljoen) aan negatieve banksaldi als kortlopende rentedragende verplichtingen (schulden aan kredietinstellingen) is gepresenteerd.

21. EIGEN VERMOGEN

Het maatschappelijke kapitaal van de vennootschap bedraagt driehonderd miljoen euro (EUR 300.000.000) en is verdeeld in driehonderd miljoen (300.000.000) gewone aandelen van een euro (EUR 1,00). Hiervan zijn 149.682.196 aandelen met een totale nominale waarde van EUR 149.682.196 geplaatst en volgestort.

De agioreserve betreft fiscaal erkend agio.

De kasstroomhedgereserve betreft de tegenwaarde van de in 2012 afgewikkelde renteswaps die Enexis in de fase voorafgaand aan de uitgifte van de notes (EUR 300 miljoen in januari 2012) had afgesloten met als doel de risico's uit hoofde van de verwachte toekomstige interestbetalingen af te dekken. Bij de uitgifte van de obligatielening van EUR 300 miljoen onder het EMTN-programma in 2012 zijn de renteswaps afgerekend en wordt het tot dat moment in de kasstroomhedgereserve opgenomen verlies over de resterende duur van de leningen ten laste van het resultaat gebracht. De mutatie van de hedgereserve bedraagt EUR 1 miljoen positief (2016: EUR 1 miljoen positief).

Het via de winst-en-verliesrekening gevormde resultaat van het boekjaar 2017 voor belastingen betreft louter gerealiseerde resultaten. Na aftrek van belastingen bedraagt het in 2017 gerealiseerde resultaat EUR 207 miljoen (2016: EUR 207 miljoen). Met aandeelhouders is overeengekomen dat maximaal 50% van dit nettoresultaat als dividend zal worden uitgekeerd. De voorgestelde dividenduitkering bedraagt EUR 104 miljoen; dientengevolge bedraagt de reservering ten gunste van de algemene reserve EUR 103 miljoen. Met dit voorstel voor winstbestemming is bij het vaststellen van de hoogte van het eigen vermogen geen rekening gehouden. Einde 2017 bedroeg het eigen vermogen EUR 3.808 miljoen (2016: EUR 3.704 miljoen). Ultimo 2017 bedroeg het totaal eigen vermogen per aandeel EUR 25,44 (2016: EUR 24,75).

Voor verdere toelichting wordt verwezen naar het geconsolideerd mutatieoverzicht van het eigen vermogen.

22. RENTEDRAGENDE VERPLICHTINGEN (LANGLOPEND)

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Beursgenoteerde obligatieleningen	1.786	1.783
Aandeelhouderslening met conditioneel conversierecht tot omzetting in eigen vermogen (tranche D)	350	350
Langlopend deel overeenkomsten perpetuele lening	0	5
Onderhandse lening	3	3
Leaseverplichtingen	0	1
Totaal	2.139	2.142

Onder de langlopende rentedragende verplichtingen worden leningen opgenomen die nog langer dan een jaar aan Enexis ter beschikking staan. De bedragen voor aflossing die binnen een jaar vervallen, worden opgenomen onder de rentedragende verplichtingen (kortlopend).

Voor een nadere toelichting omtrent de rentedragende verplichtingen (langlopend) wordt verwezen naar noot 30. Financieringsbeleid en risico's financiële instrumenten.

De beursgenoteerde obligatieleningen bedragen tezamen EUR 1.800 miljoen nominaal; onder aftrek van de aan deze leningen te amortiseren kosten, resteert een waarde van EUR 1.786 miljoen.

Van de verplichting die ultimo 2015 is ontstaan door de met de lening verstrekkers van de perpetuele lening getekende vaststellingsovereenkomst van EUR 108 miljoen is in 2016 EUR 98 miljoen afgewikkeld en in 2017 EUR 5 miljoen. Ultimo 2017 resteert een verplichting van EUR 5 miljoen, zijnde de rentesuppletie die in 2018 wordt uitgekeerd aan lening verstrekkers die hebben gekozen voor aflossing in aandelen. Deze wordt geclassificeerd als kortlopende rentedragende verplichting ultimo 2017.

De looptijd van de financiële leaseverplichtingen (inclusief kortlopend deel) is als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	2017			2016		
	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar
Nominale leaseverplichtingen	1	0	0	2	1	0
Contante waarde leaseverplichtingen	1	0	0	2	1	0

23. VOORZIENINGEN

Voorzieningen worden opgenomen voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen van een onzekere omvang of met een onzeker tijdstip als gevolg van gebeurtenissen in het verleden. Indien het effect daarvan materieel is, worden de voorzieningen bepaald door de verwachte toekomstige kasstromen contant te maken met behulp van een actuele disconteringsvoet, waarbij rekening is gehouden met de specifieke risico's die inherent zijn aan de verplichting. De berekening van de contante waarde vindt voor de personeelsgerelateerde voorzieningen plaats volgens de 'project unit credit'-methode. Actuariële resultaten worden hierbij direct in het resultaat verwerkt.

De verwachte uitgaven binnen een jaar na balansdatum worden als afzonderlijke post opgenomen onder de kortlopende verplichtingen.

De voorzieningen zijn ultimo 2017 als volgt te specificeren:

bedragen in miljoenen euro's	Diensttijdgebonden uitkeringen	Werktijdverkorting en doelgebonden verlof	Voorziening overige personeelsgerelateerde kosten	Overige voorzieningen	Totaal voorzieningen 2017
Aanspraken begin boekjaar	36	44	5	7	92
Rente	1	1	0	0	2
Toegekende aanspraken boekjaar	3	2	1	7	13
Vrijval	-1	-2	0	-3	-6
Uitkeringen	-3	0	-2	-3	-8
Totaal	36	45	4	8	93
Af: kortlopend deel	2	3	2	0	7
Totaal langlopend deel	34	42	2	8	86

Het kortlopend deel van de voorzieningen van EUR 7 miljoen (2016: EUR 8 miljoen) is afzonderlijk opgenomen onder de kortlopende verplichtingen.

Het vergelijkend overzicht voor 2016:

bedragen in miljoenen euro's	Diensttijdgebonden uitkeringen	Werktijdverkorting en doelgebonden verlof	Voorziening overige personeelsgerelateerde kosten	Overige voorzieningen	Totaal voorzieningen 2016
Aanspraken begin boekjaar	32	33	5	3	73
Door acquisitie verworven	2	2	0	0	4
Rente	1	1	0	0	2
Toegekende aanspraken boekjaar	5	10	4	7	26
Vrijval	-1	-2	-2	-3	-8
Uitkeringen	-3	0	-2	0	-5
Totaal	36	44	5	7	92
Af: kortlopend deel	2	4	2	0	8
Totaal langlopend deel	34	40	3	7	84

Schattingen personeelsgerelateerde voorzieningen

De belangrijkste veronderstellingen die ten grondslag liggen aan de berekeningen van de personeelsgerelateerde voorzieningen zijn als volgt:

	2017	2016
Disconteringspercentages	-0,29%-1,81%	-0,26%-1,94%
Geschatte toekomstige jaarlijkse salarisstijgingen cao	1,2%	1,2%
Bedrijfsspecifieke jaarlijkse periodieke indexering	1,0%	1,0%
Inschatting toekomstige jaarlijkse vertrekkans	1,8%	1,8%
Vakantietoeslag en opslag sociale lasten	15,4%	15,2%

Diensttijdgebonden uitkeringen

Enexis kent als gevolg van cao-bepalingen diensttijdgebonden uitkeringen toe aan personeelsleden. Vanaf het moment van indiensttreding wordt voor deze diensttijdgebonden uitkeringen een voorziening gevormd op basis van het aantal verstreken dienstjaren, verwachte prijs- en salarisstijgingen, de kans op sterfte, invaliditeit en ontslag.

Werktijdverkorting en doelgebonden verlof

De voorziening heeft betrekking op verplichtingen inzake de overgangsregeling werktijdverkorting voor oudere werknemers en verplichtingen voortvloeiende uit de doelgebonden verlofregeling.

Voorziening overige personeelsgerelateerde kosten

De voorziening heeft betrekking op verschillende personeelsgerelateerde kosten, waaronder kosten voor uitkeringen na uitdiensttreding en ontslag, ziektekosten voor oud-medewerkers, retentie en reorganisatie.

De reorganisatievoorzieningen zijn op individueel niveau berekend op basis van het brutosalaris, de duur van het dienstverband, de verwachting van de duur van het boventallig zijn en een opslag voor werkgeverslasten van 35%. Voor een deel van de voorzieningen is een inschatting gemaakt van het toekomstige verloop van de boventallige medewerkers.

Overige voorzieningen

De post overige voorzieningen bestaat ultimo 2017 uit een voorziening inzake geschillen (2016: idem).

24. VOORUITONTVANGEN BIJDAGEN IN AANLEG VAN NETTEN EN AANSLUITINGEN

De van derden vooruitontvangen bijdragen voor investeringen in aanleg van netten en aansluitingen worden bij ontvangst als langlopende verplichting gepassiveerd. De amortisatie vindt plaats volgens de lineaire methode, waarbij rekening wordt gehouden met de verwachte gebruiksduur van het actief.

De vooruitontvangen bijdragen bij investeringen in aanleg van netten en aansluitingen zijn als volgt te specificeren:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Stand per 1 januari	681	629
Ontvangen in het jaar	71	68
Geamortiseerd	-18	-16
Totaal	734	681
Af: kortlopend deel in volgend boekjaar te amortiseren	18	17
Totaal langlopend deel	716	664

25. LATENTE BELASTINGEN

De aanwezige latenties hebben betrekking op verschillen tussen de commerciële en fiscale waardering van materiële vaste activa en personeelsgerelateerde voorzieningen. Daarnaast hebben de latente belastingen betrekking op niet-gerealiseerde resultaten van derivatentransacties die via het overige totaalresultaat als hedgereserve zijn gevormd en de verplichting uit hoofde van de overeenkomsten voor de aflossing van de perpetuele lening. De waardering van de belastinglatenties vindt plaats tegen nominale waarde tegen het ultimo jaar geldende tarief voor de vennootschapsbelasting.

Latente belastingvorderingen worden opgenomen voor verrekenbare fiscale verliezen en voor verrekenbare tijdelijke verschillen tussen de waarde van de activa en passiva volgens fiscale voorschriften enerzijds en de in deze jaarrekening gevolgde waarderingsgrondslagen anderzijds, met dien verstande dat latente belastingvorderingen alleen worden opgenomen voor zover het waarschijnlijk is dat er toekomstige fiscale winst zal zijn waarmee de tijdelijke verschillen kunnen worden verrekend en verliezen kunnen worden gecompenseerd. De berekening van de latente belastingvorderingen geschiedt tegen de op het einde van het verslagjaar geldende belastingtarieven of tegen de in komende jaren geldende tarieven, voor zover deze al bij wet zijn vastgesteld. Latente belastingvorderingen worden gewaardeerd op nominale waarde.

Saldering van uitgestelde belastingvorderingen en uitgestelde belastingschulden vindt uitsluitend plaats indien er sprake is van een formeel recht tot saldering, verband houdend met winstbelastingen die door dezelfde belastingautoriteit worden geheven, en de onderneming het voornemen heeft tot gelijktijdige verrekening van latente belastingen. Latente belastingen worden opgenomen tegen de nominale waarde.

De aanwezige latenties hebben voornamelijk betrekking op verschillen tussen de commerciële en fiscale waardering van materiële vaste activa.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Actieve latente belastingen inzake voorzieningen	-10	-10
Actieve latente belastingen derivaten	-1	-2
Actieve latente belastingen vaststellingsovereenkomsten aflossing perpetuele lening	-2	-2
Passieve latente belastingen materiële vaste activa	306	297
Totaal	293	283

De passieve latentie materiële vaste activa is ontstaan door een fiscaal lagere waarde van activa dat zijn oorsprong heeft vanuit de zogenaamde openingsbalans primo 1998 hetgeen wordt verstrekt door de lagere fiscale afschrijvingstermijnen.

Dit wordt deels gecompenseerd door de afloop van de latentie die is ontstaan als gevolg van de fiscale stimuleringsregeling willekeurige afschrijvingen 2009, 2010, 2011 en in de tweede helft van 2013, waardoor de commerciële afschrijvingen in 2017 hoger zijn dan de fiscale afschrijvingen.

26. OVERIGE LANGLOPENDE VERPLICHTINGEN

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Vergoedingen aan personeel	2	3
Totaal	2	3

Deze verplichtingen hebben betrekking op verlofrechten van personeel.

27. HANDELSSCHULDEN EN OVERIGE TE BETALEN POSTEN

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Leveranciers	78	69
Belastingen en premies sociale verzekeringen	62	67
Vergoedingen aan personeel	36	33
Overig	75	76
Totaal	251	245

28. RENTEDRAGENDE VERPLICHTINGEN (KORTLOPEND)

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Schulden aan kredietinstellingen	230	114
Euro Commercial Paper	100	0
Lening ZEBRA Gasnetwerk B.V.	12	12
Overeenkomsten aflossing perpetuele lening	5	5
Onderhandse lening	0	1
Leaseverplichtingen	1	2
Totaal	348	134

Voor een nadere toelichting omtrent de afwikkeling van de verplichting uit hoofde van de overeenkomsten in verband met de aflossing van de perpetuele lening wordt verwezen naar noot 22. Rentedragende verplichtingen (langlopend).

In 2017 is door ZEBRA Gasnetwerk B.V. de bestaande lening van EUR 12 miljoen geprolongerd tegen een ultimo 2017 geldend variabel rentepercentage van 0,0% met een resterende looptijd tot mei 2018.

Door de uitgifte van commercial paper onder het Euro Commercial Paper (ECP) programma zijn in 2017 liquide middelen aangetrokken ter financiering van de liquiditeitsbehoefte. Hiervan staat ultimo 2017 nog EUR 100 miljoen open.

De schulden aan kredietinstellingen betreffen negatieve banksaldi binnen de cashpool bij Rabobank. De positieve en negatieve saldi op de bankrekeningen van de verschillende vennootschappen in de cashpool kunnen op grond van contractuele afspraken met de bank niet gesaldeerd worden.

29. TOELICHTING OP KASSTROOMOVERZICHT

Ten behoeve van het geconsolideerd kasstroomoverzicht wordt onder de post netto liquide middelen het volgende opgenomen:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Bank- en kassaldi	286	148
Schulden aan kredietinstellingen	-230	-114
Totaal	56	34

De belangrijkste posten in het kasstroomoverzicht worden hieronder nader gespecificeerd.

De mutatie van het netto werkkapitaal is als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Belastingen ten laste van het resultaat	70	63
Betaalde/ontvangen belastingen	-60	-60
Rentebaten en -lasten in het resultaat	59	73
Betaalde rente	-57	-76
Ontvangen rente	2	2
Werkkapitaal exclusief belastingen en rente	-6	-21
Totaal	8	-19

Specificatie netto werkkapitaal:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016	Mutatie
Voorraden	22	21	1
Vorderingen	161	164	-3
Subtotaal	183	185	-2
Handelsschulden en overige te betalen posten	-253	-247	-6
Winstbelasting	14	15	-1
Voorzieningen (kortlopend)	-7	-8	1
Subtotaal	-246	-240	-6
Totaal	-63	-55	-8

De mutaties in de netto-rentedragende schulden in 2017 zijn als volgt:

	Overige activa		Verplichtingen uit financieringsactiviteiten		
	Netto liquide middelen	Deposito's	Rentedragende verplichtingen langlopend	Rentedragende verplichtingen kortlopend ¹⁾	Totaal
Stand per 1 januari	34	50	-2142	-20	-2078
Kasstromen	22	-50	0	-92	-120
Herrubricering van langlopend naar kortlopend	0	0	6	-6	0
Overige niet-kasstroombetreffende mutaties	0	0	-3	0	-3
Stand per 31 december	56	0	-2.139	-118	-2.201

¹ Exclusief schulden aan kredietinstellingen

30. FINANCIERINGSBELEID EN RISICO'S FINANCIËLE INSTRUMENTEN

Algemeen

Het financieringsbeleid van de Enexis Groep is erop gericht om de zelfstandige financiering zeker te stellen door tijdig, blijvend en voldoende toegang te realiseren tot kapitaal- en geldmarkten en tegelijk de financieringsstructuur, financieringskosten en -risico's te optimaliseren. De uitvoering van het financieringsbeleid is vastgelegd in een Treasury Statuut, met daarin opgenomen doelstellingen, taakomschrijving en mandaat van de afdeling Treasury, rapportering, risicobeheer en organisatorische en administratieve kaders ten behoeve van de financiering.

De financiering van de Enexis Groep vindt plaats door het aantrekken van externe financiering door Enexis Holding N.V., welke financiering intercompany wordt doorgeleend aan de groepsmaatschappijen. In het kader van haar bedrijfsvoering is Enexis Holding N.V. blootgesteld aan een aantal risico's, zoals onder meer: marktrisico, kredietrisico, solvabiliteits-/liquiditeitsrisico en procesrisico. Het beleid is er mede op gericht om de impact van de vermelde risico's op de financiële resultaten en het vermogen te minimaliseren. Hiervoor kan Enexis Holding N.V. financiële instrumenten/derivaten inzetten.

Marktrisico

Marktrisico is het risico dat gelopen wordt met betrekking tot waardeveranderingen in kasstromen en financiële instrumenten als gevolg van gewijzigde markttrente, valutakoersen en marktprijzen. Enexis Holding N.V. en haar groepsmaatschappijen houden geen financiële instrumenten voor handelsdoeleinden aan.

Marktrisico bestaat uit renterisico, valutarisico en commodityprijrisico:

Renterisico

Het renterisico bestaat enerzijds uit het risico dat de gereguleerde rentevergoeding in de toekomst lager uitvalt dan de uit hoofde van bestaande leningsovereenkomsten vastgelegde rente en anderzijds uit het risico dat de te betalen rente met betrekking tot toekomstige financieringen hoger uitvalt dan de huidige markttrente. Daarnaast is er een risico dat de waarde van een financieel instrument wijzigt als gevolg van veranderingen in markttrentes.

Basis voor het renterisicobeleid is spreiding. Door spreiding in (her)financiering en looptijd van leningen, rentevaststelling en rente-typische looptijd (vast of variabel), soort lening en eventueel geografische spreiding over financieringsmarkten, wordt beschikbaarheid zeker gesteld en wordt het renterisico beperkt.

Enexis Holding N.V. heeft verder binnen het vastgestelde beleid de mogelijkheid om gebruik te maken van derivaten voor de afdekking van bepaalde risicoposities, zoals onder meer het renterisico. In 2017 heeft Enexis Holding N.V. evenals in 2016, geen gebruik gemaakt van derivaten ten behoeve van het afdekken van renterisico's en ook geen derivaten uitstaan.

Vorderingen

Enexis beperkt het renterisico op vorderingen op twee manieren:

- het afstemmen van de looptijden van de vorderingen, waaronder de financiële activa, op de liquiditeitsprognose; én
- het vooraf contractueel overeenkomen van rentepercentages met betrekking tot de financiële activa tot aan de einddatum van de afgesloten contracten. Slechts een klein deel van de overtollige liquide middelen kan omwille van spreiding en flexibiliteit belegd worden met een korte horizon c.q. tegen variabele rente.

Vreemd vermogen

De rentedragende leningen kennen de navolgende looptijden, rentepercentages en vervaldagen:

bedragen in miljoenen euro's	Nominale waarde	Boekwaarde	Contractuele einddatum	Initiële looptijd (jaren)	Reste-rende looptijd (jaren)	Rente
Aandeelhouderslening met conditioneel conversierecht tot omzetting in eigen vermogen (tranche D)	350	350	30 september 2019	10	1,8	7,200%
Beursgenoteerde obligatielening – eerste uitgifte	300	299	26 januari 2022	10	4,1	3,375%
Beursgenoteerde obligatielening – tweede uitgifte	500	498	13 november 2020	8	2,9	1,875%
Beursgenoteerde obligatielening – derde uitgifte	500	496	20 oktober 2023	8	5,8	1,500%
Beursgenoteerde obligatielening – vierde uitgifte	500	493	28 april 2026	10	8,3	0,875%
Onderhandse lening ¹⁾	3	3	divers	divers	4,9	2,156%
Lening Zebra Gasnetwerk B.V.	12	12	7 mei 2018	0,5	0,4	0,000%
Euro Commercial Paper	100	100	30 januari 2018	divers	0,1	-0,390%
Totaal	2.265	2.251				

¹ Dit betreffen meerdere leningen. De opgenomen data geven gemiddeld gewogen waardes weer.

De fair value van de rentedragende leningen bedraagt circa EUR 2.409 miljoen ultimo 2017 (ultimo 2016: EUR 2.350 miljoen). Deze fair value is voor de obligatieleningen conform beursnotering en voor de overige leningen conform de berekeningssystematiek op basis van de Euro Utility (A) BFV rentecurve per 29 december 2017. De reële waarde is met name toegenomen door uitgifte van Euro Commercial Paper, waarvan ultimo 2017 EUR 100 miljoen nog uitstaat. Daarentegen is met de couponrentebetalingen van de aandeelhouderslening tranche D en de obligatieleningen de waarde met circa EUR 40 miljoen afgenomen. Per ultimo 2017 waren alle rentedragende leningen vastrentend.

De obligatieleningen betreffen zogenaamde level 1 financiële instrumenten. Dit houdt voor Enexis in dat de fair value gebaseerd is op genoteerde prijzen in een actieve markt. De overige leningen betreffen zogenaamde level 2 financiële instrumenten. Dit houdt voor Enexis in dat de fair value gebaseerd wordt op discontering van de nominale cashflows tegen uit de markt afkomstige disconteringscurves.

Ingevolge de Aanwijzing van de minister van Economische Zaken dient in het kader van de splitsing de aandeelhouderslening tranche D ten bedrage van EUR 350 miljoen, in geval van structureel vermogenstekort, converteerbaar te zijn in eigen vermogen. Enexis Holding N.V. heeft het recht de geldgever te verzoeken de lening geheel of in delen om te zetten in eigen vermogen van Enexis Holding N.V.; dit indien dit naar het oordeel van Enexis Holding N.V., en onderschreven door haar Raad van Commissarissen, noodzakelijk is. Dit verzoek dient te geschieden met het oog op de continuïteit van de uitoefening van haar taak als netbeheerder en in overeenstemming met de eisen van de energieregelgeving. Aandeelhouders hebben als geldgever de verplichting aan de gevraagde omzetting mee te werken als er sprake is van een structureel vermogenstekort, slechts voor zover die omzetting noodzakelijk is om Enexis Holding N.V. respectievelijk Enexis B.V. in staat te stellen structureel aan de bancaire respectievelijk wettelijke financiële ratio's te kunnen laten voldoen.

Gevoeligheidsanalyse met betrekking tot kasstromen voor variabel rentende financiële activa en verplichtingen

Een wijziging van 100 basispunten in de rentetarieven per 31 december 2017 zou, indien alle andere omstandigheden ongewijzigd blijven, een effect voor belasting hebben op het vermogen en op het resultaat van EUR 0,1 miljoen.

Valutarisico

Enexis kan geconfronteerd worden met valutarisico in geval van uitgifte van financieringsinstrumenten en het doen van inkopen in een andere valuta dan de euro. Als beleid geldt dat Enexis bij uitgifte van financieringsinstrumenten in vreemde valuta zowel het koersrisico als het renterisico direct indekt. Voor investeringen of grotere inkoopopdrachten geldt dat bij opdrachten in vreemde valuta met een tegenwaarde groter dan EUR 250.000, overwogen wordt het koersrisico direct te fixeren.

Het totaalbedrag aan liquiditeiten, vorderingen en verplichtingen in vreemde valuta is eind 2017 nihil, waardoor valutarisico's en gevoeligheid voor koersveranderingen niet relevant zijn. In 2017 heeft Enexis Holding N.V. evenals in 2016, geen gebruik gemaakt van derivaten ten behoeve van het afdekken van valutarisico's en ook geen derivaten ter afdekking van valutarisico's uitstaan.

Commodityprijsrisico

Dit betreft voor de Enexis Groep het risico van de verandering van commodityprijzen, voor met name de energie-inkoop voor netverliezen bij Enexis B.V. en in beperkte mate voor Garanties van Oorsprong inzake verduurzaming van de energie-inkoop. Het risico voor de energie-inkoop wordt in belangrijke mate afgedekt door de prijs te fixeren door middel van termijn aankopen, waardoor aan het begin van het jaar de geprognosticeerde hoeveelheid fysiek reeds is ingekocht. De inkoopmethode levert een voorspelbaar resultaat op en is alleen gevoelig voor hoeveelheidsverschillen en onvoorspelbare prijsverschillen voor reguliere koop- en verkoopacties in een leveringsjaar. Het inkooprisico wordt verminderd door gespreid, over

ongeveer twee jaar voorafgaand aan het moment van daadwerkelijke verrekening, in te kopen tegen vastgestelde prijzen. Derivaten worden voor de energie-inkoop voor netverliezen niet ingezet.

Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico van een verlies dat ontstaat als een tegenpartij niet kan of zal voldoen aan haar verplichtingen. Het grootste deel van de activiteiten van Enexis Holding N.V. en haar groepsmaatschappijen is gereguleerd. De debiteurenrisico's in gereguleerde markten zijn lager dan die in geliberaliseerde energiemarkten. Voor alle kleinverbruikersdebiteuren inzake de te betalen netwerkvergoedingen worden de vorderingen geïnd door energieleveranciers die debiteurenrisico op de eindklanten dragen. Enexis B.V. heeft daarentegen wel een debiteurenrisico op de energieleveranciers.

Het maximale kredietrisico is in beginsel gelijk aan de boekwaarde van de vorderingen en vlottende activa.

Liquiditeitsoverschotten worden tegen marktconforme voorwaarden uitgezet bij financiële instellingen en fondsen die onder toezicht staan van een centrale bank of wettelijk aangewezen toezichthouder en Nederlandse landelijke of regionale netbeheerders die voldoen aan vastgelegde minimale ratingvereisten, of bij de Nederlandse overheid in door haar gegarandeerd waardepapier. Tevens wordt een risicospreiding van beleggingen nagestreefd door het hanteren van tegenpartijlimieten gekoppeld aan minimale ratingvereisten.

Solvabiliteits- en liquiditeitsrisico

Solvabiliteitsrisico

Het solvabiliteitsrisico is het risico dat het eigen vermogen of het garantievermogen op lange termijn onvoldoende is om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Voor zowel Enexis Holding N.V. als Enexis B.V. streven we naar minimaal een A rating (A/A2 met stable outlook). Bewaking van deze doelstelling vindt plaats op basis van vastgestelde minimale financiële kengetallen ten aanzien van interest coverage, debt coverage en solvabiliteit. Deze credit rating verschaft Enexis Holding N.V. een goede toegang tot de internationale kapitaalmarkten, waarbij de solvabiliteit geborgd wordt door bewaking van de minimale financiële kengetallen.

Liquiditeitsrisico en contractuele looptijdanalyse

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat de Enexis Groep niet aan haar betalingsverplichtingen op korte termijn kan voldoen. Ter afdekking van dit risico heeft Enexis Holding N.V. onder meer een gecommiteerde Revolving Credit Facility (RCF) van EUR 600 miljoen. Deze is afgesloten met een groep van 11 banken en heeft een looptijd van 5 jaar, die af zou lopen medio 2019.

Enexis Holding N.V. heeft in 2015 de looptijd met 1 jaar verlengd naar medio 2020. In 2016 is de looptijd van de RCF, met 10 deelnemende banken, voor een bedrag van EUR 545 miljoen verlengd met 1 jaar tot medio 2021.

In 2017 heeft Enexis Holding N.V. geen gebruik gemaakt van de RCF, maar ze houdt deze in stand voor een eventuele onvoorziene liquiditeitsbehoefte. Voor het in stand houden van de RCF heeft Enexis Holding N.V. contractuele verplichtingen richting de participerende banken.

Deze verplichtingen liggen, naast een vergoeding voor beschikbaarheid, voornamelijk op het vlak van informatievoorziening aan de betrokken banken, en overige, voor deze faciliteiten gebruikelijke algemene convenanten als pari passu en negative pledge. De RCF kent geen financiële convenanten.

Daarnaast hebben Enexis Holding N.V. en haar groepsmaatschappijen, alle bankrekeningen in een cashpool ondergebracht. Aan deze cashpool is een gecommiteerde kredietfaciliteit van EUR 20 miljoen verleend.

Eind 2017 had Enexis Holding N.V. geconsolideerd per saldo een positief kassaldo van EUR 56 miljoen (EUR 286 miljoen positief en EUR 230 miljoen negatief) (ultimo 2016: per saldo EUR 34 miljoen positief). Daarnaast worden ultimo 2017 geen kortlopende deposito's en geldmarktfondsen aangehouden (ultimo 2016: EUR 50 miljoen).

Contractuele looptijdanalyse

De navolgende tabel laat de contractuele niet-gedisconteerde kasstromen zien geldend ultimo 2017:

bedragen in miljoenen euro's	< 1 mnd	< 3 mnd	3-12 mnd	1-5 jaar	> 5 jaar	Totaal
Rentedragende verplichtingen (langlopend)	0	0	0	1.144	995	2.139
Handelsschulden en overige te betalen posten	140	0	111	0	0	251
Rentedragende verplichtingen (kortlopend)	100	0	248	0	0	348
Rente over rentedragende verplichtingen	0	0	58	119	18	195
Totaal	240	0	417	1.263	1.013	2.933

Ultimo 2016 bedroegen de contractuele niet-gedisconteerde kasstromen:

bedragen in miljoenen euro's	< 1 mnd	< 3 mnd	3-12 mnd	1-5 jaar	> 5 jaar	Totaal
Rentedragende verplichtingen (langlopend)	0	0	0	851	1.291	2.142
Handelsschulden en overige te betalen posten	136	0	109	0	0	245
Rentedragende verplichtingen (kortlopend)	0	0	134	0	0	134
Rente over rentedragende verplichtingen	0	0	58	164	30	252
Totaal	136	0	301	1.015	1.321	2.773

Procesrisico

Het procesrisico omvat de risico's samenhangend met de inrichting van de organisatie, de procedures en activiteiten van de Treasury-afdeling van Enexis. Deze risico's worden afgedekt middels een organisatorische functiescheiding tussen frontoffice en backoffice, alsmede door middel van het vastgestelde financieringsbeleid, het Treasury Statuut, het Treasury Control Framework en daaraan gerelateerde interne assessments en interne audits.

Kapitaalbeheer

Het kapitaal dat door de onderneming beheerd wordt, omvat het door aandeelhouders gestorte aandelenkapitaal en de opgebouwde algemene reserves.

Het kapitaalbeheer van de Enexis Groep is gericht op een financieel gezonde kapitaalstructuur en het behoud van een minimale A credit rating (A/A2 met stable outlook) voor Enexis Holding N.V. en Enexis B.V. Dit ter ondersteuning van de continuïteit van haar bedrijfsprocessen en het kunnen realiseren van geplande investeringen.

Daarbij wordt ernaar gestreefd om voor aandeelhouders de, door de Autoriteit Consument & Markt (ACM) vastgestelde, eigenvermogensvergoeding te realiseren, met inachtneming van de belangen van vreemd vermogen verschaffers en andere belanghebbenden ('Stakeholders') van de Enexis Groep.

Om de doelstelling van handhaving van minimaal een A credit rating en een financieel gezonde kapitaalstructuur te realiseren, worden de navolgende financiële kengetallen nagestreefd:

	Norm	Werkelijk 2017	Werkelijk 2016
FFO-rentedekking ¹⁾	≥ 3,5	9,9	8,1
FFO/netto rentedragende schulden ¹⁾	≥ 16%	25%	26%
Netto rentedragende schulden/(eigen vermogen + netto rentedragende schulden) ¹⁾	≤ 60%	37%	36%

¹ Zie definities in hoofdstuk Begrippenlijst.

De lange termijn credit rating van Enexis Holding N.V. en Enexis B.V. is in 2017 herbevestigd door beide rating agency's. De credit ratings afgegeven door Moody's en Standard & Poor's (S&P) bleven ongewijzigd op Aa3 met stable outlook respectievelijk A+ stable outlook. De lange termijn credit ratings eind 2017 van Aa3/A+ met stable outlook, voldoen ruimschoots aan de eisen van Enexis Holding N.V. en Enexis B.V. voor het behoud van een A rating-profiel.

De korte termijn credit rating van Enexis Holding N.V. is per ultimo 2017, P-1(Moody's) en A-1 (Standard and Poor's).

Door naleving van de financiële kengetallen en de handhaving van de credit rating-doelstelling wordt ruimschoots voldaan aan wettelijke verplichtingen (Besluit financieel beheer netbeheerders) inzake vermogensverhoudingen en kredietwaardigheid, alsmede aan de financiële convenanten uit bestaande financieringsovereenkomsten.

De Enexis Groep beheert haar kapitaalstructuur en past deze aan, met inachtneming van de nagestreefde minimale financiële kengetallen, aan veranderende economische omstandigheden en wettelijke of regulatorische verplichtingen. Ten behoeve van het handhaven of aanpassen van de kapitaalstructuur kan de Enexis Groep onder bepaalde voorwaarden haar dividendbeleid aanpassen, kapitaal uitkeren aan aandeelhouders, gebruikmaken van haar conversierecht of nieuwe aandelen uitgeven.

Concernfinanciering

Binnen de Enexis Groep is sprake van concernfinanciering, hetgeen betekent dat Enexis Holding N.V. de benodigde financiering voor de gehele Enexis Groep aantrekt in de externe kapitaal- en geldmarkt, alsmede, indien noodzakelijk, gebruik maakt van, met banken overeengekomen, kredietfaciliteiten.

De extern aangetrokken financiering wordt intercompany aan andere groepsmaatschappijen doorgeleend, via de bankrekeningen van de groepsmaatschappijen afgewikkeld en in de gezamenlijke cashpool opgenomen. Binnen de cashpool is er sprake van rente- en saldocompensatie ("Notional cashpooling"). De intercompany leningen en de cashpool structuur voldoen aan de wettelijke vereisten voor de concernfinanciering van netwerkbedrijven, waarbij de netbeheerder geen zekerheden mag stellen of aansprakelijkheid op zich neemt voor de financiering van niet-gereguleerde activiteiten.

Voor de financieringscondities en de rentetarieven van intercompany leningen wordt onderscheid gemaakt naar de gereguleerde activiteiten en de niet-gereguleerde activiteiten. Concernfinanciering voor gereguleerde activiteiten vindt plaats op basis van gelijkwaardige condities en rentetarieven, vergeleken met de extern aangetrokken financiering door Enexis Holding N.V., er vanuit gaande dat Enexis Holding N.V. en Enexis B.V., als netbeheerder met de gereguleerde activiteiten, beide een gelijke kredietwaardigheid/credit rating hebben. Concernfinanciering voor niet-gereguleerde activiteiten vindt plaats tegen condities en rentetarieven op at arm's length basis, hetgeen resulteert in een marktconforme kredietopslag bovenop de reguliere marktrente overeenkomend met het ingeschatte kredietrisico van de betreffende vennootschap.

Financiering van deelnemingen vindt eveneens plaats vanuit Enexis Holding N.V. tegen at arm's length condities en een per deelneming vastgestelde, marktconforme kredietopslag bovenop de reguliere marktrente.

Voor de rentetarieven binnen de gezamenlijke cashpool wordt eveneens onderscheid gemaakt naar gereguleerde en niet-gereguleerde activiteiten, door de inrichting van 2 sub-cashpools. De sub-cashpool gereguleerd omvat de bankrekeningen van de netbeheerder Enexis B.V. en de rente toerekening is gebaseerd op het met de bank overeengekomen rekening courant tarief. De sub-cashpool niet-gereguleerd omvat de bankrekeningen van de overige groepsmaatschappijen incl. Enexis Holding N.V., waarbij een marktconforme kredietopslag geldt boven op het banktarief.

De voordelen van de concern financiering worden toegerekend aan Enexis Holding N.V. en Enexis B.V.

31. INFORMATIE VERBONDEN PARTIJEN

Transacties met verbonden partijen vinden plaats tegen marktconforme prijzen en voorwaarden. Vorderingen en schulden ultimo boekjaar worden afgewikkeld tegen contante betalingen. Er zijn geen garanties ontvangen dan wel afgegeven betreffende de vorderingen en schulden van verbonden partijen. De waardecorrectie in verband met oninbaarheid is nihil.

In 2017 onderscheidde Enexis Holding N.V. als verbonden partijen de aandeelhouders, de daaraan gelieerde entiteiten, deelnemingen en topfunctionarissen. De aandelen van Enexis Holding N.V. worden gehouden door provincies en gemeenten.

Met de grootaandeelhouders (belang > 20%) hebben gedurende het jaar 2017, anders dan uit hoofde van reguliere activiteiten, voor EUR 1,7 miljoen aan inkooptransacties plaatsgevonden. Ultimo 2017 bedroeg het totaalbedrag aan schulden EUR 1,6 miljoen.

De door de aandeelhouders verstrekte aandeelhoudersleningen bedroegen per ultimo 2017 EUR 350 miljoen (2016: EUR 350 miljoen). De over deze leningen betaalde rentevergoedingen bedroegen in 2017 EUR 25 miljoen (2016: EUR 46 miljoen). De aan aandeelhouders betaalde dividenduitkering bedroeg EUR 104 miljoen (2016: EUR 112 miljoen).

Met aan aandeelhouders gelieerde entiteiten hebben geen transacties plaatsgevonden anders dan uit hoofde van reguliere bedrijfsactiviteiten.

Met eigen deelnemingen en participaties hebben voor EUR 4 miljoen (2016: EUR 5 miljoen) aan verkooptransacties en voor EUR 15 miljoen (2016: EUR 12 miljoen) aan inkooptransacties plaatsgevonden.

Ultimo 2017 bedroeg het totaalbedrag aan schulden aan eigen deelnemingen EUR 1 miljoen.

De door Enexis Holding N.V. aan deelnemingen verstrekte leningen bedroegen per ultimo 2017 EUR 14 miljoen (2016: EUR 11 miljoen). De door deelnemingen aan Enexis Holding N.V. verstrekte leningen bedroegen per ultimo 2017 EUR 12 miljoen (2016: EUR 12 miljoen).

De van deelnemingen ontvangen dividenden bedroegen in 2017 EUR 1 miljoen (2016: EUR 1 miljoen).

Onder key management beschouwen wij de leden van de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen. Transacties met key management hebben louter betrekking op beloningen. Voor de toelichting wordt verwezen naar noot 33. Beloning en Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector.

De niet in de consolidatie van Enexis Holding N.V. betrokken deelnemingen van Enexis Holding N.V. of de aan haar gelieerde entiteiten zijn hieronder weergegeven.

	Statutaire zetel	Aandeel Enexis Holding N.V. 31 december 2017	Aandeel Enexis Holding N.V. 31 december 2016	onderdeel van
ZEBRA Gasnetwerk B.V. ¹⁾	Bergen op Zoom	67%	67%	Enexis B.V.
Energie Data Services Nederland B.V.	Arnhem	23%	23%	Enexis B.V.
Ziut B.V. ²⁾	Arnhem	-	47%	Fudura B.V.

1 Deelnemingen worden niet in de consolidatie betrokken omdat er geen sprake is van beslissende zeggenschap (besluitvorming met meerderheid van 75%).

2 Op 8 september 2017 hebben Enexis en Alliander hun aandelen in Ziut B.V. verkocht en overgedragen aan SPIE Nederland.

32. NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE VERPLICHTINGEN EN ACTIVA

Huur, lease en inkoopverplichtingen

Ultimo 2017 is Enexis Holding N.V. door haar groepsmaatschappijen Enexis B.V., Enexis Personeel B.V., Enpuls B.V., Fudura B.V. en Enexis Vastgoed B.V. en Endinet groep B.V. inkoopverplichtingen (m.u.v. inkoop van materialen) aangegaan voor EUR 285 miljoen (2016: EUR 265 miljoen).

bedragen in miljoenen euro's	2017			2016		
	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar
Personenauto's (operationele lease)	13	22	2	13	23	2
Kantoorlocaties	18	52	4	20	57	7
ICT	52	34	1	33	8	2
Netverlies	47	38	0	56	41	0
Overig	0	1	2	0	1	2
Totaal	129	146	9	122	130	13

De nieuwe standaard IFRS 16 "Lease" betekent dat ook operationele leases en huurverplichtingen, die nu als niet uit de balans blijkende verplichting worden verantwoord in de balans verantwoord worden vanaf 2019. Dit resulteert in een balansverlenging van naar schatting EUR 32 miljoen tot EUR 201 miljoen (0,5 tot 2,5%).

Gerechtelijke procedures en juridische geschillen

Ultimo 2017 was Enexis Holding N.V. inclusief haar groepsmaatschappijen betrokken bij verschillende rechtszaken en juridische geschillen. Op basis van financieel risico zijn met betrekking tot de ontvangen claims voorzieningen getroffen of zijn verplichtingen verwerkt in de jaarrekening.

Afgegeven garanties

Enexis Holding N.V. heeft middels haar groepsmaatschappijen Enexis B.V., Enexis Personeel B.V., Fudura B.V., Enexis Vastgoed B.V., Enpuls B.V. en Endinet Groep B.V. in totaal voor EUR 6 miljoen garanties afgegeven ten behoeve van derden (2016: EUR 6 miljoen).

Bij de verkooptransactie van Ziut zijn aan SPIE garanties afgegeven. Het betreft Titel garanties, Fiscale garanties en waarborgen die zijn ontstaan in de periode voorafgaande aan de verkoop, waarbij aansprakelijkheid tot maximaal 7 jaar na transactiedatum is gelimiteerd en waarbij tevens drempelbedragen zijn overeengekomen.

33. BELONING EN WET NORMERING BEZOLDIGING TOPFUNCTIONARISSEN PUBLIEKE EN SEMIPUBLIEKE SECTOR (WNT)

Op 1 januari 2013 is de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) in werking getreden. Op 1 januari 2015 is voor topfunctionarissen de Wet verlaging bezoldigingsmaximum WNT in werking getreden. Ingaande 1 januari 2015 bedraagt daarmee het wettelijk bezoldigingsmaximum op grond van de WNT voor topfunctionarissen 100% van de bezoldiging van een minister.

In 2017 komt het maximum van de WNT neer op een bedrag van EUR 181.000. Dit maximum wordt jaarlijks per ministeriële regeling aangepast. In 2014, vóór de inwerkingtreding op 1 januari 2015 van de Wet verlaging bezoldigingsmaximum WNT, was dat maximum bedrag

EUR 230.474 op basis van 130% van de bezoldiging van een minister. Voor topfunctionaris-toezichthouders (voorzitter en leden van de Raad van Commissarissen) geldt ook een bezoldigingsmaximum. Het maximum voor de leden is in 2017 10% en voor de voorzitter 15% van het geldende bezoldigingsmaximum volgens de WNT.

Overgangsrecht voorziet erin dat een ontstane overschrijding van het maximum bij een topfunctionaris gedurende een overgangperiode is toegestaan.

Beloningsbeleid topfunctionarissen

De WNT is van toepassing op Enexis B.V. De netbeheerder Enexis B.V. is een dochtermaatschappij van Enexis Holding N.V. De leden van de Raad van Bestuur van Enexis Holding N.V. zijn als natuurlijke persoon en statutaire directie verantwoordelijk voor de directievoering van de netbeheerder Enexis B.V.; de leden van de Raad van Bestuur en de leden van de Raad van Commissarissen van Enexis Holding N.V. zijn daarmee topfunctionaris in de zin van de WNT. Het overgangsrecht is van toepassing op de topfunctionarissen van Enexis B.V. Volgens dit overgangsrecht zal voor de leden van de Raad van Bestuur tot en met 2018 de huidige bezoldiging worden gerespecteerd en dan in drie jaar worden afgebouwd, zodat met ingang van 2022 de norm van 100% van de bezoldiging van een minister zal zijn bereikt. Enexis B.V. voldoet daarmee in 2017 aan de bepalingen van de WNT.

Beloningsbeleid overige (niet-top)functionarissen

Directieleden bij Enexis geven leiding aan het eigen bedrijfsonderdeel en zijn in die hoedanigheid geen topfunctionaris (in de zin van de WNT). Het beleid en de beloning van de directieleden bij Enexis passen wel binnen de WNT-kaders die op 1 januari 2013 in werking zijn getreden. In verband met de verlaagde norm per 1 januari 2015 tot 100% van de bezoldiging van een minister is de bezoldiging van enkele functionarissen hoger dan de verlaagde WNT-norm van EUR 181.000 voor 2017.

Beloning topfunctionarissen (Raad van Bestuur en Raad van Commissarissen)

De beloning aan de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen bedroeg in 2017 EUR 0,56 miljoen (2016: EUR 0,56 miljoen).

Beloningsbeleid Raad van Bestuur

Het beloningsbeleid voor de Raad van Bestuur van Enexis Holding N.V. is op 5 december 2012 door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders vastgesteld en in werking getreden op 1 januari 2013.

Aangezien het bezoldigingsniveau van functies met vergelijkbare complexiteit en maatschappelijke impact ruim boven de absoluut gemaximeerde norm van de WNT is gelegen, is besloten de beloning voor de Raad van Bestuur van Enexis vast te stellen op het niveau dat maximaal is toegestaan door de WNT. In het beloningsbeleid voor de Raad van Bestuur is geen variabele beloning opgenomen.

Pensioenregeling

De leden van de Raad van Bestuur nemen deel in de pensioenregeling zoals die is ondergebracht bij de Stichting Pensioenfonds ABP, in overeenstemming met het voor de werknemers en leden van de Raad van Bestuur van Enexis geldende pensioenreglement. De leden van de Raad van Bestuur zijn een eigen bijdrage verschuldigd voor deelname aan de pensioenregeling.

Overige arbeidsvoorwaarden

Als uitgangspunt geldt dat de collectieve arbeidsovereenkomst Netwerkbedrijven van de Energie- en Nutsbedrijven (ENb) en de collectieve arbeidsovereenkomst van Enexis Personeel B.V., die beide van toepassing zijn voor het personeel werkzaam bij Enexis, ook voor de Raad van Bestuur gelden, echter telkens met inachtneming van de bepalingen in de WNT. Relevante arbeidsvoorwaarden voortvloeiend uit de collectieve arbeidsvoorwaarden geldend voor het personeel binnen Enexis worden derhalve, indien en voor zover passend binnen de WNT, meegenomen in de beloning van de Raad van Bestuur. Leden van de Raad van Bestuur hebben recht op vakantieverlofdagen volgens de bepalingen in de collectieve arbeidsovereenkomst Netwerkbedrijven ENb.

Het beleid is er voor het overige op gericht een marktconform pakket aan te bieden, bestaande uit een vaste netto onkostenvergoeding die zal zijn gemaximeerd volgens fiscaal toegestane regels, een bedrijfsauto die aan duurzaamheidseisen voldoet, een ongevalverzekering, een arbeidsongeschiktheidsregeling en een bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering.

Er zijn geen leningen of voorschotten verstrekt aan de leden van de Raad van Bestuur.

Arbeidsovereenkomsten

Met beide leden van de Raad van Bestuur is, volgens het eind 2012 vastgestelde beloningsbeleid, een contract voor onbepaalde tijd aangegaan. Dit beleid wijkt af van de richtlijnen in de Corporate Governance Code van 2016. De Raad van Commissarissen ziet geen aanleiding een beleid te volgen waarin contracten voor bepaalde tijd worden afgesloten. Een beleid met arbeidsovereenkomsten voor onbepaalde tijd voldoet; er zijn voldoende mogelijkheden om maatregelen te treffen in geval van niet-functionerende leden van de Raad van Bestuur. De vergoeding bij ontslag in geval van niet-functioneren wordt bepaald op basis van een rechterlijke uitspraak.

Anticiperend op nieuwe energiewetgeving (wet voortgang energietransitie) is per 1 januari 2017 Enexis Personeel B.V. opgericht; deze dochtermaatschappij van Enexis Holding N.V. dient als werkgever van de leden van de Raad van Bestuur; evenals voor het personeel dat werkzaam is voor de netbeheerder is op 1 januari 2017 de arbeidsovereenkomst van de leden van de Raad van Bestuur overgegaan van Enexis B.V. naar Enexis Personeel B.V.

Beloning Raad van Bestuur 2017

Jaarlijks stelt de Raad van Commissarissen de individuele beloning van de leden van de Raad van Bestuur vast op basis van het geldende beloningsbeleid. De hiernavolgende tabel toont de ontwikkeling van de beloning van de leden van de Raad van Bestuur. De tabel volgt de beloningscomponenten zoals vermeld in de WNT.

bedragen in euro's	2017	2016
M. Blacquièrè		
Basissalaris (salaris inclusief vakantietoeslag)	187.340	187.340
Toelage pensioen ¹⁾	11.642	11.642
Algemene kostenvergoeding ²⁾	12.582	15.034
Pensioenkosten ³⁾	18.909	16.458
Subtotaal ⁴⁾	230.474	230.474
P. Vermaat		
Basissalaris (salaris inclusief vakantietoeslag)	187.340	187.340
Toelage pensioen ¹⁾	11.642	11.642
Algemene kostenvergoeding ²⁾	12.582	15.034
Pensioenkosten ³⁾	18.909	16.458
Subtotaal ⁴⁾	230.474	230.474
Totaal	460.948	460.948

- 1 Het bedrag van EUR 11.642 (EUR 970,20 bruto per maand) is per 1 januari 2015 toegekend in verband met de aftopping van de pensioenopbouw boven EUR 100.000.
- 2 De toekenning van een belastbaar vergoedingsbedrag voor algemene kosten is bepaald op EUR 12.582. Dat kan met het oog op de ruimte die is ontstaan door de lagere pensioenkosten als gevolg van de aftopping van de pensioenopbouw boven EUR 100.000.
- 3 Betreft werkgeverslasten pensioenregeling zoals in rekening gebracht door het pensioenfonds; de bijdrage van de bestuurder is niet meegenomen.
- 4 Het bedrag dat is gepresenteerd bij Subtotaal is het bedrag dat vanaf 2015 volgens het overgangsregime van de WNT gedurende vier jaar kan worden gehanteerd. Dit bedrag van EUR 230.474 was de maximum WNT norm volgens het WNT regime in 2014.

Naast bovenstaande beloning ontvangen de leden van de Raad van Bestuur een vaste onbelaste kostenvergoeding op jaarbasis van EUR 3.600 voor de voorzitter en EUR 3.300 voor de CFO. De sociale lasten die de werkgever wettelijk verplicht is af te dragen (in 2017 EUR 7.566 voor zowel de voorzitter als de CFO; dit was in 2016 EUR 7.387) zijn in bovenstaande tabel niet meegenomen; de sociale lasten tellen niet mee voor de WNT.

Beloning Raad van Commissarissen 2017

De Algemene Vergadering van Aandeelhouders heeft het beloningsbeleid voor de leden van de Raad van Commissarissen op 18 april 2016 vastgesteld. Dit beloningsbeleid voor de leden van de Raad van Commissarissen is vastgesteld conform het maximum van de WNT. Vanaf 18 april 2016 is dit beloningsbeleid van toepassing op alle leden van de Raad van Commissarissen van Enexis Holding N.V. en worden alle commissarissen beloond volgens de WNT-normen.

De WNT maximeert de bezoldiging van het hoogste toezichthoudende orgaan tot 10% voor de leden en 15% voor de voorzitter van de maximale bezoldiging zoals die voor Enexis B.V. geldt. Dit betekent voor het jaar 2017 dat het maximum voor de voorzitter van de RvC op jaarbasis EUR 27.150 bedraagt (15% van EUR 181.000) en voor de leden van de RvC op jaarbasis EUR 18.100 (10% van EUR 181.000). Jaarlijks worden deze bedragen aangepast volgens de geïndexeerde beloning in de WNT-regelgeving.

In onderstaande tabel wordt inzicht gegeven in de ontwikkeling van de beloning van de individuele leden van de Raad van Commissarissen.

bedragen in euro's	Betaalde beloning 2017	Betaalde beloning 2016
D.D.P. Bosscher ¹⁾	-	9.306
M.A.E. Calon	18.100	19.279
Mevr. M.E.J. Caubo	18.100	17.892
J.F.M. van Dijk ²⁾	18.100	12.574
R. de Jong ³⁾	-	6.917
P.W. Moerland ⁴⁾	27.150	24.187
Mevr. C.M. Velthuis ⁵⁾	18.100	12.574
Totaal	99.550	102.729

1 De heer Bosscher is volgens schema afgetreden als commissaris van Enexis Holding N.V. per 18 april 2016. De vermelde beloning in de kolom 2016 is tijdsevenredig.

2 De heer van Dijk is per 18 april 2016 aangetreden als commissaris van Enexis Holding N.V. De vermelde beloning in de kolom 2016 is tijdsevenredig.

3 De heer de Jong is volgens schema afgetreden als commissaris van Enexis Holding N.V. per 18 april 2016. De vermelde beloning in de kolom 2016 is tijdsevenredig.

4 De heer Moerland is vanaf 18 april 2016 voorzitter van de Raad van Commissarissen van Enexis Holding N.V.

5 Mevrouw Velthuis is per 18 april 2016 aangetreden als commissaris van Enexis Holding N.V. De vermelde beloning in de kolom 2016 is tijdsevenredig.

Naast bovenstaande beloning ontvangen de leden van de Raad van Commissarissen een vaste onbelaste kostenvergoeding op jaarbasis van EUR 2.000 voor de voorzitter en EUR 1.500 voor de leden van de Raad van Commissarissen.

Publicatie op grond van de WNT

Overeenkomstig de publicatieplicht van de WNT dient de bezoldiging van reguliere functionarissen van netbeheerder Enexis B.V., niet zijnde topfunctionarissen, gepubliceerd te worden indien de bezoldiging meer bedraagt dan het geldende bezoldigingsmaximum van de WNT; voor 2017 is het bezoldigingsmaximum van de WNT een bedrag van EUR 181.000. De publicatie van de reguliere functionarissen die werkzaam zijn voor de netbeheerder Enexis B.V. vindt plaats op functienaam en is in het schema hierna weergegeven.

De reguliere functionarissen bij Enexis die werkzaam zijn voor de niet-gereguleerde activiteiten (Enpuls B.V. en Fudura B.V.) zijn niet meegenomen in de publicatie.

Conform Enexis-beleid heeft geen enkele functionaris in dienst van een Enexis-entiteit over 2017 een bezoldiging genoten die hoger is dan de gemaximeerde norm van het oude WNT-regime uit 2014 (EUR 230.474).

Bedragen in euro's	Deeltijd factor	Beloning ¹⁾	Kosten vergoeding ²⁾	Pensioen lasten ³⁾	Eenmalige pensioen bedrag 2017 en 2016 ⁴⁾	Totaal 2017 en 2016 ⁵⁾	
Directeur lijnafdeling	1,0	180.266	21.845	18.000	-	220.111	2017
		128.761	25.400	14.773	-	168.934	2016
Directeur stafafdeling	1,0	187.532	13.046	18.473	11.223	230.274	2017
		186.348	-	16.067	27.972	230.387	2016
Directeur stafafdeling	1,0	172.197	19.730	18.473	-	210.400	2017
		172.197	16.106	16.067	26.083	230.453	2016
Directeur lijnafdeling	1,0	173.226	3.483	18.063	-	194.772	2017
		165.756	4.488	15.415	-	185.659	2016
Directeur stafafdeling	1,0	171.749	-	18.421	-	190.170	2017
		169.364	425	16.014	22.054	207.857	2016
Directeur lijnafdeling ⁶⁾	1,0	168.355	-2.579	18.051	-	183.827	2017
		161.746	-	15.475	27.119	204.340	2016
Manager stafafdeling	1,0	156.103	33.827	17.533	-	207.463	2017
		152.511	23.341	15.249	4.319	195.420	2016
Adviseur stafafdeling	1,0	159.440	22.439	17.811	-	199.690	2017
		161.795	15.393	15.613	35.946	228.747	2016
Manager lijnafdeling	1,0	147.727	21.887	17.217	-	186.831	2017
		138.613	24.786	14.962	-	178.361	2016
Manager stafafdeling	1,0	175.754	17.246	18.089	10.934	222.023	2017
		175.098	14.952	15.750	24.671	230.471	2016

1 Bij de component 'Beloning' is meegenomen het bruto salaris (inclusief een eventuele garantietoelage salaris), de vakantie-uitkering, de bijtelling voor de auto van de zaak en het zogeheten budget eenmalig (variabele beloning en eenmalige uitkeringen in verband met cao-maatregelen).

2 Bij de component 'Kostenvergoeding' is meegenomen de representatievergoeding, de werkgeversbijdragen Zilveren Kruis Achmea en Aanvullend invaliditeitspensioen, budget maandelijks, budget verlof en flexbudget.

3 De component 'Pensioenlasten' betreft de werkgeverslasten voor de pensioenregeling zoals in rekening gebracht door het pensioenfonds; de bijdrage van de functionaris zelf is niet meegenomen.

4 In verband met de aftopping van de pensioenopbouw boven EUR 100.000 heeft de Raad van Bestuur in 2015 besloten om aan de belanghebbenden een tegemoetkoming toe te kennen. In beginsel was het bedrag een eenmalige betaling ineens tenzij door het uitbetalen van dit bedrag de WNT norm werd overschreden; in dat geval is het restant nog in 2016 en 2017 uitgekeerd. In 2017 zijn de laatste betalingen gedaan.

5 Bij de kolom 'Totaal 2017 en 2016' is het totaalbedrag van de bezoldiging zoals bedoeld in de WNT opgenomen, zowel voor het jaar 2017 als voor het jaar 2016.

6 Functionaris heeft voor een bedrag van EUR 2.579 extra verlofuren aangekocht.

34. GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

Hiervoor wordt verwezen naar noot 54. Gebeurtenissen na balansdatum.

ENKELVOUDIGE JAARREKENING 2017

ENKELVOUDIGE WINST-EN-VERLIESREKENING

bedragen in miljoenen euro's	Noot	2017	2016
Resultaat deelnemingen in groepsmaatschappijen	35	211	210
Financiële baten	36	56	69
Financiële lasten	36	61	74
Financiële baten en lasten		-5	-5
Resultaat vóór belastingen		206	205
Belastingen	37	-1	-2
Resultaat na belastingen		207	207
Gemiddeld aantal aandelen in boekjaar		149.682.196	149.682.196
Winst per aandeel ¹⁾		1,38	1,38

¹ In euro's, verwatering van winsten is niet van toepassing.

ENKELVOUDIGE BALANS

(VOOR VOORSTEL WINSTBESTEMMING)

bedragen in miljoenen euro's	Noot	31 december 2017	31 december 2016
Activa			
Deelnemingen in groepsmaatschappijen	38	4.235	4.048
Overige financiële vaste activa	39	1.729	1.735
Vaste activa		5.964	5.783
Vorderingen	40	133	156
Winstbelasting	41	14	15
Overige financiële activa (kortlopend)	42	10	59
Liquide middelen	43	263	124
Vlottende activa		420	354
Totaal activa		6.384	6.137

bedragen in miljoenen euro's	Noot	31 december 2017	31 december 2016
Passiva			
Geplaatst en gestort aandelenkapitaal		150	150
Agioreserve		2.436	2.436
Algemene reserve		1.017	914
Hedgereserve		-2	-3
Resultaat van het boekjaar		207	207
Eigen vermogen	44	3.808	3.704
Rentedragende verplichtingen (langlopend)	45	2.138	2.141
Latente belastingen	46	293	237
Langlopende verplichtingen		2.431	2.378
Handelsschulden en overige te betalen posten	47	27	28
Rentedragende verplichtingen (kortlopend)	48	105	27
Voorziening deelneming (kortlopend)	49	13	0
Kortlopende verplichtingen		145	55
Totaal passiva		6.384	6.137

TOELICHTINGEN OP DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING

GRONDSLAGEN VOOR DE FINANCIËLE VERSLAGGEVING

De enkelvoudige jaarrekening van Enexis Holding N.V. is opgesteld volgens de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW. De gebruikte waarderingsgrondslagen zijn dezelfde als die welke gebruikt worden voor de geconsolideerde jaarrekening volgens de bepalingen van artikel 362 lid 8 Titel 9 Boek 2 BW, waarbij investeringen in groepsmaatschappijen worden verantwoord tegen de equity-methode van de activa.

De enkelvoudige jaarrekening van Enexis Holding N.V. bevat de enkelvoudige winst-en-verliesrekening, het enkelvoudig overzicht van het totaalresultaat en de enkelvoudige balans. De toelichtingen bij de in de enkelvoudige jaarrekening opgenomen financiële overzichten maken integraal deel uit van de enkelvoudige jaarrekening van Enexis Holding N.V.

Enexis Holding N.V. is een naamloze vennootschap. Van de aandelen van Enexis wordt ca. 76% gehouden door 5 Nederlandse provincies en ca. 24% door 99 gemeenten.

De waardering van de in de consolidatie betrokken partijen vindt plaats volgens de equity-methode die is gebaseerd op de grondslagen van de geconsolideerde jaarrekening. Hierbij wordt het economisch belang aanvankelijk gewaardeerd tegen kostprijs, waarbij de boekwaarde na eerste opname wordt verhoogd of verlaagd met het aandeel in het resultaat. Ontvangen dividenden worden op de boekwaarde in mindering gebracht.

De functionele valuta van Enexis Holding N.V. is de euro. Alle bedragen zijn, tenzij anders vermeld, opgenomen in miljoenen euro's. Voor de grondslagen verwijzen wij naar de grondslagen voor de financiële verslaggeving van de geconsolideerde jaarrekening.

NOTEN BIJ DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING

35. RESULTAAT DEELNEMINGEN IN GROEPSMAATSCHAPPIJEN

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Enexis B.V.	203	175
Fudura B.V.	24	16
Enexis Vastgoed B.V.	-1	-1
Enexis Personeel B.V.	0	-
Endinet Groep B.V.	-1	20
Enpuls B.V.	-14	-
Totaal	211	210

De in 2016 verworven Endinet Groep B.V. bestaat uit de entiteiten Endinet B.V., Endinet Infra Bedrijfsvoering B.V. en Endinet Infra Ontwikkeling. Per 20 juni 2017 zijn de niet-gereguleerde activiteiten afgesplitst van Endinet B.V. en ondergebracht bij Fudura B.V. Vervolgens hebben fusies plaatsgevonden waarbij Endinet B.V. en Endinet Infra Bedrijfsvoering B.V. zijn gefuseerd met Enexis B.V. en Endinet Infra Ontwikkeling is gefuseerd met Fudura B.V. Genoemde Endinet entiteiten zijn daarbij verdwenen.

Enexis Personeel B.V. en Enpuls B.V. zijn in 2016 opgericht en met ingang van 2017 operationeel.

36. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

De rentebaten en -lasten worden op basis van tijdsevenredigheid toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben, onder toepassing van de effectieve rentemethode. Aan investeringsprojecten waarvan de geschatte looptijd langer dan 12 maanden is, wordt bouwrente toegerekend. Indien hedge accounting wordt toegepast, wordt het ineffektieve gedeelte van derivaten direct verantwoord in de winst-en-verliesrekening onder de financiële baten en lasten.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Rentebaten	56	69
Totaal financiële baten	56	69
Overige rentelasten	61	74
Totaal financiële lasten	61	74
Financiële baten en lasten	-5	-5

De rentebaten betreffen de rente inzake de aandeelhouderslening en een deel van de obligatieleningen die volledig en tegen dezelfde condities zijn doorgeleend aan Enexis B.V. De in 2015 uitgegeven obligatielening van EUR 500 miljoen is niet doorgeleend aan Enexis B.V. en is grotendeels aangewend voor de acquisitie van Endinet Groep B.V. in 2016, waarbij EUR 359 miljoen is voldaan middels liquiditeiten. De overige rentelasten betreffen de rentekosten over de door de aandeelhouders verstrekte en nog niet afgeloste lening, alsmede de rentekosten over de uitgegeven obligatieleningen.

37. BELASTINGEN

De belasting over het resultaat over de verslagperiode omvat de over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare winstbelastingen en uitgestelde winstbelastingen.

Belastingen worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening behalve voor zover zij betrekking hebben op posten die rechtstreeks zijn opgenomen in het eigen vermogen.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Winstbelasting	-1	-2
Totaal winstbelasting	-1	-2

Enexis Holding N.V. is hoofd van de fiscale eenheid en in die hoedanigheid hoofdelijk aansprakelijk voor de verplichtingen van de in de fiscale eenheid opgenomen entiteiten.

De bedrijfsactiviteiten van Enexis Holding N.V. zijn onderworpen aan winstbelasting. De te betalen vennootschapsbelasting wordt berekend en vereffend met de onderliggende entiteiten op basis van commerciële resultaten, rekening houdende met de geldende vrijstellingen.

38. DEELNEMINGEN IN GROEPSMAATSCHAPPIJEN

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Enexis B.V.	4.030	3.265
Fudura B.V.	114	55
Enexis Vastgoed B.V.	14	14
Endinet Groep B.V.	77	714
Enexis Personeel B.V.	0	0
Enpuls B.V.	0	0
Saldo per 31 december	4.235	4.048

Het verloop van de deelnemingen in groepsmaatschappijen is als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Stand per 1 januari	4.048	3.584
Door acquisitie verworven ¹⁾	0	694
Resultaten over het jaar	211	210
Door verkoop afgestoten	0	-323
Ontvangen dividenden	-87	-117
Fusies en afsplitsingen ²⁾	50	0
Naar voorziening deelneming ³⁾	13	0
Saldo per 31 december	4.235	4.048

¹ De groepsmaatschappij Enexis B.V. heeft per 1 juli 2017 N.V. Stedin Netten Weert door aankoop verkregen en gelijktijdig volledig geïntegreerd.

² De belastinglatenties van de door fusie overgedragen activa en passiva van Endinet Groep B.V. zijn naar de Holding overgeheveld.

³ Een voorziening is gevormd voor de negatieve vermogenswaarde van Enpuls B.V. als gevolg van het negatieve resultaat 2017.

De deelnemingen Enexis Personeel B.V. en Enpuls B.V. zijn in 2016 opgericht en per 1 januari 2017 operationeel.

De in 2016 verworven Endinet Groep B.V. bestaat uit de entiteiten Endinet B.V., Endinet Infra Bedrijfsvoering B.V. en Endinet Infra Ontwikkeling. Per 20 juni 2017 zijn de niet-gereguleerde activiteiten afgesplitst van Endinet B.V. en ondergebracht bij Fudura B.V. Vervolgens hebben fusies plaatsgevonden waarbij Endinet B.V. en Endinet Infra Bedrijfsvoering B.V. zijn gefuseerd met Enexis B.V. en Endinet Infra Ontwikkeling is gefuseerd met Fudura B.V. Genoemde Endinet entiteiten zijn daarbij verdwenen.

Aan dividend over 2016 is in 2017 EUR 87 miljoen van Enexis B.V. ontvangen.

Voor verdere informatie over de deelnemingen in groepsmaatschappijen wordt verwezen naar noot 52. Deelnemingen en joint ventures.

39. OVERIGE FINANCIËLE VASTE ACTIVA

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Leningen aan groepsmaatschappijen	1.720	1.726
Leningen aan participaties	9	9
Totaal	1.729	1.735

De voorwaarden zoals gesteld in de huidige financiering vereisen dat er geen contractuele noch een structurele achterstelling van bestaande leningen ten opzichte van nieuwe externe financiering ontstaat. Om 'structural subordination' te voorkomen wordt externe financiering aangegaan door Enexis Holding N.V. Vanuit deze vennootschap worden de voor de bedrijfsvoering of investeringen in de energienetten van Enexis benodigde middelen doorgeleend aan Enexis B.V. in een back-to-back-lening onder gelijke condities. Voor de relevante condities wordt verwezen naar noot 30. Financieringsbeleid en risico's financiële instrumenten. Enkele externe leningen met een beperkte omvang, oorspronkelijk overgenomen van Essent, hebben van oudsher Enexis B.V. als contractpartij en zijn in de financieringsdocumentatie als uitzondering geaccepteerd.

bedragen in miljoenen euro's	Leningen aan groepsmaatschappijen	Leningen aan participaties	Totaal 2017
Stand per 1 januari 2017	1.733	11	1.744
Nieuwe leningen	0	6	6
Aflossingen	6	5	11
Stand per 31 december 2017	1.727	12	1.739
Af: kortlopend deel	7	3	10
Totaal langlopend deel	1.720	9	1.729

40. VORDERINGEN

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Vorderingen op groepsmaatschappijen	113	135
Te vorderen rente op groepsmaatschappijen	20	20
Totaal	133	156

De vorderingen op groepsmaatschappijen hebben met name betrekking op de afwikkeling van de af te dragen vennootschapsbelasting. Vereffening van belastingposities vindt via Enexis Holding N.V. plaats uit hoofde van haar positie als hoofd van de fiscale eenheid.

De post te vorderen rente heeft betrekking op de van Enexis B.V. te ontvangen rentevergoeding.

41. WINSTBELASTING

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Vooruitbetaalde bedragen	14	15
Totaal	14	15

Voor winstbelasting wordt verwezen naar noot 11. Winstbelasting.

42. OVERIGE FINANCIËLE ACTIVA (KORTLOPEND)

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Verstrekke leningen aan groepsmaatschappijen	7	7
Verstrekke leningen aan participaties	3	2
Kortlopende deposito's	0	50
Totaal	10	59

De verstrekke leningen aan participaties hebben betrekking op leningen aan EDSN B.V.

De verstrekke leningen aan groepsmaatschappijen hebben betrekking op het kortlopend deel van de aan Fudura B.V. en Enexis Vastgoed B.V. verstrekke leningen.

43. LIQUIDE MIDDELEN

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen reële waarde, normaliter gelijk aan de nominale waarde. Onder de liquide middelen worden louter de direct opeisbare liquide middelen opgenomen. Niet direct opeisbare liquide middelen worden, afhankelijk van de geldende looptijden en condities, opgenomen onder de overige financiële activa (kortlopend).

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Bank- en kassaldi	263	124
Totaal	263	124

44. EIGEN VERMOGEN

Er is geen wettelijke reserve opgenomen voor het cumulatief resultaat uit minderheidsdeelnemingen omdat dit resultaat, voor zover niet uitgekeerd, nihil is. Voor verdere toelichting wordt verwezen naar noot 21. Eigen vermogen.

45. RENTEDRAGENDE VERPLICHTINGEN (LANGLOPEND)

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Beursgenoteerde obligatieleningen	1.786	1.783
Aandeelhouderslening met conditioneel conversierecht tot omzetting in eigen vermogen (tranche D)	350	350
Onderhandse leningen	2	3
Langlopend deel overeenkomsten perpetuele lening	0	5
Totaal	2.138	2.141

Ingevolge de Aanwijzing van de minister van Economische Zaken dient in het kader van de splitsing een gedeelte van de aandeelhoudersleningen ten bedrage van EUR 350 miljoen in geval van een structureel vermogenstekort converteerbaar te zijn in eigen vermogen. Voor deze lening geldt een rentepercentage van 7,2% en is de resterende looptijd 1,8 jaar.

Voor de conversievoorwaarden aan deze lening alsmede voor de voor de overige leningen van belang zijnde informatie wordt verwezen naar noot 30. Financieringsbeleid en risico's financiële instrumenten.

De beursgenoteerde obligatieleningen bedragen tezamen EUR 1.800 miljoen nominaal; onder aftrek van de aan deze leningen gerelateerde te amortiseren kosten, resteert een waarde van EUR 1.786 miljoen.

46. LATENTE BELASTINGEN

Omdat de deelnemingen in groepsmaatschappijen op basis van het commerciële resultaat worden afgewikkeld, worden de latenties op holdingniveau vastgesteld en als belastingen gepresenteerd. De aanwezige latenties hebben betrekking op verschillen tussen de commerciële en fiscale waardering van materiële vaste activa en personeelsgerelateerde voorzieningen. Daarnaast hebben de latente belastingen betrekking op niet-gerealiseerde resultaten van derivatentransacties die via het overige totaalresultaat als hedgereserve zijn gevormd en de verplichting uit hoofde van de vaststellingsovereenkomsten voor de aflossing van de perpetuele lening. De waardering van de belastinglatenties vindt plaats tegen nominale waarde tegen het ultimo jaar geldende tarief voor de vennootschapsbelasting.

Saldering van uitgestelde belastingvorderingen en uitgestelde belastingschulden vindt uitsluitend plaats indien er sprake is van een formeel recht tot saldering, verband houdend met winstbelastingen die door dezelfde belastingautoriteit worden geheven, en de onderneming het voornemen heeft tot gelijktijdige verrekening van latente belastingen. Latente belastingen worden opgenomen tegen de nominale waarde.

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Latente belastingen	293	237
Totaal	293	237

47. HANDELSSCHULDEN EN OVERIGE TE BETALEN POSTEN

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Te betalen rentekosten	22	20
Overige kortlopende verplichtingen	5	8
Totaal	27	28

De te betalen rentekosten betreffen de per ultimo jaar te betalen rentevergoedingen op enerzijds de door aandeelhouders verstrekte leningen en anderzijds de obligaties uitgegeven onder het EMTN-programma.

48. RENTEDRAGENDE VERPLICHTINGEN (KORTLOPEND)

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Euro Commercial Paper Leningen	100	0
Overeenkomsten aflossing perpetuele lening	5	5
Opgenomen leningen groepsmaatschappijen	0	22
Totaal	105	27

Voor een nadere toelichting op de afwikkeling van de perpetuele lening wordt verwezen naar noot 22. Rentedragende verplichtingen (langlopend).

De opgenomen leningen van groepsmaatschappijen in 2016 hadden betrekking op een lening van EUR 22 miljoen van Endinet Groep B.V.

Ultimo 2017 staat een bedrag van EUR 100 miljoen aan kortlopende leningen uit onder het Euro Commercial Paper programma.

49. VOORZIENING DEELNEMING

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Voorziening deelneming Enpuls	13	0
Totaal	13	0

De voorziening is gevormd voor de negatieve deelnemingswaarde van Enpuls B.V. dat is veroorzaakt door het negatieve resultaat in 2017 van EUR 13 miljoen. In 2018 zal de kapitaalstructuur van Enpuls B.V. worden herzien.

50. INFORMATIE VERBONDEN PARTIJEN

Transacties met verbonden partijen vinden plaats tegen marktconforme prijzen en voorwaarden. Vorderingen en schulden ultimo boekjaar worden normaal gesproken afgewikkeld tegen contante betalingen. Er zijn geen garanties ontvangen dan wel afgegeven betreffende de vorderingen en schulden van verbonden partijen. De waardecorrectie in verband met oninbaarheid is nihil.

Door aandeelhouders verstrekte aandeelhoudersleningen en de vaststellingsovereenkomsten bedroegen per ultimo 2017 EUR 350 miljoen (2016: EUR 350 miljoen). De over de aandeelhoudersleningen en over de in 2017 van Enexis B.V. aan de holding overgedragen

perpetuele lening betaalde rentevergoedingen bedroegen in 2017 EUR 25 miljoen (2016: EUR 46 miljoen). De aan aandeelhouders betaalde dividenduitkering bedroeg EUR 104 miljoen (2016: EUR 112 miljoen).

De aan groepsmaatschappijen verstrekte leningen bedroegen per ultimo 2017 EUR 1.726 miljoen (2016: EUR 1.733 miljoen). De aan participaties verstrekte leningen bedroegen per ultimo 2017 EUR 13 miljoen (2016: EUR 10 miljoen).

51. BELONING RAAD VAN BESTUUR EN RAAD VAN COMMISSARISEN

Beloning Raad van Bestuur

Voor nadere toelichting wordt verwezen naar noot 33. Beloning en Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) van de geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V.

Beloning Raad van Commissarissen

Voor nadere toelichting wordt verwezen naar noot 33. Beloning en Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) van de geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V.

52. DEELNEMINGEN EN JOINT VENTURES

Deelnemingen

De waardering van economische belangen die niet in de consolidatie worden betrokken, vindt plaats op basis van de equity-methode gebaseerd op de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling van Enexis Holding N.V. Volgens deze methode wordt het economisch belang aanvankelijk op kostprijs gewaardeerd, waarbij de boekwaarde na eerste opname wordt verhoogd of verlaagd met het aandeel van Enexis Holding N.V. in het resultaat. Ontvangen dividenden worden op de boekwaarde in mindering gebracht.

Bij een deelnemingswaarde van nihil worden verliezen op deelnemingen verwerkt tot het bedrag van de netto-investering in de deelneming. In deze netto-investering zijn ook leningen begrepen die aan deelnemingen zijn verstrekt, voor zover deze feitelijk deel uitmaken van de netto-investering. Voor het aandeel in verdere verliezen wordt uitsluitend een voorziening opgenomen indien en voor zover op grond van juridische verplichtingen wordt ingestaan voor de schulden van de deelneming.

Bij mogelijke impairment van deelnemingen wordt verwezen naar de verwerkingswijze zoals opgenomen in de paragraaf 'Bijzondere waardeverminderingen' in de 'Grondslagen voor de financiële verslaggeving'.

Joint arrangements

De financiële gegevens van entiteiten die als joint arrangement kwalificeren worden onderscheiden in joint ventures en joint operations, afhankelijk van de wettelijke en contractuele rechten en plichten die iedere investeerder heeft bedongen. De bestaande contractuele overeenkomsten kwalificeren alle als joint ventures. Joint ventures zijn entiteiten waarin Enexis, tezamen met één of meer andere investeerders, gezamenlijke zeggenschap heeft. Deze worden gewaardeerd op basis van de equity-methode.

	Statutaire zetel	Aandeel Enexis Holding N.V.	Aandeel Enexis Holding N.V.	403-verklaring
		31-12-2017	31-12-2016	
Groepsmaatschappijen				
Enexis B.V. ¹⁾	Rosmalen	100%	100%	Enexis Holding N.V. ja
Enexis Personeel B.V.	s-Hertogenbosch	100%	100%	Enexis Holding N.V. ja
Endinet Groep B.V.	Eindhoven	100%	100%	Enexis Holding N.V. ja
Enpuls B.V.	s-Hertogenbosch	100%	100%	Enexis Holding N.V. ja
Fudura B.V. ²⁾	Rosmalen	100%	100%	Enexis Holding N.V. ja
Enexis Vastgoed B.V. ³⁾	Rosmalen	100%	100%	Enexis Holding N.V. ja
Endinet B.V. ⁴⁾	Eindhoven	-	100%	Endinet Groep B.V. ja
Endinet Infra Bedrijfsvoering B.V. ⁴⁾	Eindhoven	-	100%	Endinet Groep B.V. ja
Endinet Infra Ontwikkeling B.V. ⁴⁾	Eindhoven	-	100%	Endinet Groep B.V. ja
Enpuls Projecten B.V.	s-Hertogenbosch	100%	100%	Enpuls B.V.
Overige deelnemingen en Joint ventures (geen overwegende zeggenschap)				
ZEBRA Gasnetwerk B.V. ⁵⁾	Bergen op Zoom	67%	67%	Enexis B.V.
Energie Data Services Nederland B.V.	Arnhem	23%	23%	Enexis B.V.
Ziut B.V. ⁶⁾	Arnhem	-	47%	Fudura B.V.
Entrade Pipe B.V. ⁵⁾	Tilburg	67%	67%	Zebra Gasnetwerk B.V.
ZEBRA Activa B.V. ⁵⁾	Middelburg	67%	67%	Zebra Gasnetwerk B.V.
ZEBRA Pijpleiding V.O.F. ⁵⁾	Middelburg	67%	67%	Entrade Pipe B.V.
Breedband Regio Eindhoven (BRE) B.V.	Eindhoven	2%	2%	Endinet Groep B.V.

1 Per 1 januari 2018 is de naam gewijzigd in Enexis Netbeheer B.V met vestigingsplaats 's Hertogenbosch.

2 Per 1 januari 2018 is de vestigingsplaats gewijzigd in Zwolle.

3 Per 1 januari 2018 is de vestigingsplaats gewijzigd in 's Hertogenbosch.

4 Per 20 juni 2017 is de entiteit, na een gedeeltelijke afsplitsing, gefuseerd met Enexis B.V. respectievelijk Fudura B.V.

5 Deelnemingen worden niet in de consolidatie betrokken omdat er geen sprake is van beslissende zeggenschap (besluitvorming met meerderheid van 75%).

6 Op 8 september 2017 hebben Fudura B.V. en Alliander Participaties B.V hun aandelen in Ziut B.V. verkocht en overgedragen aan SPIE Nederland.

53. WINSTBESTEMMING

Het voorstel van de bestemming van het resultaat over 2017 van EUR 207 miljoen is op basis van de in het hoofdstuk Overig opgenomen statutaire regeling ten aanzien van de winstbestemming als volgt:

bedragen in miljoenen euro's	2017	2016
Resultaat	207	207
Reservering ten gunste van de algemene reserve	-104	-103
Voorgestelde dividenduitkering	103	104

Het bedrag aan voorgestelde dividend uitkering is vastgesteld op 50% van het in het jaar gerealiseerd resultaat en wordt als exact bedrag uitgekeerd. De in bovenstaand overzicht opgenomen bedragen zijn afgerond. De voor 2017 voorgestelde dividenduitkering bedraagt EUR 0,69 per aandeel (2016: EUR 0,69 per aandeel). Het voorstel voor winstbestemming is niet in de balans per 31 december 2017 verwerkt.

54. GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum.

CONTROLEVERKLARING

VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de Algemene Vergadering van Aandeelhouders en de Raad van Commissarissen van Enexis Holding N.V.

VERKLARING OVER DE JAARREKENING 2017

ONS OORDEEL

Naar ons oordeel:

- geeft de geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V. een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van de groep op 31 december 2017 en van het resultaat en de kasstromen over 2017, in overeenstemming met de International Financial Reporting Standards zoals aanvaard binnen de Europese Unie (EU-IFRS) en met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW) en de bepalingen bij en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT);
- geeft de enkelvoudige jaarrekening van Enexis Holding N.V. een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van de vennootschap op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en de bepalingen bij en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017 Enexis Holding N.V. te Den Bosch ('de vennootschap') gecontroleerd. De jaarrekening omvat de geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V. en haar dochtermaatschappijen (samen: 'de groep') en de enkelvoudige jaarrekening.

De geconsolideerde jaarrekening bestaat uit:

- de geconsolideerde balans per 31 december 2017;
- de volgende overzichten over 2017: de geconsolideerde winst-en-verliesrekening, het geconsolideerde overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten, het geconsolideerde mutatieoverzicht eigen vermogen en het geconsolideerde kasstroomoverzicht; en
- de toelichting met een overzicht van de belangrijke grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De enkelvoudige jaarrekening bestaat uit:

- de enkelvoudige balans per 31 december 2017;
- de enkelvoudige winst- en verliesrekening over 2017; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de geconsolideerde jaarrekening is EU-IFRS, de relevante bepalingen uit Titel 9 Boek 2 BW en de bepalingen bij en krachtens de WNT en het stelsel dat is gebruikt voor het opmaken van de enkelvoudige jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW en de bepalingen bij en krachtens de WNT.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en de Regeling Controleprotocol WNT 2017 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Enexis Holding N.V. zoals vereist in de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang, de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Onze controle-aanpak

Samenvatting en context

Enexis Holding N.V. is een netwerkgroep en is verantwoordelijk voor de aanleg, het onderhouden, het beheer en de ontwikkeling van distributienetten voor elektriciteit en gas in de provincies Groningen, Drenthe, Overijssel, Noord-Brabant en Limburg, en daaraan verwante activiteiten. Onze controle vindt plaats door één centraal team en is ingericht vanuit een geconsolideerd perspectief, waarbij de groep administratief door ons als één geheel is gezien.

Wij ontwerpen onze controle-aanpak door het bepalen van materialiteit en het identificeren en inschatten van het risico van materiële afwijkingen in de jaarrekening. Wij besteden bijzondere aandacht aan die gebieden waar het bestuur subjectieve schattingen heeft gemaakt, bijvoorbeeld bij significante transacties en schattingen waarbij veronderstellingen over toekomstige gebeurtenissen worden gemaakt die inherent onzeker zijn zoals de veronderstellingen bij de waardering van de materiële en immateriële vaste activa, de waardering van debiteuren, de waardering van voorzieningen en de verantwoording van de netto-omzet. Ook is specifiek aandacht besteed aan de elementen die als gevolg van de gereuleerde omgeving waarin de groep opereert van belang zijn, zoals bijvoorbeeld de gereuleerde opbrengsten uit hoofde van transport- en aansluitdiensten van elektriciteit en gas naar klanten.

In paragraaf 2.4 van de jaarrekening heeft de entiteit de schattingsposten en de belangrijkste bronnen van schattingonzekerheid uiteengezet. Vanwege de significante schattingselementen verbonden aan de waardering van (im)materiële vaste activa en de verwerking en toelichting van de aankooptransactie tussen Enexis Holding N.V. en Stedin Netbeheer B.V. per 1 juli 2017 met betrekking tot de aankoop van N.V. Stedin netten Weert, hebben wij deze aangemerkt als kernpunten zoals uiteengezet in de sectie 'De kernpunten

van onze controle'. Verder hebben wij de additionele controlewerkzaamheden voortvloeiende uit onze bevinding bij de interne beheersing van project-gerelateerde uitgaven als kernpunt aangemerkt.

Naast de kernpunten, heeft ook IT veel aandacht in de controle gekregen. De groep is in belangrijke mate afhankelijk van de IT-infrastructuur voor de continuïteit van de bedrijfsactiviteiten. Wij hebben de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking getoetst, voor zover van belang voor onze controlewerkzaamheden op de jaarrekening 2017. Hierbij hebben we interne IT-specialisten betrokken, waarbij we onder meer gebruikgemaakt hebben van data-analyses ten aanzien van transacties en/of processen op het gebied van logische toegangsbeveiliging, projectbeheersing en memoriaalboekingen.

Bij al onze controles besteden wij aandacht aan het risico van het doorbreken van de interne beheersingsmaatregelen door het bestuur waaronder het evalueren van risico's op materiële afwijkingen als gevolg van fraude op basis van een analyse van mogelijke belangen van het bestuur.

Wij hebben ervoor gezorgd dat het controleteam over voldoende specialistische kennis en expertise beschikt die nodig is voor de controle van een netbeheerder. Wij hebben daarom specialisten op het gebied van IT, regulering, belastingen en waarderingen in ons team opgenomen. Alle werkzaamheden bij de groepsonderdelen zijn door hetzelfde controleteam uitgevoerd.

De hoofdlijnen van onze aanpak waren als volgt:

Materialiteit

- Materialiteit: €13 miljoen, gebaseerd op 5% van het resultaat voor belastingen.

Reikwijdte van de controle

- We hebben onze controlewerkzaamheden nagenoeg geheel uitgevoerd op het hoofdkantoor van de groep in 's-Hertogenbosch, waarbij de controle vanuit geconsolideerd perspectief is ingericht.

Kernpunten

- Waardering van de (im)materiële vaste activa.
 - Verwerking en toelichting van de aankoop van N.V. Stedin Netten Weert per 1 juli 2017.
 - Juistheid van de project-gerelateerde uitgaven aan derden.
-

Materialiteit

De reikwijdte van onze controle wordt beïnvloed door het toepassen van materialiteit.

Het begrip 'materieel belang' wordt toegelicht in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij bepalen kwantitatieve grenzen voor materialiteit. Deze grenzen, als ook de kwalitatieve overwegingen daarbij, helpen ons om de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden voor de individuele posten en toelichtingen in de jaarrekening te bepalen en om het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel te evalueren.

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel als volgt bepaald:

Materialiteit voor de groep	€13 miljoen (2016: €13 miljoen).
Hoe is de materialiteit bepaald	5% van het resultaat voor belastingen.
De overwegingen voor de gekozen benchmark	We hebben deze, algemeen geaccepteerde, benchmark toegepast op basis van onze analyse van de gemeenschappelijke informatiebehoeften van gebruikers van de jaarrekening. Op basis daarvan zijn wij van mening dat rendement en daarmee het resultaat voor belastingen een belangrijk kengetal is voor de financiële prestaties van de vennootschap.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van commissarissen overeengekomen dat wij aan de raad tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de €650.000 (2016: €650.000) rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De reikwijdte van onze groepscontrole

Enexis Holding N.V. staat aan het hoofd van een groep van entiteiten. De financiële informatie van deze groep is opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V. Van belang is hierbij dat de activiteiten van de groep volledig in Nederland plaatsvinden en dat de administratieve processen en interne beheersingsmaatregelen grotendeels zijn gecentraliseerd. Onze controle vindt daarom plaats door één centraal team en is ingericht vanuit een geconsolideerd perspectief, waarbij de groep administratief door ons als één geheel is gezien. Dat betekent dat wij alle voor de geconsolideerde jaarrekening van materieel belang zijnde transactiestromen en financiële posities in de reikwijdte van onze controle hebben betrokken.

Daarnaast hebben wij de consolidatie van de groep en de toelichtingen in de jaarrekening gecontroleerd.

Door bovengenoemde werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van de groep verkregen om een oordeel te geven over de geconsolideerde jaarrekening.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens de controle van de jaarrekening. De kernpunten hebben wij met de raad van commissarissen gecommuniceerd. De kernpunten vormen geen volledige weergave van alle risico's en punten die wij tijdens onze controle hebben geïdentificeerd en hebben besproken. Wij hebben in deze paragraaf de kernpunten beschreven met daarbij een samenvatting van de op deze punten door ons uitgevoerde werkzaamheden.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen en observaties ten aanzien van individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten of over specifieke elementen van de jaarrekening.

Kernpunten	Onze controlewerkzaamheden op de kernpunten
<p>Waardering van de (im)materiële vaste activa</p> <p><i>De toelichtingen op de waardering van de (im)materiële vaste activa zijn opgenomen in noot 12 en 13 van de jaarrekening.</i></p> <p>De (im)materiële vaste activa hebben op 31 december 2017 een boekwaarde van € 7.161 miljoen en vormen daarmee een belangrijke post in de geconsolideerde jaarrekening van de groep. De groep voert jaarlijks een analyse naar de aanwezigheid van duurzame waardeverminderingen uit waarbij de bedrijfswaarde wordt vergeleken met de boekwaarde.</p> <p>De energietransitie en het regeerakkoord brengen echter verdergaande veranderingen in het energielandschap met zich mee en leiden bijvoorbeeld tot onzekerheid over de toekomstige rol van gas. Deze factoren zijn van invloed op de waardering van de (im)materiële vaste activa van netbeheerders. Derhalve is door het bestuur specifiek aandacht besteed aan de verwachte gebruiksduur van het aardgasnetwerk en traditionele meters. Deze analyses zijn significant voor onze controle en zijn gebaseerd op belangrijke veronderstellingen van het bestuur rondom bijvoorbeeld toekomstige kasstromen, die echter in belangrijke mate zijn gereguleerd, en gehanteerde gebruiksduren.</p> <p>Het bestuur heeft vastgesteld dat er geen indicaties voor duurzame waardeverminderingen zijn en in noot 13 toegelicht dat het verschil tussen de bedrijfswaarde van de activa inclusief goodwill en de boekwaarde per 31 december 2017 nog steeds als ruim kan worden gekwalificeerd.</p>	<p>Wij hebben controlewerkzaamheden uitgevoerd op de analyse van de groep, met specifieke aandacht voor de vaststelling van de kasstroomgenererende eenheden, de redelijkheid en onderbouwing van de geprognosticeerde toekomstige kasstromen, gereguleerde tarieven en de gehanteerde vermogenskostenvoet (WACC). Hierbij hebben wij onder meer de veronderstellingen getoetst aan interne budgetten, historische financiële gegevens van de groep, het geldende methodebesluit (2017-2021) en marktinformatie rondom de implicaties van de energietransitie. Tevens hebben wij het door de groep gehanteerde rekenmodel gecontroleerd. Wij hebben hierbij gebruikgemaakt van interne waarderingsspecialisten. Als onderdeel van onze controlewerkzaamheden hebben wij eveneens getest dat veronderstellingen in de jaarlijks door het management uitgevoerde evaluatie van de gebruiksduur, mede in het licht van de ontwikkelingen in het energielandschap, redelijk zijn en consistent zijn toegepast. Gegeven de ruimte tussen de reële waarde en de boekwaarde is het risico op duurzame waardeverminderingen gering. Wij kunnen ons vinden in de conclusie van het bestuur dat geen bijzondere waardevermindering van de (im)materiële vaste activa van toepassing is.</p>
<p>Kernpunten</p> <p>Verwerking en toelichting aankoop N.V. Stedin Netten Weert per 1 juli 2017.</p> <p><i>De toelichting op deze aankoop is opgenomen in toelichting 4 van de jaarrekening.</i></p> <p>Per 1 juli 2017 is N.V. Stedin Netten Weert door aankoop verkregen van Stedin Netbeheer B.V. voor een kostprijs van €59,1 miljoen. Enexis heeft conform IFRS 3R de purchase price allocation ('PPA') verwerkt en toegelicht in de jaarrekening 2017. Het bestuur heeft voor de PPA schattingen met betrekking tot de reële waarde van de activa en passiva en de verwachte synergiën moeten maken die van invloed zijn op de financiële verwerking in de jaarrekening. Hierbij heeft het bestuur gebruikgemaakt van externe waarderingsspecialisten. De voorlopige PPA was reeds toegelicht in het halfjaar bericht van 2017 en wijkt slechts gering af van de (voorlopige) verwerking in de jaarrekening 2017.</p>	<p>Onze controlewerkzaamheden op de kernpunten</p> <p>Wij hebben kennisgenomen van de koopovereenkomst en de relevante bepalingen die daarin zijn opgenomen. Hiernaast hebben we de financiële verwerking en de toelichting in de jaarrekening 2017 getoetst aan de vereisten conform IFRS 3R.</p> <p>Ten aanzien van de PPA hebben we de objectiviteit en deskundigheid van de door de groep ingeschakelde externe waarderingsspecialisten vastgesteld. Daarnaast hebben we met behulp van onze interne waarderingsspecialisten de significante uitgangspunten en veronderstellingen zoals gehanteerd in de PPA getoetst. Hierbij is met name aandacht besteed aan uitgangspunten met betrekking tot de reële waarde van de activa en passiva en de verwachte synergiën zoals deze tot uitdrukking komen in de betaalde goodwill van € 2,6 miljoen. Wij kunnen ons vinden in de uitgangspunten en veronderstellingen van het bestuur, alsmede in de toelichting zoals in de jaarrekening opgenomen in toelichting 4.</p>

Kernpunten**Juistheid van de project-gerelateerde uitgaven aan derden**

De toelichting op de tekortkomingen in de interne beheersing zijn opgenomen in de paragraaf 'strategische risico's' in het jaarverslag.

De totale project-gerelateerde uitgaven bedragen circa € 756 miljoen per jaar en bestaan met name uit personeelskosten, materiaalkosten en kosten uitbesteed werk. Afhankelijk van de aard van het project worden deze uitgaven geactiveerd of direct ten laste van het resultaat gebracht.

Gedurende 2017 was de effectiviteit van interne beheersingsmaatregelen hierop niet in alle gevallen zichtbaar. Dit betrof met name het in sommige gevallen ontbreken van zichtbare en consistente autorisatie van afrekenstaten met derden. Daarnaast bestaan er verschillen tussen de vestigingen in de uitvoering van voor- en nacalculaties. Hierdoor was sprake van een verhoogd risico ten aanzien van de juistheid en toelaatbaarheid van project-gerelateerde uitgaven aan derden. Het bestuur heeft naar aanleiding van deze constatering additionele controles laten uitvoeren op de juistheid van de afrekenstaten die basis zijn voor uitbetaling aan leveranciers.

Onze controlewerkzaamheden op de kernpunten

Wij hebben aanvullende deelwaarnemingen uitgevoerd ten aanzien van de juistheid van de projectuitgaven, waarbij wij specifiek aandacht hebben besteed aan de juistheid van de afrekenstaten en de adequate autorisatie door projectleiders. Ook hebben wij additionele werkzaamheden gedaan op de nacalculatie van projecten, waarbij we extra aandacht hebben besteed aan de kwaliteit van de voorcalculatie en de diepgang van de nacalculatie. Indien nodig hebben we door middel van interviews en de ontvangst van additionele brondocumentatie zekerheid verkregen rondom de kwaliteit van de voor- en nacalculatie van projecten. Tenslotte hebben we andere mitigerende controles beoordeeld, waaronder management informatie op het gebied van projecten.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit de hoofdstukken:

- Over Enexis;
- Verslag over 2017;
- Governance;
- Overig.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De raad van bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

VERKLARING BETREFFENDE OVERIGE DOOR WET- EN REGELGEVING GESTELDE VEREISTEN

ONZE BENOEMING

Wij zijn op 20 april 2015 benoemd als externe accountant van Enexis Holding N.V. door de raad van commissarissen volgend een besluit van de algemene vergadering op 20 april 2015. Wij zijn nu voor een onafgebroken periode van 3 jaar accountant van de vennootschap.

GEEN VERBODEN DIENSTEN

Wij hebben, naar ons beste weten en overtuiging, geen verboden diensten, als bedoeld in artikel 5, lid 1 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang, geleverd.

GELEVERDE DIENSTEN

De niet-controlediensten die wij, in aanvulling tot de controle van de jaarrekening, hebben geleverd aan de vennootschap en haar dochtermaatschappijen, in de periode waarop onze wettelijke controle betrekking heeft, zijn toegelicht in noot 6 van de toelichting van de jaarrekening.

VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING EN DE ACCOUNTANTSCONTROLE

Verantwoordelijkheden van de raad van bestuur en de raad van commissarissen voor de jaarrekening

De raad van bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met EU-IFRS en met Titel 9 Boek 2 BW en de bepalingen bij en krachtens de WNT; en voor
- een zodanige interne beheersing die de raad van bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de raad van bestuur afwegen of de vennootschap in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet de raad van bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de raad van bestuur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De raad van bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van commissarissen is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Utrecht, 19 februari 2018

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Drs. C.J.A.M. Romme RA

BIJLAGE BIJ ONZE CONTROLEVERKLARING OVER DE JAARREKENING 2017 VAN ENEXIS HOLDING N.V.

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, de Regeling Controleprotocol WNT 2017, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de raad van bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door de raad van bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen bepaald om te waarborgen dat we voldoende controlewerkzaamheden verrichten om in staat te zijn een oordeel te geven over de jaarrekening als geheel. Bepalend hierbij zijn de geografische structuur van de groep, de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten, de bedrijfsprocessen en interne beheersingsmaatregelen en de bedrijfstak waarin de vennootschap opereert.

Wij communiceren met de raad van commissarissen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing. In dit kader geven wij ook een verklaring aan het auditcomité op grond van artikel 11 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang. De in die aanvullende verklaring verstrekte informatie is consistent met ons oordeel in deze controleverklaring.

Wij bevestigen aan de raad van commissarissen dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met hen over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening vanuit alle zaken die wij met de raad van commissarissen hebben besproken. Wij beschrijven deze zaken in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang is van het maatschappelijk verkeer..

ASSURANCE-RAPPORT

VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de Raad van Bestuur van Enexis Holding N.V.

ASSURANCE-RAPPORT BIJ DE DUURZAAMHEIDSINFORMATIE IN HET JAARVERSLAG 2017

ONZE CONCLUSIE

Op grond van onze beoordelingswerkzaamheden is ons niets gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat de duurzaamheidsinformatie opgenomen in het jaarverslag 2017 van Enexis Holding N.V. niet, in alle van materieel belang zijnde aspecten, een betrouwbare en toereikende weergave geeft van:

- het beleid en de bedrijfsvoering ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen; en
- de gebeurtenissen en de prestaties op dat gebied voor het jaar eindigend op 31 december 2017, in overeenstemming met de Sustainability Reporting Guidelines versie G4 van het Global Reporting Initiative (GRI) en de intern gehanteerde verslaggevingscriteria.

Wat we hebben beoordeeld

De duurzaamheidsinformatie in het jaarverslag omvat een weergave van het beleid en de bedrijfsvoering van Enexis Holding N.V., 's Hertogenbosch (hierna: "Enexis") ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen en van de gebeurtenissen en de prestaties op dat gebied gedurende 2017.

Wij hebben de duurzaamheidsinformatie in het jaarverslag beoordeeld voor het jaar eindigend op 31 december 2017, zoals opgenomen in de volgende secties in het jaarverslag 2017 (hierna: "de duurzaamheidsinformatie"):

- Over Enexis (pagina 3 tot en met 12);
- Verslag over 2017 (pagina 13 tot en met 55, met uitzondering van de paragraaf "Economische prestatie" (pagina 42 tot en met 46);
- Overig (pagina 159 tot en met 173).

De verwijzingen naar externe bronnen of websites in de duurzaamheidsinformatie maken geen onderdeel uit van de duurzaamheidsinformatie zelf die door ons is beoordeeld. Wij verstrekken derhalve geen zekerheid over de informatie buiten de duurzaamheidsinformatie.

DE BASIS VOOR ONZE CONCLUSIE

Wij hebben onze beoordeling uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse Standaard 3810N 'Assurance-opdrachten inzake maatschappelijke verslagen' valt. Deze beoordeling is gericht op het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de beoordeling van de duurzaamheidsinformatie'.

Wij vinden dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Onafhankelijkheid en kwaliteitsbeheersing

Wij zijn onafhankelijk van Enexis zoals vereist in de 'Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO)' en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de 'Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA)'.

Wij passen de 'Nadere voorschriften kwaliteitssystemen' toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsbeheersing inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, accountantsstandaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

Verslaggevingscriteria

Enexis heeft haar verslaggevingscriteria ontwikkeld op basis van de Sustainability Reporting Guidelines versie G4 van Global Reporting Initiative (GRI), zoals toegelicht in sectie "Over dit verslag" (pagina 159 tot en met 165) in het jaarverslag. De informatie waarop deze opdracht betrekking heeft dient te worden gelezen in de context van deze verslaggevingscriteria. Het bestuur is verantwoordelijk voor de selectie en toepassing van deze verslaggevingscriteria. Het ontbreken van gevestigde praktijken ter beoordeling en meting van niet-financiële informatie biedt de mogelijkheid verscheidene, acceptabele meettechnieken toe te passen. Hierdoor kan de vergelijkbaarheid tussen entiteiten en in de tijd beïnvloed worden.

Inherente beperkingen

In de duurzaamheidsinformatie is toekomstgerichte informatie opgenomen zoals verwachtingen ten aanzien van ambities, strategie, plannen en ramingen en risico-inschattingen. Inherent aan deze informatie is dat de werkelijke uitkomsten in de toekomst waarschijnlijk zullen afwijken van deze verwachtingen door veranderingen in de veronderstellingen. De hieruit voortvloeiende afwijkingen kunnen van materieel belang zijn. Wij geven geen zekerheid bij de veronderstellingen en de haalbaarheid van toekomstgerichte informatie in de duurzaamheidsinformatie.

VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE DUURZAAMHEIDSINFORMATIE EN DE BEOORDELINGSOPDRACHT

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN HET BESTUUR

Het bestuur van Enexis is verantwoordelijk voor het opstellen van de duurzaamheidsinformatie in overeenstemming met de Sustainability Reporting Guidelines versie G4 van GRI en de intern gehanteerde verslaggevingscriteria zoals toegelicht in sectie “Over dit verslag” (pagina 159 tot en met 165) van het jaarverslag, inclusief het identificeren van de beoogde gebruikers, het bepalen van materiële onderwerpen en het toepasbaar zijn van de gehanteerde criteria voor de doelstellingen van de beoogde gebruikers. De door het bestuur gemaakte keuzes ten aanzien van de reikwijdte van de duurzaamheidsinformatie en het verslaggevingsbeleid zijn uiteengezet in sectie “Over dit verslag” (pagina 159 tot en met 165). Het bestuur is verantwoordelijk voor het bepalen of de toegepaste verslaggevingscriteria acceptabel zijn in deze situatie.

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de duurzaamheidsinformatie mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE BEOORDELING VAN DE DUURZAAMHEIDSINFORMATIE

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een beoordelingsopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte assurance-informatie verkrijgen voor de door ons af te geven conclusie.

Deze beoordelingsopdracht is gericht op het verkrijgen van een beperkte mate zekerheid. De werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid zijn gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van informatie en zijn geringer in diepgang dan die bij een controleopdracht gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. De mate van zekerheid die wordt verkregen bij beoordelingsopdrachten is daarom ook aanzienlijk lager dan de zekerheid die wordt verkregen bij controleopdrachten.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van onregelmatigheden, waaronder fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van de duurzaamheidsinformatie nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze beoordelingswerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op onze conclusie.

UITGEVOERDE WERKZAAMHEDEN

Wij hebben deze beoordeling professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 3810N, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze werkzaamheden bestonden onder andere uit:

- Het uitvoeren van een omgevingsanalyse en het verkrijgen van inzicht in de relevante maatschappelijke thema's en kwesties en de kenmerken van de organisatie;
- Het identificeren van gebieden in de duurzaamheidsinformatie waar waarschijnlijk afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude zich zullen voordoen, het bepalen en uitvoeren van assurance-werkzaamheden om in te spelen op deze gebieden en het verkrijgen van assurance-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie;
- Het in overweging nemen van de interne beheersing die relevant is voor de assurance-opdracht met als doel assurance-werkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze overweging heeft niet als doel om een conclusie uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte verslaggevingscriteria, waaronder het evalueren van de uitkomsten van de dialoog met belanghebbenden, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de duurzaamheidsinformatie staan;
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de duurzaamheidsinformatie en de daarin opgenomen toelichtingen;
- Het evalueren of de duurzaamheidsinformatie de onderliggende transacties en gebeurtenissen zonder materiële afwijkingen weergeeft;
- Het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor de duurzaamheidsstrategie en het beleid hierop;
- Het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor:
 - het aanleveren van informatie voor,
 - het uitvoeren van interne controles op, en
 - de consolidatie van gegevens in de duurzaamheidsinformatie;
- Het beoordelen van relevante interne en externe documentatie, op basis van beperkte deelwaarnemingen, om de betrouwbaarheid vast te stellen van de duurzaamheidsinformatie;
- Het analytisch evalueren van data en trends aangeleverd voor consolidatie op groepsniveau;
- Toetsen van de consistentie tussen de duurzaamheidsinformatie en de overige informatie in het jaarverslag buiten de reikwijdte van onze beoordelingsopdracht;
- Toetsen of het verslag is opgesteld “in overeenstemming met” de Sustainability Reporting Guidelines versie G4 van GRI.

Utrecht, 19 februari 2018

Pricewaterhouse Coopers Accountants N.V.

drs. C.J.A.M. Romme RA

INHOUDSOPGAVE

159 OVER DIT VERSLAG

- 159 Reikwijdte
- 159 Geïntegreerd verslag
- 160 Transparantie
- 160 Bepalen van de inhoud (materialiteit)
- 162 Management van materiële onderwerpen
- 163 Dialoog met stakeholders
- 164 Meetmethodes en dataverzameling
- 164 Managementbenadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)
- 165 Veranderingen t.o.v. voorgaande verslagjaren
- 165 Assurance
- 165 Reacties

166 STATUTAIRE REGELING TEN AANZIEN VAN DE WINSTBESTEMMING

167 FEITEN EN CIJFERS

- 167 Personeelsontwikkeling
- 168 Standaarden en normen
- 168 Lidmaatschappen
- 169 Betrouwbaar netbeheer
- 170 Boetes
- 171 Benchmark
- 172 CO₂-voetafdruk

174 GRI-INDEX

179 EU RICHTLIJN

181 BEGRIPPENLIJST

OVER DIT VERSLAG

In dit jaarverslag leggen we verantwoording af over onze activiteiten in 2017. Met stakeholders hebben wij tien materiële thema's geselecteerd die de basis vormen voor de reikwijdte en inhoud van dit verslag.

REIKWIJDTE

De reikwijdte van het verslag is Enexis Holding N.V., gevestigd te 's-Hertogenbosch. Hieronder vallen de activiteiten van Enexis Netbeheer B.V., Fudura B.V., Enexis Personeel B.V., Enexis Vastgoed B.V., Endinet Groep B.V. en Enpuls B.V. De activiteiten van andere deelnemingen vallen niet onder de reikwijdte.

Het wettelijk bestuursverslag is opgenomen op de pagina's 13 tot en met 72. De rapportageperiode loopt van 1 januari 2017 t/m 31 december 2017. Enexis rapporteert (half)jaarlijks over de strategische en financiële prestaties. Het jaarverslag wordt in het eerste kwartaal van elk jaar gepubliceerd op de website www.enexisgroep.nl; dit jaar op 21 februari 2018. Het verslag over 2016 verscheen op 7 maart 2017.

GEÏNTEGREERD VERSLAG

In dit jaarverslag is financiële, operationele en maatschappelijke informatie verwerkt in een geïntegreerd verslag.

- De financiële informatie is geconsolideerd. De financiële verantwoording is in overeenstemming met de International Financial Reporting Standards (IFRS) zoals aanvaard binnen de Europese Unie en bepalingen van Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek.
- De niet-financiële verantwoording is geconsolideerd. In het algemeen streven wij ernaar niet-financiële gegevens van nieuwe acquisities zo snel mogelijk, doch uiterlijk na een vol jaar van eigenaarschap, te integreren.
- Ten aanzien van onze CO₂-voetafdruk worden in scope 3 ook de zogenoemde ketenemissies vermeld. Voorbeelden hiervan zijn de netwerkcomponenten door leveranciers, de verwerking van bedrijfsafval en ICT.
- Bij de niet-financiële verantwoording zijn de richtlijnen gevolgd van het Global Reporting Initiative (GRI) en het Electric Utilities Sector Supplement. Voor het Enexis Jaarverslag 2017 zijn de GRI 4.0-richtlijnen gehanteerd (applicatieniveau CORE).

TRANSPARANTIE

Onze stakeholders hechten, net als wij, veel waarde aan transparantie. Wij hebben de ambitie om in de verslaggeving tot de koplopers te blijven behoren in de Transparantiebenchmark van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. In dit verslag rapporteren wij in overeenstemming met de Sustainability Reporting Guidelines versie G4 van het Global Reporting Initiative (GRI), toepassingsniveau Core, en de intern gehanteerde verslaggevingscriteria. In 2018 ontwikkelen wij ons naar het niveau GRI Standards. Wij hanteren de Transparantierichtlijn en de Corporate Governance Code voor zover mogelijk en van toepassing.

Bij het bepalen van de inhoud en afbakening van onze verslaggeving hebben stakeholders een belangrijke positie. In een stakeholderdialoog stellen we gezamenlijk de materiële onderwerpen vast, waarover wij in het jaarverslag rapporteren. De reikwijdte van de top 10 materiële onderwerpen, waarover in dit verslag wordt gerapporteerd, gaat in het algemeen verder dan de grenzen van de eigen organisatie.

- Het onderwerp veiligheid draait zowel om onze eigen medewerkers en aannemers als om de publieke veiligheid.
- De maatregelen die wij nemen voor de betrouwbaarheid en verduurzaming van de energievoorziening zijn essentieel om onze maatschappelijke taak te vervullen.
- We verbeteren onze interne processen en ICT om de klanttevredenheid te verbeteren.
- We innoveren voor de toekomstbestendigheid van de energienetten en de dienstverlening aan klanten.
- We zorgen ervoor dat de energievoorziening betaalbaar blijft en toegankelijk voor klanten en marktpartijen.
- Thema's die zich vooral richten op de interne organisatie zijn: verandervermogen organisatie, economische prestatie, compliance met wet- en regelgeving en de impact eigen bedrijfsvoering. Over deze onderwerpen wordt bovendien met stakeholders, waaronder de OR, aandeelhouders en toezichthouders, gesproken.

BEPALEN VAN DE INHOUD (MATERIALITEIT)

Aan onze stakeholders hebben we in 2016 gevraagd over welke onderwerpen wij verantwoording zouden moeten afleggen in dit verslag. Er is een lijst van tien materiële thema's geselecteerd die de basis vormen voor het jaarverslag. Na een verbale dialoog in 2016 heeft in 2017 een update plaatsgevonden. Aan de hand van een online vragenlijst zijn stakeholders bevraagd over de tien materiële thema's om te kunnen volgen hoe de zienswijze van stakeholders zich ontwikkelt. Het verslag is zo ingedeeld dat we op elk materieel thema rapporteren over de ontwikkeling die we in 2017 doormaakten. De materialiteitsmatrix is niet gewijzigd.

DEFINITIES VAN MATERIËLE ONDERWERPEN

Veiligheid

Het beperken van het geheel aan risico's voor mens en maatschappij dat voortkomt uit het werken aan en gebruik maken van het energienetwerk en het datasysteem.

Betrouwbaarheid energievoorziening

De mate van betrouwbaarheid van de energievoorziening, uitgedrukt in de gemiddelde tijdsduur en frequentie van onderbrekingen van energiedistributie naar eindafnemers.

Verduurzaming energievoorziening

Het aanpassen van het energiesysteem zodat de impact op het milieu afneemt, doordat energie wordt bespaard, het aandeel hernieuwbare energie toeneemt en het fossiel energiegebruik afneemt.

Klanttevredenheid

De mate waarin klanten tevreden zijn met de dienstverlening op de kernprocessen.

Innovatie

Het geheel aan vernieuwingsinspanningen, onder andere op technologisch, sociaal en financieel vlak, op onze netten, in onze processen, onze rol in de maatschappij en het beschikbaar stellen van (open) data.

Verandervermogen organisatie

De mate waarin de organisatie en haar medewerkers in staat zijn om tijdig in te spelen op organisatie- en energietransitievraagstukken.

Toegankelijke energievoorziening

De toegang tot een energievoorziening in de vorm van een aansluiting op het energienetwerk, het faciliteren van de energiemarkt en het bevorderen van een eerlijk speelveld voor marktactoren.

Economische prestatie

De totale prestatie waarbij er een balans is tussen aandeelhouderswaarde, ontwikkeling van de klanttarieven en de toegevoegde waarde aan de maatschappij.

Compliance met wet- en regelgeving

Het voldoen aan de verplichtingen waar Enexis aan moet voldoen (zoals wet- en regelgeving) en waar Enexis voor kiest om aan te voldoen.

Impact eigen bedrijfsvoering

De (in)directe voetafdruk van de organisatie op de maatschappij en het milieu en de inspanningen die verricht worden om deze te verbeteren.

MANAGEMENT VAN MATERIËLE ONDERWERPEN

Het management stuurt op allerlei maatschappelijke aspecten van ondernemen, als onderdeel van de Balanced Score Card, zoals het bevorderen van veilig en gezond werken, een betrouwbare en veilige energievoorziening, reductie energieverbruik en CO₂-uitstoot, het bijdragen aan de energietransitie en een beheerste kostenontwikkeling. Deze aspecten zijn, als onderdeel van de Balanced Score Card, tevens onderwerp van audits en rapportage aan de Raad van Commissarissen en de aandeelhouders.

Enexis hanteert een integraal managementsysteem, waarin zowel financiële als niet-financiële materiële onderwerpen worden gemanaged. Dit wordt beschreven in het hoofdstuk 'Governance'. In de jaarlijkse bedrijfsplancyclus wordt de vertaling gemaakt van strategische doelen naar bedrijfsplan, inclusief concrete doelstellingen. De materiële onderwerpen zijn geborgd in de strategische doelstellingen, zoals beschreven in het hoofdstuk 'Waarde creëren en delen'. Afgeleid van de strategie worden jaarlijkse doelstellingen geformuleerd en opgenomen in het bedrijfsplan en de Balanced Score Card. De voortgang wordt maandelijks gerapporteerd aan de Raad van Bestuur en tevens besproken met de Raad van Commissarissen. Er is een formeel risicomanagementproces, een interne auditfunctie en een compliancefunctie aanwezig. De herkenning en erkenning van strategische risico's vloeien voort uit de activiteiten van dit proces en deze functies. Op de kernactiviteit wordt toezicht gehouden door de Autoriteit Consument & Markt (ACM) en Staatstoezicht op de Mijnen.

In hoofdstuk 'Impact eigen bedrijfsvoering' is een toelichting opgenomen op de wijze waarop het onderwerp duurzaamheid is geborgd. Daarnaast is een uitwerking van de managementbenadering naar maatschappelijk thema, gebaseerd op de richtlijn ISO 26000, te vinden in de MVO-principes op de website van Enexis.

DIALOOG MET STAKEHOLDERS

Enexis onderscheidt in totaal acht groepen stakeholders. Onderstaand overzicht laat op hoofdlijnen zien hoe de dialoog met stakeholders wordt geborgd, maar is geen uitputtende opsomming. De belangrijkste bespreekpunten zijn geformuleerd naar materiële thema's.

Stakeholdermodel

Stakeholdergroep	Voorbeelden	Belangrijkste bespreekpunten ¹	Interactie met Enexis via
KLANTEN	Kleinverbruik klanten (consumenten en MKB-bedrijven), grootverbruik klanten (corporates)	Klanttevredenheid, betrouwbaarheid, toegankelijkheid	Periodiek klanttevredenheids-onderzoek, klantenservice, accountmanagers, reputatieonderzoek
MEDEWERKERS	Ondernemingsraad, vakbonden	Verandervermogen organisatie, veiligheid	Interne media, werkoverleggen, circa 8 keer per jaar overlegt de Ondernemingsraad met directie, reputatieonderzoek
AANDEELHOUDERS	Provincies en gemeenten in de rol van aandeelhouder	Economische prestatie, impact eigen bedrijfsvoering, verduurzaming, compliance	Jaarlijkse Algemene Vergadering van Aandeelhouders, Aandeelhouders-commissie die 3 à 4 keer per jaar overlegt met de Raad van Bestuur, reputatieonderzoek
LOKALE ENERGIEPARTNERS	Gemeenten, energiecoöperaties, waterschappen, projectontwikkelaars, woningbouwverenigingen	Innovatie, verduurzaming, verandervermogen	Gebiedsteams, stakeholder-managers, omgevingsverkenner, FD Energiedebat, reputatieonderzoek
MARKT- EN KETENPARTNERS	Aannemers, infrabedrijven, technologiebedrijven, energieleveranciers, ODA's, start-ups	Innovatie, veiligheid, betrouwbaarheid, toegankelijkheid	Periodiek overleg binnen de NEDU, periodiek Kabels- en Leidingen-overleg, via accountmanagers, FD Energiedebat, reputatieonderzoek
INVESTEERDERS	Obligatiebeleggers, banken, rating agencies	Economische prestatie	Investor presentatie, jaarverslag, reputatieonderzoek
BELEIDSBEPALERS	Politieke partijen, ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Autoriteit Consument & Markt, Staattoezicht op de Mijnen, Autoriteit Persoonsgegevens, Uneto-VNI en KVGN	Verduurzaming, compliance, veiligheid, betrouwbaar, innovatie, toegankelijkheid	Consultaties, Public Affairs, periodieke overleggen met toezichthouders, reputatieonderzoek
BELANGEN-VERENIGINGEN	NBNL, NVDE, VNG, IPO, Energie Nederland, Unie van Waterschappen	Divers	Periodiek Public Affairs overleg en bestuurlijk overleg, FD Energiedebat, reputatieonderzoek

1. Het betreft hier een eigen interpretatie van wat er uit de diverse stakeholderdialogen naar voren is gekomen.

MEETMETHODES EN DATAVERZAMELING

De kwantitatieve informatie in dit verslag hebben we waar mogelijk ontleend aan systemen van Enexis. Voor deze systemen gelden interne controlemaatregelen. De afdeling External Reporting & Accounting van Financiën is – met betrokkenheid van Business Control – verantwoordelijk voor de verzameling en onderbouwing van niet-financiële data. De GRI-index is opgenomen in het hoofdstuk 'Overig'.

De voor de verschillende onderwerpen verantwoordelijke medewerkers in de organisatie hebben de kwalitatieve informatie aangeleverd en onderbouwd. De gerapporteerde gegevens zijn met de grootst mogelijke betrouwbaarheid gegenereerd. Wij onderkennen dat een deel van de informatie onzekerheden kan bevatten die inherent zijn aan beperkingen van meetmethodes en dataverzameling, zoals ongevallen met verzuim, CO₂-uitstoot en CO₂-besparingen door Buurkracht-buurtten.

MANAGEMENTBENADERING VAN MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD ONDERNEMEN (MVO)

Enexis onderschrijft het belang van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) in relatie tot haar publieke opdracht en geeft daar invulling aan vanuit verschillende principes van goed ondernemerschap en goed werkgeverschap. Hoewel we geen MVO-certificering hebben, volgen we wel de internationale richtlijn voor MVO: de ISO 26000.

De ISO 26000 richtlijn geeft richting in onze positie ten opzichte van MVO. Deze richtlijn benoemt het belang van de omgeving voor de organisatie en van de organisatie voor de omgeving. Gebaseerd op deze richtlijn, heeft Enexis de MVO thema's geïntegreerd in de strategie. Dit is vastgesteld in MVO-principes en een MVO-verklaring. In 2017 is het Strategisch Plan van Enexis goedgekeurd. Enexis heeft daarom afgelopen jaar haar MVO-principes en verklaring geactualiseerd (zie Enexis MVO-principes en MVO-verklaring). Daarnaast geven de thema's van deze richtlijn ook invulling aan de doelen vanuit de Verenigde Naties, de Sustainable Development Goals (SDG's).

In hoofdstuk 'Impact eigen bedrijfsvoering' is een toelichting opgenomen op de wijze waarop het onderwerp duurzaamheid is geborgd, in hoofdstuk 'Verandervermogen organisatie' staat een toelichting op duurzame inzetbaarheid.

In 2017 is er een interne studie geweest naar de maatschappelijke impactmeting van Enexis. Er wordt bekeken of de inzichten uit deze studie kunnen worden toegevoegd in de bestaande processen van Enexis en ook binnen Enpuls toegepast kunnen worden.

VERANDERINGEN T.O.V. VOORGAANDE VERSLAGJAREN

Op 1 juli 2017 heeft Enexis B.V. de volledige zeggenschap over N.V. Stedin Netten Weert verworven en deze is als zodanig vanaf deze datum in de groeps cijfers geconsolideerd. De consolidatie van Stedin Weert heeft niet geleid tot materiële impact in de vergelijkbaarheid van niet-financiële informatie.

Per 8 september 2017 is Ziut overgedragen aan SPIE Nederland. De diensten van deelneming Ziut pasten niet bij de strategische kernactiviteiten van zowel Alliander als Enexis (Fudura). Ziut is specialist in de slimme openbare ruimte en expert in openbare verlichting, verkeersregeling en camerabewaking.

In 2016 was Endinet geconsolideerd in alle financiële cijfers, tenzij expliciet anders aangegeven. Voor de niet-financiële cijfers was dit niet altijd het geval. In 2017 is Endinet in alle niet-financiële cijfers geïntegreerd.

ASSURANCE

PwC heeft een assurance-opdracht uitgevoerd die gericht was op het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid dat de informatie in de hoofdstukken 'Over Enexis', 'Verslag over 2017' (m.u.v. 'Economische prestatie') en 'Overig' in het Jaarverslag 2017 van Enexis in alle van materieel belang zijnde aspecten juist is weergegeven in overeenstemming met de 'Sustainability Reporting Guidelines' G4 (Core) van het Global Reporting Initiative en de interne verslaggevingscriteria van Enexis. Wij verwijzen naar pagina 154 voor het assurance-rapport van de onafhankelijke accountant.

REACTIES

We streven ernaar om jaar na jaar onze verslaglegging te verbeteren. Daarbij is de inbreng van kritische lezers steeds een welkome steun. Hebt u ideeën voor verbetering? Mail dan naar investor.relations@enexis.nl.

STATUTAIRE REGELING TEN AANZIEN VAN DE WINSTBESTEMMING

Overeenkomstig de statuten staat de winst, voor zover die niet wordt gereserveerd, ter vrije beschikking van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (artikel 36.2).

Aanvullend op deze statutaire bepalingen is met de aandeelhouders overeengekomen dat het uit te keren dividend over de planperiode van het Strategisch Plan maximaal 50% van de nettowinst zal bedragen, waarbij een minimumniveau van jaarlijks EUR 100 miljoen wordt nagestreefd. Dit percentage zal verlaagd worden als deze uitkering ertoe leidt dat het bedrijf binnen vijf jaar haar A rating-profiel kan verliezen.

Dit dividendbeleid zorgt ervoor dat de aandeelhouders een voorspelbaar en stabiel dividend kunnen verwachten. Tegelijkertijd borgt het beleid voldoende eigen vermogensgroei en toont het actieve steun van de aandeelhouders aan een gezonde financiële positie.

Voor het voorstel voor de bestemming van het resultaat over boekjaar 2017 wordt verwezen naar 'Winstbestemming'.

FEITEN EN CIJFERS

PERSONEELSONTWIKKELING

Enexis streeft naar een divers personeelsbestand. We geven invulling aan de Participatiewet door werk te bieden aan mensen met en zonder arbeidsbeperking. Onderstaande tabellen geven een beeld van de personeelsoontwikkeling in 2017. 99.2% van het personeel valt onder de cao Netwerkbedrijven.

	Man	Vrouw	Ultimo 2017
Personeel			
Fte's	3.495	680	4.175
Aantal	3.529	803	4.332
Arbeidscontract:			
- bepaald	133	27	160
- onbepaald	3.396	776	4.172

	Ultimo 2017
Ander personeel	
Aantal	920
- uitzendkrachten	268
- consultants	352
- oproepspecialisten	150
- fixed price	150

	Man	Vrouw	Totaal
Bedrijfsactiviteit/divisie			
INFRA	2.460	280	2.740
Asset management	144	16	160
Klant & Markt	308	249	557
Enpuls	28	16	44
Fudura	150	36	186
Endinet	6	4	10
Overig	433	202	635
Totaal	3.529	803	4.332

	Bepaalde tijd	Onbepaalde tijd	Totaal
Herkomst en type arbeidsovereenkomst			
België	0	39	39
Duitsland	0	26	26
Totaal Buitenland	0	65	65
Drenthe	16	338	354
Flevoland	0	17	17
Friesland	2	89	91
Gelderland	9	135	144
Groningen	15	448	463
Limburg	24	970	994
Noord-Brabant	62	1.463	1.525
Noord-Holland	1	16	17
Overijssel	21	549	570
Utrecht	9	52	61
Zeeland	0	9	9
Zuid-Holland	1	21	22
Totaal Nederland	160	4.107	4.267
Totaal	160	4.172	4.332

STANDAARDEN EN NORMEN

In ons MVO-beleid erkennen en onderschrijven wij de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties. Tevens hangen wij de richtlijnen aan voor arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden die gelden als fundamentele principes en rechten op het werk, zoals deze zijn geformuleerd door de International Labour Organization (ILO).

Voor medewerkers hebben wij zowel een gedragswijzer als een Compliancy protocol. Alle medewerkers moeten bij indiensttreding een Compliance vertrouwelijkheidsverklaring ondertekenen waarin zij aangeven zich te zullen houden aan hetgeen in het Compliancy protocol staat vermeld. Daarnaast moeten medewerkers met toegang tot koersgevoelige informatie een verklaring ondertekenen in het kader van vertrouwelijkheid. Zoals beschreven in hoofdstuk 'Impact eigen bedrijfsvoering' geldt voor leveranciers de supplier code of conduct.

Tot slot heeft Enexis zich bij het vormgeven van haar MVO-beleid en -activiteiten laten inspireren door de internationale ISO 26000-richtlijn voor MVO. Het MVO-beleid is verankerd in een bestuursverklaring en in principes.

LIDMAATSCHAPPEN

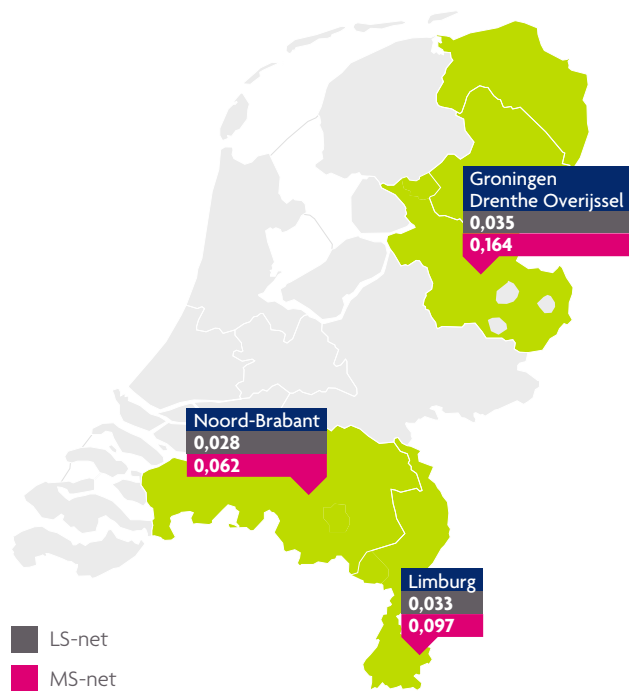
Enexis is op organisatieniveau lid van de volgende branchegerelateerde organisaties/verenigingen:

- Netbeheer Nederland
- Dutch Power
- Nederlandse Vereniging Duurzame Energie (NVDE)
- EDSO for smart grids
- Koninklijke Vereniging Gasfabrikanten Nederland
- Dutch Blockchain Coalition

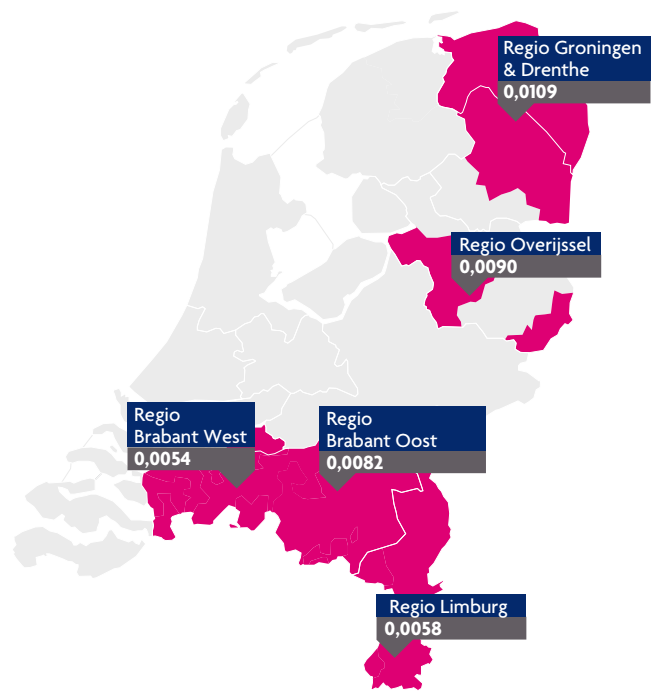
Daarnaast neemt Enexis via haar vestigingen deel aan regionale en lokale verenigingen en initiatieven. Deze worden niet centraal geregistreerd of gerapporteerd.

BETROUWBAAR NETBEHEER

GEMIDDELD AANTAL LS- EN MS-STORINGEN PER KLANT

GEMIDDELD AANTAL GASSTORINGEN PER KLANT

Enexis zorgt voor een betrouwbare energielevering. Via de netbeheerder brengen we elektriciteit en gas bij klanten in de provincies Groningen, Drenthe, Overijssel, Noord-Brabant en Limburg.

	2017	2016	2015	2014	2013
De netten					
Trajectlengtes (x 1.000 km)					
Elektriciteitsnet	139,1	136,9	138,0	137,2	135,2
- Laagspanning	94,7	92,8	93,3	92,8	90,8
- Middenspanning	44,4	43,9	44,6	44,4	44,3
- Tussenspanning	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Gasnet	46,4	46,2	44,8	44,7	44,8
- Lage druk	37,5	37,4	35,8	35,7	35,8
- Hoge druk	8,9	8,9	9,0	9,0	9,0
Stations (x 1.000)					
E-stations	53,1	53,1	53,2	53,0	52,9
G-stations	22,7	22,8	24,4	24,5	24,6
Aantal aansluitingen (x 1.000)					
Elektriciteit	2.786	2.752	2.698	2.683	2.672
- Huishoudelijk (t/m 3x25 A)	2.578	2.549			
- Laagspanningsaansluitingen overig (klein zakelijk vanaf 3x25 A)	193	189			
- Middenspanningsaansluitingen	15	14			
Gas	2.315	2.285	2.091	2.083	2.079
- Huishoudelijk (G4 en G6)	2.249	2.213			
- Lagedruk overig (klein zakelijk vanaf G10)	63	69			
- Hogedrukaansluitingen	3	3			
Getransporteerde hoeveelheden					
Elektriciteit (GWh)	34.592	34.453	34.121	34.050	34.900
Gas (Mm ³)	6.241	6.075	5.530	5.111	6.510
Waarvan groen gas	51,0	45,0	41,0	37,0	34,0
Productkwaliteit					
Uitvalduur elektriciteit (in minuten)	13,8	15,2	14,2	17,7	23,6
- Hoogspanning	0,1	0,2	0,9	0,6	0,1
- Middenspanning	8,7	10,0	8,2	12,2	17,8
- Laagspanning	5,1	5,0	5,1	4,8	5,7
Uitvalduur gas (in seconden)	50	45	78	89,5	50

BOETES

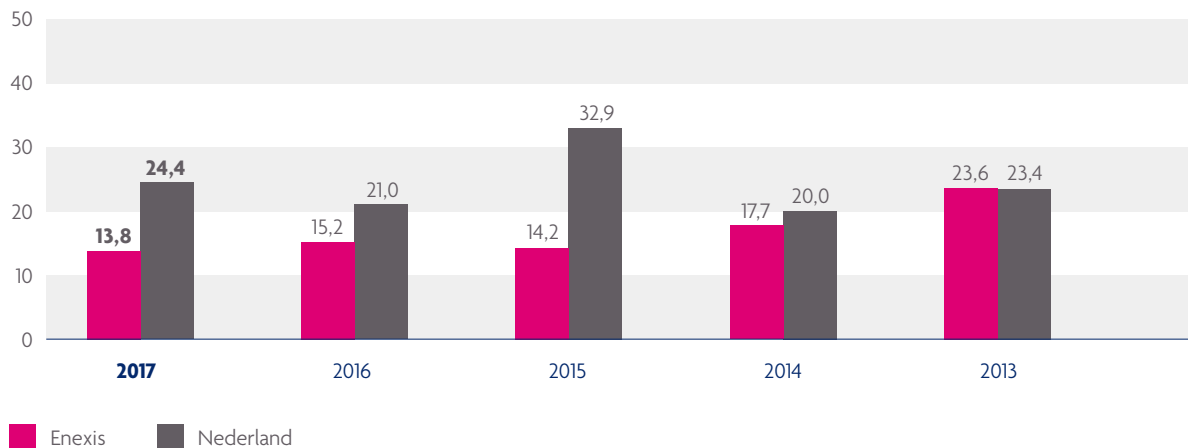
In 2017 zijn er bij de afdelingen Bestuurlijke en Juridische zaken (BJZ) en overige betrokken afdelingen geen significante boetes ontvangen met betrekking tot de dienstverlening van Enexis. non-compliance met de E-wet en G-wet. milieuwetgeving of wet- en regelgeving inzake de levering en het gebruik van producten en diensten.

BENCHMARK

Om de kwaliteit van ons werk steeds te kunnen verbeteren, vergelijken we onze prestaties met die van vergelijkbare bedrijven.

UITVALDUUR ELEKTRICITEIT

In de afgelopen jaren heeft de uitvalduur van elektriciteit van Enexis Netbeheer zich positief ontwikkeld. In vergelijking tot de grotere regionale netbeheerders scoren we goed. Onderstaande grafiek toont de jaarlijkse uitvalduur per elektriciteitsaansluiting (ten gevolge van HS-, MS- en LS-storingen) in minuten per aansluiting.

TRANSPARANTIE

Met ons verslag over 2016 bereikten wij de top 20 van de Transparantiebenchmark, die ieder jaar wordt uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Daarmee behoort Enexis Groep bij de groep 'Koplopers' van meest transparante organisaties op het gebied van maatschappelijke verslaggeving in Nederland. Onderstaande grafiek toont de top 5 in de sector Energie, olie en gas.

TRANSPARANTIE BENCHMARK

WERKGEVERSCHAP

Van onze medewerkers verwachten we een proactieve rol in de energietransitie. Zij kunnen ontwikkelingen signaleren, bouwen aan innovaties en meedenken met de energievraagstukken van klanten. Daartegenover staat dat we medewerkers faciliteren, zodat zij hun werk optimaal en met plezier uitvoeren. In 2017 staat Enexis Groep in de top 20 van de best beoordeelde werkgevers op Glassdoor, een platform waar medewerkers hun mening geven over hun werkgever.

ZIEKTEVERZUIM

Het ziekteverzuimpercentage in Nederland is met 3,9% al enkele jaren vrij stabiel, maar verschilt sterk tussen verschillende bedrijfstakken. Dit verschil hangt samen met kenmerken

van het werk en werknemers. Energiebedrijven behoren tot de sectoren met het hoogste verzuim. Bij Enexis was het ziekteverzuim in het afgelopen jaar met 4.8% hoger dan het Nederlandse gemiddelde. Het branchegemiddelde over 2017 was bij de publicatie van dit jaarverslag nog niet beschikbaar.

CO₂-VOETAFDruk

De CO₂-voetafdruk, zoals gepresenteerd in hoofdstuk 'Impact eigen bedrijfsvoering', is opgesteld volgens de richtlijnen van het internationale GreenHouseGas (GHG) protocol. Net zoals in 2016, rapporteren we de emissies in drie verschillende scopes. Deze scopes worden hieronder toegelicht.

SCOPE 1: DIRECTE EMISSIES

Dit zijn emissies van broeikasgassen van eigendommen of door geleasede apparatuur die tot direct gevolg zijn van de kernactiviteiten.

Enexis rapporteert in deze categorie over de CO₂-emissie als gevolg van lekverlies gas, lekkages uit schakelapparatuur (SF₆), gebruik van de lease- en dienstauto's en het verwarmen van de gebouwen. Het lekverlies gas is ten opzichte van vorig jaar gedaald. Deze daling wordt voornamelijk veroorzaakt door het feit dat in tegenstelling tot 2016, de aansluitleidingen voor gas niet meer worden meegeteld in de berekening van lekverliezen. Hiermee volgen wij het standaardproces van KIWA. Ook hebben we in 2017 een nauwkeurigere emissiefactor gehanteerd voor leidingen van het type 'overige materialen', waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen hogedruk en lagedrukleidingen. Hierdoor komt de CO₂-emissie lager uit. Als gevolg van de integratie van de netten van Endinet en de Stedin Netten Weert in 2017 is het aantal kilometer hoofdleiding gestegen ten opzichte van vorig jaar. Ondanks de toename van de kilometers hoofdleiding, daalt de CO₂-emissie van lekverliezen ten opzichte van vorig jaar met 31.073 ton CO₂-eq.

De CO₂-emissie voor het verwarmen van onze gebouwen is door het inkopen van 100% biogas bij Greenchoice, volledig gereduceerd tot 0.

De broeikasgassen die zijn gerapporteerd in onze voetafdruk worden uitgedrukt in CO₂-equivalenten. Naast CO₂ worden methaan en SF-6 emissies gerapporteerd. De conversiefactoren en emissiefactoren waarmee is gerekend, zijn ontleend aan het IPCC Fourth Assessment Report en de bron www.co2emissiefactoren.nl.

SCOPE 2: INDIRECTE EMISSIES

Dit betreft alle uitstoot van broeikasgassen bij het opwekken van elektriciteit die wordt gebruikt door het bedrijf, maar wordt opgewekt door derden.

Bij de distributie van elektriciteit gaat altijd energie verloren, bijvoorbeeld als gevolg van elektrische weerstand. Dit jaar zijn de netverliezen elektriciteit met 146 miljoen kWh fors gedaald ten opzichte van vorig jaar. Deze daling wordt met name verklaard doordat in de afgelopen jaren sprake was van een meevaller (netwinst) voor netverliezen uit de eindafrekening. Nadat er een aantal jaren sprake is geweest van netwinst uit de eindafrekening hebben we in 2017 besloten het netverliespercentage in het voorschot voor leveringsjaar 2017 aan te passen.

De CO₂-emissie als gevolg van de ingekochte stroom ter compensatie van de netverliezen wordt volledig gecompenseerd via:

- 84% Garanties van Oorsprong (GVO's) van Scandinavische waterkrachtcentrales;
- 16% GVO's van Nederlandse wind.

Ten opzichte van 2016 hebben we meer GVO's vanuit Nederlandse bodem ingekocht. In 2023 willen we dat meer dan 40% van onze netverliezen duurzaam zijn opgewekt met additioneel in Nederland opgewekte duurzame energie.

Het groene elektriciteitsgebruik van onze gebouwen is 100% duurzaam en stoot daarmee geen CO₂-emissie uit.

SCOPE 3: ANDERE INDIRECTE EMISSIES

Dit betreft de uitstoot van broeikasgassen door energie en brandstofgebruik vanuit vervoer, winning, energieproductie (excl. elektriciteitsopwekking) en emissies bij derden, die het gevolg zijn van de activiteiten van de netbeheerder.

Deze laatste categorie bevat een aantal elementen waarop Enexis direct invloed op kan uitoefenen, zoals woon-werk verkeer, openbaar vervoer en dienstreizen. Daarnaast rapporteren we in deze scope over een aantal elementen waarop Enexis in beperktere en minder directe mate invloed op kan uitoefenen, zoals de netwerkcomponenten door leveranciers, het verwerken van afval en ICT.

De voetafdruk met betrekking tot mobiliteit is licht gedaald. We zien hier de eerste resultaten van ons herijkt mobiliteitsbeleid wat voornamelijk tot uiting komt in de daling van het aantal dienstreiskilometers (gele kentekens). Een ander onderdeel van het herijkt mobiliteitsbeleid zijn de autoloze dagen. Medewerkers zijn bewuster gaan reizen, het gebruik van het openbaar vervoer (OV) (in km) is gestegen. Daarnaast wordt er gestimuleerd om meer te vergaderen op OV-locaties of vergaderen op afstand om onnodig reizen tegen te gaan.

Alle emissies waar Enexis zelf invloed op heeft, wordt volledig gecompenseerd via Gold Standard Certificaten of Garanties van Oorsprong. Dit betekent dat scope 1 en 2 en een groot deel van scope 3 volledig worden gecompenseerd, waarmee onze netto eigen emissie voor 2017 gelijk is aan 0.

We voelen ons ook verantwoordelijk voor de uitstoot in de keten (restand scope 3), zoals bij de productie van kabels en leidingen en bij de verwerking van afval. Onze leveranciers van netwerkcomponenten werken actief mee aan het verstrekken van informatie ten aanzien van CO₂-uitstoot, waardoor we steeds uitgebreider en nauwkeuriger kunnen rapporteren over de CO₂-uitstoot afkomstig van onze ketenpartners.

GRI-INDEX

Bij het opzetten van de duurzaamheidsverslaglegging zijn de GRI 4.0-richtlijnen gehanteerd applicatieniveau CORE.

Voor een beschrijving van de aspecten management en evaluatie van materiële onderwerpen, behorend bij de 'disclosures on management approach' (DMA), verwijzen we naar de paragraaf [Management van materiële onderwerpen](#).

Categoriernaam/ indicator	Naam van de indicator	Verwijzing	Niet gerapporteerd
------------------------------	-----------------------	------------	--------------------

GENERAL STANDARD DISCLOSURES

Strategie en analyse

G4-1	De verklaring van de hoogste beslissingbevoegde van de organisatie over de relevantie van duurzame ontwikkeling voor de organisatie en haar strategie.	Voorwoord Raad van Bestuur	
------	--	---	--

Organisatieprofiel

G4-3	Naam van de organisatie.	Profiel	
G4-4	Voornaamste merken, producten en/of diensten.	Profiel	
G4-5	Locatie van het hoofdkantoor van de organisatie.	Bijlage: Colofon	
G4-6	Het aantal landen waar de organisatie actief is en namen van landen met ofwel grootschalige activiteiten, ofwel met specifieke relevantie voor de duurzaamheidskwesties die in het verslag aan de orde komen.	Nederland	
G4-7	Eigendomsstructuur en de rechtsvorm.	Profiel ; Aandeelhouders	
G4-8	Afzetmarkten (geografische verdeling, sectoren die worden bediend en soorten klanten/begunstigden).	Profiel	
G4-9	Omvang van de verslaggevende organisatie.	Kerncijfers 2017 - Personeel	
G4-10	a. Aantal werknemers naar type arbeidscontract en geslacht. b. Aantal werknemers met een vast dienstverband per werknemerscategorie en geslacht. c. Totaal personeelsbestand uitgesplitst naar werknemers en andere hulppersonen en geslacht. d. Totaal personeelsbestand naar regio en geslacht. e. Percentage werkzaamheden van de organisatie dat wordt uitgevoerd door personen die juridisch als zelfstandige worden aangemerkt of door andere personen dan de eigen werknemers/ hulppersonen, werknemers/ hulppersonen van toeleveranciers daaronder begrepen. f. Significante schommelingen in het aantal werknemers (zoals seizoensarbeid in de toeristische of agrarische sector). Aantallen medewerkers bij contractors uitgesplitst naar arbeidstype en contract.	Bijlage: Feiten en cijfers Personeelsontwikkeling	
G4-11	Percentage medewerkers dat onder een collectieve arbeidsovereenkomst valt.	Bijlage: Feiten en cijfers Personeelsontwikkeling	EU sector supplement: Percentage medewerkers bij contractors vallend onder cao is niet beschikbaar. Het is ons niet gelukt inzicht te krijgen in dit percentage over 2017.
G4-12	Beschrijving van de toeleveringsketen van de organisatie.	Profiel ; Verbinder in de energieketen	

Categoriernaam/ indicator	Naam van de indicator	Verwijzing	Niet gerapporteerd
G4-13	Significante veranderingen tijdens de verslagperiode wat betreft omvang, structuur, eigendom of leveringsketen van de organisatie.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte	
G4-14	Uitleg over de toepassing van het voorzorgsprincipe door de verslaggevende organisatie.	Strategische risico's; Risicobeheersing	
G4-15	Extern ontwikkelde economische, milieugerelateerde en sociale handvesten, principes of andere initiatieven die door de organisatie worden onderschreven.	Bijlage: Feiten en cijfers; Personeelsontwikkeling; Standaarden en Normen	
G4-16	Lidmaatschappen van verenigingen (zoals brancheverenigingen) en nationale en internationale belangenorganisaties.	Bijlage: Feiten en cijfers; Lidmaatschappen	
EU 1	Geïnstalleerde capaciteit onderverdeeld naar primaire energiebron naar regulatorisch regime.		Deze is alleen van toepassing op productiemaatschappijen
EU 2	Opgewekte energie verdeeld naar primaire energiebronnen en naar regulatorisch regime.		Deze is alleen van toepassing op productiemaatschappijen
EU 3	Het aantal huishoudelijke, industriële en institutionele klanten.	Bijlage: Feiten en cijfers; Betrouwbaar netbeheer; Kerncijfers 2017 - De netten	Enexis heeft gekozen voor een afwijkende klantindeling; gericht op netbeheerder.
EU 4	De lengte van de transmissie en distributienetwerken per regulatorisch regime.	Bijlage: Feiten en cijfers; Betrouwbaar netbeheer; Kerncijfers 2017 - De netten	
EU 5	Allocatie van CO ₂ -emissierechten onderverdeeld naar emissiehandel framework.		Niet van toepassing; Enexis valt niet onder verplichte emissiehandel

Geïdentificeerde materiële aspecten en grenzen

G4-17	a. Overzicht van alle ondernemingen die in de geconsolideerde jaarrekening of vergelijkbare stukken zijn opgenomen. b. Overzicht van alle in de geconsolideerde jaarrekening of vergelijkbare stukken opgenomen ondernemingen die niet onder dit verslag vallen.	Toelichting op geconsolideerde jaarrekening; Algemene informatie	
G4-18	a. Proces voor het bepalen van de inhoud en specifieke afbakening van het verslag. b. Uitleg van de door de organisatie gehanteerde uitgangspunten voor het bepalen van de inhoud van het verslag.	Bijlage: Over dit verslag; Bepalen van de inhoud	
G4-19	Overzicht van alle materiële onderwerpen die tijdens het proces ter bepaling van de inhoud van het verslag zijn vastgesteld.	Bijlage: Over dit verslag; Definities van materiële onderwerpen	
G4-20	Vermeld voor elk materieel onderwerp de afbakening binnen de organisatie.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte ; Bepalen van de inhoud	
G4-21	Vermeld voor elk materieel onderwerp de afbakening buiten de organisatie.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte ; Bepalen van de inhoud	
G4-22	Gevolgen van een eventuele herformulering van informatie die in een eerder verslag is verstrekt en de redenen voor deze herformulering.	Definitiewijzigingen in 2017 zoals opgenomen in de voetnoten bij de desbetreffende KPI's	
G4-23	Significante veranderingen ten opzichte van vorige verslagperiodes ten aanzien van reikwijdte en afbakening.	Bijlage: Over dit verslag; Veranderingen t.o.v. voorgaande verslagjaren	

Categoriernaam/ indicator	Naam van de indicator	Verwijzing	Niet gerapporteerd
------------------------------	-----------------------	------------	--------------------

Overleg met de belanghebbenden

G4-24	Lijst van groepen belanghebbenden die de organisatie heeft betrokken.	Bijlage: Over dit verslag; Dialoog met stakeholders	
G4-25	Basis voor inventarisatie en selectie van belanghebbenden die moeten worden betrokken.	Bijlage: Over dit verslag; Dialoog met stakeholders	
G4-26	De aanpak voor de dialoog met belanghebbenden, inclusief de frequentie van het overleg per type en groep belanghebbenden en of zij specifiek zijn betrokken in het kader van het verslaggevingsproces.	Over Enexis; Bijlage: Over dit verslag; Dialoog met stakeholders	
G4-27	De belangrijkste onderwerpen en vraagstukken die uit het overleg met belanghebbenden naar voren zijn gekomen en hoe de organisatie hierop heeft gereageerd, onder meer via haar verslaggeving. Vermeld per onderwerp/vraagstuk door welke groep belanghebbenden dit naar voren is gebracht.	Over Enexis; Waarde creëren en delen Bijlage: Over dit verslag; Dialoog met stakeholders	

Verslag profiel

G4-28	De verslagperiode waarop de verstrekte informatie betrekking heeft.	2017	
G4-29	De datum van het meest recente vorige verslag.	Enexis Jaarverslag 2016 - 3 maart 2017	
G4-30	Verslaggevingscyclus.	Jaarlijks	
G4-31	De contactpersoon voor vragen over het verslag of de inhoud ervan.	Bijlage: Over dit verslag; Reacties Bijlage: Colofon	
G4-32	Het gekozen applicatieniveau.	Core	
G4-33	a. Beleid en huidige praktijk met betrekking tot het verkrijgen van externe assurance voor het verslag. b. De omvang en grondslag van de externe assurance indien niet genoemd in de assuranceverklaring bij het duurzaamheidsverslag. c. De relatie tussen de organisatie en de assurance-aanbieders. d. Vermeld of het hoogste bestuurslichaam of hogere leidinggevenden betrokken zijn bij het verkrijgen van assurance voor het duurzaamheidsverslag.	Bijlage: Over dit verslag; Assurance	

Corporate governance

G4-34	De bestuursstructuur van de organisatie, met inbegrip van commissies die onder het hoogste bestuurslichaam vallen. Vermeld de commissies die verantwoordelijk zijn voor de besluitvorming over economische, milieugerelateerde en maatschappelijke onderwerpen.	Corporate Governance Bijlage: Over dit verslag; Managementbenadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)	
-------	---	---	--

Ethiek en integriteit

G4-56	Beschrijving van de door de organisatie gehanteerde waarden, principes, standaarden en gedragsnormen, zoals een gedragscode.	Verandervermogen; Personeelsbeleid Bijlage: Feiten en cijfers; Personeelsontwikkeling ; Standaarden en Normen	
-------	--	---	--

SPECIFIC STANDARD DISCLOSURES

Economie

Economische prestatie-indicatoren

G4-DMA		Economische prestatie	
G4-EC1	Directe economische waarden die zijn gegeneerd en gedistribueerd.	Geconsolideerde jaarrekening	

Categoriernaam/ indicator	Naam van de indicator	Verwijzing	Niet gerapporteerd
------------------------------	-----------------------	------------	--------------------

Milieuprestatie-indicatoren

Emissies

G4-DMA		Impact eigen bedrijfsvoering	
G4-EN15	Directe uitstoot van broeikasgas (scope 1).	Bijlage: <u>CO₂-voetafdruk</u>	
G4-EN16	Indirecte uitstoot van broeikasgas (scope 2).	Bijlage: <u>CO₂-voetafdruk</u>	
G4-EN17	Andere indirecte uitstoot van broeikasgas (scope 3).	Bijlage: <u>CO₂-voetafdruk</u>	

Compliance milieu

G4-DMA		Compliance met wet- en regelgeving	
G4-EN29	Hoogte van significante boetes en totaal aantal niet-geldelijke sancties wegens het niet naleven van milieuwet- en regelgeving.	Bijlage: Feiten en cijfers; Betrouwbaar netbeheer; Boetes	

TOTAAL OMGEVING

Arbeidsomstandigheden en volwaardig werk

Gezondheid en veiligheid

G4-DMA		<u>Veiligheid</u>	
G4-LA6	Type en mate van letsels, beroepsziekte, afwezigheid en verzuim, en het totale aantal werkgerelateerde sterfgevallen, per regio en per geslacht voor zowel Enexis als derden.	<u>Veiligheid</u>	

Opleiding en onderwijs

G4-DMA		<u>Verandervermogen organisatie</u>	
G4-LA9	Gemiddeld aantal uren dat een werknemer per jaar besteedt aan opleidingen, onderverdeeld naar werknemerscategorie en geslacht.	Verandervermogen organisatie; <u>Training & opleiding</u>	Werknemerscategorie wordt niet gerapporteerd; niet van belang voor Enexis. Functieniveau wordt niet gerapporteerd. In 2017 zijn we nog niet overgestapt naar rollen, we blijven nog met functies werken. Er ligt een besluit van de directie om vanaf 2018 te gaan starten met een gefaseerde invoering naar rollen.
G4-LA10	Programma's voor competentie management en 'een leven lang leren', waardoor de blijvende inzetbaarheid van medewerkers wordt gegarandeerd en zij geholpen worden bij het afronden van hun loopbaan.	Verandervermogen organisatie; <u>Toekomstperspectief door duurzame inzetbaarheid</u>	

Maatschappelijke prestatie-indicatoren

Compliance

G4-DMA		Compliance met wet- en regelgeving	
G4-SO8	Monetaire waarde van significante boetes wegens het niet-naleven van wet- en regelgeving.	Bijlage: Feiten en cijfers; Betrouwbaar netbeheer; Boetes	

Categoriennaam/ indicator	Naam van de indicator	Verwijzing	Niet gerapporteerd
------------------------------	-----------------------	------------	--------------------

Productverantwoordelijkheid

Productinformatie

G4-DMA		<u>Klanttevredenheid</u>	
G4-PR5	Resultaat van klanttevredenheidsonderzoek.	Klanttevredenheid: <u>Customer Effort Scores</u>	Locaties worden niet gerapporteerd; niet van belang voor Enexis.

Sectorsupplement Electric Utilities

Availability and Reliability

G4-DMA		Betrouwbaarheid energievoorziening; <u>Investeren in een betrouwbaar energienet</u> Impact eigen bedrijfsvoering; <u>Reductie CO₂-footprint; netverlies elektriciteitstransport</u>	Verwijzingen naar investeren in een betrouwbaar energienet en netverlies elektriciteitstransport opgenomen; indicator EU10 minder relevant voor Enexis.
Enexis indicator	Tabel bruto-investering.		
Enexis indicator	Reductie CO ₂ -footprint; netverlies elektriciteitstransport.		

Research and Development

G4-DMA		Waarde creëren en delen; <u>Doelstellingen en prestaties</u> Innovatie: <u>Technische innovatie</u>	
Enexis indicator	Aantal stations voorzien van Distributie Automatisering.		

Demand Side Management

G4-DMA		Waarde creëren en delen; <u>Doelstellingen en prestaties</u> Verduurzaming energievoorziening; <u>Samenwerken aan duurzame gebiedsontwikkeling</u>	
Enexis indicator	Stakeholder engagement.		

Product Responsibility: Access

G4-DMA		<u>Betrouwbaarheid energievoorziening</u>	
EU 28	De frequentie dat de stroom uitvalt.	Bijlage: Feiten en cijfers <u>Betrouwbaar netbeheer</u>	
EU29	Gemiddelde uitvalduur.	<u>Betrouwbaarheid energievoorziening</u>	

EU RICHTLIJN

		Verwijzing	Niet gerapporteerd
--	--	------------	--------------------

EU-RICHTLIJN BEKENDMAKING VAN NIET-FINANCIËLE INFORMATIE EN INFORMATIE INZAKE DIVERSITEIT

Bedrijfsmodel

	Algemene beschrijving van de kernprocessen en activiteiten om niet-financiële informatie in de juiste context te plaatsen.	<u>Profiel</u>	
--	--	----------------	--

Milieu aangelegenheden

(Resultaten) gevoerde beleid		<u>Verduurzaming energievoorziening</u> <u>Impact eigen bedrijfsvoering</u> Bijlage: Over dit verslag; <u>Managementbenadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)</u>	
(Beheersing) risico's		Corporate Governance; <u>Strategische risico's</u>	
Niet-financiële prestatie-indicatoren	De binnen Buurkracht geregistreerde CO ₂ -besparing.	<u>Verduurzaming energievoorziening</u>	
	Aantal nieuwe Buurkracht-buurtten. CO ₂ -reductie leasewagens en gedeclareerde kilometers.	<u>Impact eigen bedrijfsvoering</u>	

Sociale- en personeelsaangelegenheden

(Resultaten) gevoerde beleid		<u>Veiligheid</u> <u>Verandervermogen organisatie</u> Bijlage: Over dit verslag; <u>Managementbenadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)</u>	
(Beheersing) risico's		Corporate Governance; <u>Strategische risico's</u>	
Niet-financiële prestatie-indicatoren	Bevlogenheid en samenwerking.	<u>Verandervermogen organisatie</u>	
	Leeftijdscategorie.		
	In- en uitstroom.		
	Arbeidsparticipatie.		
	Duurzame inzetbaarheid.		
	Training en opleiding.		
	DART-rate Enexis.	<u>Veiligheid</u>	

		Verwijzing	Niet gerapporteerd
--	--	------------	--------------------

Eerbiediging van mensenrechten

(Resultaten) gevoerde beleid		Verandervermogen organisatie: <u>Personeelsbeleid</u> Impact eigen bedrijfsvoering: <u>Maatschappelijk verantwoord inkopen</u> Bijlage: Over dit verslag; <u>Managementbenadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)</u>	
(Beheersing) risico's		Corporate Governance; <u>Strategische risico's</u>	Enexis onderkent geen materiële risico's op het gebied van eerbiediging van mensenrechten.
Niet-financiële prestatie-indicatoren			Enexis hanteert geen specifieke KPI op het gebied van eerbiediging van mensenrechten.

Bestrijding van corruptie en omkoping

(Resultaten) gevoerde beleid		Impact eigen bedrijfsvoering; <u>Maatschappelijk verantwoord inkopen</u> Bijlage: Over dit verslag; <u>Managementbenadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)</u>	
(Beheersing) risico's		Corporate Governance; <u>Strategische risico's</u>	Enexis onderkent geen materiële risico's op het gebied van corruptie en omkoping.
Niet-financiële prestatie-indicatoren			Enexis hanteert geen specifieke KPI op het gebied van corruptie en omkoping.

BEGRIPPENLIJST

NIET-FINANCIËLE BEGRIPPEN

BETROUWBAAR

De mate van betrouwbaarheid van de energievoorziening wordt uitgedrukt in de gemiddelde tijdsduur en frequentie van onderbrekingen van energiedistributie naar eindafnemers.

CUSTOMER EFFORT SCORE (CES)

De Customer Effort Score laat zien hoeveel moeite een klant heeft moeten doen om zijn of haar verzoek af te handelen.

DART-RATE

Days Away from work, job Restrictions, and/or job Transfers. Indicator voor veiligheid in de uitvoering van werkzaamheden uitgedrukt in het aantal verzuimde uren per 200.000 gewerkte uren.

DUURZAAMHEID

'Duurzame ontwikkeling is de ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen'. Enexis interpreteert dit korthedshalve, en gericht op de primaire taken, als 'Het streven om verstandig met energiebronnen en het milieu om te gaan.'

DUURZAME INZETBAARHEID PLUS (DI+)

De bedrijfsregeling die in werking treedt als er ontwikkelingen zijn die naar verwachting leiden tot boventalligheid onder medewerkers. Deze bedrijfsregeling voorziet in extra faciliteiten en begeleiding om de inzetbaarheid van medewerkers te vergroten.

ENERGIEAKKOORD

Het akkoord dat in september 2013 door veertig partijen, waaronder de Nederlandse overheid, is getekend met als doel de energievoorziening te verduurzamen.

ENERGIEKETEN

Alles wat te maken heeft met de herkomst, de productie, het transport en het eindverbruik van energie.

ENERGIETRANSITIE

Aanduiding voor de verandering van de energievoorziening van centrale opwekking vanuit fossiele energiebronnen naar decentrale opwekking vanuit duurzame energiebronnen.

GRI

Global Reporting Initiative. Een wereldwijde standaard voor jaarverslaglegging met betrekking tot duurzaamheid.

JAARLIJKSE UITVALDUUR (JUD)

Jaarlijks uitvalduur als gevolg van onvoorziene onderbrekingen (storingen). Het aantal minuten (elektriciteit) of seconden (gas) dat de klant gemiddeld geen energietoevoer heeft in een kalenderjaar.

KETEN

De verzameling partijen die met elkaar een proces uitvoeren. Enexis is actief in de energieketen en in de grondstoffenketen.

KLANTTEVREDENHEID

Aanduiding voor de beoordeling van de prestaties van Enexis door klanten.

LTIF

Lost Time Injury Frequency. Indicator voor medewerkersveiligheid in de uitvoering van werkzaamheden uitgedrukt in het aantal ongevallen met verzuim per 1 miljoen gewerkte uren.

MAATSCHAPPIJ

De samenleving waarin Enexis opereert, inclusief organisaties, individuen en ontwikkelingen.

MARKTMODEL

De afspraken en regels die de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de partijen in de energiesector bepalen.

MVO

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. Wijze van ondernemen die als doel heeft de negatieve invloed van de bedrijfsvoering op de omgeving te beperken en positieve invloed uit te oefenen op de maatschappij.

NETBEHEERDER

Een onafhankelijk nutsbedrijf dat is aangewezen om in een vastgesteld gebied het transport van gas en elektriciteit tussen leverancier en klant te verzorgen en daarvoor netten aan te leggen en te onderhouden. De taken van de netbeheerder zijn vastgelegd in de Elektriciteitswet 1998 en de Gaswet.

PRODUCTKWALITEIT

Verwijst bij Enexis naar de kwaliteit van de dienstverlening. Een belangrijke indicator hiervoor is de jaarlijkse uitvalduur (JUD).

REGULERING

De ontwikkeling en afstemming van wet- en regelgeving voor de activiteiten van netbeheerders en het overheidstoezicht op de naleving ervan.

SLIMME METER

Een verbruiksmeter voor elektriciteit en/of gas die op afstand uit te lezen is door de netbeheerder en die de klant via een lokale toegangspoort verbruiksgegevens ter beschikking stelt voor verdere verwerking via eigen randapparatuur.

SMART GRID

Een energienetwerk dat met behulp van ICT kan reageren op situaties waarin vraag en aanbod van energie sturing behoeven.

STAKEHOLDER

Partij die betrokken is bij of geraakt wordt door de activiteiten van Enexis. Enexis definieert de volgende stakeholders: klanten, medewerkers, aandeelhouders, markt- en ketenpartners, investeerders, beleidsbepalers, belangenverenigingen, lokale energiepartners.

TERUGLEVERING

Energielevering door een klant aan het energienet als gevolg van eigen opwek van (doorgaans duurzame) energie.

VEILIGHEIDSBEWUSTZIJN

Het vermogen om gevoelens en ervaringen effectief om te zetten in preventieve acties en alerte reacties op (potentieel) gevaarlijke situaties, zodat in te zetten acties vrij van gevaar kunnen worden uitgevoerd.

VOETAFDRUK

Weergave van de omvang van de CO₂-emissie van Enexis in een kalenderjaar. Enexis maakt binnen de voetafdruk onderscheid tussen eigen emissie en ketenemissie.

FINANCIËLE BEGRIPPEN

DEGENERATIEKOSTEN

Kosten die door gemeenten in rekening worden gebracht voor schade en ongemakken voortvloeiende uit werkzaamheden aan het netwerk in de gemeentegrond.

EBIT

Earnings Before Interest and Tax: resultaat vóór aftrek van rente en belastingen.

FFO/NETTO RENTEDRAGENDE SCHULDEN

Deze wordt als volgt berekend: (bedrijfsresultaat + afschrijvingen – amortisaties + ontvangen dividend van deelnemingen – financiële lasten + financiële baten – acute belastingen) / netto rentedragende schulden.

FFO-RENTEDEKKING

Deze wordt als volgt berekend: (bedrijfsresultaat + afschrijvingen – amortisaties + ontvangen dividend van deelnemingen + financiële baten – acute belastingen) / betaalde rentelasten.

GEÏNVESTEERD VERMOGEN

Vaste activa vermeerderd met activa aangehouden voor verkoop minus vooruitontvangen bijdragen (langlopend + kortlopend) vermeerderd met passiva aangehouden voor verkoop plus netto werkkapitaal.

NETTO RENTEDRAGENDE SCHULDEN

Deze wordt als volgt berekend: totaal rentedragende verplichtingen – deposito's – liquide middelen.

NETTO RENTEDRAGENDE SCHULDEN / (EV + NETTO RENTEDRAGENDE SCHULDEN)

Deze wordt als volgt berekend: (totaal rentedragende verplichtingen – deposito's – liquide middelen) / (eigen vermogen + (totaal rentedragende verplichtingen – deposito's – liquide middelen)).

NETTO WERKKAPITAAL

Totaal vlottende activa (exclusief liquide middelen, exclusief kortlopende financiële vaste activa en exclusief deposito's) minus kortlopende schulden (exclusief rentedragende verplichtingen, exclusief in volgend jaar te amortiseren vooruitontvangen bijdragen en exclusief derivaten).

RETURN ON EQUITY

Resultaat na belastingen gedeeld door het eigen vermogen per jaareinde.

ROIC

EBIT gedeeld door het geïnvesteerd vermogen per jaareinde.

SOLVABILITEIT

Eigen vermogen x 100% gedeeld door het balanstotaal.

COLOFON

Uitgave

Enexis Holding N.V.
Postbus 856
5201 AW 's-Hertogenbosch

Het jaarverslag is online beschikbaar op onze website: enexisgroep.nl/jaarverslag

Investor Relations

Paul Emans
Investor.relations@enexis.nl
Tel: 06 52 84 64 73

Redactie en productie

Afdeling communicatie Enexis Groep, 's-Hertogenbosch

Concept & Vormgeving

DartGroup, Amsterdam

Fotografie

Beelden Enexis Groep

Illustraties

DartGroup, Amsterdam

Engelse vertaling

DartGroup, Amsterdam

Een Engelse vertaling van dit jaarverslag is beschikbaar op enexisgroep.com/annualreport.
De Nederlandse versie is leidend.

Enexis Holding N.V.

Postbus 856

5201 AW 's-Hertogenbosch

Tel: 088 857 77 77

www.enexisgroep.nl